דר. חיים זשיטלאָווסקי

געזאַמעלטע שריפטען

צעהנטער באַנד

דר. ח. זשיטלאָווסקי פּערלאַג געזעלשאַפט

ניו יארק

Copyright 1919
by
Dr. Ch. Zhitlowsky, N. Y.

All rights reserved

אינהאלט:

די רוסישע רעוואלוציע און דאָס אידישע פאָלק — — — — 9
גלות פסיכאָלאָגיע — — — — — — — — — — — — — — — 49
הערמאן באהר וועגען אידישען נאציאָנאליזם — — — — — 58
א פאָר ווערטער וועגען אידישען אנארכיזם — — — — — 67
דער אינגסטער שבט — — — — — — — — — — — — — 79
אונזער צוקונפט דאָ אין לאנד — — — — — — — — — 85
א פערשאָלטענע שאלה — — — — — — — — — — — — 92
נאָך אמאָל די נעלע פרעסע — — — — — — — — — — — 103
א פאָר ווערטער וועגען אינטעלינענץ און עם הארצות — — 114
סמנים פון א נייעם לעבען ביי די אידען אין אמעריקא — — 164
א אידישע דאָרף און א אידישע פאָלקס באנק — — — — 180
גרוים וואָס איז קליין און קליין, וואָס איז גרוים — — — — 190
א ביסעל נחת — — — — — — — — — — — — — — — 197
נאציאָנאל־קלעריקאל — — — — — — — — — — — — 201
די ארבייטער און דאָס פאָלק — — — — — — — — — — 214
נאציאָנאליזם און קאָסמאָפאָליטיזם ביי דער אידישער ארביי־
טערשאפט — — — — — — — — — — — — — — — 220
די אידישע ארבייטער אָרדענס — — — — — — — — — — 226
דער ארבייטער רינג — — — — — — — — — — — — — 232

דר. ח. זשיטלאָווסקי

די רוסישע רעוואלוציע און דאָס אידישע פאָלק.

1.

די רוסישע רעוואלוציע האָט דערפרעהט אלעמענס הערצער. כאי דער אסימיליאטאָר, סאי דער גלות־נאציאָנאליסט, סאי דער טעריטאריאליסט־ציוניסט, סאי דער אידישיסט, סאי דער העברע־איסט, — זיי אלע האָבען זי בעגעגענט מיט א פערלייכטערטען אבזיבץ: „אט איצטער", — קלערט יעדערער, — „האָט זיך ערשט געעפענט דער בריטער וועג פאר דער פערווירקליכונג פון מ י י נ ע אידעאלען".

קיין חידוש איז דאָס ניט. דער צאריזם איז געשטאנען א ל ע־מ ע נ, ווי א ביין אין האלז; קיינער האָט ניט געקאָנט פריי פא־נאנדערפיהרען די הענד. ערשט מיט זיין מפלה איז מעגליך געווא־רען אן אינטענסיווע אידישע טהעטיגקייט אין רוסלאנד; ערשט איצטער קאָנען די אינוועניגסטע טענדענצען פון דעם אידישען לע־בען זיך פריי און אָפען ארויסווייזען און אויסקעמפען זייער היס־טאָרישען קאמף. און אזוי ווי יעדע פּארטיי איז איינגענלויבט, אז א י ה ר פראָגראם איז דער לאָגישסטער ענטפער אויף דער שטאַרקסטער און נאטיליכסטער טענדענץ אין דעם אידישען לעבען, האָט יעדע פּארטיי גאנץ זיכער א סוביעקטיוועז רעכט צו האָפען, אז אין דעם פרייען קאמף פון די אידישע קרעפטען וועט דער נצחון כמילא אויספאלען אויף דעם גורל פון איהר אידעאל.

עס איז אָבער פון דער אנדער זייט אויך קלאָר, אז די רעוואָ־לוציע וועט ניט קאָנען ממילא זיין אלעמענס פּרעטענזיעס מיט אמאל. ווער עס איז וועט מיזען אוועק געהן מיט לעדינע הענה. ווער וועט דאָס זיין?

איך וויל מיך דא קודם אָבשטעלען אויף די שאנסען פון דער א ס י מ י ל א צ י ע. איז דא באמת א וועלכער עס איז גרונט אנצונעהמען אין אייניעם מיט דעם אידישען אסימיליאטאָר, אז זיין

אידעאל איז איצטער דער אמת'ער „זכה בנורל"? ברענגט די רר־כישע רעוואלוציע מיט זיך די פערווירקליכונג פון זיינע שטרעבונ־גען?

אין פלוג קאן אויסדוכטען, אז דאס איז אזוי. דער אסימי־ליאטאר קאן בויען זיינע האפענונגען אויף דער נאנצער נעשיכטע פון דעם אידישען פאלק אין מעריב־איראפא אין צים צייל אויף אין אמעריקא.

וואס איז די גרונד־טענדענץ פון דעם אידישען לעבען אין יענע לענדער, זינט די מאדערנע ציוויליזאציע האט זיך ארויסגעריבען אין איהם און האט אונטערגעגראבען די יסודות פון אן איבערנאטיר־ליכען גלויבען אין משיח און וואונדער?

יעדער אבייקטיווער היסטאריקער וועט מוזען צוגעבען, אז די גרונד־טענדענץ איז אומעטום געווען — א רייסען זיך פון די אייי־נענע פיער וועגד, א שטופען זיך מיט אן אומגעהויערן אימפעט צו דער וועלט פון דער הערשענדער קולטור, א וואונדערבאר שנעלער אריינדרינגען אין איהר אין, ווי א רעזולטאט דערפון, די ציבערעק־לונג פון אלע נאציאנאל־אידישע יסודות, דער זיעג פון דער פרעמ־דער שפראך און דער פרעמדער קולטור אין דעם לעבען פון דעם אי־דישען פאלק, דער באנקראט פון דעם אייגענעם אידישען נאציאנא־לען לעבען.

פאר וואס זאל דאס אין רוסלאנד אנדערש זיין? האט זיך דער אסימילאציאנס־פראצעס ביי דער רוסישער אידענשאפט ניט אנגעהויבען שוין אין די פערציגער יאהרען פון דעם פאריגען יאהר־הונדערט?

האט ער דען ניט געמאכט קיין ריעזיגע פארטשריטען פאר דער נאנצער צייט? און דער פראצעס וואלט שוין לאנג געקומען צו זיין נאטירליכען סוף אדער לכל הפחות, וואלט זיין זיעג שוין לאנג גע־ווען פערזיכערט, ווען ניט די שוידערהאפטע פערפאלגונגען פון דער רוסישער רעגיערונג.

צונויפגעפארעסט אין א פאר פראווינציעס, אבגעשניטען פון דער אלגעמיינער בילדונג, קינסטליך אייגעהעלטן אין געווייסע ספע־רען פון'ס עקאנאמישען לעבען, האט דאס אידישע פאלק זיך נע־האלטען אין איינעם, ווי עס האלט זיך נאך אן אלטער אוויוען אין

אן אָרעמער אידישער שטוב: א דאנק דעם חסד פון די שטריק, מיט וועלכע ער איז פון אלע זייטען אַרומגעבונדען. נעהם צו די שטריק, און ער צופאלט אין שטויב.

זענען אָט די אלע „רעאקציאָנערע", נאציאָנאלע טענדענצען, וואָס זענען אין דער לעצטער צייט אויסגעוואקסען ביי דער אידישער אינטעליגענץ עפעס אן אנדער זאך, איידער א פּשוט'ער קנייפען די באקען און שטעלען די פּאָרב? איז דער קאָזוס אנטקעגען דער אסימיליאציע אין תוך אריין עפעס אן אנדער זאך, איידער דיזע לביגע אסימיליאציאָנס־טענדענץ, וואָס איז נאָר פערהאלטען געוואָרען אין איהר לויף?

אן אלטער כלל: אז די וויינטרויבען הענגען צו הויך און דער בוקס קאָן ניט קלעטערן אויף דער וואנד, זאָגט ער: „זיי זענען פאר מיר צו זויער" אבער קוים גראָבט איהר אראָב די וואנד. וועט שוין דער אידישער פּיקס אריינדרינגען, וואו מען דארף, און זיך פאנאנדערלעגען, ווי אין זיין פאָטער'ס ווייננאָרטען.

מיט דער אבשאפונג פון דעם תחום וועלען זיך די אידען צו־שפּריצען ווי אויצעלנע טראָפענס איבער'ן גאנצען גרויסען לאנד. מיט דער אבשאפונג פון די פּראָצענט־נארמען וועט דער גאנצער קינפּטיגער דור, לפּחות דער דור פון דער באלעבאטישער וועלט, בעקומען זיין ערציעהונג אין די רוסישע שוהלעם און אויוועזיטע־טען און אין א פּאָר דורות ארום וועט איהר שוין קאָנען זאָגען דעם לעצטען קדיש נאָך דער אידישער נאציע אין רוסלאנד.

אזוי האָפט — און בענרינדעט זיין האָפענונג — דער אסימי־ליאטאָר.

דער בעהלער פון זיין חשבון בעשטעהט אבער אין א פּאָר קלייי־ניגקייטען: ער פערשטעהט ניט, ערשטענס, דעם כאראקטער פון דער דעמאָקראטישער פרייהייט אין דעם צוואנציגסטען יאָהרהונ־דערט און דערנאָך איז ער אבסאָלוט אין טעות וועגען די אינווע־ניגסטע טענדענצען פון דעם אידישען פאָלק.

די אידישע אסימיליאטאָרען זענען אויסגעוואקסען אין דער פעריאָדע פון דעם צ ע נ ט ר א ל י ס ט י ש־דעמאָקראטישען גע־דאנק. דער פרייער שטאאט איז, ווי צ. ב. לאסאל האָט זיך איהם פאָרגעשטעלט, אן אייגהייטליכער אָרגאניזם, מיט אין אייגענער

שפראך און אירן־איינצינער קולטור. דאָס איז נעווען דער אידעאל פון דער פ ר א נ צ ו י ז י ש ע ר רעוואָלוציע. דער אידעאל פון דער נאָרד־אַמעריקאַנישער רעפובליק און ער איז אויך כ מ ע ט פערווירקליכט געוואָרען אומעטום, וואו די גרויס־בורזשואַזיע האָט אייסגעקעמפט דעם טריאומף פאר די פרינציפען פון דער פראַנצויזישער רעוואָלוציע.

אָבער שוין אין דער רעוואָלוציע פון דעם יאָהר 1848 האָבען געוואָלט קלינגען נייע שטימען, פיינדליכע צו דעם צענטראַליסטישען שטאַטס־אידעאל, צו דער בורזשואָזיע, אבסטראַקטער, בירגערלי־כער אויסגלייכונג פון אלע פעלקער אין אייניע אייניגע קולטור. און פון יעמאַלט אָן האָט דער אידעאל פון א פעדעראַליסטישער רע־פּיבליק, וואָס זאָל יערען אינצעל־פאָלק געבען די מעגליכקייט זיך נאַציאָנאל פריי צו ענטוויקלען אין די גרעניצען פון דעם אלגעמיי־נעם שטאַאט, געוואָלט ערָאבערען אלץ מעהר און מעהר אָנהענגער צווישען דער ראַדיקאַלער דעמאָקראַטיע, דערהויפט אין יענע לענ־דער, וואו מעהרערע פעלקער זענען געצוואונגען צו לעבען אין איינעם.

די סאָציאַל־דעמאָקראַטיע האָט א־פריהער ניט געוואָלט וויסען דערפון, נעזעהען אין דעם אָן אויסדרוק פון דער קליין און מיטל־בורזשואַזער פסיכאָלאָגיע, אנטקעגען וועלכער מען מוז קעמפען, ווי מען מוז בכלל נעהן האַנד אין האַנד מיט דער גרויס־בורזשואַזיע דאָרטען, וואו איהרע אינטערעסען און אידעאלען שטויסען זיך פיינדליך צונויף מיט די אידעאלען און אינטערעסען פון דער מי־טעלער און קלענערער באַלעבאַטישער וועלט.

די א י ד י ש ע סאָציאַל־דעמאָקראַטען זענען נאָך דאָפעלט פאַנאַטישער אין דעם פונקט, אַיידער די ניט־אידישע, און זיי זענען דעריבער אומעטום געווען, — ווי זיי זענען נאָך דאָס רוב איצטער, — די פאָהנען־טרעגער פון דעם גרויס־בורזשואַזען, צענטראַלים־טיש־אַסימילאַטאָרישען אידעאל.

אָבער אויך די סאָציאַלע דעמאָקראַטיע האָט אין דער לעצטער צייט אין גאַנצען נעמוזט איבערבייטען איהר פאָזיציע אין דער נא־ציאָנאַליטעטען־פראַגע. זי האָט נעמוזט איינזעהען, אז אין דעם פּרט פון דעם קולטורעלען לעבען זענען די גרויסע ארבייטערמאַסען

אויסגעבונדען אין איינעם מיט אלע אנדערע דעמאקראטישע שיכטען פון זייער פאלק, און זיי מוזען דעריבער, אין איינעם מיט יענע, שטרעבען צו א נייער דעמאקראטיע, וואס זאל בעשאפען א פרייען פלאץ פאר דער ענטוויקלונג פון דעם אייגענעם נאציאנאלען לעבען. זי האט געמוזט אויסזוכען, אז עס לויגט זיך בעסער באר דעם פראלעטאריאט — זעהען וואס גיכער צו ווערען דער פיהרער אין דעם קאמף פון די מאסען פאר אזא נייער דעמאקראטיע, אוידער צו זיין געצוואונגען נאכצושלעפען זיך נאך זיי אין אזא וויכטיגען פונקט פון דעם פאליטישען לעבען.

די רוסישע רעוואלוציע שיידט זיך אב פון דער פראנצויזישער רעוואלוציע צווישען אנדערע פרטים אויך אין דעם פרט, וואס די גרויס־בורזשואזע אינטערעסען און אנשויאונגען שפיעלען אין איהר א קנאפע ראליע. דאס איז א רעוואלוציע, וואס איז געצוואונגען אנצושפארען זיך אויף די בריייטעסטע שיכטען פון דעם פאלק, און דעריבער מוזען די פאדערונגען פון דער מאדערנער דעמאקראטיע, די פאדערונגען פון נאציאנאלע גלייכבערעכטיגונג זאלען געכט פאר אלע פעלקער, וואס וואוינען אין דעם לאנד, שטעהן ביי איהר אין דער פאדערגרונד.

עס איז דעריבער קיין חדוש ניט, וואס עס איצטער ניטא קיין איין אויצינג דעמאקראטישע פארטיי אין רוסלאנד (א חוץ אפשר א פאר עקסטרעמיסטישע גרופען), וואס זאל ניט האבען אנגעשריבען דעם לאזונג פון נאציאנאלע גלייכבערעכטיגונג און זעלבסט־פערוואלטונג אויף איהר פאהן.

אין די ערשטע זאך, וואס די רוסישע רעוואלוציע האט געטהאן, איז געווען די פראקלאמירונג אט פון דעם מאדערן־דעמאקראטישען פרינציפ: גלייכע נאציאנאלע רעכט פאר אלעמען. עס קאן נאר קיין ברעקעל ספק ניט זיין, אז די רוסישע קאנסטיטוציע וועט אין דער פולסטער מאס דורכפיהרען אט די נייע יסודות פון נאציאנאלער זעלבסט־פערוואלטונג, פון וועלכע די גרויסע פראנצויזישע צענטיראליסטישע רעוואלוציע האט קיין ברעקעל אהנונג געהאט.

אבער דורך דעם גופא וועלען אין רוסלאנד בעשאפען ווערען אזעלכע בערינגונגען פון׳ם פאליטישען לעבען, וואס וועלען

צ ו ו י נ ג ע ן דאָס אידישע פאָלק, צו אָרגאַניזירען זיך, ווי א נאציע, צו געניעסען דיזעלביגע רעכט ווי אַלע, ביי איהר אייגענעם טיש און ניט צו שטופען זיך אין א פרעמדער מסיבה.

.2

די דערהאַלטונג פון דעם אידישען פאָלק אין גלות אין א משך פון באַלד צוויי טויזענד יאָהר דערקלעהרט דער אַסימיליאַטאָר אויף א גאַנץ פשוט'ען אופן: דורך די שטענדיגע פערבאַלנונגען אין גזירות אויף אידען. וואָלטען די פעלקער זיך בענאַנגן מיט אונז, ווי מיט מענשען, וואָלטען מיר שוין לאַנג אָבגעוואַנט זיך פון אונזער נאציאָנאַלער עקזיסטענץ און וואָלטען נאָר אנשר פערבליבען ווי אנגעהערטיגע פון א בעזונדער רעליגיעזען גלויבען, א מעהר אָדער וועניגער רעפאָרמירטען. אזוי גלויבט דער אַסימיליאַטאָר.

דער בעווייז פאַר איהם איז דער ביישפיעל פון יענעם אַסימיליאַציאָנס־פראָצעס, וואָס די אידענשאַפט האָט דורכגעמאַכט אומעטום, וואו נאָר מען האָט זיי עמאַנסיפירט בירגערליך און פאָליטיש. עס איז דעריבער פאַר דעם אַסימיליאַטאָר קיין ברעקעל ספק ניט, אז אויף אין דעם בעפרייטען רוסלאַנד וועט דאָס אידישע פאָלק מיזען דורכמאַכען דעם זעלביגען אַסימיליאַציאָנס־פראָצעס.

אָבער דאָ מאַכט ער א גרויסע טעות, אין בעווייזט נאָר דערמיט, וואָס באַר א קנאַפּע ידיעה ער האָט אין די קרעפטען, וואָס בעהערשען דאָס לעבען פון פעלקער, און ווי בעזונדערס פאַלש איז זיין אבשעצונג פון יענער הויפט־קראַפט, וואָס בעהערשט דאָס היסטאָרישע לעבען פון דעם אידישען פאָלק.

פעלקער זענען לעבעדיגע אייניהייטליכע אָרגאַניזמען, וואָס קעמפען עקזשונות'דיג פאַר זייער קיום אויף דער וועלט. מיט גוטען זאָגט זיך קיין פאָלק ניט אָב פון זיין אייגענער נאציאָנאַלער עקזיסטענץ; בשעט יענע פעלקער, וואָס זענען שוין געקומען צו א שארפען אין קלאָדען נאציאָנאַלען זעלבסט־בעווואוסטזיין.

אזעלכע פעלקער קאָנען פערשווינדען — און זענען אָפט אין דער געשיכטע פערשוואונדען — נאָר א רעזולטאַט פון א ו י ס ר א ט ו נ ג ע ן, פון א געוואַלטזאמען נאציאָנאַלען מאָרד. מיט

דעם אידישען פאָלק קאָן אזוינס שוין ניט מעהר פאַסירען. זיין צעשפּרייטונג איבער דער גאַנצער וועלט איז געווען אייגער פון יענע מיטלען, וואָס האָבען איהם געהאָלפען אויסצומיידען דעם טויט דורך נעוואַלטזאַמע פערטיליגונג. און וועט זיך איצטער אימקאהרען אהיים און אויפבויען אן אייגענעם נאַציאָנאַלען לעבען, וועט דאָס נעשעהן אין א צייט, וועלן קריעגערישע אויסראָטונגען פון גאַנצע פעלקער זענען שוין נעוואָרען אן אונמעגליכע זאַך.

אין דער צעשפּרייטונג האָט זיך אָבער דאָס אידישע פאָלק דערהאַלטען ניט דערפּאַר, וואָס די פעלקער האָבען איהם ניט נעוואָלט איינזויגען אין זיך, נאָר דערפּאַר, וואָס ער האָט מיט זיין גאַנצער מאַכט נעקעמפּט אנטקעגען דעם, די אָרומיגע פרעמדע סביבה זאָל איהם איינשלינגען. די גאַנצע אידישע רעליגיע, דאָס גאַנצע גייסטיגע שאפען פון אונזער פאָלק, דער גאַנצער בוי פון זייז לעבען האָט נעהאַט נאָר אין אויסקוק אין זין: ווי אזוי אָרום צו רינגלען זיך מיט אן אייגענער נאַציאָנאַלער אטמאָספערע, וואָס זאָל אייפהאַלטען די גאַנצקייט פון דעם פאָלק.

דער וואָס שטודירט די אידישע געשיכטע, ווי אן אָביעקטיוואר היסטאָריקער און ניט ווי א פּראַיניטערעסירטער פאַנאַטישער אסימיליאטאָר, וויים שוין פון לאַנג אָן, אז די פערפאָלגונגען האָבען קיין כאָל ניט געהאָלפען דעם אידישען פאָלק אין זיין קאַמף פאר עקזיסטענץ. אדרבה, זיי זענען תמיד געווען דער גרעסטער שטעהר דערצו. שוין אין דעם יאָהר 1887 האָב איך, אין מיין היסטאָרישען אָבהאנדלונג וועגען דעם געשיכטליכען גורל פון דעם אידישען פאָלק, געקאָנט מיט פאקטען בעווייזען, אז די פערפאָלגונגען פלעגען תמיד פיהרען אדער צום שניט, אדער צו עמיגראַציע, אדער צו א וועלכע עס איז כשיח־בעוועגונג, וואָס פלעגט אונטערגראָבען די יסודות פון דער אידישער עקזיסטענץ אין גלות. דאָס נאַציאָנאַלע לעבען און שאפען פלעגט אָבער אויפבליהען נאָר דאָרטען און יעמאָלט, וואו און וועו עם פלעגען בעשאפען וועלען בערינגונגען פאר אן אומגעשטערטער אינוועניגסטער ענטוויקלונג.

כלומרש'טיגע אויסנאהמען פון דעם כלל זענען די שיקזאָלען פון דעם אידישען פאָלק אין די מעריב־איראָפּעאישע פעלקער, איז יענע לענדער, וואו די אידען זענען געוואָרען עמאַנסיפירט: אבער

אָט די אויסנאהמען דערקלעהרען זיך דורך נאַנץ בעזונדערע אומ־שטענדען.

ק ו ד ם האָבען מיר דאָ צוטהאָן ניט מיט דעם רוב בנין פון דעם פאָלק, נאָר מיט איינצעלנע אָבגעשפרונגענע קלייניע פראָגמענ־טען, וואָס קאָנען אָלע מאָל געהן פערלאָרען ביי א פאָלק.

צ ו ו י ט ע נ ס, בעלאָנגען יענע פראָגמענטען צו די הע־כערע, בורזשואָזערע שיכטען, וואָס זענען אָפט מאָל ביי אָלע פעלקער עלול צו ווערען אומטריי צו זייער אייגענער אימה, ווי נאָר די צוגע־הערינקייט צו זייער פאָלק טרעט אריין אין א קאָנפליקט מיט זייערע עקאָנאָמישע אינטערעסען (פערגליך, צ. ב. די פוילישע „אונא־דאָוועם").

ד ר י ט ע נ ס, האָט דער אידישער נייסט יעמאָלט דורכגע־לעבט דעם שווערסטען קריזיס אין זיין לעבען: דעם באַנקראָט אין זיינע האָפענונגען אויף אן איבערנאַטירליכען משיח. עס האָט זיך נעדרוכט, אז אויף א נאַטירליכען אופן קאָן דאָס אידישע פאָלק קיינמאָל ניט אויפגעריכט ווערען, אין אז אידען, ווי א נאַציע, זענען סאי ווי סאי פערפאָלגט, — האָט מען זיך אינטערעסירט דעם יצר־הרע פון נאַציאָנאַלען זעלבסט־מאָרד, וואָס האָט זיך געלוינט פאַר די עקאָנאָמישע און סאָציאָלע אינטערעסען פון דעם מעהר אָדער וועניגער זיכער געשטעלטען יחיד.

פ ע ר ט ע נ ס, איז די אסימילאציע נעווען א לעבענס־נויט פאַר דער קולטורעלער ענטוויקלונג פון דעם פאָלק, ווייל נאָר א דאנק איהר, האָט זיך דער אידישער נעדאנק נעקאָנט בעפרייען פון די רע־ליגיעזע יסודות, אויף וועלכען זיין גאנצער לעבען איז נעווען אויפ־נעבויט.

פ י נ פ ט ע נ ס, איז יעמאָלט דער אל־מענשליכער פראָגרע־סיוער נעדאנק געשטאַנען אינטער דער שליטה פון דער נרויס־בור־זשואָזער קאָסמאָפאָליטישער פסיכאָלאָגיע, וואָס פאַר איהר איז יעדער מענש נעווען א „סתם־מענש", א פראָדוצירער פון עקאָנאָמי־שע ווערטהען, אָדער א פערמיטלער אין דעם פראָצעס פון מקח־וממכר, אן אבסטראקטע עקאָנאָמישע ציפער, וועמעס נאַציאָנאַלע אייגנשאפטען עס ווערען ניט נענומען אין בעטראכט; אָדער וע־מעס נאַציאָנאַלע אייגנשאפטען עס קאָנען אקוראט אזוי לייכט

אויסגעביטען ווערען אויף אנדערע נאציאָנאלע אייגענשאפטען, ווי לייכט מען קאָן אן אמעריקאנישען דאָלאר אויסבייטען אויף רוסישע רובלעס, רוסישע רובלעכ אויף דייטשע מארקען א. ז. ו.ו.

אָט דאָס זענען געווען די פינף וויכטינסטע מאָמענטען, וואָס האָבען אין דער נייעסטער צייט ארויסגערופען די אסימילאציאָנס־שטרעמונגען אין דעם לעבען פון די וועסט־אייראָפּעאישע אידען. און אויך דאָרטען, אין וועסט־אייראָפּא, האָבען זיי ניט נעקאָנט אין גאַנצען פערטייבען דעם נאציאָנאלען אינסטינקט, ניט נעקאָנט מאַכען א תל פון דעם אידישען פאָלק; אויך דאָרטען איז זייער צייט שוין אריבער; אויך דאָרטען האָבען די אסימילאציאָנס־אידעאלען שוין געפאַלאַצט, און די בעסערע קינדער פון אונזער פאָלק הייבען זיך אָן אימצוקעהרען „א היים", ווערען וואָס מעהר, אלץ מעהר דורכגערונגען מיט דעם נייסט פון דער אידישער נאציאָנאַלער וועלערגעבורט.

נאָך וועניגער קאָנען אָט די פינף קוואלען פון דער אסימילאציע שפיעלען א וועלכע עם איז ענטשיידענדע ראָליע אין דעם לעבען פון אונזער פאָלק אין די מזרח־אייראָפּעאישע לענדער.

ע ר ש ט ע נ ס, האָבען מיר דאָ צו טהאָן ניט מיט אָבגעשפרונגענע פראַגמענטען פון אונזער פאָלק. די אידען פון די סלאַווישע לענדער אין פון רומענין זענען ד ר א ס א י ד י ש ע פאָלק, זיין גרעסטער רוב מנין און רוב בנין. אין זיי, אין אָט די מאסען, לעבט דער נאציאָנאלער זעלבסט־דערהאלטונגס־טריעב, דער איינגע'עקשנ'טער ארגאנישער קאמף פין יעדען פאָלק פאר זיין ז י י ן אויף דער וועלט; דאָס בעוואיסטע און אומבעוואוסטע שטרעבען צו דערהאלטען זיך ווי א בעזונדער מענשליכער מין.

צ ו ו י י ט ע נ ס, בעיטעהט אונזער פאָלק דאָס רוב פון צרעמע אדער קוים באלעבאטישע מאסען, וואָס לעבען צווישען זיך, וואָס האָבען ניט נאָר נאָר נישט ניט צו געווינען פון דער אסימילציע, נאָר וואָס מיזען זעהר אפט ל י י ד ע ן פון איהר, ווייל זי שלעפט אוועק פון פאָלק די גרעסטע כוחות, אין וועלכע מען נויטיגט זיך אזוי שטארק אין דער היים.

ד ר י ט ע נ ס, איז דער אידישער געדאנק שוין ארויס א לעבעריגער, א בערשטארקטער און א בעפרייטער, פון יענעם קריזיס,

אין וועלכען ער האָט זיך געפונען אין דעם סוף פון דעם אכצעהנטען יאָהרהונדערט: א דאנק דער אומגעהויער פרוכטבאַרער ארבייט פון דעם נאציאָנאל־פראָגרעסיוון דור, — פון די פינסקערס, לילי־ענבלומס, אחד־העם'ס, הערצלס, נאָרדוים, דובנאָוס, ראטנערס, זשאבאָטינסקים און נאָך א סך אַנדערע, אינגערע און עלטערע, א דאנק דער טהעטיגקייט פון א ל ע אידישע פּאָליטישע פּארטייען: פון דעם ציוניזם, דעם „בונד", פון די נאציאָנאל סאָציאָליסטען, זיי די נאציאָנאל אבנעטיילט נעוואָרען פון דעם רעליגי־עזען גלויבען אין משיח און וואונדער, און דער באַקראָפּ פון יענעם גלויבען ריהרט שוין ניט אָן די יסודות פו דעם אידישען נאציאָנאל־זיין.

פ ע ר ט ע נ ס, איז די אסימיליאציע שוין ניט מעהר קיין קולטורעלע לעבענס־נויט פאר'ן אידישען פּאָלק. עס איז אין דערהיים בעשאפען געוואָרען א רייכע אייגענע ליטעראטור וואָס קאָן צופיה־רען מאָדערנע וועלטליכע בילדונג צו די מאַסען אין זייער אייגע־נער שפּראַך, און מיר האָבען שוין א גאנצען דור יונגע געלערנטע, וואָס שעפען זייערע דערקענטניסען אין דער פרעמד, מיט ניט קיין אַנדער צוועק, ווי נאָר מיט דעם, כדי צו ברענגען עם צוריק אהיים, כדי צו בעפרוכפערען מיט זיי די אייגענע פעלדער.

און וויכטיגער פאר אלץ איז די ענדערונג אין דעם פ י נ פ־ט ע ן פונקט: דער מאָדערנער פראָגרעסיווער גראנק פון דער מענשהייט האָט זיך שוין אין גאנצען און אבסאָלוט אבגעוואָגט פון דעם גרויס־בורזשואזען קאָסמאָפּאָליטיזם.

אויף דער עקזיסטענץ פון אייגצעלנע פעלקער קוקט מען שוין ניט ווי אויף אן אומגליק, פון וועלכען מען דארף זעהען, וואָס גיכער פּטור צו ווערען, אַדער מיט וועלכען מען דארף זיך העכסטענס רע־כענען מיט קללות אין הארצען. נאָנץ נייע אידעאָלען בעהערשען איצטער די וועלט.

שוין דער ערשטער א ר ב י י ט ע ר־אינטערנאציאָנאל האָט אין די זעכציגער יאָהרען פון דעם פאָריגען יאָהרהונדערט אפּיציעל געבראָכען מיט דעם קאָסמאָפּאָליטיזם פון דער גרויס־בורזשואזיע און האָט אויף זיין פּלאַץ וויעדער־אויפגעבויט דעם אלט־אידישען אידעאל פון אונזערע נביאים, דעם א י נ ט ע ר נ א צ י א נ א ל ע ן

אידעאל פון „שבת אחים" צווישען פעלקער, פון ליעבע און רעס־פעקט צו יעדעם איינצעלנעם פֿאָלק, צו זיין שפּראַך, זיין קולטור, זיין אייגענעם דרך אין דער מענשליכער ענטוויקלונג.

אָט די פעלקער־פרייהיטליכע טענדענצען פון די אלט־אידישע פֿאָלקס־מענשען, וועלכער דער מאָדערנער פּראָלעטאַריאָט, דער אוואַנגארד פון די פֿאָלקסמאסען, האָט וויידער לעבעדיג נעמאכט אין דעם עפענטליכען נעדאנק, — זיי ווערען איצטער די הערשענדע אין דעם פֿאָליטישען לעבען, א דאנק דעם איצטינען קריעג און דער רוסישער רעוואָלוציע.

3.

מיר האָבען נעזעהען, וואו עס ליענט דער גרונד־פעהלער פון אונזערע אסימילְיאַטאָרען פאר רוסלאנד. זייער אידעאל איז נעבלי־בען הינטער אונזער צייט אויף מינדעסטענס א דריי דורות צוריק, סאי אין דער אלגעמיינער פּראָגרעסיווער פֿאָליטיק, סאי אין דעם פּראָגרעסיוון נעדאנק פון דעם אידישען פֿאָלק.

אין דער פּראָגרעסיווער פֿאָליטיק פון דער וועלט טרעט דער פעדעראליסטישער פרינציפּ זיענרייך ארוים אנטקעגען דעם צענ־טראליסטישען; אין דעם אידישען לעבען איז פערשוואונדען דער נענענזאַץ פון פּראָגרעס און נאציאָנאליטעט — א נענענזאַץ וואָס האָט נעהערשט סאי ביי דעם פרום־נאציאָנאלען דור, סאי ביי דעם פּראָגרעסיוו־אסימילאַטאָרישען. די אויבערהאנד אין דעם אידישען לעבען, די פיהרענדע ראָלע נעהט אריבער צו דעם נאציאָנאל־פּראָ־גרעסיוון דור, וואָס זוכט אויפצובויען דאָס אידישע לעבען אויף דיזעלבינע פֿאָליטישע יסודות, וואָס ווערען הערשענד אין דער איי־ראָפּאישער דעמאָקראַטיע.

אָבער ניט נאָר די פּרינציפּען פון דער מאָדערנער דעמאָקראַטיע און פון דעם אידישען נאציאָנאל־פּראָגרעסיוון נעדאנק וועלען טרייי־בען די אידען אין רוסלאנד דערצו, זיי זאָלען זיך קאָנסטיטואירען נאציאָנאל, זיי זאָלען קעמפען אנטקעגען דער אסימילאציע און זיי זאָלען אלע כחות אָנווענדען, כדי אָבצוהיטען דעם איינענעם קיום און די איינענע נאציאָנאלע עטוויקלונג: דאָס פֿאָליטישע לעבען אין דעם פרייען רוסלאנד וועט זיי צווינגען דאָס צו טהאָן.

די רוסישע דעמאָקראַטיע וועט זיין א פרייער נאַציאָנאַליטעט־טען־שטאַאט. די איינצעלנע פעלקער, לפחות די קולטורעלע, וועלען בעקומען נאַציאָנאַלע רעכט, ד. ה. נאַציאָנאַלע אויטאָנאָמיע. דאָס איז די פּאָדערונג פון אַלע פראָגרעסיוועע פּארטייען אין לאַנד.

לויט דעם פרינציפּ פון דער נאַציאָנאַלער אויטאָנאָמיע, וועט דער שטאַאט אריבערטראָגען אויף די איינצעלנע פעלקער א טייל פון זיין מאַכט און וועט זיי איבערגעבען די אויפגאַבע, זיי זאָלען אויספירען געוויסע עפענטליכע ענינים, וואָס האָבען פריהער געהערט נאָר צו זיין איינענער קאָמפעטענץ.

לאָמיר נעהמען א ביישפּיעל, די פאָלקס־בילדונג. פאָלקס־בילדונג איז אַן ענין, וואָס געהערט צום שטאַאט. ער בילדעט די ערציהונגס־אנשטאַלטען אויף זיין חשבון, אָבער אויך אין זיין שפראַך, אין דער אָפיציעלער שטאַאטס־שפראַך. גיט ער א וועלכער עם איז נאַציאָנאַליטעט אויטאָנאָמיע אין בילדונגס־זאַכען, יעמאָלט בעפאָלמעכטיגט ער די נאַציאָנאַליטעט, זי זאָל אויף זיין חשבון און אונטער דער קאָנטראָל פון זיינע געוועזענע בויען די נויטיגע ערציהונגס־אנשטאַלטען פאַר איהרע קינדער, אין איהר אייגענער שפראַך. דער שטאַאט איז דעריבער מחויב צו געבען די הוצאות דערצו, ד. ה. אוועקגעבען דער נאַציאָנאַליטעט א געוויסען טייל פון זיין יעהרליכען ביודזשעט פאַר פאָלקס־בילדונג. און די נאַציאָנאַליטעט איז זיך מתחיב אויסצופילען דעם וויללען פון דעם שטאַאט, לויט איהרע אייגענע נאַציאָנאַלע נויטען און לויט די אלגעמיינע אינטערעסען פון דעם לאַנד.

און אזוי איז דאָס אויך מיט אַלע אַנדערע ענינים, וואָס קאָנען אריבערגעטראָגען ווערען פון דעם שטאַאט אויף דער נאַציאָנאַלער אויטאָנאָמיע.

נאַציאָנאַלע רעכט זענען דערי־בער ניט נאָר רעכט, נאָר אויך נעגענזיי־טיגע פליכטען: פליכטען פון דער נאַציע צו דעם שטאַאט און פון דעם שטאַאט צו דער נאַציע.

פון דעם אליין ווערט שוין קלאָר, ווי אויסגעבונדען עס זענען דערביי די אינטערעסען פון דעם אלגעמיינעם שטאַאט און די אינטערעסען פון די איינצעלנע נאַציעס; וואָס נעראָמער עס זיינען די

גרעניצען פון דער נאציאנאלער אויטאנאמיע, וואס מעהר עס ווערט דורכגעפיהרט דעם פרינציפ פון פעדעראליזם, וואס מעהר ענינים דער שטאאט טראגט אריבער אויף דער נאציאנאליטעט, אלץ מעהר ווערט ער פעוואנדעלט אין א פעלקער־פעראייניגונג, אין א ש ו ת פ ו ת, וואו דער איינצעלנער שותף איז ניט דער בירגער, ניט דער יחיד, — נאר ד א ס פ א ל ק, צו וועלכען דער יחיד געהערט.

דערפון אליין איז שוין אבער אויך ממילא געדרונגען, אז יעדער איינער מוז הערביי זיין פעראינטערעסירט, זיין פאלק זאל האבען פון דער שותפות דעם גאנצען חלק שטאאטס־הילף, סאי אין א מאטעריעלען, סאי אין א נייסטיגען זין, — וואס איהם קומט, לויט דעם דעמאקראטישען יושר; קיין אנדער פאלק זאל ניט האבען קיין איין ברעקעל איבערוואג איבער איהם, וואס זאל ניט זיין בעל־רעכטיגט לויט דעמזעלביגען דעמאקראטישען יושר. די נאציאנאלע אויטאנאמיען דארפען ווערען געבויט אויף דעם יסוד פון נאציאנאלער גלייכבערעכטיגונג.

די נאציאנאלע גלייכבערעכטיגונג ווערט גאראנטירט דורכ'ן געזעץ, אבער דורכגעפיהרט אין לעבען קאן זי נאר ווערען דורך די אנשטרענגונג פון די איינצעלנע נאציאנאלע כוחות. און ווי פינקטליך דער געזעץ זאל ניט פערוואלטעט אלע רעכט, וועט אבער די נאציע זיין געצוואונגען צו ענטוויקלען איהר גאנצע מאכט, כדי צו דער־נרייכען אין דער ו ו י ר ק ל י כ ק י י ט יענע וואג און בעריי־טונג אין דעם אלגעמיינעם שטאאטס־לעבען, צו וועלכער זי איז פעהיג לויט איהרע אינווענטע קרעפטען.

ניט נאר דארף זי זיין שטארק אין צאהל, נאר אויך קרעפ־טיג אין איהר קולטורעלען לעבען, אין איהר עקאנאמישער ענטוויק־לונג, כדי צו ווערען א פאקטאר, מיט וועלכען ניט נאר דאס געזעץ, נאר די נאנצע ווירקליכקייט זאל זיך דארפען רעכענען.

דאס מוז פיהרען דערצו, וואס קיינער וועט ניט וועלען ליידען, אז דעם אנדערענם וואג און בעדייט אין עפענטליכען לעבען זאל פערנרעסערט ווערען ניט א דאנק די איינענע אינווענינסטע כוחות, נאר א דאנק יענע כוחות, וואס זענען אוועקגעוויבט געוואלען פון דער פרעמד. מיט אנדערע ווערטער הייסט עס, אז קיין פאלק וועט

ניט וועלען לייזען, א וועלכעם עס איז אנדער פאלק זאל שטארקער ווערען א דאנק דעם, וואס עס וועט אסימילירען אין זיך וועלטפולע טיילען פון אן אנדערען.

יעדע נאציאנאליטעט, וואס וועט דערלאזען, אז די אסימילאציע זאל זיך ערנסט אריין רייסען אין איהר לעבען און אוועקשלעפען איהרע קינדער צו אן אנדער פאלק, וועט דורכדעם גופא בעגעהן א דאפעלטען פאליטישען פעהלער: ערשטענס, וועט זי אבשוואכען איהר אייגענע וואג און בעדייטונג, און צווייטענס וועט זי ארויסרופען די שנאה צו זיך מצד יענע פעלקער, מיט וועלכע זי א ס י־ ל י ר ט ז י ך נ י ט.

אין דעם צוקינפטיגען פרייען רוסלאנד וועט אוא אסימילאטאָרישע טאקטיק פון דעם אידישען פאלק, — אויב זי זאל ווייטער אנגעפיהרט ווערען, — ווערען נאך געפעהרליכער פאר אונז, איידער איצטער, ווייל יעמאלט וועלען א סך נאציאנאלע גרופען זיין פערינטערעסירט, מיר זאלען מיט אונזער גרויס־רוסישער אסימילאציע ניט שטערען דעם נאטירליכען באלאנס פון די נאציאנאלע קרעפטען אין דעם לאנד.

און וועז אפילו דאס אידישע פאלק זאל זיך אנהויבען טיילוויז אסימילירען מ י ט א ל ע מ ע נ אין א גלייכער מאס, — ווערען ניט נאר גרויס־רוסיש, נאר אויך קליין־רוסיש, ווייס־רוסיש, טאטעריש, ארמעניש און גרוזיניש, — וועט ער דערמיט ניט אבּ־ווענדען דעם אומווילען פון די פעלקער אנטקעגען זיך.

די גרויס־רוסישע אינטעליגענץ וועט זיין אנטקעגען אונז אייניגע מאל דערפאר, וואס מיר קאנקורירען מיט איהר נופא אין דער גרויס־רוסישער קולטור, און א־חוץ דעם וועט זי נאך מאהנען פון אונז, פאר וואס מיר פערשטארקען מיט אונזערע קינדער די נומערישע קראפט און די קולטורעלע מאכט, פון דעם קליין־רוס, דעם ווייס־רוס, דעם טאטער און דעם גרוזין.

און אקוראט אוא פ י ע ל פ א כ ע ר אנטי־סעמיטיזם וועט מחמת די אייגענע טעמים מוזען דערוועקט ווערען ביי דעם קליין־רוס, דעם ווייס־רוס, דעם טאטער און דעם גרוזין. יעדע פון די נאציאנאלע גרופען וועט אונז פיינט האבען סיי דערפאר וואס מיר רייסען זיך אריין אין איהר קולטור און לעגען ארויף אונזער אידישען

שטעמפּעל אויף איהר ענטוויקלונג, סיי דערפאר וואָס מיר רייסען זיך אריין אין פרעמדע קולטורען און מאכען נאָך שטאַרקער זייער קראַפט. — דאָס וועט אמת זיין א גרויסער אינוועניגסטער וויידער־שפּרוך; וועלען מיר יעמאָלט האָבען ביי זיי א לאָגישע עולה.

עס וועט פאר דעם אידישען פּאָלק דעריבער קיין אַנדער ברירה ניט זיין, סיידען צו קאָנצענטרירען זיך אַרום דער איינענער נאַציאָנאַלער באָהן, זעהען אז אלע אויפטהוען, וואָס די אידען טהוען־אויף אויף דעם פעלד פון דער פריעדליכער קולטור, זאָלען פערשרי־בען וועלען אויף דעם אידישען חשבון און ניט אויף קיין אַנדערן׳ס: אז יעדער איד זאָל בליבען אין דער היים, אז יערער טראָפען אידישע ענערגיע זאָל פערשטאַרקען די איינענע פאָזיציע און פערמעהרען די איינענע חשיבות אין דעם אלגעמיין־שטאַאַטליכען לעבען; ד. ה. זעהען, אז דער אסימי־לאציאָנס־פראָצעס זאָל אין גאַנצען אויפהערען.

און נאָך א פונקט. די אינוועניגסטע לאָגיק פון א נאציאָנא־ליטעטען־שטאַאַט וועט בעשאפען א גאַנץ אַנדער בענריף פון עפענטליכען יחוס, פאר וועלכען דער מאַרערנער איר איז אזוי עמפינדליך. אין א צענטראַליסטישען שטאַאַט איז דאָס הערשענדע פּאָלק דער יחוס. זיין שפּראָך, זיין קולטור איז די גע־הויבענע און די עקאָנאָמיש פאַרטיילהאפטערע. דאָס איז איינע פון די אורזאכען, פאר וואָס א סך אידען זענען אזוי להוט ארויסצו־שפּרינגען פון דער איינענער הויט און ארויפצוציהען אויף זיך די פרעמדע הויט פון דעם מיוחס. אין א פערראַליסטישען שטאַאַט וועט דער גרעסטער יחוס זיין — דער טריומף צו דער איינענער פאָהן, דער שטאָלץ מיט דער איינענער נאציע, דער איד מיט זיין עמפינדליכען חוש פאר עפענטליכען יחוס — וועט תיכף דערשפּירן, וואוהין עס בלאָזט דער נייערווינד און ווי מען דארף דעריבער אָנשטעלען די לייוועניטען פון זיין נאציאָנאלען אקרענט...

4.

די שפּראַכען־פראַגע.

אין דעם אויטאָקראַטישען רוסלאַנד איז דער אידישער עפענט־ליכער געדאַנק געשטאַנען פאַר מינדעסטענס דריי גרונד־פראַבלע־מען בנוגע צו דעם נאַציאָנאַלען לעבען:

זאָל מען זיך אסימילירען, מיט דער ניט־אידישער וועלט, אָדער אָנהאַלטען און ענטוויקלען די אייגענע אידישע נאַציאָנאַליטעט? נאַציאָנאַליזם אָדער אסימיליאַציע?

זאָל מען קעמפען פאר'ן קיום הלאום נאָר אין אן אייגענעם אי־דישען לאַנד, אָדער נאָר אין די גלות־לענדער? אָדער אפשר אי דאָ אי דאָרטען? טעריטאָריאַליזם, גלות־נאַציאָנאַליזם, אָדער א סינ־טעז פון ביידען?

זאָל די נאַציאָנאַלע שפּראַך זיין העברעאיש אָדער אידיש? העברעאיזם אָדער אידישיזם? אָדער ביידע שפּראַכען צוזאַמען?

מיר האָבען שוין פריהער געזאָגן, ווי אזוי דאָס ער־שטע פּראָבלעם, — נאַציאָנאַליזם אָדער אסימיליאַציע, — וועט מוזען פערענטפערט ווערען אין דעם פּרייען רוסלאַנד. די רוסישע רעוואָלוציע וועט פּראַקלאַמירען און דורכפיהרען אין לעבען דעם פּרינציפּ פון נאַציאָנאַלע אויטאָנאָמיען פאר אַלע קולטורעלע פעלקער פון דעם לאַנד (מ י נ ד ע ס ט ע נ ס פאר זיי). די גע־שאפענע פּאָליטישע לאַגע וועט צווינגען דאָס אידישע פּאָלק ארויפ־צוטרעטען אויף דעם וועג פון אייגענער סאַציאַלער ענטוויקלונג, — א וועג, וואָס שטימט צונויף סאי מיט די פּאָדערונגען פון דער מא־דערנער פעדעראַליסטישער דעמאָקראַטיע, סאי מיט די אינוועניגם־טע היסטאָרישע טענדענצען פון דעם אידישען פּאָלק.

דערמיט גופא וועט אויף פערענטפערט א גרויסער טייל פון דעם צווייטען פּראָבלעם. עס וועט אבסאָליט און שארף אבגע־שלוידערט דער ריינער טעריטאָריאַליזם, וואָס וויל וויסען פון א אידישען פּאָלק נאָר אויף אזוי פיעל, אויף וויפיעל עס האָט אן אי־נען לאַנד, אָדער לעבט אויף אן אייגענער טעריטאָריע. די רוסישע רעוואָלוציע וועט אין ערשטער ליניע ברענגען דעם טריאומף פון דעם אידישען גלות־נאַציאָנאַליזם. ווי עס זאָל ניט האַלטען אין

דער צוקונפט כּיט א אידישען לאנד, אין רוסלאנד וועט דאָס אידישע פאָלק מוזען בויען אן אייגענעם נאציאנאלען לעבען אזוי לאנג, ווי לאנג עס וועט דאָרטען וואוינען א אידיש פאָלק.

אָט די צוויי פאקטען, — די אידישע נאציאנאלע אויטאנאמיע און די נויטוועגדיגקייט אנצושטרענגען דעם נאציאנאלען ווילען אין דעם קאמף אנטקעגען דער אסימיליאציע, — ברענגען מיט זיך אָבער דעם פולען און קלאָרען ענטפער אויף אויף דעם דריטען פראָבלעם: די פראגע וועגען דער אידישער נאציאנאלער שפראך, וועגען העברעאיש אָדער אידיש.

אין דער באָלשעוויקיסטישער צייט איז דער העברעאיזם אַרויסגעטרעטען כּיט דעם באָרמעל: „או עברית, או רוסית"; אונזער שפראך אין רוסלאנד דארף זיין אָדער די העברעאישע, אָדער די רוסישע.

פאר יעדען איינעם, וואָס האָט זיך נאָר אריינגעטראכט אין דעם ענין פון נאציאנאלע אוטאנאמיע פאר די רוסלענדישע פעלקער, מוז זיין קלאָר ווי דער טאָג, אז וועגען רוסיש, ווי אַן אפיציעלע שפראך פון דער אידישער נאציאנאלער אויטאנאמיע, ווי דער שפראך פון די אידישע ערציהונגס־אנשטאלטען אין דעם אידישען עפענטליכען לעבען, קאָן איצטער גאָר קיין רעד ניט זיין.

שפראך־נעמיינשאפט איז קולטור־נעמיינשאפט. א פאָלק וואָס רעדט א שפראך און לעבט אין א קולטור פון אן אנדער פאָלק, קאָן אין אונזערע צייטען נאָר יעמאָלט אבהיטען זיין נאציאנאלע זעלבסט־שטענדיגקייט, ווען עס האָט אן אייגענע, פאָליטיש אונאבהענגינע טעריטאָריע, — ווי די אמעריקאנער אין פערגלייך מיט די ענגלענדער, די דייטש־שווייצער אין פערגלייך מיט דייטשלאנד, די בעלגישע וואלאנען אין פערגלייך מיט פראנקרייך.

אין א נאציאנאליטעטן־שטאאט פאלט דעריבער נאציאנאליטעט צונויף מיט שפראך. וועלכע שפראך דו געברויכסט, צו יענער נאציאנאליטעט ביסטו צוונעשריעבען. אָט פאראואָם אין עסטרייך און אויף דעם באלקאן־האלב־אינזעל מאכען די פאָליטיקער אזוי פיעל קונצען מיט דער שפראך־סטאטיסטיק. אָט פאראואָם אין עסטרייך טהאָר א איד ניט אָנגעבען אידיש פאר זיין מוטער־שפראך.

אָט פּאַר וואָס אין בוקאָווינא ווערט אידיש פּערערזעצט פּאַר דייטש און אין גאַליציע נאָר ניט פּערערזעצט, אקוראט, ווי ער וואָלט אי־ בערהויפּט ניט עקזיסטירט. אין בוקאָווינא ווערט נערעזעצט מיט אזוי פיעל מעהר דייטשען, וויפיעל עס זיינען דאָ אידען, און אין גאַליציען מיט אזוי פיעל מעהר פּוילען, ווייל... נעה, פּרעג קשיות אויף גאַליציע! ווייל אידיש איז קיין שפּראַך ניט.

אָננעהמען רוסיש פּאַר דער אָפּיציעלער שפּראַך פון דער אידי־ שער אויטאָנאָמיע וואָלט נעהויסען צושרייבען זיך צו דער גרויס־ רוסישער נאַציאָנאַליטעט און — אַרויס־רופען אנטקעגען זיך דעם פּראָטעסט און דעם קאָמף מצד אַלע ניט גרויס־רוסען אין דעם לאַנד.

הייסט עס, אז די ברירה פון „או רוסית" איז אין רוסלאַנד לנמרי אָבנעפּרעגט. אגב, וואָלט די ברירה פון „או רוסית" נע־ דאַרפט אין דעם רוסישען נאַציאָנאַליטעטען־שטאָאט פּאָנאַנדער־ נעצוינגען ווערען אין: „או רוסית, או טאַטאַרית, או טשוואַואשית, או יאקוטית וכו", לויט די נעמען פון די אַלע רוסלענדישע שפּרא־ כען, וואָס וועלען בעקומען די שטאָאטליכע גלייכבערעכטינונג. אָבער דאָס וואָלט אין קיין פּאַל ניט נעעגדערט דעם גרונד־כאראק־ טער פון אָט דער ברירה. דאָס וואָלט אין אַלע פּעלען נעווען ניט קיין אנדער זאַך, ווי די אָפּיציעלע אסימילאציע, וואָס איז איצטער דעם אידישען פּאָלק אונמענליך נעווארען אין רוסלאַנד.

בלייבען אויף די שאָלען פון דער וואָג נאָר די צוויי שפּראכען, אין וועלכע אונזער פּאָלק שאפט: אידיש און העברעאיש. אויף ווילכער שאָל וועט די רוסישע רעוואָלוציע ארויפלענען איהר נאנצע נעווויכט?

עס קאָן קיין ברעקעל ספק ניט זיין, אז נאָר אויף דער א י־ ד י ש ע ר. די רוסישע רעוואָלוציע וועט, לפחות פּאַר רוסלאַנד, ברענגען דעם טריאומף ניט נאָר פון דעם גלות־נאציאָנאַליזם, נאָר אויך פון יענעם אידעאַל, מיט וועלכען ער איז לאָגיש פערבונדען: די שטאָאטליכע אנערקענונג און די אינוועניגסטע פּאָנאַנדערבלי־ הונג פון דער אידישער שפּראַך.

מיר האָבען שוין נעזעהען, אז א נאציאָנאַלע אויטאָנאָמיע איז א שותפות'ער עסק, אין וועלכען עס זענען גלייך פּעראינטערע־ סירט סאי דער דעמאָקראטישער שטאָאט, סאי דאָס פּאָלק, וועמען

זי ווערט געגעבען. דער שטאאט איז אבער פעראינטערעסירט, אז די נאציאנאלע אויטאנאמיע זאל געבויט ווערען אויף דעם יסוד פון יענער שפראך, וואס ווערט וויידקליך געגערעדט און פערשטאנען פון פאלק.

עס זענען דא א סך טעמים, פאר וואס דער שטאאט מוז שטעלען דעם פאלק אזא בעדינג. מיר ווילען ברענגען דא נאר דעם וויכטיגסטען.

מעהר פון אלץ איז דער שטאאט פעראינטערעסירט, אז יעדער איינער זאל זיין בעקאנט מיט זיינע געוועזען און זיינע פערוואנדטשאפטען. עס איז אן אלטער כלל אין דער יוריספרודענץ, אז קיינער קאן זיך ניט בערופען אין גערייכט אויף דעם פאקט, וואס איהם איז ניט בעקאנט דער געזעץ אדער די פערוואנדטשאפט. אין א נאציאנאליטעטען־שטאאט מוזען אלע וויכטיגע פערוואנדטשאפטען און געזעצען אראויסגעבען ווערען אין אלע יענע שפראכען, וואס זענען אפיציעל בערעכטיגט דערצו, כדי אלע אויטאנאמע פעלקער זאלען זיי קענען פערשטעהן. פאר גאר גלייכבערעכטיגטע פעלקער מוז דער שטאאט אליין בעזאָרגען די וויכטיגע איבערזעצונגען, און זיי, די איבערזעצונגען, האבען דעמזעלביגען יורידישען ווערט, ווי אן אָרגינאל: אין אלע פעלען קאן מען זיך אויף זיי בערופען אין גערייכט. אין אנדערע פעלען ווערען נאך צוגעלאזען בעגלויבּיגטע איבערזעצונגען, אדער שטאטליך־אויטאָריזירטע איבערזעצונגען, וואס זייער יורידישע גילטונג איז א ביסעל שמעלער איידער די פון דעם אריגינאל. (האט א פאלק ניט קיין שפראך־גלייכבערעכטיגונג, ווערען זיינע איבערזעצונגען בעטראכט פאר פרוואטע און האבען ניט קיין יורידישע גילטונג פאר'ן גערייכט).

על־כל־פנים אנערקענט דער שטאאט נאר אזא שפראך, וואס קאן איהם צוניץ־קומען, אין וועלכער ער קאן זיך צונויפרעדען מיט דער בעפעלקערונג. עס איז דעריבער קלאר, אז ווען א פאלק זאל פערלאנגען גלייכבערעכטיגונג פאר א שפראך, וועלכע ער נעברויכט ניט אין זיין טאג־טעגליכען לעבען, וועט דער שטאאט מוזען איהם אבזאגען אין זיין פערלאנג.

זאָלען די ר׳טענער, צום ביישפיעל, בלוצלונג בעשליסען, אז זיי ווילען אָנהויבען רעדען פראנצויז און בויען זייער קולטור אין פראנצויז, און זאָלען זיי ארויסטרעטען מיט דער פאָדערונג, פראנצויז זאָל ווערען דער יסוד פון זייער נאציאָנאַלער אויטאָנאָמיע, וועט זיי דער שטאַט מוזען ענטפערען:

„ווי פרייע בירגער פון דעם לאַנד, זייט איהר בערעכטיגט אויסצוּבויען וועלכע שפּראַך איהר ווילט, ווילט איהר פראנצויז, קאָנט איהר, אויף אייער אייגענעם חשבון, ווי פּריוואַט מענשען אויסבויען אלע נויטיגע אנשטאַלטען, אז פראנצויז זאָל ווערען די גערעדטע שפּראַך פון אייער באַלק. און זוען זי וועט דאָס ווערען, וועט אייער אויטאָנאָמיע קאָנען געבויט ווערען אויף דעם יסוד פון יענער שפּראַך. ביז צו יענער צייט אָבער וועט פאַר מיר עקזיסטירען נאָר אייער מוטער־שפּראַך, רוטעניש, אָדער איהר וועט איבערהויפט ניט האָבען קיין אויטאָנאָמיע און וועט מוזען נאציאָנאַל צוגרעכענט ווערען צו א וועלכע עם איז אנדערער נאציאָנאַליטעט. און די מיטלען, וואָס איך בעוויליג פאַר אייער אויטאָנאָמיע, קאָן איך בעווילינען נאָר אויף דעם תנאי, וועז זי זאָל זיין געבויט אויף דעם יסוד פון אייער אייגענער גערעדטער שפּראַך, אָדער — איהר וועט איבערהויפט ניט בעקומען קיין מיטלען פון מיר. כל־זמן פראנצויז איז נאָך ניט קיין גערעדטע שפּראַך ביי א בעדייטענדען טייל פון אונזערע בירגער, קאָן זי ניט רעכענען אויף א וועלכער עם איז הילף מצד דעם שטאַט".

וואָס פראנצויז פאַר דעם רוטענער, דאָס איז העברעאיש פאַר דעם אידען. פון א שטאַטליכען שטאַנדפונקט, פערשטעהט זיך: דאָס איז א שפּראַך, וואָס דאָס פאַלק רעדט ניט און פערשטעהט ניט. ממילא קאָן די אידישע אויטאָנאָמיע ניט געבויט זיין אויף איהר יסוד, אפילו וועז דאָס אידישע פאַלק זאָל דאָס וועלען.

און פאַר וואָס זאָלען די אידישע מאַסען, ד. ה. דאָס אידישע פאַלק, וועלען העברעאיש ווי א נאציאָנאַל־שפּראַך? וואָס פאַר א ניצען וועלען זיי האָבען פון איהם אין דעם שטאַטליכען לעבען? ויעלכע לעבענס־נויטען פון די אידישע מאַסען וועט ער בעפריעדי־

גען? קיינע לעבענס־נויטען קאָן ער ניט בעפריעדיגען, קיין נוצען קאָן ער די אידישע מאסען ניט ברייננען.

.5

אין דעם פאָריגען ארטיקעל האָבען מיר געזעהען, אז דער פרייער רוסישער נאציאָנאליטעטען־שטאַט וועט פון זיין זייט מוזען זיין פעראינטערעסירט, די נאציאָנאלע אויטאָנאָמיע פון די פעלקער זאָל זיין אויפגעבויט אויף דעם יסוד פון דער ג ע ר ע ד ט ע ר פאָלקס־שפראַך. ממילא קאָן ער ניט געבען קיין נאציאָנאלע גלייכבערעכטיגונג דעם העברעאיש, כל זמן יענער לשון איז נאָך ניט די גערעדטע שפראַך פון די אידישע מאסען. פאַר דער אידישער אויטאָנאָמיע מוז ער שטעלען דעם בעדינג, ז י ז א ל ג ע ב ו י ט וועלען אויף דעם יסוד פון אידיש.

אָבער אויך דאָס אידישע פאָלק האָט ניט קיין אנדער אינטערעס אין דער שפראַכען־בראָגע, ווי נאָר דעם, אז דער שטאַטליכער יסוד פון זיין נאציאָנאלער גלייכבערעכטיגונג זאָל זיין ניט העברעאיש, נאָר אידיש.

און וועג איך רעד פון דעם אידישען פאָלק אין רוסלאנד, האָב איך דאָ אין זין דעם פאָליטישען טייטש פון דעם וואָרט, וואָס האָט אין א דעמאָקראַטישער צייט קיין אנדער בעדייט ניט, ווי נאָר דעם: דאָס אידשע פאָלק, דאָס זענען ד י א י ד י ש ע מ א ס ע ן, דער סכום אידישע שטאַטס־בירגער, וואָס בעקומט א רעכט אויף א נאציאָנאלער אויטאָנאָמיע. אין זייערע לעבענס־אינטערעסען און נויטען ליעגט, זאָג איך, אז זייער אויטאָנאָמיע זאָל געבויט ווערען אויף דעם פונדאַמענט פון א י ד י ש.

דאָס ליעגט אין זייערע קולטורעלע לעבענס־נויטען, אין זייערע נאציאָנאלע לעבענס־נויטען, אין זייערע בירגערליכע, פאָליטישע און אינטערנאציאָנאלע אינטערעסען.

דער אויפבוי פון דער אידישער אויטאָנאָמיע אויף דעם יסוד פון דעם ניט גערעדטען העברעאיש וואָלט ק ו ל ט ו ר ע ל נאָך מעהר פערטיעפט דעם תהום וואָס עקזיסטירט איצטער צווישען די נידעריגערע מדרגות און די העכערע מדרגות פון דער אידישער קולטור.

עס איז נאָך ניטאָ אויף דער וועלט קיין איין פֿאָלק, וואָס ביי איהם זאָלען אַלע זיינע שיכטען שטעהן אויף דערזעלבינער מדרגה פון קולטור און בילדונג. אָבער ווייל ביי קיין ציוויליזירטען פֿאָלק אין דער וועלט איז ניטאָ קיין שפּראַכען־דואַליזם, — איין לשון פֿאר די נידעריגערע קולטור־שטופּען, די „עם־הארצים", און אַן אַנ־דער שפּראַך פֿאר די געבילדעטע און געלערנטע, — קאָן יעדער אי־נער פון פֿאָלק, וואָס האָט נאָר דעם ווילען און די פּעהיגקייט דערצו, זיך אויפהויבען בישלעכווייז פון די נידעריגסטע ביז צו די העכסטע שטאַפֿלען פון דעם אַלגעמיין־מענשלִיכען פֿראָגרעס, און ער איז ניט געצוואונגען דערביי אָנצוקומען צו א וועלכער עס איז פּרעמדער, איהם ניט בעקאָנטער שפּראַך.

אזוי האָבען די ארבייטער פרודאָן, פּיערר ליערו און בענוא מא־לאָן אין פראַנקרייך געקאָנט זיך אויפהויבען פון דעם נידעריגסטען קולטורעלען מעמד צו דער מדרגה פון פּיהרער און וועג־ווייזער ניט נאָר פֿאר זייער קלאַס, נאָר אויך, ווי פרודאָן, פֿאר דער גאַנצער מענשהייט. אזוי האָבען בעבעל און האַזענקלעוואר אין דייטשלאַנד געקאָנט אַריינגעהמען אין זיך די רעזולטאַטען פון דער רייכער דייט־שער בילדונג און פיהרען ניט נאָר דעם פֿאָליטיש־עקאָנאָמישען קאַמף פון דער סאָציאַלער דעמאָקראַטיע, נאָר אויך איהר נייסטינגען קאַמף מיט דער בירגערליכער וועלט. אזוי האָט מאַקסים גאָרקי געקאָנט אַרויפקלעטערען פון דעם „באָדוועסטן שיינעץ" (דעם בא־סיאָק) צו דער מדרגה פון א בעדייטענדען קינסטלער און אַן ערנס־טען וואָרט־פּיהרער פון דעם רוסישען פֿאָלק.

ביי די אַלע און עהנליכע פֿאָלקס־קינדער איז דער איבערגאַנג פון נידעריגער צו העכערער קולטור ניט געווען פערבונדען מיט א שפּראַך־רעוואָלוציע. זיי האָבען זיך געהויבען בישלעכווייז פון שטופּע צו שטופּע, אין יעדען מאָמענט פון זייער ענטוויקלונג האָ־בען זיי אַרויסגעשטראַלט אַלץ מעהר בילדונג און אויפקלעהרונג אין זייער סביבה און מיט די שטראַהלען האָבען זיי מאַגנעטיש נע־צויגען אין דער הויך אַלץ מעהר עלעמענטען פון דער ניעדער.

די איינהייטליכע שפּראַך־אַטמאָספערע פֿאר אַלע גראַדען פון דער פֿאָלקס־קולטור ניט די מעגליכקייט אויפצוועקען א סך שא־פענדע כחות פון דעם פֿאָלק, וואָס וואָלטען ביי אַנדערע אומשטענ־

דען ניט געקאנט אריבערשפרייזען דעם אבגרונט, וואס די צוויי־שפראכיגקייט בעשאפט צווישען מאסע און אינטעליגענץ.

זאגט ניט: דאס האט געקאנט זיין נאר ביי יענע פעלקער, וואס האבען שוין א רייכע פראגרעסיווע קולטור אין זייער אייגענער שפראך. איך וויים אליין, אז אונזער קולטור איז זעהר ארעם אין יענע אלגעמיין־מענשליכע בעשאפונגען, וואס זיינען נויטיג, כדי מען זאל קאנען באמת זיין א מאדערנער געבילדעטער מענש. אבער אט דער פראגרעסיוו־קולטורעלער דלות הערשט ניט נאר אין דער אידישער שפראך, נאר אויך אין דער העברעאישער, און אין דער העברעאישער אפשר נאך אין א גרעסערער מאס, אויידער אין דער אידישער.

וואס עס זאל ניט זיין די שפראך פון אונזער נאציאנאלער אוי־טאנאמיע, וועט א היבשע סומע נעלט מוזען אנגעווענדעט ווערען, כדי איבערצוצעצען אין איהר די וויכטיגסטע אוצרות פון דער מענש־ליכער קולטור, אנגעזאמלט אין אלע צוויינען פון דעם מענשליכען וויסען און שאפען.

די רעמאקראטיש־אידישע נאציאנאל־פערוואלטונג וועט נאנץ זיכער בעווילינען די דאזיגע סומען פאר איבערזעצונגען אין א י־ד י ש, וואס עפענען אויף פ א ר ' ן ג א נ צ ע ן פאלק אלע טהירען צו אלע מענשליכע קולטור־אוצרות, און ניט אין העברעאיש, וואס בעשאפט נאר אן אראנזשעריע פאר א פאר אויסדערוועהלטע יחידים; אין א י ד י ש, וואס בעפרוכפערט א ל ע שאפונגס כוחות פון דעם פאלק, און ניט אין העברעאיש, וואס בלייבט אייג־געשלאסען אין דער וועלט פון אונזערע העכערע באלאבאטישע קרייזען.

מיט א פאנד פון א מיליאן רובל — וואס איז אין אונזערע צייטען א מיליאן רובל פאר א שטאאטליך געשיצטער נאציאנאלער פערוואלטונג? — און מיט דער ארבייט פון יענעם דור א י ד י־ש ע שריפטשטעלער, וואס לעבט מיט אונז היינט, קאן אויפגעבויט ווערען דער בנין פון דער מענשליכער פראגרעסיווער קולטור פאר'ן אידישען פאלק, קאנען איבערגעארבייט ווערען די נויטיגע ענצי־קלאפעדיעס און גרונד־ווערק פון אלע וויסענשאפטען, קאנען אי־בערגעזעצט ווערען די קלאסיקער פון דעם טעאטרעטישען און קינסט־

לערישען שאפען. און מיט א צוגאב פון נאך א ריש אלף קערבלעך קאָנען בעארבייט ווערען אין אידיש אויך אלע ווי כטיגסטע, אמת מענשליכע שאפונגען, וואס געפינען זיך אין דעם אוצר פון אונזער העברעאישער קולטור.

און מערקט אייך: די אידישע שפראך איז פאר די לעצטע פופצעהן יאהר געווארען אזוי רייך, אז אין דעם פרט פון איבערזעצונגען קאן זי אלע מאל אויפנעהמען די קאנקורענץ מיט העברעאיש; דערהויפט נאך מיט יענעם כלומרש'ט „מאדערנעם" העברעאיש פון אונזערע טעג, וואס איז געווארען נאך ערנער איידער א זשארגאן, וואס קלינגט ווי א קינסטליכע ג ע ה י י ם - ש פ ר א ך, פערשטענדליך נאר פאר די „אנשי שלומינו", וועלכע ווייסען דעם סוד.

משוגע וועט זי ווערען, די אידישע נאציאנאלע דעמאקראטיע, ווען זי זאל געבען דעם פאלק די קולטור אין א ש י פ ר י ר - שפראך. דאס וואלט געהייסען געבען דעם פאלק שטיינער אנשטאט ברויט.

אגב גלויב איך — און מבינים וועלען מיר מורה זיין אין דעם— אז אויך אין דעם ענין פון ניי-שאפונגען האט אונזער יונגער אידיש שפראכליך שוין באלד-באלד אנגעיאגט דעם גלענצענדסטען העברעאיש. אין בויגיגקייט, ריהרעווידינקייט, פלינקען לויף און שטיפע-רישען האזען-שפרונג קאן זיך זעלטען ווער פון די העברעער פערגלייכען מיט א משה נאדיר, וועמעס רייכער טאלאנט עם מוז נאך ליידער אוועקגעהן דאס רוב אויף שפראכליכע מיסקעלגיימנאסטיק. און משה נאדיר איז ניט דער אייניציגער פון אונזערע יונגע, וואס קאנען באלאנסירען אויפ'ן נאז א שטאנג מיט א ברענענדיגען לאמפ. מיט א ז ע ל כ ע עלאסטישע מוסקולען קאן אונזער שפראך שוין איצטער געפינען איהר גלייכגעוויכט אין יעדער לאגע, אפילו דאר-טען, וואו מען מוז טאנצען אויף א דראהט, וואו מען דארף קאנען זיך אויסגעפונגען אין די צארטעסטע שאטירונגען פון דער פאעזיע און אין די שפינוועב-דינע געדאנקען פון דער פילאסאפיע.

דערביי האלט אידיש נאך גאר ביי דעם אנהויב פון זיין ענט-וויקלונג. געמאסטען מיט דעם מאסשטאב פון דער רוסישער לי-טעראטור-געשיכטע, לעבען מיר איצטער נאך אין דעם פעריאד פון

א קאראמזין, א זשוקאָווסקי, א גריבאָיעדאָוו, ווען דער גרעסטער טייל פון דער רוסישער פראנצוזיש־ערצויגענער אינטעליגענץ האָט נאָך מיט אן אריסטאָקראטישען בטול געקוקט אויף דער אייגענער פּאָלקס־שפראך. אָבער עס קלאָפּט שוין אין אונזער טיר די עפּאָכע פון די אידישע פושקינס און לירמאָנטאָוס, גאָגאָלס, טורגעניעווס און טאָלסטאָיס, — די עפּאָכע פון דעם זעלבסט־זיכערען אויסגעוואקסענעם שאפען.

כ ו ח ו ת צו בעשאפען גרויסע און אריגינעלע ווערק זענען ביי דעם אידישן פּאָלק דאָ. די זעפּטען וואָס האָבען ארויסגעבראכט א יהודה הלוי אין א שפּאניען און א היינריך היינע אין דייטשלאנד, זענען ניט אויסגעטריקענט געוואָרען אויף אין רוסלאנד און קאָנען זיך פּאנאנדערבליהען אין דער אידישער שפּראך.

ביז אהער זענען זיי אויפּגעהאלטען געוואָרען דורך די אָבגעשטאנענקייט פון די פרום־נאציאָנאלע דורות און דורך די אָבגעריסענקייט פון דעם פראָגרעסיוו־אסימילאטאָרישען דור. דער נאציאָנאל־פּראָגרעסיווער אידישער דור ווען, א דאנק דער רוסישער רעוואָלוציע, בעשאפען די נויטיגע בעדינגונגען פאר זייער פּריייען ארויסטרעט אין לעבען.

אין דער צייט, ווען די רוסישע אריסטאָקראטיע האָט געמוזט אָבטרעטען איהר פּלאַץ פאר דער ערשאפט פון דער רוסישער דעמאָקראטיע, ווען אויך די אידישע אריסטאָקראטיע „גברת" זיך מוזען אונטערגעבען דעם רעוואָלוציאָנערען אויפשטאנד פון דער „שפחה". זי ווען דאָס מוזען טהאָן דערפאר, ווייל די „שפחה" קאָן בעסער אייידער זי בעפרידיגען ניט נאָר די קולטורעלע נויטען פון דעם אידשען פּאָלק, נאָר אויך זיינע נ א צ י א נ א ל ע לעבענס־נויטען.

6.

מיינער א פּריינד, אן אלטע קלוגע אידשע פרוי, פלעגט מיר אפט זאָגען: „קינדער וואקסען ניט אזוי ווי עפּעלעך אויף א בוים". און אויך נייע געזעלשאפטליכע רעוואָלוציעס ענטוויקלען זיך ניט אזוי רוהיג און ארגאניש ווי דאָס וואקסען פון א פלאנץ. זיי דערפּען אויך דורכמאכען זייערע „פּאקעלעך אין מאזעלעך", און אלע אנדערע

קינדער־קרענק, וואָס קאָנען אמאל אמת ווערען געפערליך פאר'ן לעבען.

בעת איך שרייב דעם איצטיגען ארטיקעל איז דער ביולעטין פון דער רוסישער רעוואָלוציע ניט גאָר קיין פרעהליכער: איהר פולס איז נאָך זיכער ניט נאָרמאל. קיין געפערליכער פיבער איז נאָך ניטאָ, און על פי סברא דארף מען אננעהמען, אז דאָס איז נאָר א קליינע שטערונג אין דעם יונגען ארגאניזם.

ווי די היצגע בורזשואזע צייטונגען דערקלערען, שטאמט די שטערונג פון אן איבעריגען ביסען „פרייהייט". אין נאָרמאלע אומשטענדען קאָן אן איבעריגער ביסען פרייהייט קיין מאל ניט שאדען, ווי עס קאָן ניט שאדען א דאָפעל־פּאָרציע פרייע, פרישע לופט. אזוי, קומט אויס, לויט מיין דאקטאָרייע. אבער אויף א הונגערי־גען מאָגען, פאר אן ארגאניזם מיט בלוטענדע וואונדען, — וואר וויים? אפשר האט דער שנעלער איבערגאנג פון שטיקענעם צו אבסאָלוטער פרייהייט פּאָרט א ביסעל אננעריהרט דעם גלייכגע־וויכט פון דעם ארגאניזם.

על־כל־פנים צו אונזער ענין, — דעם ענין פון רוסישע רעוואָ־לוציע און אירישע אינטערעסען, — האָט דאָס ניט קיין דירעקטע שייכות.

אויב אין רוסלאנד זאָל באמת שוין איצטער זיך פאנאנדער־ברענען דער קאמף צווישען דער בירגערליכער און דער סאָציאָלער דעמאקראטיע, איז, וואר עס זאָל ניט זיענען, וועט אלץ זיענען די דעמאקראטישע אין א גרעסערער אדער קלענערער מאס. וועגען א זיעג פון די אלטע אבנעלעבטע כוחות, פון די ראמאנאָוס מיט זייערע „שוואַרצע מאות", פון די „זוברעס" — די פריצים אדער אפילו — אקטאברים־טישער גרויס־בורזשואזיע, קאָן נאָך דער־וויל קיין רייד ניט זיין.

יעדע דעמאקראטיע אין רוסלאנד וועט אבער מוזען שטרעבען צו ווערען א פרייער נאציאנאליטעט פאלק מיט א סכום פון נאציאנאלער אויטאנאמיע אויף דעם יסוד פון יענער שפראך, וועלכע דער שטאאט וועט אנערקענען פאר'ן פאלק.

מיר האבען אין די פריהערדיגע ארטיקלען געזעהן, אז פאר

אידען קאן דער רוסישער שטאאט ניט אנערקענען קיין אנדער שפראך, ווי נאר די פאלקס־שפראך, דעם א י ד י ש, ווייל דער שטאאט איז, ווי א צד, אין דער נאציאנאלער אויטאנאמיע פער־אינטערעסירט, אז ער זאל זיך קאנען וועגדען צו דעם פאלק אין א שפראך, וועלכע דאס פאלק פערשטעהט.

אבער אויך דאס אידישע פאלק איז פון זיין צד פעראינטערע־סירט, אז די שפראך פון זיין נאציאנאלער אויטאנאמיע אין רוס־לאנד זאל זיין ניט קיין אנדערע, ווי נאר אידיש. מיר האבען אין דעם פארינגען ארטיקעל אויפגעווייזען אויף די ק ו ל ט ו ר ע־ל ע נויטען פון דעם פאלק. איצטער לאמיר זעהן, וואס דיקטירען אים זיינע נ א צ י א נ א ל ע נויטען.

די ערשטע און וויכטינסטע נאציאנאלע לעבענס־נויט איז די פערזיכערונג פון דער אייגענער נאציאנאלער עקזיסטענץ. דער בעסטער מיטל דערצו איז, אן אייגען לאנד. אבער וועגען דעם רעדען מיר איצט ניט: די נאציאנאלע אויטאנאמיע ווערט דאך גענעבען די אידען אין רוסלאנד ניט אויף דעם באזיס פון אן אייגענער טעריטאריע.

בלייבען די צוויי אנדערע מיטלען, א בעזונדער רעליגיע און אן אייגענע שפראך.

די אידישע רעליגיע קאן ניט ווערען דער באזיס פון דער אידיש־נאציאנאלער אויטאנאמיע. וואס פאר א ראליע זי זאל ניט האבען גענשפילט אין דער פערגאנגענהייט אין דעם פרט פון אויפ־האלטען דעם קיום פון דעם אידישען פאלק, — מיר לעבען איצטער אין א ו ו ע ל ט ל י כ ע ר פעריאדע, וואס זוכט אומעטום רא־דיקאל פאנאנדערצושיידען שטאאט און רעליגיע. דער גלויבען ווערט דערקלערט ווי אן אבסאלוטע פריוואט־זאך, א ריין־אינדיווי־דועלע אנגעלענהייט פון יעדען איד, אין וועלכע דער שטאאט האט קיין ברעקעל רעכט ניט אריינצומישען זיך, ניט דירעקט, ניט אינדירעקט.

בעשאפען א נאציאנאלע אויטאנאמיע אויף דעם יסוד פון דער אידישער רעליגיע, ווי דאס האבען די דייטשען געמאכט אין פוילען, הייסט פאליצייליך פארשרייבען יעדען אידען, אין וואס ער מוז גלויבען, כדי ער זאל קאנען געניעסען די פארטיילען פון

א נאציאָנאַלער זעלבסט־פערוואַלטונג. אין א פ ר י ה י י ט־ל י ך־דעמאָקראַטישען שטאַאט אין אוא זאך אונמעגליך. אנב ווּאָלט דאָס געהייסען, אז מען אנערקענט דערביי ניט די אידישע נ א צ י ע, וואָס נעהמט אָרום, ווי יעדע נאציע, אַלערלייי מענ־שען מיט אַלערלייי גלויבונגען און אפיקורסות'שען, נאָר די אידישע ר ע ל י ג י ע, וואָס האָט צו טהאָן נאָר מיט די „בני דת משה". א פרייהייטליכער נ א צ י אָ נ א ל י ט ע ן־שטאַאט קאָן ניט געבען קיין בעשטימטע שטאַאטליכע פּרערוגאַטיוון צו די מיטגליעדער פון א געוויסער רעליגיע אָדער א געוויסער סעקטע.

דעם קיום הלאום וועט דאָס אידישע פאָלק אין רוסלאַנד דאָר־פען פערזיכערען מיט די מיטלען פון זיין ש פ ר א ך. אין דער ערשטער ליניע וועט ער דעריבער דאַרפען קעמפען אנטקעגען דער ש פ ר א ך־א ס י מ י ל א צ י ע מיט דער אָרומינער וועלט.

וואָס קאָן איהם אין דעם קאַמף בעסער העלפען: אידיש אָדער העברעאיש?

די אָנהענגער פון דעם העברעאיזם האָבען אָפט אויפגעוויזען אויף דעם וועלט פון העברעאיש אין דעם קאַמף אנטקעגען אסי־מילאציע. דאָרטען, וואו די אויסערע אומשטענדען פון דעם שטאַאטס־לעבען האָבען געצוואונגען די אידישע בעפעלקערונג אין גאנצען צו פערלאָזען זייער אייגענע שפראַך און אָנצונעהמען דעם לשון פון דעם הערשענדען פאָלק, — דאָרטען איז דאָס שטודיום פון העברעאיש אַלעמאָל געווען א מיטעל, ווי אויפצוהאַלטען דאָס אייגענע קולטורעלע לעבען און ממילא די אייגענע נאציאָנאַלע עק־זיסטענץ.

איך ווייל בשום אופן ניט אָבליקענען אָט דעם פאקט. אדרבה, עס איז זעהר וויכטיג צו האָבען איהם אין זין. ער דערקלעהרט אונז, ווי אזוי און פון וואַנען דער העברעאיזם האָט זיך געזומען אין אונזער לעבען.

געשיכטליך איז דער העברעאיזם אויסגעוואקסען אין דער השכלה־צייט, ניט ווי א פראָטעסט אנטקעגען דער שפראַכען־אסי־מילאציע, נאָר ווי א ג ע ג ע ן־ג ע ו י כ ט צו איהר. אז אידען מוזען אָנהויבען רעדען די שפראַך פון דעם לאנד, אין וועלכען זיי וואוינען, דאָס האָט די השכלה־צייט ניט געלייקענט. אדרבה, זי

האָט דאָס געוואָלט. „היה אדם בצאתך ויהודי באהליך" — זיי א מענש מיט מענשען גלייך אין גאָס און א איד נאָר ביי זיך אין דער היים, — איז געווען די פּאָרמעל פון דער השכלה. אין גאָס דאַרף מען רעדען די שפּראַך פון דער הערשענדער גאָס, אָבער אזוי ווי דאָס וואָלט דאָך מוזען פיהרען כּוח־כּל־סוף צו דעם פערשווינדען פון דעם אידישען פאָלק, איז — זאָל מען אין דער היים שאפען זיך א יום־טוב'דיגען לעבען אין דער העברעאישער קולטור, וואָס זאָל ווי עס איז אויפהאלטען דאָס אייגענע חיות.

מען זעהט דערפון, אז די ראָליע פון העברעאיש און דעם קאמף אנטקעגען דער אסימיליאציע קאָן זיין נאָר די פון א געגען־געוויכט. דאָס הייסט, אז אויף איין שאָל פון אונזער לעבען און שאפען זאָל מאקע ליגען די שפּראַכליכען אסימיליאציע מיט דער פרעמד. נאָר היות ווי דאָס קאָן אונז אראָבציעהען אין א נאציאָנאלען שאָל תחתיה, זאָל מען אויף דער אנדער שאָל פון דער וואָג ארויפלעגען דעם העברעאיזם, כדי וויעדער ארויסצוברענגען א גלייכגעוויכט.

אין דעם קאמף אנטקעגען דער אסימיליאציע נויטיגט זיך אונזער פאָלק אָבער ניט אין א געגען־געוויכט, וואָס האלט זי שטענדיג אויף, נאָר אין א ג ע ג ע ן־ג י פ ט, וואָס זאָל זי אינגאנצען ארויס־יאָגען פון אונזער אָרגאניזם. אזא געגען־גיפט קאָן נאָר זיין די ג ע־ר ע ד ט ע שפּראַך.

רעדען מיר די פרעמדע שפּראַך, איז יעמאָלט האלטען מיר אויף די אסימיליאציע מיט יעדען אטהעם, וואָס מיר עטהעמען, מיט יעדען וואָרט, וואָס מיר לאָזען ארויס פון מויל. רעדען מיר אָבער אונזער אייגענע שפּראַך איז יעמאָלט פערקעהרט: מיט יעדען אָטהעם, וואָס מיר עטהעמען, מיט יעדען וואָרט, וואָס מיר לאָזען ארויס פון מויל, דאָקומענטירען מיר אונזער צוגעהעריגקייט צו דעם אידישען פאָלק, פיהרען מיר א קאמף אנטקעגען דער אסימילירענדער ווירקונג פון דער פרעמד.

וואָלט העברעאיש געווען אזא ג ע ר ע ד ט ע שפּראַך אין רוסלאנד, יעמאָלט וואָלט ע ר געקאָנט נעהמען אויף זיך די בע־פריעדיגונג פון דער וויכטיגסטער נאציאָנאלער לעבענס־נויט: די נויט פון דעם קאמף אנטקעגען דער אסימיליאציע. כל־זמן אָבער העברעאיש קאָן ניט זיין די גערעדטע שפּראַך פון די מאסען, קאָן

ער אויך ניט זיין קיין נאציאָנאַלער נענען־גיפט אנטקעגען דער פרעמדער שפראַך. און ממילא וועט ער, אונטער דעם בעפעלענדרען דרוק פון די אידישע נאציאָנאַלע נויטען אין רולאַנד, מוזען אָבטרעטען זיין פלאַץ דער נ ע ר ע ד ט ע ר שפראַך פון דעם פאָלק, דעם א י ד י ש.

און וויבאַלד די אידישע שפראַך וועט אויך מ ו ז ע ן בעזאָרגען די ק ו ל ט ו ר ע ל ע בעדערפניסען פון אונזער פאָלק, וועט אויך די קולטורעלע ראָליע פון העברעאיש אין אונזער לעבען מוזען אין נאנצען אריבערגעהן אויף דער אידישער שפראַך.

דאָס לייגט אין דער אינוועניסטער טענדענץ פון דער אידישער נאציאָנאַלער אויטאָנאָמיע, אין די אייזערנע נויטוועניקייטען פון א קולטורעלען און א נאציאָנאַלען לעבען אין גלות, און יעדער אלף־בית־אינגעל אין דער פאָליטיק ווייס, ווי די אייזערנע נויטוועניקייטען פון א פראַנרעסיוון נאציאָנאַלען לעבען בענעהען זיך מיט יענע ראָמאַנטישע געלוסטען און חלומות, וואָס ווילען זיך אוועק שטעלען אנטקעגען זיי.

אָבער ניט נאָר די קולטורעלע און די נאציאָנאַלע נויטען, — אויך די בירגערליכע און פאָליטישע אינטערעסען פון דעם אידישען פאָלק אין רוסלאַנד טרייבען אהם ארויפצוטרעטען אויף דעם וועג פון דעם קאָנסענקווענטען אידישיזם.

7.

דער רוסלענדישער שטאַאַט וועט בשום אופן ניט איינשטימען די אידישע נאציאָנאַלע אויטאָנאָמיע זאָל זיין געבויט אויף דעם יסוד פון העברעאיש. ער וועט נעבען נאציאָנאַלע גלייכבערעכטיגונג נאָר דער א י ד י ש ע ר שפראַך, ווייל אידיש ווערט נערערט און פערשטאַנען פון פאָלק.

דאָס אידישע פאָלק, ווי א נאנצעס, וועט אויך מוזען ארויסשטעלען דיזעלבינע פאָדערונג; אידיש, ווי די שפראַך פון פאָלק און אינטעלינענץ, לייגט אין די אינטערעסען פון אונזער ק ו ל ט ו ר ע ל ע ר ענטוויקלונג, וויייל נאָר די שפראַך קאָן אבשאפען דעם תחום צווישען די ניעדעריגערע און די העכערע שטופען פון בילדונג און קולטור און קאָן נעבען יערען אידען די מעגליכקייט,

אויפצוהויבען זיך פון די נידעריגסטע צו די העכסטע. אידיש לייענט אויך אין די נאציאָנאַלע אינטערעסען פון דעם אידישען פאָלק, ווייל נאָר מיט אידיש קאָן מען אָם בעסטען בעקעמפען די אסימילאציע. העברעאיש קאָן אין דעם קאמף שפּילען העכסטענס די ראָלע פון א ג ע ג נ ע ו י כ ט, ווָאם לייענט אויך איין שאָל פון דער ווָאג, בעת די אסימיליאציע בלייבט לייענען אויך דער אַנדער שאָל. אידיש אָבער, ווירקט, ווי א ג ע ג נ ג י פ ט, ווָאם יאָגט אַרויס פון דעם אָרגאניזם דעם שערליכען סם.

דאָס אַלץ האָבען מיר געפרואווט דערקלערען אין די פריהערדינע אַרטיקלען.

אָבער ניט נאָר דאָס נאָנצע פאָלק איז פעראינטערעסירט, אידיש זאָל ווערען די אנערקענטע און גלייכבערעכטיגטע נאציאָנאַלשפּראַך פון'ם אידישען פאָלק אין רוסלאַנד. עס איז אין דעם פאַראינטערעסירט אויך יעדער איינצעלנער איד אין זיין בירגערליכען און פּאָליטישען לעבען.

דאָס בירגערליכע לעבען נעהמט אַרום אַלע טאָג־טעגליכע עריינונגען פון האַנדעל און וואַנדעל, פון בעציהונגען צווישען עלטערן און קינדער, צווישען מאַן און פרוי, צווישען אַרבייט־נעהמער און אַרבייט־נעבער, צווישען דעם פראָפעסיאָנאַלען מענשען און זיינע קונדען, צווישען דעם לוה און דעם מלוה. די אַלע ערשיינונגען זענען נאָרמירט דורך געוויסע נעוויצען, וואָס הערשען אין לאַנד. דאָס רוב ווערען די בירגערליכע בעציהונגען באזירט אויף מינדליכע אדער שטיל־שווייגענדע, זעלבסט־פערשטענדליכע אָבמאכונגען, וואָס נייטיגען זיך ניט אין קיינע שריפטליכע דאָקומענטען. אין די וויכטיגסטע פעלען ווערען אָבער די אָבמאכונגען פערפעסטיגט אין א שריפטליכען דאָקומענט: א קאָנטראָקט, א וועקסעל, א צואה, א שטר־מכירה און רג"ל. דער שטאַאט נעהמט אויף זיך די התחיבות צו זאָרגען, אז דער ווילען, וואָס איז אויסגעדריקט נעווָארען אין אזעלכע דאָקומענטען, זאָל דורכגעפיהרט ווערען אין לעבען, אויב יענער ווילען נעהט ניט להיפּך צו דעם הערשענדען נעזעץ. צו דעם בירגערליכען לעבען מוז מען אָבער צורכענען ניט נאָר אַלץ, וואָס ווערט פאַראויסגעזעהען אין דעם אזוי אָנגערופענעם „בירגערליכען רעכט", נאָר אויך אַלץ, וואָס ווערט בעהאַנדעלט אין דעם קרימי־

נעלען רעכט, אין דעם פאָליציי־רעכט און אלע אנדערע מיני רעכטען, וואָס פאסען אויף אויף די האנדלונגען און דעם אויפהער פון יעדען אויפצעלנעם און וועלכע בעשטימען אויף, וואָס עס דאַרף געטהאָן ווערן מיט יעדען אויפצעלנעם, אויב ער זאָל האָבען די העזה, זיך ניט אויפצופיהרען, ווי דאָס נעזעץ האָט געבאָטען.

די טעאָריע פון נאציאָנאלע גלייכבערעכטיגונג האָט שוין לאַנג ארויסגעשטעלט די פאדערונג, אז אלע נעזעצען און פערארדנונגען זאָלען ארויסגעלאָזען ווערען אויף אין דער שפראך פון דער נאציאָנאלער אויטאָנאָמיע. אז אלע שריפטליכע אבמאכען און דאָקומענטען זאָלען קאָנען פערפאסט ווערען אין איהר און זאָלען האָבען די פולע יורידישע גילטונג אין די אויגען פון דעם נעזעץ; אז אלע פערהאנדלונגען פאר'ן נעריכט זאָלען קאָנען נעפיהרט ווערען אין די שפראכען, וואָס זענען פערשטענדליך פאר די צדדים, און אז אלע עפענטליכע אנגעשטעלטע פון א וועלכען עס איז נענענעד, — פון דעם ריכטער ביז צו דעם פאָליציי־מאן, פון דעם קאנצליי־שרייבער ביז צו דעם שומר, — זאָלען גוט בעהערשען אלע יענע שפראכען, וואָס האָבען נאציאָנאלע גלייכבערעכטיגונג אין יענעם נענענד.

אין קאזאן וועלען זיי, א חוץ רוסיש, דאַרפען קענען טאָטעריש. אין באקו — נאָך, א חוץ דעם, גרוזיניש און ארמעניש. אין ריגא — דייטש און לעטיש. אין יאקוטסק — יאקוטיש (אויב די יאקוטען וועלען, ווי איך האָף, שוין איצטער בעקומען א נאציאָנאלע אויטאָנאָמיע). אין בערדיטשעוו, אדעם און אלע אנדערע ערטער מיט א בעדייטענדער אידישער בעפעלקערונג וועלען זיי מוזען בעהערשען אויך יענע שפראך, וואָס וועט אנערקענט ווערען אין דער אידישער נאציאָנאלער אויטאָנאָמיע.

אָט די פאדערונג פון דער נאציאָנאלער גלייכבערעכטיגונג איז אויך פערבונדען מיט נאָך א פאדערונג, אז אלע וויכטיגערע בעאמטע און אָנגעשטעלטע פון דעם שטאאט און דער אָרטיגער פערוואלטונג זאָלען זיין גוט בעקאנט מיט די יסודות פון דעם לעבענספיהר, וואָס הערשען ביי די פעלקער פון זייער ראיאָן.

בייזע פאדערונגען שטאמען פון יענעם אלף־בית־כלל אין דער פאָליטיק, מיט וועלכען מען רעכענט זיך אבער נאָך אזוי וועניג אפילו אין די פראגרעסיוועסטע דעמאקראטיעס: דעם כלל, וואָס זאגט, אז

דער שטאָאט, דאָס געזעץ און די פערוואלטונג עקזיסטירען צוליעב דער בעפעלקערונג, און ניט די בעפעלקערונג צוליעב דעם שטאָאט, דעם געזעץ און דער פערוואלטונג.

ווי אייגפאָך, דורכזיכטיג און זעלבסטפערשטענדליך דער כלל זאָל ניט זיין, האָט נאָך קיין מאָדערנער שטאָאט ניט געפרואווט דורכפיהרען איהם ערנסט אין לעבען. אפילו ניט שווייצאריע. אויף וויפיעל מיר איז בעקאַנט, האָט מען נאָר אין בעלגיע, — א דאנק דער בעמיהונג פון די סאָציאליסטען, — דורכגעפיהרט דעם געזעץ, אז דער שטאָאט איז מחויב צו פערעפענטליכען זיינע געזעצען אויף אין ד י י ט ש צוליעב די פופצעהן טויזענד דייטשען, וואָס וואוי־נען אין יענעם לאנד.

אָבער די רוסישע רעוואלוציע, אויב זי זאָל בלייבען טריי איהר אינווענינסטער, מאָדערן־דעמאָקראטישער לאָגיק, וועט די ערשטע קאָנסעקווענט דורכפיהרען אין לעבען יענעם וויכטיגסטען פון אלע פאָליטישע כללים.

און אויב דאָס וועט מקוים ווערען, — און רוסלאנד׳ס פעלקער זענען פעראיינטערעסירט אין דעם, עס ז א ל מקוים ווערען, — איז דאָרף מען נאָך דא א סך טראכטען, וועלכע שפראך עס ליענט אין די בירגערליכע לעבענס־נויטען פון יעדען אידען: העברעאיש אָדער אידיש?

וואָס קאָן איהם דא העברעאיש נוצען? וואָס געווינט ער דער־פון, וועו די נעזעצען און פערפָרדנונגען וועלען איבערזעצט ווערען אין העברעאיש? — פאר זיין פערשטענדניס וואלט שוין גלייכער געווען, זיי זאלען בלייבען אין רוסיש. — וואָס וועט ער האָבען דער־פון, וועו זיינע דאָקומענטען און קאָנטראָקטען זאלען געמאכט וועי־רען אין העברעאיש? — ער וועט בלייבען א פערקויפטער ביי דעם העברעאישען אדוואָקאט, ווי ער איז איצטער א פערקויפטער ביי דעם רוסאק. — וואָס וועט גרינגער מאכען זיין לאגע בעת א משפט, וועו די פערהאנדלונגען זאלען געפיהרט ווערען אין העברעאיש? — אפילו אויף א דין־תורה ביים רב האָט ער געהאט א רעכט צו רעדען זיין אייגענעם לשון. מיט וויפיעל וועט ער זיך פיהלען גליקליכער, וועו ער וועט וויסען, אז מיט דעם פאָליציי־מאן, וואָס שלעפט איהם

אין קאזע, קאן ער זיך אויס'טענה'ען אין דעם „דבור העברי" מיט'ן פתח און דעם מלרע?

די נויטען און די אינטערעסען פון דעם בירגערליכען לעבען זענען די וויכטיגסטע לעבענס־נויטען, און זיי רעדען אלע אין איין קול, אז די אידישע נאציאנאלע אויטאנאמיע מוז געבויט ווערען אויף דם יסוד פון אידיש, און בשום אופן ניט אויף דעם בין העברעאיש; סיידען מען וויל, זי זאל ברענגען דעם אידישען פאלק שאדען אנ־שטאט נוצען.

שוין פון אלע ארגומענטען, וואס מיר האבען געבראכט ביז אהער, מוז יעדען איינעם קלאר ווערען, אז באר די אידען אין רוס־לאנד קאן, צוליעב זייערע אייגענע קולטורעלע, נאציאנאלע אין ביר־גערליכע אינטערעסען, נאר קיין רייד ניט זיין וועגען העברעאיש, ווי דער שפראך פון דער אידישער נאציאנאלער אויטאנאמיע.

די וואס וואלטען וועלען, אז אונזער אפיציעל אנערקענטע נא־ציאנאלע שפראך אין רוסלאנד זאל זיין ניט אידיש, נאר העברעאיש, קאנען דאס טהאן אדער אוים גרענצלאזען עם הארצות אין די ענינים פון נאציאנאלער גלייכבערעכטיגונג, אדער אוים אומפראנטוואר־ליכער בטלנות אין די וויכטיגסטע פראגען פון דעם פאלקס־לעבען, אדער אויך אוים דעם פערבארגענעם מיין: אונטערצושטעלען מיט העברעאיש א הינטער־פיסעל דער אידישער נאציאנאלער אויטא־נאמיע, זי זאל בלייבען נאר אויפ'ן פאפיער און ניט דורכגעפיהרט ווערען אין לעבען.

.8

דאס וואו די אידישע מאסען רעדען אידיש.

אויף דעם בעריהמטען פרעסבורגער רב, דעם „חתם סופר", דערצעהלט מען אזא מעשה:

די ארטאדאקסישע אידען האבען איהם אויסגעקליבען פאר א דעפוטאט צו דער וויענער פארלאמענט. פלעגט ער אייף אלע זי־צונגען פון דעם פארלאמענט קומען „זיצען", האט אבער קיינמאל ניט ארויסגעלאזט קיין איין ווארט פון זיין מויל.

איינמאל איז פארגעקומען זעהר א היציגע דעבאטע וועגען א

פראגע, וואָס האָט אויפגערודערט דאָס גאנצע לאנד. האָט איהם זיין שכן א פרעג געטהאָן אין דייטש:

— וואָס האָלט אייער עהרווירדען פון דעם ענין?

האָט דער פרעסבורגער רב אויסגעשטעלט אויף איהם א פּאָר נרויסע אויגען און האָט אָבגעשניטען שארף און קאָלט:

— ניקס דאיטש!

דער פרעסבורגער רב האָט א וואָרט ניט פערשטאַנען פון די אלע פערהאנדלונגען, צוליעב וועלכע מען האָט איהם געשיקט קיין ווין „זיצען".

די מעשה'לע האָב איך געלייענט מיט א סך יאָהרען צוריק ערגעץ־וואו אין א קריטיק פון דער אידישער אָרטאָדאָקסיע אין עסטרייך, פון איהר פּאָליטישער אומבעדייטענקייט און אָבגעשטאַנענקייט.

דער אסימילאַטאָרישער קריטיקער פון דעם פּאָרפּאל איז גאנץ זיכער נעווען נערעכט, ווען ער האָט פערלאַנגט, אז די אידישע דעפוטאטען צום פּאַרלאַמענט זאָלען קאָנען גוט פערשטעהן דייטש. אייב אָבער מען וואָלט דערפון נעווָאָלט ארויסדרינגען, אז יעדער דעפוטאט מוז אויך קאָנען ר ע ד ע ן די הערשענדע שפּראַך פון דעם לאנד, וואָלט מען נעמאכט א נרויסען טעות.

שוין איצטער האָבען אלע עסטרייכישע פעלקער א רעכט, זייערע פערטרעטער זאָלען האָלטען זייערע רעדעם אין רייכסראט אין זייער אייגענעם לשון, און די רעדעם מוזען אויפגענומען ווערען אין דעם אלגעמיינעם פּראָטאָקאָל.

אָט די שפּראַכען־גלייכבערעכטיגונג אין דעם העכסטען פּאָליטישען אינסטיטוט פון דעם לאנד איז א פּועל־יוצא פון יענער נאַציאָנאַלער גלייכבערעכטיגונג, וואָס די פעלקער האָבען „על פּי פּרינציפ" אין עסטרייך. ווי אונבעקוועם דאָס זאָל א מאָל ניט זיין פּאר די ביהרונג פון די פערהאנדלונגען, איז אָבער דער פרינציפ פון שפּראַכען־גלייכבערעכטיגונג א סך וויכטיגער, אויידער די פּאָליטישע בעקוועמליכקייט.

די וויכטיגקייט בעשטעהט אין דעם, וואָס דורך דאָס רעכט צו נעברויכען די איינענע שפּראַך אין פּאַרלאַמענט ווערט פּאר אלע־מען דעמאָנסטרירט די גלייכע רעכט פון אלע אומות און לשנות, דעם

גלייכען ווערטה זייערען פאר'ן שטאאט. אָבער ניט נאָר דאָס אליין. נאָך אַנ'אַנדערער מאָמענט קומט דאָ אין בעטראכט.

וואָלט אין עסטרייך איין שפראך געווען א הערשענדע, יעמאָלט ויאָלט מען קיין אַנדערע דעפוטאטען נאָר ניט געקאָנט אויסקלייבען, כיידען די, וואָס בעהערשען די אָפיציעלע שפראך פון דעם שטאאט. דאָס וואָלט פאקטיש בעשאפען א געוויסען שפראכליכען צענז, א בעגרעניצונג פון דעם אבסאָלוט פרייען וואהל־רעכט.

איך וואָלט יעמאָלט געקאָנט אויסקלייבען ניט די, וואָס פערשטעהן מיך און וועמען איך פערשטעה; ניט די, מיט וועמען גאַנקען איך שטים איין, אָדער וועלכע דריקען אויס מיינע אידעען און פערלאַנגען. אויב די מענשען, צו וועמען איך האָב דעם גרעסטען צוטרוי, האָבען ניט געפונען פאר נויטיג אויסצולערנען זיך די פרעמדע הערשענדע שפראך, האָב איך פאקטיש קיין מענליכקייט ניט צו פערטרויען זיי מיינע פאָליטישע אינטערעסען. איך מוז שוין זוכען אַנדערע פערטרעטער, וואָס בעזיצען דעם נויטיגען שפראכליכען צענז, — מענשען, מיט וועמען איך בין אפשר נאָר ניט אזוי צופריעדען.

די שפראכען־גלייכבערעכטיגונג אין פאַרלאמענט גיט מיר צוריק מיין וואהל פרייהייט. איך קלויב אוים די מענשען, וואָס זענען מיר טייער פאר זייערע אַנדערע מעלות און ניט פאר זייערע לינגוויסטישע קענטניסען, און איך קאָן ארויסשטעלען אויך מיין אייגענע קאַנדידאַטור, וועו איך זאָל אפילו זיין שטום אין אלע שפראכען, א חוץ מיין אייגענעם מאמע־לשון.

די פרעסבורגער אידען האָבען נאָך נעווים געהאט א רעכט צו שיקען אין פאַרלאמענט יענע פערזאָן, צו וועלכער זיי האָבען געהאט דעם גרעסטען צוטרוי, ניט קוקענדיג דערויף, וואָס זי האָט פון דער גאַנצער דייטשער שפראך געווייסט נאָר די צוויי ווערטער: „ניקם דאָיטש".

די צרה מיט יענער פרעסבורגער קאַנדידאַטור איז נאָר בעשטאָגען אין דעם, וואָס אידען זענען ניט א גלייכבערעכטיגטע נאציע אין עסטרייך; וואָס אידיש, די אמת'ע שפראך פון דעם פרעסבורגער רב און זיינע וועהלער, איז ניט אנערקענט אין דעם עסטרייכישען פאַרלאמענט. וואָלטען די אידען אין עסטרייך פערעכענט געווען, ווי

צלע אנדערע פעלקער, וואָלט שוין דער פרעסבורגער נאון גאנץ זיכער געקאָנט ארויסזאָגען זיינע געדאנקען אין זיין שפּראַך, ווי דאָס טהוען די איטאַליענער אין די רוטענער אין דעם זעלבען עסטרייכישען פּארלאַמענט. און אלע די, וואָס וואָלטען זיך בעדאַרפט רעכענען מיט די מיינונגען פון א גלייכבערעכטיגטען פּאָלק, וואָלטען שוין געפונען מיטלען וויי אזוי אויסצוגעפינען אין וואָס די מיינונגען בעשטעהען...

אויך אין רוסלאַנד וועט די נאציאָנאלע גלייכבערעכטיגונג זיך קודם כל אויסדריקען אין שפּראַכען־גלייכבערעכטיגונג אויף אלע פעלדער פון דעם עפענטליכען לעבען און ממילא אויך אויף דעם רוסלענדישען פּארלאַמענט וועלען צוגעלאָזען ווערען אלע יענע שפּראַכען, אויף וועלכע עס וועלען אויפגעבויט ווערען די נאציאָנאלע אוטאָנאָמיעס פון די פעלקער.

קאָנט איהר זיך שוין משער זיין, וואָס עס וואָלט געווארען פון דער אידישער דעמאָקראַטיע וען העברעאיש זאָל דערלערט ווערען פאר דער נאציאָנאלער שפּראַך פון דעם אידישען פּאָלק. אידען וואָלטען געקאָנט שיקען נאָר יענע דעפוטאַטען אין פּארלאַמענט, וואָס בעהערשען דעם „דבור העברי", און דער „בונד" וואָלט קיין אנדער בריה ניט געהאַט; ער וואָלט געמוזט אבגעבען זיינע שטימען פאר די אושינסקי׳ס און די קלויזנערס.

איך וויל נאָר ניט לייקענען, אז פאר די אושינסקים און די קלויזנערס וואָלט דאָס געווען גאָר ניט קיין שלעכטער משא־ומתן. אָבער איך צוויייפל זעהר שטאַרק, צי דער „בונד" — און ניט נאָר ער, נאָר אויך די פּועלי־ציון און די ס. ס. און די „סייכאָווצעס" און די גאנצע אידישע דעמאָקראַטיע, — וואָלטען מסכים געווען אויף אזא אידישער אויטאָנאָמיע, וואָס זאָל דורך די אויבערשאפט פון העברעאיש בעשאפען די באקטישע אויבערהערשאפט פון דעם העברעאיסט.

נאָך וויכטיגער, איידער צו מעגען רעדען די אייגענע שפּראַך אין דעם אלגעמיינעם פּארלאַמענט, איז די שפּראַכען־פראגע און די אָרגאנען פון דער אייגענער נאציאָנאלער זעלבסט־פערוואלטונג.

עס וועלען גאנץ זיכער זיין דעמאָקראַטישע אידישע קהילות, געבויט אויף א ריין וועלטליכען יסוד, פריי פון יעדער רעליגיעזער

ביימישעכץ. עס וועט נאָנץ זיכער זיין א וועלכע עס איז צ ע נ ט־ר א ל ע פ ע ר ו א ל ט ו נ נ ג פון אַלע קהילות אין לאַנד.

וואָס פאַר א פאַרם אָט די אַלע אָרגאַנען פון דער אידישער אייטאָנאָמיע אין רוסלאַנד זאָלען ניט אָננעהמען, וועלען די דעמאָקראַטישע וועהלער מוזען זיין בלוטיג פעראינטערעסירט אין דעם, אז אַלע פערהאַנדלונגען, ווי אויך רעזאָלוציעס, בעשליסען אוֹן פעראָרדנונגען, — זאָלען פאָרקומען אוֹן אַרויסגעטראָגען ווערען אין דער ג ע ר ע ד ט ע ר אוֹן פערשטאַנענער שפראַך פון דעם פאָלק, אין א י ד י ש.

קוים שטעלט מען אוועק העברעאיש אנשטאַט אידיש, אזוי ויערט תיכף בעשאפען פאר די וואהלען א פאקטישער ש פ ר א כ ע ן צ ע נ ז. אין די אָרגאַנען פון דער א י ד י ש ע ר זעלבסטפערוואַלטונג, וועלען אידישע וועהלער קאָנען אויסקלייבען נאָר יענע דעפוטאַטען, וואָס קאָנען זיך פליסיג אויסדריקען אין העברעאיש.

עס איז נענוג צו האָבען קלאָר אין זיך נאָר אָט דעם אייניגונג פונקט — די שפראַכען פראָגע אוֹן דער נאַציאָנאַל־אידישער פערוואַלטונג, אוֹן דער שפראַכען־צענז, וואָס העברעאיש וואָלט אַרויפגעלעגט אויף דעם אידישען דעמאָקראַטישען וועהלער, — כדי קלאָר אינצוזעהן, אז העברעאיש האָט קיין ברעקעל שאָנס ניט צו ווערען די שפראַך פון דער אידישער נאַציאָנאַלער אויטאָנאָמיע אין רוסלאַנד.

דער אידישער בורזשואַזיע וואָלט זיך אפשר נריילעך נעלוינט, העברעאיש זאָל זיין די אָפיציעלע שפראַך פון דעם אידישען פאָליטישען לעבען, אוֹן די „פנקסים" פון דער אידישער זעלבסט־פערוואַלטונג זאָלען אויך געפיהרט ווערען אין העברעאיש. אַזוי איז דאָס שוֹין א מאָל געווען אין דער צייט פון דער אידישער אויטאָנאָמיע אין פוילען, — דעם „ועד ארבע הארצות", — אוֹן אין די טעג פון דעם אידישען „קהל" אין רוסלאַנד. אָבער אין רוסלאַנד איז דאָס איצטער א זאַך פון דער אַבסאָלוטער אונמעגליכקייט: די אידישע מאסען זענען, א דאנק פריהער דעם רב'שע אוֹן דערנאָך דעם „בונד", נאָך פאַר דער רעוואָלוציע ארויסגעריסען געוואָרען פון זייער פאָליטישער אפאטיע, אוֹן וועלען שוין ניט קאָנען בלינד נאָכגעהן נאָך די „באָלאַבאַטים".

זיי וועלען זיין פּראַקטיש צו האָבען די פּולסטע קאָנטראָל איבער אַלע אַרגאַנען פון דער אידישער זעלבסט־פערוואַלטונג; ניט צו זיין נעבונדען אין זייערע וואַהלען מיט אזא שפּראַכען־צענז, וואָס קאָן נאָר צוניץ קומען דער בורזשואזיער מינאָריטעט און צו זעהן, אז אין דער אייגענער נאַציאָנאַלער אויטאָנאָמיע זאָל אַ ליץ פּאָרקומען אין יענער שפּראַך, וועלכע דאָס פּאָלק פערשטעהט. די דעמאָקראַטישע מאַסען האָבען איצטער נעזונג אַרגאַניזירטע פּאַרטייען, וואָס וועלען גאָר חוצפּה'דיג בעווייזען דער בורזשואזיע. ווער גרעסער איז. זיי וועלען איהר אין איינם און צווויי אַריינשלאָגען אין מוח דעם אלף־בית פון דער פּאָליטישער וויסענשאַפט, אז די נאַציאָנאַלע גליכבערעכטיגונג וועלט אַריינגעפּיהרט אין לעבען ניט צוליעב די אינטערעסען פון דער בורזשואזיע מינאָריטעט, נאָר צוליעב די קולטורעלע, נאַציאָנאַלע, בירגערליכע און פּאָליטישע לעבענס־נויטען פון די גרויסע מאַסען, וואָס קאָנען בעפּריידיגט וועלען נאָר אויף דעם יסוד פון דער אידישער שפּראַך.

עס איז מיר, דעם אמת געזאָגט, זעהר פּריקרע, וואָס איך פערנעהם זיך אזוי לאַנג מיט דער אידישער שפּראַכען־פראַגע אין רוסלאַנד און זיך מיט אַלערליי אַרגומענטען צו בעווייזען, אז פּיער מאָל פּיער איז זעכצעהן, וויל אין תוך אַריין איז איינם און איינם אַלע מאָל צוויי.

אָבער — בין איך דען שולדיג אין דעם, וואָס די נאַציאָנאַלע מאַטעמאַטיק פון אונזערע העברעאיסטען הערט נאָך ניט אויף צו טענה'ן, אז פּיער מאָל פּיער מוז א מאָל זיין א חלב'נע ליכט, וויל עס טרעפט א מאָל, אז איינם און איינם איז א שטרויענער דאָך?

איך וויים צו גוט, אז ניט נאָר ביי אונז, אידען, נאָר אויך ביי די אומות העולם איז די שאָוועניסטישע וועלט אפּט מאָל קאַפּאבעל אַרויסצוברענגען משונה'דיגע השבונות, פּאר וועלכע די פּעלקער דערפּען זיך דערנאָך פּאַנאַנדער צאָהלען מיט שווערע מזומנים, לויט די כללים פון דעם אלגעמיין־מענשליכין חשבון.

איך האָב דעריבער געהאַלטען פּאר מיין חוב אַרויסצוברענגען אזוי קלאָר ווי מעגליך די רעכנונג פון העברעאיש און אידיש פּאר אונזער קינפּטיגען לעבען אין רוסלאַנד און נאָך א מאָל צו בעווייזען,

אז אויב אין דעם פאל קאָן פיער מאל פיער ניט זיין קיין חלב'נע ליכט, ווייל איינס און איינס איז קיין מאל ניט געווען און קאָן קיין מאל ניט זיין קיין שטרויערנער דאך.

דאָרטען, וואו די אידישע מאסען רעדען אידיש, וואו זיי זענען געצוואונגען צו פיהרען אן אייגענעם נאציאָנאלען לעבען, וואו עס זענען דא פארטייען, וואס דערקלעהרען זיי זייערע קולטורעלע, נאציאָנאלע, בירגערליכע און פאליטישע לעבענס־נויטען, — דאָרטען קאָן זייער נאציאָנאלע שפראך ניט זיין העברעאיש נאָר מוז זיין דוקא אידיש.

מאי־יוני, 1917.

גלות־פסיכאָלאָגיע

איך ווייס ניט, ווער עס האָט צום ערשטען מאָל ארויסגע־
בראכט דעם אויסדרוק: „גלות־פסיכאָלאָגיע". איך בין מיר אָבער
משער, אז ער מוז שטאמען פון ציוניסטיש־טערימאָריאָליסטישע
קרייזען און אז ער דארף אָנטייטען אויף עפעס אזוינס אין אונזער
גייסטיגען לעבען, וואָס פערדיענט אויסגעריסען צו ווערען מיט די
וואָרצלען.

אָבער וואָס אזוינס איז עס? איך מיין דאָ ניט דעם גאנצען
קאָטאַלאָג פון יענע פסיכישע ערשיינונגען, וואָס דארפען ארומגע־
נומען ווערען מיט דעם נאָמען גלות־פסיכאָלאָגיע, ניט די גאנצע
באָטאניק פון יענע ווילדע גייסטיגע פלאַנצונגען, וואָס דארפען
אויסגעוואָרצעלט ווערען פון אונזער נשמה. איך מיין דאָ יענעם
ג ר ו נ ד־ פ ר י נ צ י פ וואָס מיט זיין הילף זאָלען מיר קאָנען
אין אַלע פעלען ריכטיג און קלאָר בעשטימען, וועלכע נשמה־נעוויק־
סען זענען „גלות־פסיכאָלאָגישע", און מוזען דעריבער אויסגעוואָר־
צעלט ווערען, אָהן א ברעקעל רחמנות.

אויב איך האָב ניט קיין טעות, האָבען אונזערע טעאָרעטיקער
ביז אהער זיך זעהר וועניג אָדער אפשר גאָרניט בעשעפטיגט מיט
דער דאָזיגער פראגע. איך וויל דעריבער מאכען דעם ערשטען
פרוב צו פערענטפערען זי.

אין פלוג איז א ברעקעל ניט שווער ארויסצוגעפינען דעם
גרונד־פרינציפ, די נויטוועניגע אייגענשאפט פון יעדער גלות־פסי־
כאָלאָגיע. און אין דער אמת'ן! די „פסיכאָלאָגיע" בכלל איז דער
גאנצער סכום פון אַלע אונזערע פסיכאָלאָגישע ערשיינונגען, פון
אַלע אונזערע געדאנקען, געפיהלען, „וועלענישען", שטרעבונגען, שטי־
מונגען, גוסטען און געווהנהייטען. די „גלות־פסיכאָלאָגיע" בפרט
איז ממילא יענער טייל פון אַלע געשעהענישען אין אונזער נשמה,

וועלכער שטאמט פון דעם פאקט, וואס מיר לעבען אין גלות און ניט אין אן אייגענער פרייער היים. און אלע מאל, וועז מיר נעפיהלן נען אין זיך א פסיחישען צושטאנד, — א נעראנק, א נעפיהל אדער א שטרעבונג, — וואס איז ארויסגעוואקסען פון יענעם פאקט, איז דאס נאנץ נעוויס א „גלות'דינער" און מוז פער'משפט ווערען צום טויט.

ס'איז נענוג נור אביסעל נעהנטער צו צוטראנען צום אויג אט דעם אויבען־אויפיגען ענטפער, כדי אויפ'ן שטעל איינצוזעהן, אז ווי ריכטיג ער זאל ניט זיין טעארעטיש, קאן ניט אין איהם ליענען דער אמת'ער מיין פון יענעם נעראנק, וועלכען מיר מוזען פערבינדען מיט דעם אויסדרוק: „גלות־פסיכאלאגיע". אויב דער ענטפער, וואס ליגט אויבען־אויף, וואלט נעווען אמת, וואלטען מיר דעמאלט קודם כל נעמוזט פער'משפט'ן צום טויט אלע יענע נעפיהלען פון פראקטישע אנטקעגען דעם גלות, די נאנצע בענקשאפט נאך בעפרייאונג פון איהם און דעם נאנצען סכום פון נעראנקען, ווי אזוי פון איהם אויסגעלייזט צו ווערן, ווייל זיי אלע שטאמען בלי ספק פון דעם פאקט, וואס מיר לעבען אין גלות.

און ניט נור דאס. לעבען אין גלות הייסט לעבען אין דער פרעמד; לעבען אין דער פרעמד הייסט אבער אויך: ווערען בעקאנט מיט דער פרעמד און אריינגענומען אין זיך אלץ, וואס מיר האבען אריינגענומען אין דער נשמה פון דער פרעמד — גלות־פסיכאלאגיע. אבער שוין־זשע וואלט א וועלכער עם איז בר דעת באמת נעוואלט פערשטיקען אין זיך אלץ, וואס די פרעמד האט איהם נעגעבען? שוין זשע איז אונז נאך ניט קלאר נעווארען יענער פונדאמענטאלער כלל פון יעדען מענשליכען פראגרעס, אז א פאלק קאן זיך ענטוויקלען נור דעמאלט, ווען עס שליסט זיך ניט אב פון דער מענשהייט, ווען צוויישען איהר און דער „פרעמד" קומט־פאר א שטענדיגער אויסבייט־שטראם פון נעהמען און געבען, געבען און נעהמען? וואלטען מיר באמת נעוואלט פערטיליגען פון אונזער נשמה אלץ, וואס דער מענשליכער פראגרעס האט ארויסגעבראכט אין דעם משך פון אונזער גלות־לעבען, — אלע וויסענשאפטליכע, קינסטלערישע, פילאזאפישע און קולטורעלע ערראבערונגען, וועלכע

ער האָט געמאכט און וועלכע מיר האָבען אין דער לעצטער צייט אריבערגענומען פון איהם?

איך גיב צו, אז מיר האָבען נענוג רעאקציאָנערען, וואָס וואָלטען זיך ניט נור ניט אָבגעשראָקען פאר אזא ראדיקאַלען קאמף אנטקענען דער „גלות־פסיכאָלאָגיע", נאָר וואָס זעהען דעם גאנצען זין פון זייערע שטרעבונגען און אידעאַלען אין דעם קאמף אנטקענען דער מאָדערנער אייראָפּאישער קולטור. אָבער וועגען זיי רעדען מיר ניט. די, פאר וועמען דער פרייער געדאנק, דאָס פרייע זוכען, פאָרשען און שאפען איז די ביטערסטע פרי פון דעם גלות־לעבען, נעפינען זיך אין א גייסטיגער אטמאָספערע, וואָס איז אזוי וויט פון אונזערע, אז מיר קאָנען נור מיט גרויס מיה איינע די אנדערע פערשטעהן.

פאר א מאָדערנעם אידען איז די מאָדערנע מענשליכע קולטור דער באזיס פון זיין נשמה און ווי הויך ער זאָל ניט שעצען די גייסטיגע שעהנקייט, וואָס ליעגט אין דער אלטער אידישער קולטור, ווי שטארק ער זאָל ניט בעוואונדערען די גייסטיגע נאונות, וואָס דאָס אידישע פאָלק האָט אָנגעוועגדט אויף איהר אויסבוי, איז פאר איהם אונמענליך אומצוקעהרען זיך צוריק אין דעם אלטען מדבר פון שולחן־ערוך און קבלה. יענער טייל פון אונזער נשמה, וואָס איז צונויפגעוואקסען מיט דער מאָדערנער קולטור, איז דורך־און־דורך אָנגעזאפט מיט „גלות־פסיכאָלאָגיע", ווייל די קולטור איז אויסגעוואקסען אין „גלות".

און בכלל: ניט אלץ, וואָס איז שלעכט אין אונז, שטאמט פון דעם „גלות", און ניט אלץ, וואָס איז פון „גלות" אין אונז, איז שלעכט. דאָס גוטע און דאָס שלעכטע, וואָס איז אין אונז, שטאמט צום טייל פון אונז אליין, פון אונזער כאראקטער און דעם בוי פון אונזער נשמה, און צום טייל פון דער סביבה, אין וועלכער מיר לעבען. מען קען אָבער גאנץ זיכער ניט איינטייליען דאָס אזוי, אז אל־דאָס־גוטס זאָל שטאמען פון אונז און אל־דאָס־בייז זאָל קומען פון דער סביבה.

ממילא, קאָן דער פאקט, וואָס א וועלכער־עס־איז צושטאנד אין אונז איז ארויסגעוואקסען פון דעם גלות, נאָך בשום אופן ניט זיין קיין בעווייז, אז ער איז א „גלות"־פסיכאָלאָגישער. און אנ־

דער מאַסשטאַב מוז דעריבער געפונען ווערען, וואָס זאָל קלאָר אַרויס־ברייגען דאָס „פחות־ערך'דיגע" און שענדליכע פון יענער פסיכאָ־לאָגיע.

אויב איך האָב ניט קיין טעות, לויגט דער וואָרצעל פון דער גלות־פסיכאָלאָגיע ניט אין דעם אלגעמיינעם באקט, וואָס מיר לע־בען אין גלות, נאָר אין דער ספעציעלער ערשיינונג, וואָס מיר לע־בען אין גלות פערשקלאפט. דער שקלאפישער זי ן, — אָט דאָס איז דער מקור, פון וואַנען עס שלאָגט די גלות־פסיכאָלאָגיע, און די בעסטע פאַרמעל פאַר איהר האָט דער איד בעשאַפען אין זיין פסח'דיגען שפרוך פון „השתא עבדי, לשנה הבאה בני חורין": „איצט זענען מיר קנעכט, איבער־א־יאָהר וועלען זיין פרייע מענשען". אין דעם השתא עבדי, — אין דעם אָבטרעטען פאַר דער געגענוואַרט, אין דעם אויסאיינען זיך מיט דעם געדאַנק, אז איצט מוזען מיר בלייבען קנעכט, אין דעם אייביגען אָבלעגען פון פרייהייט אויף „איבער־א־יאָהר", — אָט דאָ לויגט דער אייגענטליכער סם־המות פון דער גלות־פסיכאָלאָגיע.

יעדען געדאַנק, וואָס איך אונטערשטיץ — ניט דערפאַר, ווייל איך גלויב אין איהם, נאָר ווייל „השתא עבדי"; יעדעם געפיהל, וואָס דערוועקט זיך אין מיין ברוסט, מיט וועלכען איך וואָלט מיך געשעמט, וועו איך וואָלט געווען א „בן־חורין"; יעדע האַנדלונג, וואָס איך טהו אָדער פון וועלכער איך זאָג מיך אָב, ניט דערפאַר, ווייל איך זעה־איין איהר נוצען אָדער שאָדען, נאָר ווייל — „וואָס זאָל מען טהאָן: מיר זיינען איצט אין גלות!" — דאָס אַלץ איז גלות־פסיכאָלאָגיע.

ווייל מען באמת בעפרייט וועלען פון איהר, מוז מען תמיד האַלטען פאַר די אויגען איהר היפּך, איהר ערגסטען און ביטערס־טען פיינד: די פסיכאָלאָגיע פון דעם פרייען, שטאָלצען, זעלבסט־שטענדיגען מאַן. אַלץ, אַנטקעגען וואָס עס פראָטעסטירט דער „בן־חורין" אין דיר, איז גלות־פסיכאָלאָגיע, איז יענע גיפטיגע פלאַנץ, וועלכע מוז אויסגעראָטעט וועלען „עד לחרמה".

איך ווייס נאָך גוט, אז די פאַרמעל איז צו אלגעמיין, צו אב־סטראַקט, מען זאָל קאָנען מיט איהר הילף אלע מאָל פאַנאַנדער־שיידען צוויישען די „גלות"־פלאַנצען און די פרייע מענשליכע פלאַנ־

צען אין אונזער נשמה. די שוערקייט ליענט ניט אין דער פּאָר־מעלְ גופא, נאָר אין דעם אומשטאַנד, וואָס יעדערער האָט זיך זיין „בן־חורין" אין דער ברוסט. די „בני־חורין" וואָלטען אויך אין אַן אייגענער פרייער היים פערשיידען אויפגענומען די פּראָבלעמען פון דעם אינדיווידועלען און געזעלשאַפטליכען לעבען און וואָלטען נעשטרעבט צו פערשיידענע אידעאַלען, אין איין און דיזעלביגע געזעלשאַפטליכע ערשיינונג וואָלט אויך דאָרט איינעם אָנצינדען מיט דעם אש־להבה פון רעוואָלוציאָנערען פּראָטעסט און דעם אַנדערן מיט דער פּריידיגסטער התלהבות. אָבער פּאָר יעדען פון אונז איז זיין אייגענער בן־חורין, — דער אידעאַל פון א שטאָלצען, פרייען חשוב'ען לעבען, — דער בעכטער שופט איבער דער גלות־פסיכאָ־לאָגיע.

כדי צו וויסען, צי עפּעס אין דיין נשמה איז גלות־פסיכאָלאָגיע, אָדער ניט, איז דערביי דאָ גאָר א פּשוט מיטל:

זיי דיר משער, אז דו ביזט א פרייער מענש אין אַן אייגענער פרייער היים. מאָל דיר קלאָר אויס, וואָס וואָלסטו דאָרט בע־קעמפט און פּאָר וואָס וואָלסטו דיך דאָרט איינגעשטעלט, און דאָס, וואָס דו וואָלסט דאָרט אונטערשטיצט, אונטערשטיצ אויך דאָ. איצט בעטראַכט דיינע געפיהלען און דיינע האַנדלונגען אין גלות, אויב דו געפינסט, אז דו זאָגסט דיך אָב פון א קאָמף, וואָס איז טייער דיין נשמה, אָדער דו אונטערשטיצסט א זאַך, וואָס איז איהר צו־וויידער, מעהר ניט דערפּאָר, וויל השתא עבדי, — וויל „איצט זענען מיר אין גלות", — איז זיי וויסען, אז דו שטעהסט אונטער דער גיפטיגער שליטה פון דער גלות־פסיכאָלאָגיע.

א פּאָר ביישפּיעלען וועלען אונז נאָך קלאָרער מאכען דעם ענין.

אויב איינער נלויבט באמת, אז פּאָליטיק דארף געמאכט וועד־רען נור פון א פּאָר „גדולים"; אז דאָס פּאָלק האָט קיין רעכט ניט אריינצומישען זיך אין אזוינע זאכען, וואָס ריהרען־אָן די יסודות פון זיין לעבען, און אויב אזא מענש זוכט צו פערענטפערען די פּראָבלעמען פון דעם פּאָלקס־לעבען דורך שתדלנות ביי די „גדולים", די אייגענע אָדער די פרעמדע, דורך „מה־יפית"־טאקטיקען און פּאָרהויז־אינטריגען, איז ער פ ר י י פון גלות־פסיכאָלאָגיע, מחמת דעם פשוט'ען טעם, וואָס דער צרה'דיגער „בן־חורין" זיינער וואָלט

אויך אין א פרייער אייגענער היים ניט געוואוסט פון קיין אנדער פאָליטיק, ווי נאָר קריכען אויף דער ערד און לעקען ביי די „גרויסע" און „שטארקע" דעם שטויב פון זייערע שטיוועל.

אָבער אויב אייגעמ׳ס „בן־חורין" איז שוין אויסגעוואקסען, ברוך־השם, צו דער מדרגה פון א שטאָלצען, פרייען דעמאָקראט, און ער בויגט פאָרט זיין נאקען פאר די, וואָס האָבען די מאכט אין די הענד, און ער טרייבט שתדלנות־פאָליטיק און מה־יפית־טאקטיק, ווייל „דאָ און איצט קאָן מען ניט אנדערש", איז דאָס די געמיינסטע גלות־פסיכאָלאָגיע.

אויב אייגער גלויבט באמונה שלמה, אז די אידישע רעליגיאָן איז דער העכסטער שטאפעל פון אמת און, אפילו ווען מיר וואָלטען געלעבט אין אונזער אייגענעם פרייען לאנד, וואָלט ער, דער בן־חורין, נעקעמפט פאר יעדען אות פון דעם שולחן־ערוך, איז זיין קאמף דאָ אין גלות פאר די אלטע רעליגיעזע קייטען, אנטקעגען יעדען פערזוך ארָאבצוואוארפען זיי פון זיך, בשום אופן ניט קיין גלות־פסיכאָלאָגיע, ווען אפילו מיר קאָנען זיין ווי איבערצייגט, אז די איבערגעבענקייט צום שוחן־ערוך האָט נעקאָנט אויסוואקסען נאָר אין גלות.

נאָר אויב אייגער איז שוין אינווייניג בעפרייט פון דעם גלות־בען אין איהם, אָבער ער שטעלט זיך פאָרט פאר איהם איין שטאָל און אייזען, מחמת דעם אייגיגען טעם, וואָס דער שולחן־ערוך איז די בעוטע שמירה פאר דעם נאציאָנאלען קיום אין גלות, איז דאָס ניט קיין אנדער זאך, ווי „גלות"־פסיכאָלאָגיע.

איך קען מענשען, נאָט פריידענקענדע, וואָס ביי זיי איז אזוי קלאָר ווי דער טאָג, אז אין אן אייגענעם לאנד וועלען מיר מוזען דורכ־פיהרען דעם פאנאנדערריים פון „רעליגיע" און „נאציע" אקוראט אזוי שארף, ווי ער איז דורכגעפיהרט ביי אלע פראָגרעסיווע פעל־קער. מיר וועלען מוזען נעבען יעדען אידען דאָס רעכט צו גלויבען אדער ניט צו גלויבען אין וואָס ער וויל. און פונדעסטוועגען וועט־רען אָט די פריידענקער פערציטערטע, ווי נאָר מען וויל דורכפיהרען דעם פרינציפ פון אבסאָלוטער רעליגיאָנס־פרייהייט אין דעם אידי־שען לעבען שוין דאָ, אין גלות. אָט די אבסאָלוטע רעליגיאָנס־פריי־הייט קאָנען א סך פון אונזערע „נאציאָנאל־ראדיקאלען" ניט צולאָזען

פֿשוט דערפאר, ווייל „דאָ, אין גלות", זאָגען זיי, וואָלט דאָס נעווען א געפאהר פאר דעם קיום־הלאום. אין דער אמת'ן זענען זיי ניט קאָנסעקווענט דערפאר, וואָס זיי טרויען ניט דעם אייגענעם „בן־חורין": פערשטאָפֿען איהם דאָס מויל מיט דעם „השתא עבדי" און טרייסטען איהם מיט דער חלשות'דיגער טרייסט פון „לשנה הבאה". אָט דאָס איז אמת'ע גלות־פסיכאָלאָגיע.

נאָכאמאָל: דעם פרומען אידען בעשולדיג איך ניט אין דער דאָזיגער פסיכאָלאָגיע. איך פערשטעה זיין וועהטאָג און האָב דרך־ארץ פאר זיין קאָמף, ווייל איך וויים, אז אויך אין דער פרייער היים וואָלט ער געשטאָנען אויף זיין קלעריקאַלען שטאַנדפונקט און וואָלט געקעמפט פאר זיין אמת. איך בעשולדיג אין דער ערג־סטער גלות־פסיכאָלאָגיע נאָר יענע, פאר וועמען אי אידישע רע־ליגיאָן איז ניט קיין אינווייניגסטער אמת פון זייער האַרצען; וואָס בענעהען זיך מיט רעליגיעזע אמת'ן, ווי מען בענעהט זיך מיט שטיינער און בלעקער; וואָס וויל־לען אויסבויען פון זיי א דרויסע־דיגע צאָם אַרום זיך, וויל עס ל ו י ג ט זיך אזוי צו טהאָן — אין גלות!

איך קען נאָך אנדערע פרייד־ענקענדע מענשען, שוין, ניט צו פערזינדיגען, סאָציאַליסטען, וואָס גלויבען, ווי כשר'ע סאָציאַליס־טען, באמונה שלמה, אז יערע איינגע פערבינדונג פון דעם פראָלע־טאריאט מיט דער בורזשואזיע מוז פיהרען צו דער אבשוואבונג פון דעם פראָלעטאריאט'ס ענערגיע, און פון דעסטוועגען דערלאָזט זיי זייער „ריין־פראָלעטאַרישער" יושר, זיי זאָלען איינשפאנען דעם אידישען ארבייטער אין איין וואָגען מיט דער בורזשואזיע, וויל „דאָ, אין גלות, קאָן מען אנדערש ניט", וויל, אז ניט, וועט די בורזשואזיע נאָר ניט וועלען „פאָדערן". אויך דאָ האָבען מיר פאר אונז א פאַל פון רייגער, אויסגעקריסטאַליזירטער גלות־פסיכאָלאָגיע.

וויידער אמאָל: איך האָב דאָ אין זינען נאָר די נאָנץ כשר'ע, מארקסיסטישע סאָציאַליסטען־טעריטאריאַליסטען און די „פועלי־ציון", וואָס גלויבען, אז ווי נאָר מיר קומען אין אונזער פרייער היים, אזוי שפייען מיר אָן אין פנים דער בורזשואזיע, פערקאשערן תיכף די ארבעל און הויבען־אָן פיהרען א קומיות'דיגע קלאסען־קאמף... דאָס דאַרף אבער געשעהן נאָר „לשנה הבאה". איצט, צו־

ריק, דאַרף מען ציטערען פאַר יעדען ערנסטערן אַרויסטרעטען פון דעם אידישען פּראָלעטאַריאַט, ווייל — השתא עברי. די האַלב־כשר׳ע און גאָר „טריף פּסול׳ע" סאָציאַליסטען, וואָס גלויבען, אַז אפילו אין דער אייגענער היים וועלען מיר מוזען אין נעווייסע נרע־ניצען נעהן האַנד אין האַנד מיט דער בורזשואַזיע, — זיי בעשולדיג איך ניט אין „גלות־פּסיכאָלאָגיע", וויל זיי בלייבען טריי זייער אייגענעם „בן־חורין".

איך וואָלט נעקאָנט אָנפיהרען נאָך א נאַנצע מאַסע ביישפּיע־לען, וואָס וואָלטען אונז אילוסטרירט די „גלות־פּסיכאָלאָגיע" דוקא פון יענע נאַציאָנאַליסטען, וואָס לאָזען דאָס וועלט ניט ארויס פון מויל און שלייַדערען עס אין פּנים פון זייערע נעגנער, וואָס זענען אין דעם פונקט א סך ריינער, אידער זיי אַליין.

אָבער מיין היינטיגער אַרטיקעל איז ניט קיין פּאָלעמישער, נאָר א י ן ע ר ש ט ע ר ל י נ י א ר יין־טעאָרעטישער. מיט יעדען פּערימעל פון מיינע נערוועז האָב איך אַליין פיינט „גלות" און „גלות־פּסיכאָלאָגיע". איך האָב מיר נעוואָלט אַליין קלאָר ווערען אין דעם ענין, כדי אויף זיך אַליין צו קאָנצן האַלטען דעם קאָנטראָל, און דאָס איז דער רעזולטאַט, צו וועלכען איך בין נעקומען:

עס איז ניטאָ קיין אַבסאָלוטע גלות־פּסיכאָלאָגיע. יעדער אי־נער האָט זיין אייגען שטיקעל צרה אין דעם פּרט, און זי הענגט אָב פון דעם אייגענעם פרייהייטס־אידעאַל. פּריי פון גלות־פּסיכא־לאָגיע איז דער, וואָס קעמפט פאַר זיינע פרייהייטס־אידעאַלען אין דער פּרעמד ניט מיט א קלענערער ענערגיע, איידער ער וואָלט גע־קעמפט פאַר זיי „אין דער היים". פּריי פון גלות־פּסיכאָלאָגיע איז דער, וואָס פיהלט שטאַרק אין זיך דעם בן־חורין, און לאָזט ניט קרי־כען אויפ׳ן קאָפּ און פּאָדערט אומעטום דאָס רעכט, וואָס איהם גע־הערט, ווי א פּרייען מענשען, אַלץ איינס, וואו ער זאָל זיך ניט געפינען: אין דער היים, אָדער אין דער פּרעמד. די „גלות־פּסי־כאָלאָגיע" הויבט זיך אָן מיט דעם מאָמענט, וועו מען הויבט־אָן צו מאַכען קאָמפּראָמיסען מיט דעם אייגענעם „בן־חורין", וועו מען הויבט־אָן צו פּערריידען איהם די צייהן מיט דער זויערער „נעביך"־טענה, אַז — „הויב זיך ניט אָן מיט דעם גוי", „פּערגעס ניט, מיר

זענען אין דער פרעמד", און — „וואָס זאָל מען טהאָן? דער בי־טער־ער גלות!"

דער אידעאל פון דעם פרייען, שטאָלצען מענשען אין דער זיגענער היים איז דער איינציגער מאָטיוו, מיט וועלכען מיר קאָנען מעסטען און דורך וועלכען מיר קאָנען בעשטימען די גלות־פסיכאָלאָגיע: זי איז אלע מאָל די פרוכט פון א געבראָכענער פרייהייט און א פערטונקעלטען שטאָלץ.

די אויבלעבונג פון דעם דאָזיגען אידעאל אין אונזער ברוסט זיין דורכפיהרונג אין יעדען מאָמענט פון אונזער לעבען, אין יעדען אָרט פון אונזער זין איז דאָס איינציגע מיטעל אנטקעגען דער גלות־פסיכאָלאָגיע. זי איז אבער אויך דאָס איינציגע מיטעל אנטקעגען דעם גלות, ווייל נאָר די, וואָס וועלען איננאנצען זיין פריי פון דער דאָזיגער פערשאָלטענער פסיכאָלאָגיע, וועלען קאָנען בויען אן אייגענע פרייע היים.

אין דער „פאָלקס־שטימע", נייו יאָרק און אין „פריינד", פעטערסבורג.

הערמאַן באַהר וועגען אידישען נאַציאָנאַליזם

אין דעם נומער 8 פון דער ציוניסטישער „די וועלט" איז אי־ בערגעגעבען דער אינהאַלט פון א זעהר בעלעהרענדער פּאָרלעזונג וועלכע הערמאַן באַהר האָט ניט לאַנג געהאַלטען אין דער „אידישער לעזע־האַלע" אין פּראַג. די פּאָרלעזונג רופט זיך „דאָס יודענפּראָב־ לעם".

הערמאַן באַהר איז איינע פון די אינטערעסאַנטעסטע פיגורען אין דער נייער דייטשער ליטעראַטור. אויף זיין נאָמען פאַלט אויס א גאַנץ נרויסער חלק פון יענעם רוהם, וועלכע די „יונגע" האָבען פערדיענט דורך זייער בעשאַפען די מאָדערנע ריכטונגען אין דער דייטשער קונסט. צו דעם סוף אַכטצינער און דעם אָנהויב נייניצי־ גער יאָהרען פון דעם פאָריגען יאָהרהונדערט איז באַהר געווען דער איינעמליכער פאָהנען־טרעגער פון דער נייער בעוועגונג; ניט נאָר דער טהעאָרעטישער וואָרט־פיהרער, נאָר אויך דער בעשאַפער פון קונסט־ווערקען, אין וועלכע די נייע פּרינציפּען האָבען געוואָלט זיין אויסגעדריקט.

א ראַמאַניסט, וואָס האָט גליקליך פּעראייניגט דאָסטאָיעווי־ סקי׳ס מיקראָסקאָפישען אנאַליז פון צורודערטע נשמות מיט דעם מאָדערנעם עסטעטיזם, דעם פאַלען כורעים פאר דער רייניר שעהנ־ הייט, איז באַהר נעווען דער פאָטער פון יענער ריכטונג אין׳ם ראַמאַן, וואָס האָט איצטער זיין גלענצענדסטען פערטרעטער אין פּויל פשיבישעווסקי; א דראַמאטורג פון קראפט און ווירקונג; א גלענצענדער סטיליסט און קריטיקער, וואָס האָט קאָמענטירט פאר׳ן דייטשען עולם די מאָדערנע ריכטונגען פון די אויסלענדישע ליטע־ראַטורען און האָט נעקעמפט זייער קאַמף, איז הערמאַן באַהר אָבער ניט נאָר ליטעראַט און קונסט־קריטיקער: ער האָט אויך גאָר ניט קיין שלעכטען קאָפּ אין ריין טהעאָרעטישע ענינים.

איך וויים ניט, אויב אלעמען, וואס האבען זיך מיט איהם אינטערעסירט, איז בעקאנט דער פאקט, אז באהר איז א לענגערע צייט געווען א פארקעמפער פון דעם יונגען מארקסיזם. ער האט מיט פיעל טהעאָרעטישער עלענאנץ און שארפזין געפרובט אנוועגדען מארקס' היסטאָרישען מאטעריאליזם אויף דעם אנאליז און דער דערקלעהרונג פון דער קינסטלערישער עוואלוציע פון זיין צייט.

שפעטער האט זיך באהר אבגעוואנט פון'ם מארקסיזם. אבער זיין מארקסיסטישעם הויפט־ווערק „צור קריטיק דער מאדערנע" האט נאך עד היום ניט פערלאָרען זיין ווערט ניט נאר ווי א היסטאָרישער דאקומענט, נאר אויך ווי א טהעאָרעטישער בנין. די פונדאמענטען פון דעם בנין זענען, אמת, פערהאלטען און צושאקעלט, אבער פון זיינע איינצעלנע טיילען קאן מען נאך עד היום עפעס לערנען, בפרט יענע, וואס אינטערעסירען זיך מיט דעם רייכען און פערפלאנטערטען פראבלעם, ווי אזוי „די געזעלשאפטליכע מאטעריע" ווירקט אויף די קינסטלערישע בעוואוסטזיין'ס־פארמען.

פון דערזעלבינגער צייט (א ביסעל פריהער) שטאמט נאך א מארקסיטיש־פאלעמישעם ווערק פון איהם, וואס איז אפט אוועקגעשטעלט געוואָרען אויף דיזעלבינג הויף, ווי די בעריהמטע פאלעמיקען פון לאססאל אנטקעגען שולצע־דעליטש און פון ענגעלס אנטקעגען דיורינג. (ליידער איז מיר איצטער ארויס פון זכרון סיי דער נאמען פונ'ם ווערק, סיי דער נאמען פון'ם אונגליקליכען, וואס האט צוגעצויגען צו זיך דעם כעס אין די פאלעמישע פיילען פון הערמאן באהר).

געוואָרען „אויס מארקסיסט", איז הערמאן באהר געוואָרען אויך „אויס סאציאל־דעמאקראט", — אן ערשיינונג, וואס ערקלערט זיך ביי באהר'ן, ווי ביי א סך אנדערע, גאר פשוט. זיין סאציאליזם איז צו פעסט געווען צונויפגעוואקסען מיט די ריין־פילאסאפישע און נעשיכטס־פילאסאפישע טהעאָרעמען פון'ם מארקסיזם. האט זיך ארויסגעוויזען, אז יענע זענען פאלש, — וועניגסטענס האט עס זיך אזוי ארויסגעוויזען אין באהר'ס אויגען, —

האט ממילא אויך דער סאציאליזם פערלאָרען פאר איהם יערע בע־
רעכטיגונג.

אבער א פראגרעסיוו־ראדיקאלער מענש איז באהר נעבליבען,
און כמעט אויף יערעם פעלד פון דעם עפענטליכען בעוואוסטזיין,
וואו דאס נייע קעמפט אנטקעגען דאס אלטע, קאנען מיר טרעפען
באהר'ן וועג ניט אין א פיהרער־ראליע איז לכל־הפחות אין דער
ראליע פון א פעהיגען סאלדאט, וואס פערשטעהט צו בענוהען זיך
מיט אלע ארטען נעוועהר: ער פעכט גוט מיט'ן שווערד, אבער
פערשטעהט אויך ווי צו ציעלען פון א שווערען הארמאט.

אלס סאלדאט פון דער פראגרעסיווער ארמעע איז הערמאן
באהר אפט צוגויפגעקומען זיך מיט ראדיקאלע אידען און איז א
לאנגע צייט נעווען א מיט־ארויסגעבער פון דער וויענער צייטשריפט
„די צייט", וואס צווישן ראדיקאלע אידען זענען געשטאנען אויף איהר
שפיץ, און איבערהויפט איז די נייסטיגע אטמאספערע, אין וועל־
כער א הערמאן באהר בעוועגט זיך, פול אנגעפראפט מיט ראדיקאלע
אידען, וואס האבען, פערשטעהט זיך, שוין לאנג פערלאָרען זייער
צורת איד (אדער וועניגסטענס גלויבען זיי אין דעם) און פאר וועלכע
דאס וואָרט „אידישער נאציאנאליזם" איז א פערזענליכע בעליידי־
גונג.

עס איז דעריבער זעהר אינטעריסאנט צו הערען, וואס אזא
מענש האט צו זאגען וועגען דאס „אידען־פראבלעם".

אין וואס בעשטעהט דאס דאזיגע פראבלעם? פאר אונזער
איינעם וואלט נאר ניט שווער געווען צו געבען אן ענטפער אויף
דער שאלה: דאס הויפט־פראבלעם פון דעם אידישען פאלק איז
דאס פראבלעם פון א זעלבסטשטענדיגען נאציאנאלען לעבען, דער
קאמף פון דעם מאדערנעם פראגרעסיוון נאציאנאליזם אנטקעגען
דער אסימילאציע. צום גליק האט אויך באהר פערשטאנען זיין
טהעמא אין דעם זעלביגען זין, און זיין נאנצער רעפעראט איז
געווען א טיעפע קריטיק פון דעם אסימילאציאנס־איד און אן
אויפפאדערונג, אידען זאלען זיך אין אירע פּאָפּא ארגאניזירען וויי א
בעזונדער נאציע.

דער גרואנק, פערשטעהט זיך, איז ניט נייי. נייי איז אבער,
וואס אן אירע פאישער ר א ד י ק א ל רעדט אזוינע רעד, וויי

ביז אהער האָט דער אייראָפּעאישער ראַדיקאַל אָדער ריין ענגאַאיס־טיש צוגעבאַמקעט צו דער אַסימילאַציע, וויל זי האָט פערמעהרט זיין ארמעע מיט פעהיגע שטרייטערס, אָדער ער האָט געמאַכט א שווייג וועגען זיינע אמת'ע געפיהלען און געדאַנקען, כדי נישט צו בעליידיגען די אידישע ענאַסען.

דענקט זיך באמת אריין אין דער לאַגע פון אן אויפגעקלערטען ראַדיקאַל. ער זעהט איין די גאַנצע לעבערליכקייט פון דער אי־דישער אסימילאַציע, דעם אונגעהויערען שווינדעל פון דעם אידי־שען „דייטש", „רוס", „פראַנצויז" א. א. וו., אָבער וואָס זאָל ער טהאָן? ער זעהט אין דער זעלביגער צייט, אז דער א נ ט י־ס ע מ י ט י ז ם, וואָס איז אויך זיין פיינד, איז די איינציגע געזעלשאפטליכע ריכטונג, וועלכע קעמפט אנטקעגען דעם רָאזיגען „בלאָף". האָט ניט א רעכט זיין אידישער געפֿאַכע צו פערלאַנגען פון איהם, ער זאָל אין דעם פונקט ניט געהן האַנד אין האַנד מיט דעם אנטיסעמיטיזם? און וועט דער אידישער געגאַסע ניט האָ־בען א רעכט אויך איהם צו בעשולדיגען אין אַנטיסעמיטיזם, ווען ער וועט ארויסגעהן און זאָגען צו זיינע אידישע פיינד. „איך גלויב ניט אין אייערע אָנשטעלעז. איהר וועט קיינמאָל ניט זיין קיין „רוסען", „דייטשען", „פראַנצויזען". אידען זענט איהר געווען און אידען מוזט איהר בלייבען"...

כדי אויסצומיידען דעם חשד אין אנטיסעמיטיזם, מוז דער ראַ־דיקאַל מאַכען אזא מינע, אקוראט ווי ער וואָלט באמת גינגלויבט אין דער פערוואַנדלונגס־כיסטעריע פון א אידען אין א רוס אָדער א דייטש, — אן איבערנאַטירליכער וואונדער, וואָס אין איהם איז נאָך שווערער צו גלויבען איידער אין די פערוואַנדלונג פון וויין און ברויט אין פלייש און בלוט.

הערמאַן באַהר איז אָבער אלע מאָל געווען אן „ערין־עזות־פנים" און אויך איצטער זאָגט ער אָפען און עהרליך, אז ער פערשטעהט ניט ווי אזוי אזא וואינדער קאָן געשעהן. שילדערענדיג די לעבער־לִיכקייט פון די רייכע אידען, וואָס ווילען נאַכטאַנצען נאָך דעם פרעמדען לעבען פון דער פרעמדער אריסטאָקראַטיע, בעמערקט באַהר, אז די מיאוסע ערשיינונג קאָן מען געפינען אומעטום, אפילו אין דער ליטעראַטור. „ווי אונגעהויער נאריש איז דער געהיימנים־

פולער אינטערעס, די געהיימניספולע סימפאטיע, וואס די אידישע אויטאָרען ווייזען ארויס בנוגע צו דעם נערמאנישען לענענדען־קרייז! יעדער פון די דאָזיגע בערלינער מאָדערנע אידען מאכט א פערהימלטען פנים, ווי נאָר ער הערט דעם נאָמען פון דעם קענינ ארטום. פאר וואס? וואר איז דער קענינ ארטום? מיר נעפעלען ניט יענע אידען, אָבער פסיכאָלאָגיש בעוואונדער איך זיי, איך בע־וואונדער דעם נעהירן־קונץ־שטיק, וואס זיי ברענגען ארויס".

אין אן אנדער שטעל ווייזט ער אויף אויף דעם אלט־בעקאנטען פאקט, אז דער בעסטער לויב פאר אן אסימילירטען אידען איז ווען מען זאגט איהם, אז ער איז אייגענטליך נאָר קיין איד ניט. „וואס זענען דאס", פרעגט באהר, „פאר מענשען, וואס דער העכסטער לויב ביי זיי איז ווען מען זאגט זיי: דאס וואס איהר זענט, זענט איהר אייגענטליך ניט? איך האָב אמאל געלעזען א וואונדער־שהנעם בריף, וועלכער איז זעהר כאראקטעריסטיש פאר די דאָזיגע נאנצע פערוויררונג אין די אויפגעקלערטע אידישע קעפ, וואס איך קאן ניט פערשטעהן. א ריכטער, א איד, — איך רוף איהם דא דער איד א., האָט אָנגעשריעבען א שטיק. אן אנדער איד, דער איד בע, האָט איהם שטארק ארונטערגעריסען אין א קריטיק. א דריטער איד, וועמען דאס שטיק פון דעם אידען בע איז שטארק געפעלען נעווא־רען, שרייבט צו איהם א בריף וועגען יענער ארונטערריסענדער קריטיק און זאגט: דער הערר בע איז א נידערטרעכטיגער קערל. עס ברענגט איהם אריין אין כעס, ווי געמיין יענער הערר האָט נע־שריעבען וועגען דאס פיינע שטיק. „אָבער עסט זיך ניט אף די הארץ דערפון", זאגט ער צום סוף, „ווי קאן דען א איד וועז עס איז פערשטעהן די הערליכקייט פון אייער שעפפונג!"

איך קען, זאגט ווייטער באהר, „אלע דריי הערען, אלע דריי זענען אידען, אלע דריי אנשטענדיגע מענשען, און דער וואס האָט געשריעבען יענעם בריף, האָט איהם געשריעבען אין דעם טיפסט־טען ערנסט. איך קאן גלויבען א שבועה, אז דער אנעקדאָט איז אן אמת. און איצטער שטעלט זיך פאר די בריטע מאסע פון׳ם פאלק, די דורכשניט־אינטעליגענץ פון דעם דייטשען, פראנצויזישען, טשע־כישען פאלק, פאר וועמען אויגען עס שפיעלען זיך אָב אזעלבע ער־שיינונגען"....

א נאטירליכער מענש מיט א נאטירליכען נאציאָנאַל־געפיהל קאָן דאָס טאקע באמת ניט בעגרייפען, ער פערשטעהט דאָס פשוט ניט.

נאָך אן אינטערעסאַנטען פאַנקט ברענגט באהר, כדי צו אי־ליוסטרירען זיין געדאַנק.

„איך בין איינמאָל געקומען אין אָרט אין דרום־עסטרייך, וואו צוויי נאציאָנען, — אגב, ביידע סלאַווישע, זענען געשטאַנען אין א ביטערען קאמף, איינע נענען דער אנדערער. יערע פון די דאָזיגע נאציאָנען האָט געהאַט אן אויסגעצייכענטען פיהרער, ביידע זעהר קלוגע, טיכטיגע און געשייטע מענשען. איינער פון זיי, דר. א., איז נעווען — אן אונגארישער איד. דער אנדערער, דר. ב. — אן עסט־רייכער איד.

ניט ווילענדיג פרענט מען זיך: וואָס איז דאָס פאר א ראַסע? ווי מוז דאָס דאָרטען אויסזעהן אין די געהירן פון אזעלכע לייט? די דאָזיגע אידען מאכען בעשיינפערליך א גרויסען טעות. געווים, וועו איך וואָהן אָב א סך יאָהרען צווישען פראַנצויזען אָדער יאַפּא־נער, קאָן איך ביז צו א געוויסען גראד אריינגעהמען אין זיך דעם נאנצען געדאַנקען־אינהאַלט פון די פראַנצויזען. וואָהרשיינליך קאָן איך אפילו אין אלע זיטליכע ענינים זיך צופאַסען צו דעם עמפּינ־דונגס־לעבען פון א פרעמדער נאציאָן. און דאָס, מיינען אזעלכע אידען, איז נענוג כדי פערוואַנדעלט צו ווערען אין א קינד פון יענער פרעמדער נאציע.

דאָס איז אָבער ניט אמת. אין׳ם נאציאָנאַלען לעבען שפּיעלען די הויפּט־ראָליע די אינסטינקטיווע זאכען. איך קאָן ווערען א פאַל־קאָמענער ענגלענדער אין דענקען און אין עמפינדען. אָבער אפילו וועו איך זאָל האָבען אָבנעלעבט צוואַנציג יאָהר אין ענגלאַנד, חתונה גהאַט מיט אן ענגלענדערין און לפּנים זיך אין נאנצען אסימילירען, וועלען נאָך יעמאָלט ארויסשפּרינגען קליניגקייטען, וואָס וועלען בעווייזען, אז איך בין פאָרט ניט קיין ענגלענדער.

איך וועל ניט קאָנען לאכען דאָרטען וואו דער ענגלענדער לאכט פונ׳ם נאנצען הארצען און צוריק וועל איך דערצעהלען לוסטיגע מעשיות, ביי וועלכע דער ענגלענדער וועט בלייבען קאלט און ערנסט. אָהן א שום גרונד וועט פאר מיר זיין סימפּאטיש עפעס אזוינס, וואָס

איז אומסימפּאַטיש דעם עכטען ענגלענדער און אומנעקעהרט. אינ־סטינקטיוו זאכען קאָן מען ניט בענעהמען מיט די געהירן. אָט דאָ, גלויב איך, לייגט דער טיעפער פסיכאָלאָגישער טעות פון דעם אסי־מילאציאָנס־איד".

עס פערשטעהט זיך, אז דער ראדיקאַל, פאר וועמען דער אסי־מילאציאָנס־איד איז אָדער א לעכערליכע ערשיינונג, אָדער אניט־פערשטאנענע חדה, מוז קוקען גאָר מיט אַנדערע אייגען אויף יענע פּראָגרעסיוו אידען, וואָס בעקענען זיך שטאָלץ צו דער אידישער נאציע. אזא איד איז געווען טהעאָדאָר הערצל, און הערמאַן באהר רעדט זעהר וואַרעם וועגען איהם. ער דערצעהלט אונז וועגען אייניגע מאָמענטען פון הערצל'ס לעבען, וואָס האָבען אויך אַן אלגע־מיינעם אינטערעס.

„איך רעכען פאר אייגעם פון די ווירקליך גרויסע גליקס־באלען אין מיין לעבען", זאגט ער, „וואָס איך האָב פון מיין יוגענד־אַן פער־זענליך געקענט דעם גרעסטען אידען פון אונזער צייט און וואָס איך בין מיט איהם געווען זעהר בעפריינדעט: מיט טהעאָדאָר הערצל. וווייסט איהר וואָס טהעאָדאָר הערצל איז געווען, בעת איך בין מיט איהם בעקאַנט געוואָרען? ער איז געווען א דייטש־נאציאָנאַלער בורשענשאפטער. דאָס איז געווען זיין אָנהויב. אין ער איז געווען אַן אויסגעצייכענטער דייטשער בורשענשאפטער".

באהר דערצעהלט אונז, ווי הערצל האָט אריינגענומען אין זיין געהירן דאָס גאנצע דייטשטהום און ווי ער פלעגט עס פּלאַסטיש אויסדריקען אין אלע ערשיינונגען פון דעם וויענער שטודענטישען לעבען, אינ'ם רעדען, טרינקען און ביי די דועלען. דערפאר האָט די „פאַרביגע" פערבינדונג, צו וועלכער הערצל האָט געהערט, אין איין פריה־מאָרגען בעשלאָסען, מען זאל אלע אידען ארויסיאָגען „פון דער פאַרב" „קום אינפאַמיא" („מיט שמאַך")...

אָנב אורחא! אויב דער אַמעריקאַנער אידישער לעזער מיינט, אז א „פאַרביגע פער־בינדונג" איז א נעגער־פערבינדונג אָדער אן אינדיאַנער־פעראיין, האָט ער א טעות. דאָ רעדט זיך עס וועגען שטודענטען־פעראיינען, וואָס טראָגען געוויסע באַרבען, ווי סמינים, וואָס בעדייטען... אסור, אויב איך הויב אָן צו וויסען, וואָס זיי בע־דייטען! ער כל פּנים געהערען יענע שטודענטען צו דער ווייסער

ציוויליזירטער ראסע. דאָס מוז מען תמיד געדענקען. אז ניט, קאָן מען באמת מיינען, אז זיי געהערען צו די אינדיאַנער.

„דאָס איז געווען", זאָגט באַהר, „הערצל'ס גרויסע יוגענד ערלעבנים". איהם, דעם פעהיגסטען פון זיי אלעמען, האָבען זיי ארויסגעשטויסען, און האָבען געהאט א געוויסען לאָגישען רעכט דערצו. זיי האָבע איהם געזאָגט: „מיר מוזען ציעהען די קאָנסעקווענצען פון ד י י ן דייטש־נאַציאָנאַלען גערַאנקען".

הערצל איז אַוועק קיין בערלין, פון דאָרטען קיין פּאַריז, וואו ער האָט דורכגעלעבט די גאַנץ גרויסע, אויפרודערנדע טראַגעדיע פון זיין לעבען: אלס א קאָרעספּאָנדענט פון דער „נייער פרייער פּרעסע" איז ער געווען דערביי, ווי מען האָט פון דרייפוסען אראָבגעריסען די עפּאלעטען. הערצל האָט אפט דערצעהלט פאר באהר'ן יענעם וויכטיגען מאָמענט פון זיין לעבען. דערהויפט האָט געווירקט אויף איהם דער אויסדרוק פון האס, וועלכען ער האָט געזעהען אויף אלע פּנים'ער, א האס ניט נאָר צו דעם קאפיטאַן דרייפוס, נאָר צו דעם גאַנצען יודענטום.

ער האָט זיך געפיהלט אקוראט ווי ער וואלט זיין גאַנץ לעבען אבגעלעבט אין א פינסטערער נאכט און פלוצלונג איז געקומען אן אונגעהויערער בליץ, וואס האָט מיט אמאל אויף א רגע אויפגעדעקט פאר איהם דעם גאַנצען אמת. אין דעם מאָמענט האָט ער זיך געמיט זאָגען: „די שטעהסט צווישען די דאָזיגע מענשען, די שפּיעלסט מיט דער קולטור פון די דאָזיגע מענשען, די פיהלסט דיך נאָך שטאַלץ, וואס מען גיט דיר דאס רעכט אנצופאסען זיך צו דער קולטור פון די דאָזיגע מענשען, וואס שטעלען זיך אזוי צו דיר און דיין גלייכען, אט מיט דעם פערצוקטען האס אין פּנים"...

דאָס איז געווען דער מאָמענט וועו הערצל איז צוריק געווארען א איד.

הערמאן באהר בעטראכט די דרייפוס־אפערע ניט ווי א צופעליגע עפיזאָדע אין דעם לעבען פון דעם פראנצויזישען פאלק, נאָר ווי א נויטוועגדיגע ערשיינונג פאר אלע צייטען און פעלקער, צווישען וועלכע די אידען וואוינען. די געשיכטע מיט דרייפוס'ען, זאָגט ער, „וועט זיך אלע מאל וויעדערהאלען, כל זמן די אידען וועלען זוכען זייער עקזיסטענץ אין א פרעמדער וועלט. זי וועט אויפהערען אין

דעם מאמענט, ווען די אידען אין אייראפא וועלען זיך אוועקשטעלען אקוראט אזוי ווי אלע אנדערע נאציאנען,ווי צוגעהעריגע פון א בע־שטימטער בעוואוסטער ארגאניזירטער נאציאן".

באהר'ס פארלעזונג האט נאך אייניגע אנדערע אינטערעסאנטע געראנקען וועגען דער ראלע, וועלכע די אידישע נאציאן קאן שפיע־לען אין דעם אייראפעאישען לעבען. מיר וועלען דא ברענגען נאר דעם פועל־יוצא, צו וועלכען ער קומט נאך אלע זיינע בעטראכטונ־גען:

„דאס אייניגע נויטוועגדיגע פאר אידען און דאס אייני־ציג נויטוועגדיגע פאר די אנדערע נאציאנען אין אייראפא איז, אז די אידען זאלען זיך דערמאהנען אן זייער אייגענער נאציאנאלי־טעט, אז זיי זאלען זיך ארגאניזירען אין אייראפא ווי א נאציאן, — זיי קאנען נאך דערבייי בלייבען זעהר גוטע, בראווע שטאאטס־ביר־גער אין יעדעם אויסצולנעם שטאאט, — און אז זיי זאלען זיך דער־קלערען אין לעבען ווי אן ארגאניזירטע נאציאן. וועו זיי וועלען זיך פיהלען ווי א נאציאן, וועלען זיי, ווילענדיג — ניט ווילענדיג, זיך מוזג אוועקשטעלען אויף דער ריכטיגער זייט פון דער מענש־הייט, אויף דער זייט פון פרייהייט, אויף דער זייט פון דעם פאלק. אומעטום וואו עם זענען דא געדריקטע, דארטען זענען דא זייערע פרייגד, און ניט ערגעץ אנדערסוואו. זייט די פרייגד פון די בע־דריקטע, און איהר וועט תמיד זיין אויף דעם ריכטיגען וועג".

הערמאן באהר'ס פארלעזונג בעווייזט אונז, ווי פאלש עס איז דער פחד פון אייניגע אסימילאטארען, אז אונזער ריקקאהר צו דעם נאציאנאליזם קאן אבשטויסען פון אונז די פראגרעסיווע עלעמע־טען פון לאנד. אדרבה! נאר אט דער ריקקאהר, אויב ער איז נאר פערבונדען מיט אן אמת־פראגרעסיוון פראגראם, קאן בעפרייען בוידע צדדים פון יענער אונאטירליכע לאגע, אין וועלכע די אסי־מילאציאן האט אונז ארויין געבראכט און קאן נאר שטארקער מא־כען די סימפאטיע צו אונזערע פאלקס־אינטערעסען ביי אלע אמת ראדיקאלע און אמת פראגרעסיווע מענשען.

„דאס נייע לעבען", מארס, 1911.

א פּאָר וועָרטער וועגן אידישען אַנאַרכיזם

(צו דעם 10־יעהריגען יובילעאום פון דער „פרייער אַרבייטער שטימע")

ווי יעדע געזעלשאפטליכע בעווענונג פון ס פּאָלק, וואָס נעהמט אַנטייל אין דעם מאָדערנעם פּראָגרעס, געהערט אויך דער אידישער אַנארכיזם צו צוויי וועלט־טפערען: צו דער אַלגעמיין־מענשליכער כפערע פון דער בעווענונג, אוּן צו דער נאַציאָנאַלער ספערע פון דעם פּאָלק. דער אידישער אַנארכיזם, — ווי קליין אוּן אָרעם ער זאָל ניט זיין, — איז א י ד י ש ע ר צוויג אויף דעם אַלגעמיין־אַנארכיסטישען בוים אוּן א נ א ר כ י ס ט י ש ע ר צוויג אויף דעם בוים פון דער אידישער קולטור.

וועלכע אייגענשאפט איז אין איהם גובר די אַנדערע: זיין אַנארכיסטישקייט אָדער זיין אידישקייט? אין וואָס ליעגט די וויכטיגקייט פון דעם אויפטהו, וואָס ער האָט אויפגעטהאָן? אין דעם, וואָס ער האָט די אַלגעמיין־אַנארכיסטישע בעווענונג בעריי־כערט מיט א אידישען צוויג, אָדער אין דעם, וואָס ער האָט די אידישע קולטור בעריכערט מיט דער אַנארכיסטישער ריכטונג?

צי די נעשיכטע פון דער אַלוועלטליכער א נ א ר כ י ס ט י ש ע ר ליטעראַטור אוּן זשורנאַליסטיק וועט זיך וועז עס איז אָב־שטעלען אויף די צעהן יאָהר־נעגע „פרייע ארבייטער שטימע" אוּן מיט א גוטען וואָרט דערמאָנען זיי, בין איך שטאַרק אין ספק: אזוי וועניג האָט דער א י ד י ש ע ר צוויג אויפגעטאָן פאַר דער ענטוויקלונג פון דעם אַנארכיזם איבערהויפּט. אָבער דאָס איז פאַר מיר קלאָר ווי דער טאָג, אז דער נעשיכטס־שרייבער פון דער א י־ ד י ש ע ר ליטעראַטור אוּן זשורנאַליסטיק וועט זיך מ ו ז ע ן אָבשטעלען אויף די צעהן יאָהרגענג, כדי אויסצופּארשען אוּן אָב־צושעצען זייער ווירקונג אויף די ענטוויקלונג פון דער אידישער קולטור.

דער פאקט, אז די „פרייע ארבייטער שטימע" איז א י־

ד י ש ע צייטונג, שפּיעלט אין איהר לעבען און אין איהר בע־דייטונג א סך א גרעסערע ראָליע, איידער דער פּאָקט, אז זי פּרע־דיגט א נ א ר כ י ז ם. סאי איהרע לעזער, סאי איהרע מיטאר־בייטער, סאי איהר רעדאַקטאָר זיינען אידען, אויסגעוווייקט אין אידישקייט, געזאָלצען, און גע'כשר'ט מיט אידישען זאָלץ אין דער אטמאָספערע פון דעם אידישען לעבען, — זיי מענען אפילו דריי מאָל א טאָג אָבלייקענען זייער מינדעסטע שייכות צו אלץ, וואָס שמעקט מיט א אידען. די ענינים, וואָס אינטערעסירען די „פּרייע ארבייטער שטימע", זיינען דאָס רוב געגומען פון דעם אידישען לעבען. אויף וויפיעל די „פּר. ארב. שט." קאָן אויסווירקען א וועל־כען עס איז דרוק אויף די טעגליכע ערשיינונגען פון דעם אידישען מאָג.

שטעהט אָט דער פּאָקט גאָנץ קלאָר פּאָר די אויגען פון איהר רעדאַקטאָר, פון איהר אייגענעם פּיהרער, וועמעס צעהן־יעהריגע אונערמיעדליכע ארבייט האָט זי דערהאלטען ביים לעבען? לייזער, ניין. לייזער, מיינט ער בתמימות, אז ער און די „אידישקייט" קעהרען זיך אינע די אנדערע ניט אָן; אז זיין צייטונג איז ניט קיין אידישע און אז ער און זיינע אנארכיסטישע לעזער זיינען ניט קיין אידען, נור „מענשען", מענשען בכלל, סתם־מענשען. פון אָט דער קאָסמאָפּאָליטישער בלינדקייט לייזעט די קולטור פון דעם אי־דישען פאָלק און עס לייזט דער אנארכיזם.

אין מיין היינטיגען ארטיקעל וויל איך זיך אבשטעלען נאָר אויף דעם צווייטען פונקט.

ווי יעדע טיעף־גרייפענדע געזעלשאפטליכע לעהרע, האָט דער אנארכיזם א בעשטימטען „גייסט" און — צו יעדער געגעבענער צייט — א בשטימטען „בוכשטאב". דער בוכשטאב, דאָס זיינען די בעשטימטע מיינונגען און פאָרדערונגען, וועלכע די לעהרע שטעלט ארויס אין דער געגעבענער היסטאָרישער עפאָכע; דאָס זיינען, לאָמיר זאָגען, די „באָמבע", די „פּרייע לייבע", דער „אטע־איזם". דער ג י י ס ט פון דעם אנארכיזם — דאָס איז דער גייסט פון א י נ ד י ו י ד ו א ל י ט ע ט, און אריגינאליטעט: דער שטאָלצער פּראָטעסט פון דעם אינדיווידואום און פון דער מינדערהייט, וועו די ארומיגע סביבה וויל איהם אָדער זי אייג־

שלינגען, וויל איהם אדער זי אבפארבען אין א פרעמדע פארב, וויל ארויסזעצען אין איהם אדער איהר א פרעמדע נשמה. דאס איז דער קאמף אנטקעגען דער צופאסונגס־קראפט פון דער מאיא־ריטעט. אינדיווידואן וויל דער אנארכיזם, שטארקע, קאנקרעטע, מיט אייגען־וויללען און מיט אן אייגענעם קאפ אויף די אקסלען.

די לעהרע פון דעם „סתם מענשען" איז ניט קיין אנארכיסטישע לעהרע. דער סתם־מענש איז ניט קיין אינדיווידואום, מיט אייגענע בולט'ע סמנים. דער סתם־מענש — דאס איז ניט שמערל, ניט פייוויש. דאס איז דאס, וואס עס בלייבט איבעריג, וואן איך וואלף ארא פון חשבון אלץ, וואס מאכט שמערלען פאר א שמערל און פייווישען פאר א פייוויש; וואן איך ריים מיט געוואלד פון זיי ארא אלץ, אין וואס עס בעשטעהט זייער קאנקרעטער זיין אויף דער וועלט. דער „סתם־מענש" איז דער קבר־פון דער אינדיווידואליטעט. די וויסטע אבסטראקציע, וואס בלייבט, וואן מען טוט זי אין גאנצען אב: א לעהמענער גולם, א גלאמפ מיט צוויי אויגען.

אט דער גלאמפ מיט צוויי אויגען, אט די לעהמענע פערקרקעניש, אט דער פאטש אין פנים דעם אנארכיסטישען גייסט איז געווארען דער ליעבלינגס־פרינציפ פון דעם אידישען אנארכיזם.

א לעהמענער גולם קאן ניט עקזיסטירען אין דער ווירקליכער וועלט פון מענשליכער קולטור; אין דער ווירקליכער וועלט זיינען ניטא קיין לעהמענע גולם'ס, נאר מענשען פון א גאנץ בעשטימטער נאציאנאלער פארם, מיט א גאנץ בעשטימטער נאציאנאלער נשמה. עס איז דעריבער פאר דעם אידישען אינדיווידואום אין אמעריקא פארהאן נאר איין ברירה: אדער בלייבען ביי דער אייגענער אידישער נאציאנאלער פארם, אדער אננעהמען די אמעריקאנער. האט דער „גלאמפ־מיט־צוויי־אויגען־שטאנדפונקט" געגען פאר דעם אידישען אינדיווידואום אזא'ן ענטפער: וואלף אוועק דיין אייגענע נאציאנאלע פארם פון דער אידישער מינאריטעט אין גים זיך צונויף מיט דער פרעמדער נאציאנאלער פארם פון דער ארומיגער אמעריקאנער מאיאריטעט, — אן ענטפער, פון וועלכען עס מוזען זיך שטעלען די האר קאפויר ביי יעדען איינעם, וואס האט נאר אין זיך א טראפען פון דעם באמת אנארכיסטישען גייסט. עס קומען אהער א מיליאן אידען, א קליינינקער מעוט, וואס

האָט זיין אייגענע שפּראַך, אין וועלכע ער דריקט אויס זיינע געדאנקען און געפיהלען. דער מעוט לעבעט נאָך בילדונג און וויל האָבען שוהלען פּאר זיך און זיינע קינדער. די נאַטירליכקייט זאָך אין דער וועלט וואָלט געווען, ער זאָל האָבען די שוהלען אין דער שפּראַך, וועלכע ער פּארשטעהט, וועלכע ער ליעבט פון קינדוויי אויף, וואָס איז אויסגעארבייט געוואָרען פון איהם און וואָס איז צוגעפּאסט צו זיין אינדיווידואַליטעט. קומט דער אמעריקאַנישער שטאַט און זאָגט: אזאָס! דאָס ניט! וויל סט בילדונג? הויב אָן רעדען און דענקען ווי איך...

וואָס האָט בעדאַרפט זיין די שטעלונג פון דעם אידישען אנאַרכיזם אין דעם קאַנפליקט?

וואָלט אין איהם געלעבט דער אנארכיסטישער נייסט, דער גייסט פון פּראָטעסט אנטקעגען די ארומיגע סביבה, דער נייסט פון קאַמף אנטקעגען די שאבלאָניזירטע מאיאריטעט, וואָלט ער מיט זיין גאנצען פייער געדארפט אריינרייסען זיך אין דער אידישער מהנה און אריינברייגען אין איהר דעם נייסט פון רעוואָלט און זעלבסטשטענדיגען שטאָהלענעם ווילען.

„ניט אונטערגעבען זיך, אינדיווידואַליסטן! ניטא קיין שפּראַכען־מיוהסים און שפּראַכען־בעטלער! אלע שפּראַכען האָבען גלייכע רעכטע. זייט ניט קיין לעהמענע גוים, אין וועלכע מען קאָן פון דרויסען אריינבלאָזען א נשמה און א קולטור. ענטוויקעלט די מענשליכע קולטור פון ז י ך ארויס! זייט דאָס, וואָס איהר זייט. לאָזט זיך ניט איינשלינגען פון דעם ארומיגען שאבלאָן. און אויב איהר האָט ניט קיין כח צו צווינגען דעם שטאַט, ער זאָל טהאָן אייער ווילען, טהוט אייער ווילען אָהן איהם. לאָמיר זיי בעווייזען, וואָס שטאָלצע, שטארקע, בעוואוסטזיניגע אינדיווידואַליסטען קאָנען אויפטהאָן א ה ן א ש ט א א ט: לאָמיר בויען אונזערע אייגענע שוהלען! לאָמיר לערנען אין זיי דאָס וואָס מיר ווילען, וואָס א ו נ ז איז נויטיג, נאָך א ו נ ז ע ר שכל, גענומען פון ו ו א נ ע ן מיר ווילען, ו ו א ס מיר ווילען אין ניט דאָס, וואָס עס לויגט זיך פאר די פינף און אכציג מיליאָנען, וואָס ארום אינז און וואָס ווילען אונז אויפּדרעסען. דאָס וועט דארפען קאָסטען קרבנות? קלייניגקע ברואים'לעך! איז וועז עס

איז וואס איז בעשאפען געווארען נרויסעם אין דער וועלט אהן קרבנות? אין דעם בראנד פון קרבנות ברענט זיך פאנאנדער און לייכט פאר די דורות דער שטאלץ און דער מוטה און דער רייכטהום פון דעם אינדיווידואום'ס נשמה!"

אט דאס וואלטען געווען אנארכיסטישע רייד!

האט מען וועז עס איז נעהערט זיי פון דער „פרייער ארבייטער שטימע"?

אדער נעהמט די שבת־פראנע: טויזענדער, צעהנדליגע טויזענדער אידישע ארבייטער און קליינע העגדלער וואלטען זיך נעפילט גליקליך, וועז זיי וואלטען ניט דארפען נעהן שבת אין שפּאן אין קראם אין „גאם"; וועז זייער וועכענטליכער רוהע־טאג וואלט נעווען שבת אין ניט זונטאג. קומט דער אמעריקאנער שטאאט אין די אמעריקאנער מאיריטעט אין לייגט א פראטעסט: „דער נעזעצליכער רוהע־טאג איז זונטאג אין ניט שבת". אויף וועמעם זייט האט זיך נעשטעלט דער אידישער אנארכיזם? האט ער אריינגעדונערט אין דער אידישער מחנה דעם רוף פון זעלבסט־אכטונג אין טראטץ? האט ער נעהאלטען פאר זיין חוב אויפצוקלערען דעם אידישען עולם, אז זונטאג איז ניט מעהר מיוחס, ווי שבת? אז פרייהייט מיינט לעבען, ווי „א י ך" ווייל, אין ניט ווי דאס נעפעלט דער מיליאנען־קעפיגער סביבה? אז עס איז א הוב פאר יערעם — זעהען דורכצוועצען זיין ווילען, אויף וויפיעל דאס נרייפט ניט אין דעם בערעכטיגטען ווילען פון דעם אנדערען? אז דער איד, ו ו י ל ע ער איז אין א מינאריטעט, האט אין דעם פאל א רעכט צו לעבען נאך דעם איינעגעם גוסט און ניט נאכצוטאנצען נאך א פרעמדען אונגערעכטען געזעץ?

איך בין ניט קיין אנארכיסט. איך בין א סאציאליסט־רעוואלוציאנער. איך נעהם אן דעם שטאאט און גלויב אין די נוט־ווענדיגקייט פון עווייסע נעזעצען בכלל. וואס איך האב צו זאגען אין דער פראגע פון דעם נעזעצליכען רוה־טאג, איז אן אנדער זאך, וואס אינטערעסירט אונז הייגט ניט. אבער איינס איז זיכער; דאס, וואס דער אידישער אנארכיסט האט צו זאגען אין דער פראגע, פערשווייגט ער, אדער ער רעדט אזוי, אז דעם אנארכיזם וועלען דערביי איבערגעבראכען רוק און לענד.

איך וואָלט נאָך געוואָגט: דער אידישער אנארכיזם מיינט זיך ניט אין די לעבענס־פראָגען פון דעם אידישן קוואַרטאָל. ער וויים נאָר איין זאַך: פּרעדיגען דעם אבסטראקטען אנארכיזם; קאָן מען פון איהם ניט פערלאַנגען, ער זאָל האָבען א וועלכע עס איז מיי־נונג־וועגען אידישע פראָגען. אין דער אמת'ען אָבער מוז מען מודה זיין צו דעם שבח פון דער „פרייער ארבייטער שטימע", אז זי האָט א סך לעבען אין זיך, אז זי זוכט זיך אַרייצופעלכטען אין אַלץ, וואָס קומט פאָר אין אונזער קוואַרטאָל, לכל הפחות, אין זיין ראַדיקאַלען טייל. ס'איז ניטאָ קיין איין שטיקעל זייט־מיר־מוחל, וואו די „פרייע ארבייטער שטימע" זאָל ניט אַריינשטעקען איהרע הענד. עס איז ניטאָ קיין איין אייניגיגער גאָנזער, צוליעב וועמען אונזערע „איוואַן־איוואַנאָוויטשעס" צוקריעגען זיך מיט אונזערע „איוואַן־ניקיפאראָוויטשעס", וואָס אויך די „פרייע ארבייטער שטימע" זאָל ניט האָבען געצופט איהם פאָר די פעדערן. איך מאַך דערבײַ קיין פאַרוואורף ניט דער „פרייער ארבייטער שטימע". דאָס איז א סך גלייכער און א סך וויכטיגער פאָר דעם אנארכיזם, אויבער האַלטען אין איין „בראָקען" דעם דרייפאַלטיגען „אני מאמין" פון דעם וואוי־נערען אנארכיזם: „קיין גאָט איז ניטאָ, א כפרה דער שטאָט, וויל־סט א נקבה — נעהם". אָבער — בעשטעהט דען דאָס אידישע לעבען נאָר פון די זייט־מיר־מוחל'ס און די גאָנזערס? און וואו זע־נען יענע גרויסע פראָבלעמען, וואָס די געשיכטע האָט אַוועקגע־שטעלט פאָר דעם איצטיגען אידישען דור, וואָס האָט צוגעצויגען צו זיך די בעסטע קעפ און די בעסטע הערצער פון דער אידישער יוגענד און האָט זיי פונאַנדערגעשפאַלטען אין פערשיעדענע פּארטייען און לאַגערן? וואו איז דער ציוניזם? דער בונדיזם? דער סיימיזם? האָט דער אידישער אנארכיזם גאָר נישט וואָס צו זאָגען וועגען זיי?

מיר דאכט, אז ער האָט. וואָלט זיין געדאַנקען ניט געווען פער־היפנאָטיזירט פון דעם בלייערנעם בליק פון דעם גלאָמפּ מיט צוויי אויגען, וואָלט ער געהאט א ברעקעל חוש אַרויסצוגעפינען וואו עס ליגט דער מאַגנעט פון לעבען, וואָלט ער איינגעזעהען, אז דאָ, און ניט ביי די „גאָנזערס", שלאָגט נאָך דער דופק פון אינדיווידועלע ענערגיע, פון א דראַנג צו א זעלבסטשטענדיגען שאפען. יעמאָלט

וואָלט ער ניט געקאָנט בלייבען גלייכגילטיג צו די אַלע פראגען און וואָלט זיך געמוזט קרעפטיג אריינמישען, כדי דורכצופיהרען ז י י ן שטאַנדפונקט.

„אייך ציהט קיין ציון? וויעדער צוריקקעהרען זיך צו דער נאַטור, צו דעם אייך טהייערען פערלאָזענעם לאַנד? בויען א נייעם, זעלבסטשטענדיגען, פריייען לעבען? ניטאָ קיין שעהנערען אידעאל פון אַנארכיסטישען שטאַנדפונקט! פערווירקליכט איהם מיט אַלע אייערע כחות! הערט ניט די כלומרשט ווייסענשאפטליכע פילוסטער, וואָס זיי וועלען אייך אָנפּלוידערען גאַנצע זעק מיט „אויזערנע געזעצען פון דער נאַטירליכע ענטוויקלונג", מיט דער „אָהנכעכטיגקייט פון דעם אינדיווידואום לגבי די געזעצען פון דער גזעלשאפט"!

איהר, די אינדיווידון, זיינט די בעשאפער פון די געזעצען. ווילט! ווילט שטארק און גאַנץ מיט יעדען טראָפען זאפט פון אייערע נערוון און זעהט, אז די ווירקליכקייט זאל זיך בויגען אונטער אייער וויללען. אָבער — אויף וואָסער פייער דארפט איהר די „טשארטערס", מיט די דיפלאָמאטישע אָבמאכונגען צווישען מלוכות? אין פרייע גזעלשאפטען, פון קיינעם ניט בעשיצט, א חוץ אייך, געהט און מאכט וויעדער א גן־עדן פון יענעם פיצלע ערד, וואָס איז אמאל גזוון אין די הענד פון אונזערע אבות. און האַלט ניט אין איין פּרעדיגען פאר די אנדערע! געהט אליין! טהוט אליין! זייט זיך מקריב! מיט אייער בלוט און לעבען בעווייזט, אז איהר זייט אינדיווידון, אז איהר האָט אן אייגען ציעל און אן אייגענעם וויללען. דער וועג, וואָס פיהרט צו דעם אידעאל, איז תמיד אויסגעפלאַסטערט מיט קרבנות!..."

„איהר ווילט אן אייגענע אידישע פראָגרעסיוע קולטור אין גלות? א נייע שעהנע פלאַנץ אין דעם גאָרטען פון דער מענשהייט? ניטאָ קיין שעהנערער אידאאל פון דעם אנארכיסטישען שטאַנדפונקט, ווי האָבען די מענשליכע קולטור אין פערשיידענע אריגינעלע פארמען: רייך און פערשיידען־פארביג אין זייערע גשטאלטען? וויללט! וויללט שטארק און גאַנץ מיט יעדען טראָפען זאפט פון אייערע נערוון און זעהט, אז די ווירקליכקייט זאל זיך בויגען אונטער אייער וויללען. אָבער אויף וואָסער פייער דארפט

איהר דערצו די הסכמה פון דעם שטאאט? וואָס יאָגט איהר זיך נאָכדעם, אז אויף אייער אידעאל זאָל דער מיניסטער אָרויפלעגען זיין שטעמפּעל און דער זשאנדאר זיין לאָפּע? קומט, לאָמיר אין איינעם, אין פּרייע נעזעלשאפטען, בויען אידישע פּראָגרעסיווע שולען, ביבליאָטהעקען, מוזעען, קונסט־פּעראיינען. לאָמיר אָהן זשאנדארען און אָהן פּאָליציי פונאנדערלאָזען די שאפונגספּלאָם פון אונזער פּאָלק אזוי, אז זי זאָל לייכטען און וואָרעמען אין יעדער אידישער שטוב און מאכען שפּראָצען די שאפונגם־כחות פון יעדען אידישען אינדיווידואום..."

נאָך אמאָל: איך בין ניט קיין אנארכיסט און וואָלט געקאָנט ענטפערן, וואָס איך האָב דאָרויף צו ענטפערן. אָבער אויף אזוי פיעל אנארכיסטישען־גייסט האָב איך אין זיך — צו שפּירען, אז א שטיק אמת וואָלט געלענען אין אזעלכע ריין־אנארכיסטישע רייד; אז דער אידישער אנארכיזם וואָלט, — אין זיין נאָנצער איינזייטיגקייט, אין זיין נאָנצען עקסטרעם, — געקאָנט וועלען א טרייבענדע מאכט, וואָס וואָלט אריינגעשטאָכען אין אונזער פערשלאָפענקייט זייער זייגע רויט אָנגענליהטע שטעך־אייזענס פון טהאטען־דראנג און שאפונגס־לוסט, פון זעלבסט־אויפאָפערונג און דעם קאמף פאר אינדיווידואליטעט.

האָט די אידישע צייטונג פאר אנארכיזם, די אנארכיסטישע „פרייע ארבייטער שטימע" וועלן־עס־איז נערעדט צו אונז אזעלכע רייד? האָט זי פערשטאנען איהר פּלאָץ און איהר מיסיע אינ'ם אידישען לעבען? האָט זי געוועקט דעם אידישען אינדיווידואום? אויפגעמונטערט איהם צום קאמף פאר זיין „איך"? אָדער לכל הפּחות אונטערשטיצט יענע א י נ ד י ו י ד ו ע ן, וואָס האָבען זיך נעוועלדעט צו איהר נאָך ראָטה און הילף אין זייער קאמף פאר אינדיווידואליטעט?

לאָזט מיר איך ברענגען נור איין קלייניגקען ביישפּיעל, אויף וועלכען דער רעדאקטאָר פון דער „פרייער ארבייטער שטימע" האָט מיר אָנגעוויזען וויי אויף א מוסטער פון דער ריכטונג, אין וועלכער ער ווירקט אלס אידישער אנארכיסט.

א יונגער מאן, וועמען עס וויל זיך אויסבילדען זיין שוויעלער־טאלאנט אויף א א י ד י ש ע ר ביהנע, האָט זיך נע־

וועגעט צום רעדאקטאר נאך אן עצה. דער רעדאקטאר גיט איהם צו מוטה אין קוראזש בזה הלשון: „... א חוץ אלעם פערשטעהען מיר ניט, וואהרום איהר זיינט דוקא אזוי איינגעשפאנט צו שפיעלען אידיש טהעאטער. איהר זיינט א יונגער מענש, איהר קענט זיך אויסלערנען ענגליש, בעזוכען א דראמאטישע שולע און ווערען דא אן ענגלישע אקטיאר... די אידען וואקסען אונטער, לערנען זיך ענגליש, נעהן אין מוזיק־האל, אין ענגלישען טהעאטער אדער גאר צו דער אפערא. דאהרום איז פאר א יונגען מאן גאר א קנאפע צו־קומפט די אידישע ביהנע". (בריעפקאסטען פון דער „פ. א. ש." פון דעם 18טען סעפט. 1909).

א יונגער מאן האט זיך „איינגעשפאנט צו שפיעלען אידישען טהעאטער". דאס איז אפשר דער בעסטער טרוים פון זיין נשמה, דער קלאנגסטער און שארפסטער אויסדרוק פון זיין אינדיווידואלי־טעט. ליעבע צו דער דראמאטישער קונסט האט זיך פעראייניגט מיט דער ליעבע צו דער אידישער שפראך און האט ארויסגעבראכט א שטרעבען צו א טהעטינקייטס־פעלד, וואס איז פערבונדען מיט אפפער און איז פאר א יונגען מאן „גאר א קנאפע צוקומפט".

וואס האט דער אידישער אנארכיזם דערפון נעדארפט אבלער־נען און וועלכען ריכטונג האט ער בעדארפט ווירקען? ער האט דערפון בעדארפט איינזעהן קלאר ווי דער טאג, אז די אידישע אינ־דיווידואליטעט ווירד נעפינען איהר אויסדרוק אויך אויף יענעם פעלד פון קולטור, וואס מען רופט דראמאטישע קונסט. ער האט בע־דארפט אויפמונטערען דעם יונגען מאן און אלע יונגע לייט, וואס שפירען אין זיך דעמזעלבינען דראנג צו דער אידישער דראמאטי־שער קונסט, זיי זאלען אזוי גיך זיך ניט לאזען אונטערגעבען, ניט וואדפען אין אייגעניש דעם פייל־און־בויגען און ניט אנטלויפען פון קאמפפלאץ. אנשטאט דעם קרעהט ער, ווי אן אלטער פיליסטער־האהן, וועגען דעם גרויסען טאפ לינזען, וואס די גרויסע אמעריקאנער מאיאריטעט האט אויסגעקאכט פאר גוטע אמעריקאנער אקטיארען...

ווי א טראפען וואסער שפיעגעלט אין זיך אב די גאנצע זון, אזוי האט דער טראפען אידישען לעבען, אידישען קאמף פאר אינ־דיווידואליטעט, אבנעשפיעגעלט אין זיך דעם גאנצען איצטיגען מהות פון דעם אידישען אנארכיזם אין אמעריקא.

דער אנארכיזם, דער הימעל־שפּאלטער, דער גאָט־בעשטורעמער, דער הערָאלד פון אָריגינעלער טהאט אין קאמף מיט דער מאיאָדי־טעט איז דאָ געווארען דער פאָהנענטרעגער פון דעם גרויסען אמע־ריקאנער לינזען־טאפּ, א קאָמי־וואיאזשער ביי דעם אמעריקאנער שאבלאָן...

ניו יאָרק, צום גדליה, תר"ע.

אן ענטפער פון דער רעדאקציע פון דער „פ. א. ש."*)

קיינע דעבאטען איצט. און אייגענטליך איז נאָר ניטאָ וואָס צו דעבאטירען. יערע בעשולדיגונג פון אונזער פרוינד דר. זשיט־לאָווסקי וואָלטען מיר געקאָנט ווידערלייגען מיט הונדערטע ציטאַ־טען פון דער פ. א. ש. נאָר פאר דעם איז איצט קיין פּלאַץ ניטאָ, און מיר ברענגען דאָרום בלויז איין נאָטיץ אונזערען איבער די שבת־פראָגע, געדרוקט דעם 23טען יאנואר, אין נומער 18 פ. א. ש. פון דיעזען יאָהר. זאָל דער לעזער זעהען, אויב מיר האָבען ניט געטהאָן גראָדע דאָס, וואָס דר. זשיטלאָווסקי בעהויפּטעט מיר האָבען געדאַרפט טהאָן און ניט געטהאָן. אויף האָט אונז דר. זשיטלאָוו־סקי געטהאָן א ביסעל אונרעכט, איבערגעבענדיג בלויז א שטיקעל פון דעם בריעפקאסטען ענטפער. וואָלט ער איהם געגעבען אין נאָנ־צען, וואָלט עס נעווים ניט געמאכט דעם איינדרוק, אז דער רעדאַק־טאָר פון דער פ. א. ש. איז נעווארען דער קאָמי־וואיאזשער פון דעם אמעריקאנער לינזען־טאפּ. נאָר אפילו פון דאָס ביסעלע, וואָס דר. זשיטלאָווסקי האָט אבגעדרוקט, איז דאָס אויך ניט צו זעהן. האָבען מיר דען דעם יונגען־מאן נעראָטהען, ער זאָל נאָר ניט דענקען פון וועלטען א קינסטלער, און וועלטען א ביזנעס־מאן און לעבען א טאָג? פערקעהרט, מיר האָבען איהם געראָטהען צו ארבייטען מיט אלע

*) אזוי ווי איך דרוק איבער מיין אַרטיקעל פון דער „פ. א. ש." האָלט איך אויך פאָר מיין חוב איבעצודרוקען אויך דעם ענטפער פון דער רעדאַקציע.

קרעפּטען צו ווערען אַן ענגלישער אַקטיאָר, עטוואָס צו וואָס עס פּאַדערט זיך פּיעל מעהר כחות און אַנשטרענגונג, ווי צו ווערען א אידישער אַקטיאָר און וואָס עס בעצאָהלט זיך פּיעל ערגער. נאָר וועגען דעם אַלעס אַן אַנדערש מאָל. דערווייל נאָט אייך אונזער שטעלונג צו דער שבת־פּראָגע:

אונזערע לעזער פערשטעהען געווים, אז מיר וואָלטען זיך די האַרץ שטאַרק ניט אַבגענעסען, ווען אַלע אידען אין אַמעריקא וואָלטען אַנגענומען אַלס רוהע־טאָג דעם טאָג זונטאָג אַנשטאָט שבת. פערקאָהרט, וואָלטען זיי עס אַנגענומען פרייוויליג, ווייל אזוי פער־לאַנגען די אַלגעמיינע פערהעלטניסע, וואָלט אונז די מעשה ניט נאָר ניט געערגערט, נאָר נאָרע הנאה געטהאָן. פאָר אונז וואָלט עס בעדייט, אז די אידען פערגעסען ביסלעכווייז זייער רעליגיאָן, וואָס טהייל זיי אַב פון אַלע אַנדערע מענשען בלויז דורך אויסערליכע און אַלטע פערשימעלטע מנהגים, און ווערען מענשען, וועלכע טהוען דאָס, וואָס עס פאַדערען פון זיי געוויסע לעבענס־בעדינגונגען, און ניט א פערשטיינערטע רעליגיאָן. אָבער אין אַמעריקא, אין דער פרייער אַמעריקא, וואו יעדער האָט א רעכט צו דיענען זיין נאָט, ווי ער פיהלט, וויל מען פשוט מיט געוואָלד אַרויפצווינגען אויף געוויסע מענשען א רוהע־טאָג. מען וויל, אז דער זונטאָג זאָל זיין דער געזעצליכער, דער צוואַנג־רוהע־טאָג פאר אַלע, און נעגען דעם דאַרף קעמפען סאי דער רעליגיעזער מענש און סאי דער פריידענקער, און דער פריידענקער נאָך מעהר, ווי דער רעליגיעזער.

ערשטענס, דערפאר, וויל דאָ האַנדעלט זיך אום פרייהייט פון געוויסען; צווייטענס, דערפאר, וויל דאָ האַנדעלט זיך אום די אונטערדריקונג פון איין רעליגיאָן א שוואכערע לויט דער צאָהל פון איהרע אנהענגער, דורך א שטארקערע, א מעכ־טיגערע. דריטענס, ווען ניט דיזער צוואנג, וואָלטען די רע־ליגיאָן־אונטערשיידונגען במילא פערשוואונדען מיט דער צייט. דוקא דערפאר, וויל מען הויבט אָן געברויכען צוואנג, קען עס פאַ־סירען, אז דער רעליגיעזער פאַנאַטיזמוס פון ביידע זייטען זאָל זיך

ערשט שטאַרק צופֿלאַקערן — עטוואָס, וואָס איז אפֿשר זעהר וויכ־טיג פֿאַר די כּלי־קודש פון די ביידע צדדים, אָבער ניט פֿאַר די פּריי־דענקער פון די ביידע צדדים. און דערפֿאַר דאַרפֿען אַלע פּרייִדענ־קער, אַלע די, וועלכע פערשטעהען, וואָס פֿאַר א פֿלוך דאָס איז די רעליגיאָן, אָנוועגדען אַלע קרעפֿטען, אז דיזער פּינסטערער בערזוך פון דער זייט פון פּיעלע קריסטליכע גלחים — צו מאַכען דעם זוג־טאָג פֿאַר אַן אַלגעמיינעם רוהע־טאָג — זאָל ניט נעלינגען.

„אום דאָס דורכצופֿיהרען איז, ערשטענס, נויטיג, אז דער זוג־טאָג־טאָג זאָל ווערן פּראַקטיש א קאַמפּס־טאָג. זאָל לכל הפּחות די פֿאַליציי האָבען דעם גאַנצען טאָג זונטאָג וואָס צו טהאָן; רוהיג בלייבען, צומאַכען די געשעפֿטען, און וואַרטען אויף עלעקשאָן־טאָג, דאָס איז לעכערליך און וועט צו גאָרנישט פֿיהרען. צווייטענס, האָבען די פּרייִדענקער פון אַלע פעלקער א גוטען טשאַנס איצט צו לאָזען פון זיך הערען. דערווייל איז איצט דער קאַמף בלויז צווישען צווי פּינסטערע קרעפֿטען, און דער פּרייִדענקער שטעהט גאָר פֿון זייטען, אזוי ווי ער וואָלט נעוואָלט זאָגען" „מיין באָבעם דאַנק, שמָגט זיך ביידע קאָפּ אַן וואַנד". אָבער אזא שטעלונג צו דער פראַגע איז ווירקליך א פאַלשע. עס איז א קאַמף, אין וועלכען דער פּרייִדענ־קער האָט א זעהר וויכטיגען אינטערעס. ער מוז שריפֿטליך, דורך בראָשורען, אַרטיקלען אין פערשייִדענע צייטשריפֿטען, און מינדליך — דורך פערשייִדענע מאַסמיטינגען — קלאָר מאַכען וועגען וואָס דאָ האַנדעלט זיך און זיך שטעלען אויף דער זייט פון די אונטערדריקטע געגען די אונטערדריקער. ער דארף ניט מורא האָבען, אז ער העלפֿט דאָ איין רעליגיאָן געגען א צווייטער. נייַן, ער העלפֿט הויפֿטזעכליך דעם פרייען געדאַנק. אָבער ווען אפֿילו דאָ וואָלט זיך ניט געהאַנדעלט אום עטוואָס אַנדערעס, וויי נאָר אום ניט צו לאָזען איין מחנה פּינ־סטערלינגע אונטערדריקען א צווייטע, איז עס אויך די פֿליכט פון דעם דענ־קענדען מענשען איטער צו שטעלען זיך געגען די אונטערדריקער".

דער אינגסטער שבת

אין גלות זענען מיר אוועק, ווי א געאייניגט פאלק. אין דער צייט פון חורבן בית שני איז שוין קיין זכר ניט געבליבען פון אונזער פריהערדינער איינטיילונג אין שבטים. אבער דאס גלות־לעבען האט אונז וויעדער דיפערענצירט. מיר זענען פאנאנדער געפאלען אין איינצעלנע שבטים, וואס שיידען זיך זעהר שטארק אב איינער פון דעם אנדערען. צווישען דעם רוסיש־אידישען שבט און דעם ענגליש־אידישען שבט ליגט א סך א גרעסערער תהום איידער א מאל צווישען יהודה און אפרים.

און פאר אונזערע אויגען ווערט געבוירען א נייער שבט, דער אינגסטער, און ער ווערט געבוירען אונטער אזעלכע בערינגונגען, וואס פערשפרעכען איהם א גלענצענדען וואוקס און א בכבוד'ע ראליע אין דעם לעבען פון דעם גאנצען פאלק. סאי עקאנאמיש, סאי קולטורעל האט ער שוין אריבערגעשטיגען דעם מעמד פון זיינע ברידער אויף יענער זייט ים.

אין פערגלייך מיט דער לאגע אין רוסלאנד און גאליציע, וואו עם נעפינען זיך די מאיאריטעט פון אונזער פאלק, איז די עקאנאמישע לאגע פון דעם נייעם, — א מ ע ר י ק א נ י ש ־ א י ד י ש ע ן, — שבט כמעט א גן־עדן.

נאך די ערשטע פאר יאהר ניהנום, וואס דער נייַ אריבערגעקומענער האט דא אין דורכשניט אויסצושטעהן, הויבט ער אן צו פערדיענען זיין חיונה דאס רוב דורך האנד־ארבייט, און וען אפילו די שכירות זענען זעהר וויַיט פון צו זיין א גערעכטער לוין פאר דער ארבייטס־קראפט, וואס ער גיט אוים, — אין דערינען זענען שוין שולדיג די יסודות פון דעם איצטיגען סאציאלען פיהר, — זענען זיי דאך דורכשניטליך אזוי הויך, אז זיי גיבען דעם אידישען ארבייטער די מעגליכקייט צו פיהרען א לעבען, פון וועלכען ער האט קיין אהנונג ניט געהאט אין דער אלטער היים.

„מיר עסען דאָ אלע טאָג פֿלייש", האָט מיר א מאָל אן אר־ בייטער געזאָגט, וועו מיר האָבען זיך פאַנאַנדער גערעדט וועגען די מעלות און חתרונות פון אונזער אידישען לעבען „דאָרטען" אין „דאָ". עס איז נאָר קיין ספק ניט, אז, ניט קוקענדיג אויף דעם גרויסען יקרות, וואָס דאָ הערשט, דערנעהרט זיך דאָ די אידישע ארבייטערשאפט א סך רייכלעכער און געזונטער, איידער זי האָט דאָס געקאָנט טהאָן אין דער היים.

און דאָס איינגענע איז אמת מכוח אלע אנדערע פרטים פון דעם מאטעריעלען זיין.

ניט קוקענדיג אויף די צונויפגענפרעסטקייט אין די גרויסע אידישע גהעטאָ'ס, אויף דעם שמוץ אין די אידישע גאסען און אין די אידישע הייזער, האָבען די וואוינונגען פון דער אידישער אר־ בייטערשאפט אפילו אין די געדיכטסטע גאסען פון דעם אידישען דיסטריקט אין נויאָרק א סך מעהר רוים, לופט, זונען־שיין אין הי־ גיענישע בעקוועמלעכקייטען, אייידער א ווילנער „הויף", אָדער א נאלעווקער „קעלער־שטוב", אָדער א וועלכער עס איז אנדערער אָרעמער אידישער קוואַרטאל אין א וועלכער איהר ווילט געבענש־ טער אידישער שטאָדט פון יענער זייט ים.

אזוי פערזיכערען אלע די, וואָס געדענקען נאָך דעם טעם פון די אידישע היימען אין דער אלטער היים. און פון מיין איינענער ערפאהרונג, וואָס האָט זיך א ביסעל אָנגעשמעקט אָרעם אידיש גהעטאָ־לעבען אין גאליציע, אונגארן, ווהייטשעפעל (לאָנדאָן) אין אמסטערדאם (האָלאנד), (דאָס אָרעם אידיש לעבען אין רוסלאנד איז מיר גראָד וועניגער בעקאנט), קאָן איך מיט א פולער זיכער־ קייט ארויסשטעלען די בעהויפטונג, אז אפילו העסטער סטריט און ריווינגטאָן סטריט גיעבען א סך מעהר לופט און ליכט צו זייערע איינוואוינער, אידער די איראָפעאישע גהעטאָ'ס.

און די קלידונג פון דעם אידישען ארבייטער שטעהט געווים ניט הינטער זיין שפייז און זיין וואוינונג: עס קאָן נאָך זיין, אז ער פוכעלט א ביסעל אונטער אין דעם פּרט פון מלבושים אויף דעם חשבון פון אנדערע נויטיגע בעדערפנישען.

דער מאטעריעלער מעמד פון דער אידישער ארבייטערשאפט וואָלט געווען נאָך א סך גינסטיגער, וועו זי וואָלט געווען בעסער אר־

גאניזירט אין איהר עקאָנאָמישען קאמף, כדי צו בעקומען העכערע שכירות, וועז זי וואָלט דורך קאָאָפעראטיווע אונטערנעהמונגען בעסער אויסגענוצט די שכירות, וואָס זי בעקומט: וועז זי וואָלט געשטאַנען אויף א העכערער קולטורעלער מדרגה און וואָלט פערשטאַנען, ווי אָנצואוועגדען די אייגפאכסטע כלים פון דער היגיענע, און וועז זי וואָלט ניט בעדארפט אזוי פיעל ש פ א ר ע ן און א ב־ש פ א ר ע ן מזומנים, טייל צו העלפען די קרובים אין דער אלטער היים, טייל אָנצוקלייבען א ביסעל קאפיטאל אויף ארויסצוריסען זיך פון דעם ארבייטער־שטאַנד.

דער לעזער פערשטעהט, האָפענטליך, אז איך בין זעהר ווייט פון צו בעטראכטען דאָס עקאָנאָמישע לעבען פון דעם אידישען אַרבייטער אין א ראָזאָוועז שיין. זאָל דאָס איהם, דעם ארבייטער, אין גיכען צוקומען, וואָס איהם פעהלט, און הלואי בעקומט ער באלד מיטה און שכל ווי דאָס צו קריענען! אבער עס איז אלץ ד ע ל א־ט י ו ר אין אונזער וועלטעל. איך זאָג נאָר, אז אין פערגלייך מיט די ארעמע שיכטען פון דער אידישער בעפעלקערונג אומעטום, איז דאָס עקאָנאָמישע לעבען פון דער היגער ארבייטערשאפט שוין דערפאר אליין א גן־עדן, וואָס זעהר א גרויסער פראָצענט פון איהר עסט זיך דאָ אָן צו־דער־זאָט, וואָס אזא קליינער פראָצענט פון איהר איז דאָ געצוואונגען צו פיהרען דעם הונגערינגען, אָדער האלב־הונגעריגען לעבען פון דער היים.

די ארבייטער זענען דער ארעמסטער טייל פון דער אידישער בעפעלקערונג, און אויב וועגען זייער מעמד קאָן מען שוין זאָגען א גוט וואָרט, קאָנט איהר זיך משער זיין, ווי גינסטיג עס מוז זיין דער מעמד פון די העכערע באָאָבאטיישע שיכטען. דאָ דארפען מיר שוין אפילו ניט געברויכען דעם שטאנדפונקט פון רעלאטיוויטעט. דער איינדרוק, וועלכער יעדער אייגער געווינט פון דעם מיטעלערען און העכערען באָאָבאטיישען לעבען איז אזא, אז דאָ אין אמעריקא פערדיענט מען די „געשמאקע דאָלארס" און מען פיהרט פאר זיי א גע־שמאקען בעטען לעבען, מיט דעם שמאלץ, וואָס רינט אריבער די ליפען.

איך האָב מיך אביסעל לענגער אָבגעשטעלט אויף דער מאטעריעלער זייט פון אונזער עקזיסטענץ אין „גלות־אמעריקא", ווייל

מיר מענען זיין ווי אידעאַליסטיש געזינט, מיר מענען ווי נוט נע־
דענקען, אז ניט צוליעב דעם שמאַלץ, וואָס רינט אַריבער די ליפּען,
לעבט דער מענש אויף דער וועלט, מוזען מיר פֿאָרט איינזעהען, אז
דער עקאָנאָמישער מעמד איז דער י ס ו ד פון דעם פּאָלקס־לע־
בען. עס איז דעריבער זעהר וויכטיג צו האָבען אַן אויג, אז וועג־
נגסטענס אין איין פּרט קענען מיר זיין שטאַלץ אויף אונזער עקאָ־
נאָמישער לאָגע: אין דעם פּרט, וואָס אונזער פּאָלק הונגערט ניט
אזוי אָפט און אזוי אינטענסיוו, ווי אין דאָס רוב אַלטע היימען.
דער „חומר" האָט דאָ די מעגליכקייט צו קומען צו זיין רעכט אין
אַרויסצוברענגען נייע אידישע דורות מיט א העכערען וואוקס, אין
אויסגענגליכטען הוט השדרה, א בריידערען בראָסט־קאָסטען, שטאַר־
קערע מוסקעלן און א סך א רייכערען בלוט אין די אָדערן.

דאָס איז מכוח דעם נוף. וואָס איז שייך די „נשמה", איז דאָס
ב־לד פון אונזער יונגען שבט שוין ניט אזא דערפרעהליכעס, אָבער
אויך דאָ דארפען מיר ניט פערגעסען דעם שטאַנדפונקט פון ר ע־
ל א ט י ו י ט ע ט און נאָך מעהר מוזען מיר נעדענקען, אז
היסטאָריש געזונען, זענען מיר ערשט אייערנעכטען פון שיף אַראָב,
און אַראָב זענען מיר הונגעריג און אויסגעצעהרטע, אזוי אז עס
איז קיין ברעקעל חדוש ניט, וואָס מיר האָבען זיך אין דער ערש־
טער מינוט א וואַרף געטהאָן אויף דער בעפריעדיגונג פון די מאַטע־
ריעלע בעדערפניסען, און די „העכערע עולמות" אָבנעשטופט א בי־
סעל אָן א זייט.

האָט מען אָט די צוויי אומשטענדען אין זין, וועט מען בע־
טראַכט דעם קולטור־מעמד פון דעם אידישען פּאָלק אין אמעריקא,
מוז מען, דוכט זיך, קומען צו דעם רעזולטאַט, אז אויך אין דעם
פּרט פון דער קולטור, — אין דעם נעוועהנליכען זין פון בילדונג
און אויפקלעהרונג, האָבען מיר זיך ניט וואָס צו שעהמען פאר אונ־
זערע ברידער ערגעץ וואו אנדערש, און מיר קאָנען אין א סך פּרטים
נאָך זיין שטאַלץ מיט דער קולטור־מדרגה, אויף וועלכער עס האָט
זיך דאָ אויפגעהויבען אונזער פּאָלק.

איך רעד שוין ניט וועגען יענע צעהנדליגער טויזענדער אי־
דען, דאָס רוב פון דער יונגער אריבערגעקומענער אָדער היגער נע־
בוירענער יוגענד, וואָס זענען צוגעשטאַנען צו דער אמעריקאַנע־

קולטור און זעהר אפט אריבער געיאגט אין איהר דעם איינגעבאָ־ רענעם אמעריקאנער. נעהמט מען אפילו די קולטור אין דער אידי־ שער שפראך, — א קולטור, וואס איז אזוי ארעם אין שאפענדע כוחות, ווייל די שאפענדע כוחות שטודירען נאך אין דער פרעמד,— א קולטור וואס ווערט בדרך כלל בעשאפען פון דעם עם־הארץ אויף דעם עקאנאמישען חשבון פון דעם עם־הארץ, — מוז מען אויך מודה זיין, אז אזא רייכע מ א ס ע ן ־ קולטור האט אונזער פאלק ניט ארויסגעבראכט אין ערנסט.

טענליכע צייטונגען מיט א לעזערשאפט, וואס צעהלט אין הונ־ דערט־טויזענדער; זשורנאלען פאר א קליינער צאהל היימישער אויפגעצוינגענער האלב־ און פערטעל־אינטעליגענץ, וואס שטייגען אריבער אין זייער ערנסטקייט, ליטעראריישען ווערטה און סאציאל־ פראגרעסיווער טענדענץ דעם נעווהנליכען אמעריקאנער „מאנא־ זין"; טהעאטערע און וואדעוויל הייזער; לעקציעס, וואס ווערען גוט בעזוכט, אין ביכער, וואס ווערען גוט געקויפט, — בעסער איידער ערנסט־וואו אנדערש, — דאס אלץ האט שוין בעשאפען אן אייגענע אידישע קולטור־אטמאספערע, וואס האלט אויס, גוט אדער שלעכט, דעם זשורנאליסט, און דעם לעקטאר, און דעם דיכטער, און דעם פובליציסט, און דעם טהעאטערטיקער.

און אט די אמעריקאניש־אידישע קולטור־אטמאספערע האלט נאך אין גאר די ערשטע קינדער־יאהרען. מען קאן זיך לייכט פארשטעלען וויי מעכטיג זי ווערט זיך מוזען פאנאנדערוואקסען, אין יענער צייט, ווען אונזערע קינדער, אנגעזעטיגט מיט קולטור אין דער פרעמד, וועלען זיך אומקעהרען צו זייער אויפגאבע אין דער היים. יענע צייט איז שוין ניט ווייט פון אונז. זי ווערט געבוי־ רען פאר אונזערע אויגען. די ערשטע שוואלבען זענען שוין נעקר־ מען צו פליהען, און זיי בויען זייערע נעסטער, און עס הערט זיך שוין אין דער לופט זייער פרעהליכער צוויטשערן.

איהר זאגט איך קוק אויף דער זאך צו אפטימיסטיש? איך וועל אייך זאגען, פון וואנען מיין אפטימיזם שטאמט. ער פליסט ארויס פון מיין אבסאלוטען גלויבען אין די לעבענס־כוחות און דעם לעבענס־דורשט פון אונזער פאלק.

מיר זענען דא אין אמעריקא א פאר מיליאן אידען און באלד

וועט אפשר פערדאָפּעלט ווערען אונזער צאָהל. עס לעבט אין אונז ווי ביי אונזערע עלטערן און עלטער־עלטערן, דער דאָרשט צו לעבען ווי א פאָלק, וואָס קאָן נאָר אויף א וויילע אונטערדריקט ווערען אָבער קיינמאָל ניט אויסגעלאָשען ווערען. נאָך די ערנסטע רדיפות, נאָך די געפערלעכסטע שמד־מנפות, נאָך די וויכטעסטע משיח־פאנטאזיעס, וועלן דער לעצטער פונק פון דעם באָלקס־לעבען האָט, דאכט זיך, געהאלטען ביים אויסגעהן, האָט אונזער פאָלק אלע מאָל וויעדער אויפגעבלויהט, זיך אלע מאָל וויעדער אויפגעבלויהט, זיך אלע מאָל וויעדער פאָנאנדערוואקסען מאטעריעל און גייסטיג, ווי נאָר ער האָט נעפונען א פלאץ, וואו ער האָט נעקאָנט פריי אָבעטהעמען.

אמעריקא איז איצטער אָט דער פלאץ. און דאָ פאר אונזערע אויגען שפּיעלט זיך איצטער אָב א וויכטיגער פראָצעס אין דער נעשיכטע פון אונזער פאָלק: דאָס נעבוירען ווערען פון א פרייען, שטאָלצען אידישען שבט, וואָס וועט אפשר איבערנעהמען די העכסטע מעמאָניע אין דעם ווייטער שפּינען פון דעם אידישען נעשיכטליכען פאָדים, וואָס וועט על־כל־פנים זיין א טייל פון דעם אוואָנגארד אין יענעם לעבענס־קאמף, וואָס אונזער פאָלק איז נעצוואונגען צו פיהרען פאר א חשוב'ער נעזיכערטער עקיזסטענץ און פאר א פראָגרעסיווער ענטוויקלונג.

19טער מאי, 1915.

אונזער צוקונפט דאָ אין לאַנד

קיינער קאָן ניט וויסען, וואָס עס וועט זיין די צוקונפט פון אונזער פאָלק ניט דאָ אין לאַנד, ניט ערגעץ־וואו אין דער וועלט. פון דעסטוועגען מוזען כּמעט אַלע אונזערע האַנדלונגען, — איך מיין, פערשטעהט זיך, די עפענטליכע, — אַבהענגען פון דעם, ווי אַזוי מיר שטעלען זיך פאַר יענע צוקונפט. אָפט מאָל שמועסען מיר זיך אַזוי, אז מיר ווייסען נאָך פאָזיטיוו, וועלכער נורל עס איז אונז בעשערט; אז מיר קאָנען איהם אויסרעכענען אויף דעם סמך פון נאָך זיכערע וויסענשאפטליכע הנחות. נאָך עפּטער זענען מיר זיך משער ווי אן ערך עס וועט זיך על פי וואהרשיינליכקייט אויסקריסטאַליזירען אונזער לעבען אין אזוי פיעל און אזוי פיעל דורות ארום.

די גאָר וועניגע, וואָס זענען שוין מעהר בעהאוועגט אין די בעדינגונגען פון היסטאָרישען וויסען, פערשטעהן, ווי שווער עס איז אפילו על פי וואהרשיינליכקייט צו זאָגען נביאות וועגען דער צוקונפט פון א פאָלק, און אנשטאט צו פרעגען: וואָס וועט זיין די צוקונפט? — שטעלען זיי אוועק די שאלה: וואָס זאָל יענע צוקונפט זיין? צו וועלכען ציעל זאָלען מיר שטרעבען אין אונזער ארבייט צוליעב איהר? אָבער אויך זיי מאָלען זיך אוים די קינפטיגע צייט, לויט די פאָרערונגען פון זייער אידעאל.

וואָלטען מיר, צ. ב., געוואוסט אויף זיכער, אז די געשיכטע האָט פער'משפט די אידען אין פוילען צונויפצוגיסען זיך מיט דעם פוילישען פאָלק אין שפראך, קולטור און אַלע אנדערע פרטים פון דעם נאציאָנאלען לעבען, וואָלטען מיר אסור געהאט דעם מוטה צי קעמפען פאר דער נאציאָנאלער גלייכבערעכטינונג פון דעם אידישען פאָלק און פאר יענע רעכטליכע אינסטיטוציעס, וואָס זאָלען איהם געבען די מעגליכקייט צו פיהרען דאָרטען אן אייגענעם אידישען לעבען.

עס וואלט אונז וועניג געארט, וואם דערווייל, אין א משך פון פופציג אדער הונדערט יאהר, וועלען די אידען ניט קאנען פול אויס־נוצען זייער בירגערליכע גלייכבערעכטיגקייט, וויבאלד זיי וועלען ניט אויסגענליכען ווערען אויך אין זייערע נאציאנאלע רעכט: — וואם פאר א ראלע שפיעלען א פופציג — הונדערט יאהר אין דעם לעבען פון א פאלק? צוליעב וואם לעגען שטיינער אין וועג דער אונפערמיידליכער אסימילאציע? צוליעב וואם בעשאפען מיטלען, וואם קאנען האבען נאר איין זין: אויפצוהאלטען א פאלק אין א צושטאנד פון א הין־הער־פלעט, פערלענגערען זיין אנאניע און נאך שווערער מאכען זיין אונפערמיידליכען טויט?

מיר קעמפען פאר נאציאנאלע רעכט אין פוילען, ווי אין אלע סלאווישע לענדער דערפאר, ווייל מיר שטעלען אונז פאר, אז די צוקונפט פון אונזער פאלק וועט דארטען אננעהמען די פארם פון א זעלבסטשטענדיגען נאציאנאל־אידישען לעבען. אייניגע פון אונז גלויבען זיכער און פעסט, אז אנדערש קאן עס ניט זיין, אנדערע מיינען, אז דאס וועט מ ס ת מ א ארויסוואקסען פון די טענדענצען וואם בעהערשען דאס געזעלשאפטליכע לעבען. וויעדער אנדערע קעמפען פאר אזא צוקונפט דערפאר, וויל זיי ווינשען מיט'ן גאנצען הארצען, אז אזוי ז א ל דאס זיין, וויל זיי ו ו י ל ע ן עס, וויל דאס איז גוט פאר אונז.

אויך בנוגע צו אמעריקא מוז יעדער עפענטליכער אידישער טהוער האבען א קלארען בעגריף וועגען אונזער צוקונפט דא אין לאנד, מיט וואם פאר א וויסענשאפטליכען אדער מאראלישען סאוס ער זאל ניט בעגיסען זיין צוקונפטס־בילד. נאר יעמאלט, וועז ער זעהט פאר זיינע גייסטיגע אויגען די יסודות פון אונזער צוקונפטיגער עקזיסטענץ, קאן ער האבען א קלארען ציעל, צו וועלכען ער זאל שטרעבען אין זיין געזעלשאפטליכער טהעטיגקייט, קאן ער אויסקלייבען און אבשאצען די מיטלען, וואם זאלען בייהרען צו יענעם ציעל.

אויך דער שרייבער פון די ציילען האט, ווי יעדער אייגער פוי אינז, אויסגעארבייט א פארשטעלונג וועגען דעם, אין וואם פאר א פארם עס וועט זיך אויסגיסען אונזער לעבען אין אמעריקא.

עס איז דא ניט מיין אויפגאבע אויסצושפינען אלע יענע אר־

גומענטען, וואָס האָבען מיך נעפיהרט צו א נעוויסען בילד פון אונ־
זער צוקונפט דאָ אין לאַנד, דאָס דאַרף איבערגעלאָזען ווערען פאר
גרעסערע אונטערזוכונגען. דאָ ווייל איך איבערגעבען נאָר די יסודות
פון יענעם בילד. איך מוז אבער דערביי בעמערקען, אז ער האָט
שוין לאַנג אויפגעהערט צו זיין א פריוואַט־מיינונג פון א פאָר אייג־
צעל־מענשען. עס מעהרען זיך גרופען און יחידים, וועלכע האָבען
דיזעלביגע פאַרשטעלונג וועגען אונזער צוקונפט דאָ אין לאַנד, ווי
מיר, און ביי וועמען יענע פאַרשטעלונג הויבט אָן צו שפיעלען די
ראָליע פון דעם ע נ ד צ י ע ל, וואָס בעהערשט אלע בעשטרע־
בונגען אין זייער אמעריקאַניש־אידישער טהעטיגקייט.

ראשית גלויבען מיר, אז דער יסוד פון אונזער לעבען אין אמע־
ריקא וועט זיין נ י ט די אידישע רעליגיע, נאָר די אידישע נא־
ציאָנאליטעט. אין דער אמת'ן איז דאָס אויך איצטער אזוי און
עם איז אלעמאָל און אומעטום אזוי געווען. אידען האָבען אומעטום
אין גלות געלעבט ווי א נאציאָנאלע מינאָריטעט, אומעטום געפיהרט
דעם קאמף פאר דער מענליכקייט צו לעבען ווי א נאציאָנאלער
מעוט. ביז דער צייט פון דער אסימילאציע האָבען מיר קיין מאָל
אוֹן אין ערנעזע ניט געלייקענט דעם נאציאָנאלען כאראקטער פון אונ־
זער עקזיסטענץ. מיר האָבען געדולדיג אריבער געטראָגען די גרוי־
זאמסטע פערפאָלגונגען, כדי נאָר צו בלייבען טריי צו אונזער פאָלק.
מיר זענען תמיד געווען אָנגעגריפן אָבצוטרייסלען פון אונזערע פיס
דעם שטויב פון יענעם לאַנד, וואָס האָט ניט געקאָנט אריבערטרא־
גען אונזער בעזונדערע עקזיסטענץ, ווי א פאָלק.

ס'איז אמת: די כלי־זיין אין אונזער קאמף פאר אן אייגענער
עקזיסטענץ, ווי א נאציאָנאלער מעוט, איז געווען די רעליגיע. אָבער
ניט די רעליגיע האָט אונז בעשאפען ווי א פאָלק און ניט א דאנק
איהר זענען מיר געווען און זענען נאָך עד היום א בעזונדער פאָלק.
מ י ר האָבען בעשאפען די רעליגיע, און דאָס יודענטהום עקזיס־
טירט א דאנק דעם פאקט, וואָס עס איז דאָ א אידיש פאָלק אויף
דער וועלט. מיר האָבען אונזער רעליגיע בערהויבען צו דער מדרגה
פון א נאציאָנאלען חוב פאר יעדען אידען, ווייל אונזער פאָלק האָט
זיך נענויטיגט אין דעם און ווייל זי האָט געהאט אין זיך די קראפט
צו דערהאלטען אונז ווי א נאציע. איצטער פ ע ר ו א נ ד ל ע ן

מיר זי אין אַ רשות פאר יעדען אויסצולעגען, ווייל אין אונזער צייט מוז דעם יחיד געגעבען ווערען דאָס רעכט צו גלויבען אין וואָס ער ווילּ.

דערמיט גופא פערלּיערט די רעליגיעזע אידישקייט איהר נאַציאָנאלען ווערטה, און אונזער עקזיסטענץ הויבט זיך אָן איבערצובויען אויף ריין וועלטלּיכע יסודות, וואָס האָבען קיין ברעקעלּ שיכות ניט צו איינעם'ס גלויבען אָדער ניט גלויבען.

ערגעץ טרעט ניט ארויס אזוי בולט דער וועלטלּיך־נאַציאָנאלּער כאראקטער פון אונזער עקזיסטענץ, ווי גראד ביי אונז אין לאנד. די „קאָנגרעגיישאָנס", — די אָפיציעלּע רעליגיעזע פערבאנדען, — שפּיעלּען קיין שום ראָלּיע ניט אין אונזער עפענטלּיכען לעבען, און די אינסטיטוציעס, וועמעס שטים עס לאָזט זיך הערען אין אונזער עפענטלּיכקייט, האָבען קיין ברעקעלּ שיכות ניט צו דעם רעליגיעזען גלויבען. דאָס זענען אָרדענס, רינגען, אָרטשאָפּטס־פּראיינען („די אנשי בני"), פּאָליטישע פּארטייען, נעווערקשאפטען, צייטונגען און זשורנאלּען, וואָס דארפען בעסעריזירען די אָדער יענע ו ו ע ל ט ל י כ ע נויטען פון זייערע אידישע מיטגלידער, אנהענגער אָדער לעזער.

אָפילּו די אידישע קהילה אין ניו יאָרק, וואָס האָט נאָך ניט אראָבגעקראצט פון איהרע פענסטער די בעקאנטע אויפשריפט: „בשר כשר", האלט אויך פאר איהר חוב צו דערקלּערען, אז זי איז געבויט געוואָרען ניט נאָר פאר דעם גלויבּיגען, נאָר אויך פאר דעם ניט־גלויבּיגען אידען. לויט איהרע גרונד־פרינציפּען, דארף זי פערשיניגען אין זיך דעם פרומען ווי דעם פרויידענקער, דעם באלעבאָס, ווי דעם ארבייטער, דעם בירגערלּיכען, ווי דעם סאָציאלּיסט.

אין וואָס קאָנען דען אידען זיין פּראייניגט, וועו מען רעכענט זיך ניט מיט זייער רעליגיע, זייער קלאסען־לאגע, זייער פּאָליטישע ריכטונג עס בלּייבט נאָר דער נ א צ י א נ א ל ע ר פאקט, אז מיר זענען אידען, ווילּען לעבען ווי אידען, וואָס האָבען אלנעמיין־אידישע, ד. ה. נאציאָנאלּע נויטען און אינטערעסען.

דער נאציאָנאלּער אידישער מעוט פון אמעריקא וועט דאריבער דארפען וויעדער אויפהויבען זיין קאמף פאר זיין נאציאָנאלּער מיינאריטעטען־עקזיסטענץ, ווי אין די צייטען, וואָס דער אסימי־

לאָציע; זיין אָנגעגרייט צו טראָגען די גרעסטע קרבנות פאר אָט דער עקזיסטענץ, ווי א נאציאָנאלע מינאָריטעט, און אָבצוטרייסלען דעם שטויב פון די פיס און וויעדער נעהמען דעם וואנדער־שטאָק אין די הענד, אויב דאָס לאנד וועט ניט קאָנען דולדען אונזער עקזיסטענץ, ווי א פאלק.

צום גליק האָבען מיר ניט וואָס מורא צו האָבען פאר אזא פערספעקטיוו. מיר לעבען ניט אין שפאניען אין דער בארבארישער צייט פון דעם מיטעל־אלטער, ניט אין פוילען און רוסלאנד אין דער בארבארישער צייט פון דעם איצטיגען וועלט־קריעג. מיר לעבען אין אייגעם פון די פרייעסטע לענדער אין דער וועלט, וואָס קאָן ניט פערוועהרען קיין גרופע צו לעבען ווי זי וויל, בתנאי, זי זאל זיין איבערגענעבען צו דעם פאליטישען און סאציאלען פאַרטשריט פון דעם לאנד, בתנאי, זי זאל ליעבען דעם פרייהייטליכען כאראקטער פון זיינע אינסטיטוציעס און געזעצען, אויף וויפיעל זיי זענען פרייהייטליך און גערעכט.

די תנאים נעהמט די אידישע נאציאָנאלע גרופע אויף זיך מיט דעם גרעסטען תענוג, וויל קיין נאציאָנאלע גרופע אין דער וועלט איז ניט אזוי פעראינטערעסירט, ווי זי, אז די יסודות פון דעם עפענטליכען לעבען זאל זיין געבויט אויף פרייהייט און גערעכטיגקייט.

מיר שטעלען זיך ווייטער פאָר, אז אונזער נאציאָנאל־קולטורעל לעבען דאָ אין לאנד וועט זיין געבויט אויף דעם פונדאמענט פון דער אידישער שפראך, אין וועלכער מיר וועלען אריבערנעהמען אלע וויכטיגע אוצרות פון דער אלגעמיין־מענשליכער קולטור, ווי אויך פון אונזער אייגענעם ריי־כען העברעאישען עבר.

מיר וועלען ערציהען אונזערע קינדער אין דער דאזיגער שפראך און וועלען בעשאפען אייגענע פעראנאָגישע אינסטיטוציעס פון דער פאלקס־שוהל ביז צו די העכסטע אוניווערסיטעטען און ספעציעלע שוהלען, אין וועלכע מיר וועלען זיך נוטיגען, ווי אידען און מענשען.

מיר וועלען געצוואונגען זיין דאָס צו טהאָן מחמת די פאלגענדע טעמים: נעדענקט, מיר לעבען דאָ אין לאנד, ווי מיר האָבען די גאנצע צוויי טויזענד יאָהר אָבגעלעבט אומעטום, ווי א נא־

צ י א נ א ל ע מ י נ א ר י ט ע ט, וואס האט ניט קיין איין ברע־
קעלע אייגענע טעריטאריע אונטער איהרע פיס, נעשטיצט נאר אויף
א ג י י ס ט י ג ע ר מאכט, וואס פאראייניגט אונז אומעטום, ווי
מיר זיינען. די גייסטיגע מאכט איז בעשטאנען אין א בעשטימטען
גלויבען. איצטער זעהען מיר איין, אז ק י י ן גלויבען קאן ניט
שפיעלען די ראלע פון א נאציאנאלען צעמענט, ניט קיין רעליגיעזער
גלויבען און ניט קיין פריי־דענקערישער; ניט קיין פאליטישער
און ניט קיין סאציאלער גלויבען. קיין אידעע אין דער וועלט קאן
ניט פאראייניגען אלע אידן, ווייל אן אידעע איז א הארצענס־זאך,
אן אינטימע איבערלעבונג פון דעם יחיד און דער יחיד בלייבט איהר
אנהענגער נאר אויף אזוי פיעל, אייף וויפיעל ער איז מיט איהר
מסכים.

אן אידעע, ווי גרוים און הייליג זי זאל ניט זיין, וועט פארמאס־
קירען דעם תוך פון אונזער זיין, דעם ריין נאציאנאלען כאראקטער
פון אונזער עקזיסטענץ. אן אידעע וועט אונז פערוואנדלען אין א
רעליגיע, א סעקטע, א פאליטישע פארטיי, א פילאזאפישע ריכטונג,
אן עטישען קאנווענטיקעל. מיר זענען אבער מעהר איידער דאס;
מיר זענען עפעס, וואס נעהמט דאס אלץ ארויין אין זיך. מיר זענען
א פאלק. און די גייסטיגע מאכט, אויף וועלכער מיר בויען אונזער
נאציאנאלע עקזיסטענץ, דארף זיין דער קלארער אויסדרוק פון דעם
פאקט, אז מיר זענען א בעזונדער פאלק. דאס דארף זיין א מאכט,
וואס איז צוגענגליך צו יעדען איינעם פון אונז, ווייל יעדער איינער
פון אונז איז א קינד פון אונזער פאלק. דאס דארף זיין א פאלקס־
מאכט, וואס נעהמט ארום דאס לעבען פון יעדען אידן פון דעם ווי־
געלע ביז'ן קבר, ווייל יעדער איד איז א איד פון דעם וויגעלע ביז'ן
קבר. דאס דארף זיין א מאכט, וואס בינדט אלעמען צונויף אין איין
אידישען זיין און לאזט אלעמען פרי אין אלע זייערע אנשויאונגען,
גלויבונגען, האפנונגען, האנדלונגען. דאס דארף זיין א גייסטיגע
מאכט, וואס זאל ניט נאר ניט נעהן להיפך צו דעם אלגעמיין־מענש־
ליכען פראגרעס, נאר וואס זאל קאנען ווערען א ווערקצייג אין זיינע
הענד, כדי אריינצוטראגען זיינע פאדערונגען אין אלע ווינקעלעך
פון דעם פאלקס־לעבען.

אזא גייסטיגע מאכט אין נאר די אידישע שפראך, און דערי־

בער וועט אונזער פאָלק דאָ אין לאַנד בויען זיין נאציאָנאַלע צוקונפט אויף איהר יסוד. און אונזער פאָלק טהוט דאָס איצטער דאָ, ווי ער הויבט דאָס אָן צו טהאָן אומעטום. אָבער אין ערגעץ ניט ווערט דאָס ניט געטהאָן מיט אזא'ן אימפעט, מיט אזא ערפאָלג, ווי דאָ, ביי אונז אין לאַנד.

29טער מאי, 1915.

אַ פערשאַלטענע שאלה

יצחק אייזיקס אַרטיקעל וועגען די אידיש־אַמעריקאַנישע נעלע פּרעסע*) איז געווים ווערטה מען זאָל זיך אויף איהם אָבשטעלען באריכות. ער ריהרט אָן אַ פונקט, וואָס איז זעהר וויכטיג פאר דעם לעבען פון׳ם אידישען פאָלק אין אמעריקא און פאר דעם גורל פון זיין וויטערדיגער פראָגרעסיווער ענטוויקלונג. דער ענין פערדיענט ארום נערעדט צו ווערען פון אַלע זייטען מיט יענע אָבענקייט און פרייהייט, וואָס ווערען פערלאַנגט ביי יעדער ערנסטער אונטערזוכונג פון אַן ערנסטער קרענק; בפרט, אז פון דער קרענק ליידט דאָס גאַנצע גייסטיגע לעבען פון אונזער פאָלק אין דער נייער וועלט.

איך האָף דעריבער, אז דער אַרטיקעל וועט צוציהען צו זיך די אויפמערקזאמקייט פון אַלע ערנסטע דענקענדע מענשען אין אונזער ראדיקאַלער בעוועגונג און אז זיי וועלען זיך ארויסזאָגען וועגען דער „פערשאַלטענער שאלה", וואָס ער וואַרפט אויף, יעדער לויט זיין שטאַנדפונקט, אָבער אַלע נאָך דעם פרינציפ: „וואָס אויף דער לונג, דאָס אויף דער צונג".

ליידער בין איך אַליין נאָך צו וועניג אינ׳ם לאַנד, בין צו וועניג בעקאַנט מיט דער געשיכטע פון דער ראַדיקאַל־אידישער בעוועגונג אין אמעריקע, האָב צו וועניג שטודירט די פּרעסע, איך זאָל מיר קאָנען ערלויבען ארויסצוטרעטען ווי אַ מומחה אין דעם ענין, ניט נאָר כדי אָבצושעצען די קרענק גופא, — דערצו דאַרף מען קיין גרויסער מומחה ניט זיין, — נאָר כדי אויסצוגעפינען איהרע אורזאכען און ריכטיג אָבצואוועגען די שולד פון יעדעם אייגצעלנעם פאקטאָר, וועמען מיר האָבען זי צו פערדאַנקען. ווי אַ דרויסען־מענש, מוז איך אָבווארטען מיט מיין סוף־כל־סוף׳יגער מיינונג, ביז דער ענין וועט

*(זעה „דאָס גייע לעבען" העפט 7 און 8.

בעלויכטען ווערען פון אלע זייטען. דערווייל האלט איך אבער פאר מיין חוב, מיטצוטיילען אייניגע נעדאנקען, וואם מוזען, ווי מיר דוכט, אויף ארץ געטומען ווערען אין חשבון, אויב מען וויל געפינען דעם ריכטיגען סך הכל.

יצחק אייזיק פלייסט זיך צו בעווייזען, אז די ראדיקאלע פּרעסע, — דער „פּאָרווערטס" אין די „וואַרהייט", — זענען אין זייער איצטיגער נעשטאלט ניט מעהר, ווי קאפּיטאליסטישע אונטערנעהמונגען, וואם האבען שוין לאנג פערגעסען אן אלע אמאליגע געטער און האבען נאר איין נאט אין הארצען: די צירקולאציע, דעם פערקויף. פון דעם נאכיאגען זיך נאך דער מאסע שטאמט זייער געלקייט. פון דער אנדער זייט אבער גיט ער אונז צו פערשטעהן, אז די אידישע ראדיקאלע מאסע נויטיגט זיך ניט אין דעם געלען האניג, וואם מען גיט איהם, און אויב זי, „געהט אויף איהם", איז דאם ניט דערפאר, וואם זי ווערט פון איהם צוגעצויגען, נאר דערפאר, וואם זי האט, נעבעך, קיין אנדער ברירה ניט.

ווי שטארק עס וואלט זיך ניט נעוואלט גלויבען, אז יצחק אייזיק איז אין דעם פּרט אין גאנצען גערעכט, שווימט דאך ארויף א ספּק אין זינען. די ארויסנעבער פון אונזער געלער ראדיקאלער פּרעסע זענען ערפּאהרענע געשעפּטס־לייט. זיי האבען גענוג צייט אויסצופּרובירען זייערע שיפּען אין אלע וואסערען (פּערשטעהט זיך, ראדיקאלע), אנצושטעלען די זענלען נאך אלע ווינטען (פּערשטעהט זיך ראדיקאלע). און אויב מיר זעהען, אז זיי יאגען זיך ניט נאך ערנסטען לעזע־שטאף, וועלכען זיי האבען שוין ניט איין מאל געפּרובט געבען זייערע לעזער, אז זיי זעהען תמיד צו פערבייטען ערנסטע שרייבער אויף לייכט פלאטערנדע, הארבע שפּייז אויף „געלען האניג", איז דאם נעווים א סמן, אז זיי האבען טאג טעגליך געמאסטען די טיף פון אונזער ראדיקאלען פאהר־וואסער און אויסגעפונען דעם זיי אינטערעסירענדען אמת.

עס האט זיך געווים ארויסגעשטעלט, אז ווי נאר זיי פלעגען ארויפנעהמען עפּעם וואגיג'ס אויפ'ן שיף, אזוי פלעגט עס זיך באלד נעהמען זעצען אויפ'ן זאמדיגען גרונד; און ווי נאר זיי פלעגען עס ארויסווארפען, ווי אן איבעריגען באלאסט, אזוי פלעגט עס וויעדער אנהויבען צו ווערען „פלאט". ביי מענשען, וואם האבען דורכגע־

נאכט, גוט אָדער שלעכט, א סאָציאַליסטישען חדר, קאָן איך מיר אנדערש ניט פאָרשטעלען די „ליבע" צו דעם געלען האָניג, סיידען זיי האָבען דורך טענליכע פראָבעם געווי און זיכער אויסגעפונען, אז אויף אָט דעם געלען האָניג, אין פאָרם פון „דער שהנער ארא־בעלא", פון „סאנין", פון פליאָטקעס, פון געבלויזטע פרויען־בילדער אין די טאָג־נייעס, פליהען מיט גאָר אן אויסגעצייכענטען השק אלע ראדיקאלע ביענען און פליענען...

אי, דער „מארגען זשורנאל" און דאָס „טאגעבלאט?" פאר וואָס זענען זיי ניט געל? — מוז מען אפשר, טאקי, צוגעבען, אז דער פאָהר־וואָסער, ד. ה., דער קולטור מעמד פון דער אידישער „באלעבאטישער" וועלט איז א סך רייכער, אויידער דער קולטור מעמד פון די ראדיקאלע אידישע מאסען... וואָס פאר א קאָפּ מען האָט, אזא היטעל טראָגט מען.

אָבער — לאָמיר זיך א ביסעל מהר צוקוקען צום „היטעל". לאָמיר זעהען, וואָס קאָן מען זאָגען צו זיין זכות. די נעלע פרעסע האָבען דאָך ניט מיר, אידען, אויסגעטראכט. מיר האָבען זי אריי־בערגענומען פון דער אמעריקאנער זשורנאליסטיק. ס'איז דעריבער אינטערעסאנט צו פערגלייכען דעם אמעריקאנער „דזשוירנאל" מיט דעם „פאָרווערטס" און דער „וואָרהייט". איך ווייל דאָ ניט שטעלען די פראגע, וועמען קומט די בכורה אין דעם פרט פון ריין זשורנא־ליסטישע פעהיגקייטען. איך בין אין דעם קיין מבין ניט, און על פי סברא דארף זי קומען דעם „דזשוירנאל". איך פרעג אָבער: ווער פון זיי ברענגט אריין מעהר ליכט אין די מוחות פון די מאסען? זאָן איך מוז ענטפערן: „דער „פאָרווערטס" און די „וואָרהייט", וויל דער "דזשוירנאל" הויבט גאָר ניט אָן זיך צו שטעלען אזא מין אויפגאבע".

ווי פערהאסט מיר זאָל ניט זיין די וואָלוועלע אויפקלערעניא, ווי עס זאָל ניט קאָהרען פון דער נשמה יענע עם־הארץ'ישע ראַ־דיקאלעניא, מיט וועלכער די ראדיקאלע פרעסע פיטערט דעם עולם, מוז איך דאָך צוגעבען, אז זיי וואָרפען־אויף לעבענס־וויכטיגע פראָבלעמען און בעלייבטען זיי, לויט זייער כח, וויסען און פער־שטאנד און אפשר לויט דעם קולטור־צושטאנד פון די מאסען. אויפקלעהרענדע ארטיקלען, וועו אפילו אויבערפלעכליכע, וועט

איהר אבער אין דעם „דושוירנאל" ניט געפינען. אונזער געלע פרעסע שטעהט אין דעם פונקט אויף אזוי פיעל העכער פאר דער אמעריקאנער, אויף וויפיעל די גייסטיגע בעדערפענישען פון די אי־דישע מאסען שטעהען העכער פאר די גייסטיגע בעדערפענישען פון דער אמעריקאנער מאסע. ס'איז דאך כאראקטעריסטיש, וואס אונזער פרעסע האט ניט קיין בעריכטען פון „פרייז־פייטען"...

און איז דען אלץ אין אונזער געלער פרעסע אזוי „פערבלאפט"? עס נעהט ניט דורך א וואך, וואו איהר זאלט ניט געפינען סאי אין „פארווערטס", סאי אין „וואהרהייט", א וועלכע עס איז אינטערע־סאנטע קארעספאנדענץ פון אלגין, המבית, לימווין, ישר, פרומקין, אדער אן ערנסטע, טאלאנטפולע סקיצע, וועו אפילו זי איז, דאס רוב, איבערגעדרוקט פון דער אייראפעאיש־אידישער פרעסע. וועו ניט וועו וואהרפט זיך אויך דורך אן ארטיקעל פון די איצטיגע מיטארבייטער, מיט וועלכע קיין אנשטענדיגע צייי־טונג וואלט זיך ניט נעהאט וואס צו שעהמען: אלץ אזעלכע זאכען, וואס איהר וועט אין דער אמעריקאנער געלער פרעסע בשום אופן ניט נעפינען.

איך וויים, אז אט די פערטיידיגונג שמעקט, — ווי א פריינד האט מיר אין א פריוואט־נעשפרעך נעזאגט, — שוין אביסעל צו פיעל מיט ר' לוי יצחק בערדיטשעווער, „זעהט, וואס פאר א פרום פאלק אידען זענען!" האט יענער גרויסער אפטימיסט אמאל אויס־נעשריען, דערזעהענדיג, ווי א בעל עגלה, אין טלית און תפילין שמירט די רעדער בעת'ן דאוונען. „אפילו בעת זיי שמירען די רעדער דאוונען זיי!" אבער ווי די מעשה איז, אויך ר' לוי יצחק איז דאך יעמאלט נעווען ניט אין גאנצען אומגערעכט. דער פאקט איז, אז דער בעל־עגלה איז פארט נעווען א פרומער איד און האט נעדאוועט. דער פאקט איז, אז די אידישע געלע פרעסע, ווי זעהר זי זאל ניט זיין פערנומען מיט'ן שמירען די רעדער צוליעב דער צירקולאציע, איז פארט א ראריקאלע פרעסע. בעת'ן שמירען דאוועט זי פארט און ניט זעלטען אויך גאנץ הארציג.

און נאך א פונקט וויל איך דא בעריהרען, פון וועלכען מיר האט זיך אליין פריהער ניט נעגלויבט, איך זאל קאנען וועלען א שטיקעל ר' לוי יצחק בערדיטשעווער. איך מיין דא דעם „בינטעל־

בריעף", וואָס דרוקט זיך טאָג־טעגליך אין „פאָרווערטס", וועלכען אלע האָבען שוין פערשריען פאר א שאנדפלעק אויף זיין פנים. גלייך מיט אלע געביל־דעטע מענשען פון אונזער קוואַרטאל, האָב איך אויך געפיהלט א ביטערע שנאה און א מין פערזענליכע בעליידיגונג, זעהענדיג, אין וואָס פאר א זומפ דער „פאָרווערטס" שלעפט זיינע לעזער.

פערשטעהט זיך, אז עפטערס לייענען דעם „בינטעל" איז מיר קיין מאל אויפ'ן זינען ניט ארויף. אָבער איין מאל האָב איך מיר א טראכט געטהאָן" דער „בינטעל" וועלט געדרוקט צוליעב ציר־קולאציע, הייסט דאָס, ער בעפרידיגט א וואָסער עס איז בעדערפע־נים אין דעם לעבען פון דער אידישער ראדיקאלער מאסע. אויב די בעדערפענים איז א קראנקע, אויב דער „בינטעל" איז א טאָג־טעג־ליך אייטערענדע וואונד, מוז מען ערשט רעכט שטודירען איהם, כדי אויסצוגעפינען דעם מקור פון דער קרענק...

און איך האָב געכומען ש ט ו ד י ר ע ן איהם, שטודירען איהם אין דעם פולען זין פון דעם וואָרט, ווי א היסטאָריקער שטו־דיערט געשיכטליכע דאָקומענטען. ליידער, האָב איך ניט געקאָנט אָבגעגעבען פיעל צייט פאר אזא שטודיום און איך בין נאָך ניט פאר־טיג מיט מיינע רעזולטאטען. אָבער דאָס איז שוין איצטער פאר מיר קלאָר ווי דער טאָג, אז ניט אלע אין דעם „בינטעל" שטאָמט פון א קראנקען, צופוילטען וואָרצעל. אדרבה, איך האָב געפונען, אז א גרויסע און וויכטיגע לעבענס־בעדערפענים האלט אויף דעם „בינ־טעל" אין לעבען. דאָס איז די בעדערפענים פון דער אידישער ראדיקאלער מאסע אויסצוגעפינען אין ידען פערפלאָנטערטען לעבענס־פאל, וואָס קומט פאָר אין איהר לעבען, דעם ריכטיגען וועג פון ישר...

די עמיגראציע אין אמעריקא האָט אין גאנצען צושטערט יענע זיטליכע יסודות, אויף וועלכע עס האָט געוהט דער לעבען פון די אידיש־ע מאסען אין דער היים. די נייע בעדינגונגען פון לעבען, די נייע תורות פון סאציאליזם, אנארכיזם און פריידענקערטהום, האָבען אוועקגעשטעלט פאר דעם געוונטען זיטליכען אינסטינקט פון דעם פאלק נייע מאראלע פראבלעמען, וועלכע דאָס פאלק מוז אליין

פערענטפערן, דורך זיין אייגענע ערפאהרונג און אויף אייגענע גע־
פאהר, ווייל קיינער קומט איהם ניט צו הילף אין דעם, ניט דער
דענקער, נאָר דער בעלעטרייסט.

די זיטלִיכע פראָבלעמען פון דעם סעקסועלען לעבען, פון דעם
פאמיליען לעבען, פון דעם פריידענקער לעבען, וואָס זענען נאָך ער־
געץ אין דער אידישער ליטעראטור ניט בעלויכטען גענוגערן, רייסען
זיך אריין אין די מוחות און די הערצער פון די מאסען, און אז עס
קומט די בייזע שעה און דאָס לעבען שטעלט איינעם אוועק פנים
לִפנים פאר א וועלכען עס איז זיטלִיכען אָבנרונה, שטעהט דער מא־
נען־מענש מיט א האָרץ, פול ספקות, טרויער און פיין. דעם אלטען
קאָמפאָס פון דער אידישער רעליגיע און דער אלטער באלעבאטישער
וועלט־און־לעבענס־אנשויאונג האָט ער פערלאָרן, קיין נייעם קאָמ־
פאס (א חוץ אלגעמיינע, בערשוואומענע פרינציפען פון דער אידי־
שער ראדיקאלִעכץ) האָט מען איהם ניט געגעבען. פרעגט ער א
„שאלת־תשובה" אין דעם בית־מדרש פון דעם ראדיקאלען נעדאנק,
דעם איינציגען בית־מדרש, וואָס ער קען, דעם „באָרווערטס".

איך וויל זיך דאָ ניט אָבשטעלען אויף אינצעלנע ביישפיעלען.
בפרט, וויל איך רעכען צוריקצוקומען צו דעם ענין פון נייע זיטלִיכע
פראָבלעמען ביי דעם אידישען פאלק אין א בעזונדער ארבייט.

אָבער איך ראטה יעדען איינעם: לאָז ער דורכנעהמען דעם
„בינטעל" פאר איין חודש, און ער וועט געפינען א מאסע פון ל ע־
ב ע נ ס־פ ר א ב ל ע מ ע ן, אויסגעוואקסען פון די נייע בע־
דינגונגען, אין וועלכע דאָס אידישע פאלק לעבט, פון צארטע גע־
ווִיסענס־פלאָגען, אין וועלכע די נייע בעדינגונגען האָבען עס אוועק־
נעשטעלט. וואָס איז דעריבער דער חדוש, וואָס דאָס פאלק איז אזוי
להוט נאָכ'ן „בינטעל", אין וועלכען עס האָפט צו געפינען דעם ריכ־
טיגען מורה דרך, וואָס איז פערשוואונדען פון זיין לעבען! אמת,
דער „מורה דרך" האָט נעמאָנט זיין א ביסעל א טיפערע נאטור,
א ביסעל מעהר נעביל־דעט און מעהר ערנסט. ניכר, די רעדאקציע
אלִיין קוקט אויפ'ן „בינטעל" ניט מעהר ווי אויף א „שמירעכץ" פאר
איהרע רעדער, וויל די „תשובות" פון איהר „גאון" שטעהען דאָס
רוב ניעדעריגער פון יעדער קריטיק.

היוצא מדברנו איז: די אידישע געלע פרע־

סע אין אמעריקא שפּיעגעלט אָב דעם קולטור־צושטאַנד פון די אידי שע ראַדי־קאַלע מאַסען, און פערגלייכט מען זי מיט דער אמעריקאַנער געלער פּרעסע, גיפּינט מען, אז זי, די אידישע, איז א קולטור־פּאַק־טאָר, וועמעס ווערטה עם קאָן ניט אין גאַנצען אָבגעלייקענט ווערן. אין דעם פּרט פון קולטור־טראַגעריי שטעהט די אמעריקאַנער געלע פּרעסע א סך ניעדעריגער פּאר איהר. אמעריקא מאכט אָבער קיין ליאַרם ניט פון דער געלער פּרעסע, ווייל א חוץ דעם „רזשוירנאל“ און די איבעריגע געלע בלעטער האָט אמעריקא נאָך די „אייוועניג פּאָסט“ און דעם „כאָן“ און וויים איך ווי מען רופט זיי דאָרטען די אלע ערנסטע און אנשטענדיגע אויסנאבען, וואָס דיענען די אינ־טערעסען פון דער געבילדעטער עפענטליכער מיינונג. די געלע פּרעסע פערשווארצט ניט דעם פנים פון אמעריקא׳ס ליטעראטור, ווייל די ליטעראטור פון א פאלק ווערט ניט געמאָסטען נאָך די בולוואר־בלעטלעך, נאר נאָך דער פּרעסע פון דער אינטעליגענץ.

אזוינער צרה איז, וואָס מיר האָבען נאָר די בולוואר פּרעסע, וואָס די אינטעליגענץ פערמאָגט קיין איין איינציגע אנשטענדיגע צייטונג ניט, ווייל אויך דער „מאָרגען זשורנאל“ און דאָס „טאָג־בלאַט“ זענען נאָך גאַנץ ווייט צו מעגען פּרעסענדירען אויף דעם טיטל „אנשטענדיגע אינטעליגענטע פּרעסע“. אָבער אין דער צרה איז שוין די ראַדיקאַלע פּרעסע גאָט די נשמה שולדיג. די שולד פאלט אויף אונזערע אייגענע אקסלען...

ס׳איז מיט דער אידישער פּרעסע ווי מיט דעם אידישען טהעא־טער, וואָס איז אין דער לעצטער צייט אויך אראָבגעזונקען ביז צו דער מדרגה פון „דאָס אידישע האַרץ“. די אידישע אינטעליגענץ האָט אויך דאָ אויפגעהויבען א געשרייַ, אָבער זי האָט פערגעסען נאָר א קלייניגקייט. זינט זי עקזיסטירט אויף דער וועלט, האָט זי גע׳טענה׳ט, אז עס דארף ניט זיין קיין אי־דישע אינטעליגענץ. אידיש איז נאָר א שפּראַך פאר יענע „אנאלפאבעטען“ אין ענגליש, וואָס האָבען זיך נאָך ניט אסי־מילירט, און דאָס רוב אידישע אינטעליגענץ איז טאקי אנטלאָפען צו דער אייראָפּעאישער קולטור. אין דער היים זענען נעבליבען די אונווויסענדע מאסען. דאָס קלייניע הייפּעלע אינטעליגענץ, וואָס איז

ממית דער אָדער יענער סבה נעבליבען אין דער היים, האָט קיין כּכות ניט אויפצוהאַלטען ניט קיין ערנסטען גוטען טהעאַטער, ניט קיין ערנסטע, גוטע פּרעסע, און על פּי יושר טאָר זי זיך ניט בעקלאָגען אויף דעם, ווייל אן אינטעליגענץ וואָס וויל ניט זיין קיין אידישע, האָט קיין רעכט ניט אויף אן אידישען אינטעליגענטען טהעאַטער, אויף אן אידישע אינטעליגענטע פּרעסע...

יצחק אייזיק'ס ארטיקעל קלינגט אוים אין דעם געווים סימפּאטישען וואונש, עס זאל בעשאפען ווערען א גוטע טעגליכע צייטונג. „אויב מען ווייל ניט אויפגעבען אין פערצווייפלונג יעדע קולטור־ארבייט צווישען דער אידישער מאסע, זאגט ער, איז די ערשטע זאך וואָס מען מוז האָבען — א טעגליכע צייטונג, וואָס זאל זוכען צו מאכען דעם לעזער פאר אן אינטעליגענטען מענשען... צווישען א מיליאָן אידען וועלען זיך זיכער געפינען גענוג קונדען פאר א צייטונג, וואָס אן אינטעליגענטער מענש זאל זיך ניט דארפען מיט איהר שעהמען".

איך וויים ניט, אויף וויפיעל מען קאָן זיין זיכער אין דעם חשבון. די גאנצע רעכענונג אויף דעם הויכען קולטור־צושטאנד פון דער אידישער מאסע אָדער, לכל הפּחות, אויף דעם דאָרשט צו אזא הויכער קולטור, קאָן זיך ארויסווייזען ווי א טעות אין פּשט, און יעמאָלט וועט די נייע צייטונג מוזען דורכמאכען דעם זעלביגען זינדען־פאל, וואָס דער „פּאָרווערטס" און די „וואָרהייט". געטריבען דורך דעם זעלבסטערהאלטונגס־טריעב, וועט זי זיין געצוואונגען אויסצוגעפינען יענע מיטלען, מיט וועלכע מען קאָן „נעהמען דעם עולם", אויף וועלכען מען וויל איינווירקען, און אויב דער עולם וועט בלייבען דער זעלביגער, וואָס האָט בעשאפען דעם „פּאָרווערטס" און די „וואָרהייט", וועט ער שוין אויספיהרען זיינס אויף אין דער נייער צייטונג.

קודם כל וועט ער פערלאנגען, מען זאל איהם מאכען פליהען נעבראָטענע טייבעלעך אין מויל אריין: לייכטע שטאָף, וועלכע ער זאל קאָנען אויפנעהמען און פערדייען, לייענענדיג די צייטונג אין קאר. אנשטרענגען דעם מוח איז ער ניט געוואָהנט, און ניט א צייטונג קאָן איהם דאָס אויסלערנען. א קולטור אָבער, וואָס איהר פונדאָמענט זיינען נעבראָטענע טייבעלעך און אבגעשיילטע

אייעלעך, ד. ה. לייכטע פּלאַטשיגע פּאָפּולאַריזאַציעס, מוז פּריהער אָדער שפּעטער מגולגל ווערען אין אויפקלערעניש און ראַדיקאַלעניש, ווי מיר האָבען זיי ביז אהער. סוף כל סוף וועט די נייע צייטונג זיך זעהן געצוויטיגט, ארויפזעצען איהרע ערנסטע שרייבער אויף דעם ערשטען, בעסטען ערפּאָלג און אויסריכטען זיי מיט דער ברכה: „השם יצליח דרכיכם!"

„אויב מען וויל ניט אויפנעמבען אין פערצווייפלונג יעדע קולטור־ארבייט צווישען דער אידישע מאסע", איז א צייטונג ניט די ערשטע זאך, וואָס מען מוז האָבען. צייטונגס־קולטור און צייטונגס־בילדונג האָבען קיינמאל און ערגעץ ניט בעשאפען קיין אמת אינטעליגענטע מאסע. דערצו מוז מען אָנהויבען ארבייטען מעהר אין דער טיעף, ווי אין דער בריט. מען דאַרף בריטער מאכען, טיעפער מאכען און צונויפגיסען אין איינעם יענע לעת־עתה נאָך קליינינקע קולטור־שטראָמען, וואָס האָבען זיך שוין בעוויזען אין דעם לעבען פון אונזער מאסע, ביי איהרע בעסערע טהייל־ען.

מען דאַרף אַרגאַניזירען סיסטעמאטישע פּאַרטיי־זונגען אין אלע צווייגען פון דער מענשליכער וויסענשאפט; מען דאַרף אַרגאַניזירען שבת־שולען און זונטאג־שולען פאר דער־וואקסענע מיט א פּראָגראַם פון אן אייראָפּעאישען גימנאזיום (פּער־שטעהט זיך אָהן לאטיין און גריכיש); מען דאַרף אַרויסגעבען ביכער און בראשורען וועגען אלע פאַרגען, וואָס דער־פען אינטערעסירען א גאַנצ־לדעטען מענשען און אן אינטעליגענטען אידען; מען דאַרף אויבערזעצען אין אידיש — און ניט פערוועסערן! — די בעסטע אמת'ע אויפקלערער פון דער צייט־ליזירטער וועלט, די אלע פייערבאַך'ס און פּרודאָן'ס, און ניעטצשעס און פריערדיך אלבערט לאַנגע'ס; מען דאַרף איבער־זעצען און אַרויסגעבען די בעסטע בעלעטריסטישע ווערק פון דער מענשהייט, וואָס האָבען אזא גוואלטיגע צייט־ליזאַטאָרישע קראפט; מען דאַרף גרינדען ביבליאָטהעקען (וואָס מעהר, אלץ בעסער!) וואו מען זאל צונויפקלייבען אלע די ערנסטע קולטור קוואלען, וואָס מיר האָבען שוין אין אידיש; מען דאַרף גרינדען און אָנפיהרען זעלבסט־בילדונגס־פּעראַיינען און בעזאָרגען זיי מיט דער נויטיגער ליטע־ראטור און מיט די נויטיגע פיהרענדע קראפט.

זאָגט ניט, אז די אַלע אונטערנעהמונגען זענען לכתחילה פער־משפּט צום טויט, ווייל „די מאשין פון „פּאַרווערטס" איז דער הער־שער איבער דעם ראַדיקאַלען אידישען קוואַרטאַל"; ווייל דער „פּאַרווערטס" קאָן קויפענען יעדע אונטערנעהמונג, יעדע בעוועגונג מיט זיין שווייגען און ווייל „וועג די דיפּלאָמאַטיע פון „פּאַרווערטס" האָט זיך נעשטעלט צום צווועק צו רואינירען אַן אונטערנעהמונג, א פעראיין, אָדער א פּערזאָן איז פערפאַלען".

ערשטענס גלויבט זיך אונז ניט, אז דער „פּאַרווערטס" וועט אָנ־הויבען א קאמף אָדער אין נאָנצען פערשווייגען אַן ערנסטע קול־טורעלע בעוועגונג, וואָס וועט ווירקליך אַרויסווייזען מוטה און קראפט. צווייטענס, זענען אונז בעקאַנט פיעלע אונטערנעהמונגען, וואָס זענען אויפּנעבויט געוואָרען ניט נאָר אָהן דער הסכמה פון „פּאַרווערטס", נאָר להיפוך צו זיין וויללען און — ניש'קשה: מען האָט נעהאט ערפאָלג. און דריטענס גלויב איך ניט אין דער אויי־בינקייט פון דעם „פּאַרווערטס" דעספּאָטישען אלמאכט. א ב ד ו ל־ה א מ י ד איז געווען נאָך א שטאַרקערע רעאקציאָנערע מאכט, און מען איז מיט איהם פּאַרטיג געוואָרען. וועט מען מיט א צייי־טונגס־מאשין ניט קאָנען פּאַרטיג ווערען?...

די הויפּזאַך איז, אז דאָס קלייַנע הייפּעלע אינטעליגענטען, וואָס זענען נעבליבען אָדער געוואָרען טריי דעם אידישען פּאָלק און וואָס זענען באמת פּראַינטערעסירט אין אויפהויבען די קול־טור־מדרגה פון אונזערע מאסען, זאָלען ניט זיין אזוי אָבגעלאָזען, אזוי צומאָלען אויף מעהל, ווי איצטער. אַן אָרגאַניזאַציאָן פון אַלע אידישע באמת פּראָגרעסיווע עלעמענטען, וואָס האָבען זיך בע־פרייט פון דער קאָסמאָפּאָליטישער אויפקלערעניש און ראַדיקאַלעניש און וואָס גלויבען אין דער צוקונפט פון דעם אידישען פּאָלק, מוז בעשאפען ווערען, וועמעס ארבייט עס וועט זיך מוזען אָברופען אויף אַלע זייטען פון דעם אידישען לעבען, און ניט נאָר אויף דעם פעלד פון קולטור אליין.

אָרגאַניזירען די קולטור־שאפענדע און קולטור־ברענענדע קראפט פון דעם אידישען קוואַרטאַל מוז דעריבער זיין דער ער־שטער שריט אין דעם קאמף אנטקעגען דער „געלקייט" פון אונזער ראַדיקאַלער פּרעסע. טיפּע, ערנסטע קול־

טור־אַרבייט איז דער צווייטער שריט, און וואָר וויים? אפשר וועט די „נעלע" פּרעסע אַליין צושטעהן און אונטערשטיצען אזא אַרבייט, וואָס וועט זי אין דער צוקונפט בעפרייען פון דער טרויעריגער נוי־טיגקייט צו זיין „גע!". על כל פּנים וועט דאָס שטענדיגע אָנ־וואקסען פון ערנסטערע קולטור־קרעפטען אין קוואַרטאל בעשאפען אן אינטעליגענטע עפענטליכע מיינונג, וואָס וועט האָבען קראפט נענוג צו צ ו ו י נ ג ע ן די „נעלע פּרעסע", זי זאָל זיך רעכענען מיט דעם ווילען פון דער אידישער אינטעליגענץ.

דאָ, אין דער אָרגאַניזאציע פון אונזערע איינענע אינטעלי־גענטע קרעפט צוליעב אן אַרבייט, וואָס זאָל אויסבילדען נייע קול־טור־שאפענדע און קולטור־פעשפריי־טענדע פאקטאָרען און ערציהען זיי אין דעם גייסט פון טרייקייט צו דעם אידישען פאלק, דא, זאָג איך, ליעגט, ווי מיר דוכט, דער שוועד־פונקט ניט נאָר פון דעם פּראָבלעם, וואָס יצחק אייזיק האָט אויפגעוואָרפען, נאָר אויך פון א סך אַנדערע „פערשאָלטענע שאלות", מיט וועלכע דאָס אידישע לעבען אין אמעריקא איז אזוי רייך.

דאָס נייע לעבען, 1909. — אין דער לעצטער צייט האָט זיך דער מעמד פון דער אידישער פּרעסע זעהר שטאַרק אויפגעהויבען. (1918).

נאָך אַמאָל די געלע פּרעסע

כמעט אין אלע טיילען א פּראָדוקט פון די גרויסע היטצען, וואָס האָבען געהערשט דעם סוף זומער אין ניו יאָרק, איז דר. ק. פאָרנבערג׳ס פאָלעמיק אַנטקעגען אונז־אין זיינע ארטיקלען: „די פּליכט פון שווייגען" און „דר. זשיטלאָווסקי׳ס אידישקייט און אייראָפּאישקייט", וואָס זענען אָבגעדרוקט געוואָרען אין דער „פּרייער ארבייטער שטימע" פון דעם 28טען אויגוסט און 4טען סעפּטעמבער.

סיידען ביי עטליכע איבער הונדערט גראד פאהרענהייט, און וועז מען איז נאָך דערצו אינערליך גוט צוקאָכט, קאָן אייגער זאָגען איינעם: אויב דו ביסט ניט קיין מומחה אין א וועלכען עס איז ענין און האָסט ניט קיין סוף־כל־סוף׳דיגע מיינונג וועגען אלע זיינע פּרטים, איז — זיץ בעסער און שווייג. ביי א קיהלערע טעמפּעראטור וואָלט דר. פאָרנבערג נעווים אליין איינגעזעהען, אז די בעשפּרעכונג פון א וועלכער עס איז פערווירקעלטער פראגע, וואָס איז אין דער פּרעסע נאָך ניט גענוג אויסגעפּאָרשט געוואָרען, איז אן אלגעמיינע אנגעלעגענהייט פאר אלע, וואָס אינטערעסירען זיך מיט איהר, און אז יעדער מענש, וואָס האָט עפּעס צו זאָגען צו איהר אויפקלעהרונג איז מחויב צו זאָגען און ניט צו שווייגען. נאָך מעהר, ער איז מחויב אָנצוגעבען דעם גראד פון זיכערהייט, וועלכע ער האָט בנוגע צו דעם אָדער יענעם פונקט פון דער פראגע. ער איז פערפּליכטעט צו ה ע ל פ ע ן בעלייכטען דעם ענין פון אלע זייטען, כדי שפּעטער צו קומען, אין איינעם מיט די אנדערע פאָרשער, צו א וועלכער עס איז סוף־כל־סוף׳יגער מיינונג.

דאָס האָב איך געטהאָן.

יצחק אייזיק איז ארויס מיט א בעשולדיגונג אנטקעגען דער געלער פּרעסע. ער האָט געבראכט פאקטען, אויפגעשטעלט איהר כאראקטעריסטיק און אָנגעוויזען אויף די אורזאכען. שולדיג אין

דער געלקייט, זאָגט ער, זענען צוויי מענשען, ראובן און שמעון. וועגען די פאקטען און כאראקטעריסטיק האלט איך מיך ניט פאר א מומחה, וויל איך האָב באמת מיך זעהר וועניג אָבגענעבען מיט דער אידישער פּרעסע. פון דעסטוועגען האָב איך אויך דאָ געפיהלט, אז יצחק אייזיק מאָלט שוין צו פיעל „גע‌ל און גע‌ל", איך האָב דאָך מיט מיינע אייגענע אויגען געזייענט אין דער גע‌לער פּרעסע אר־טיקלען, „מיט וועלכע קיין אנשטענדיגע צייטונג וואָלט זיך ניט גע־האט וואָס צו שהמען".

האָב איך דאָס געזאָלט פערשווייגען? וואָלט דאָך דאָס בילד געבליבען איין־פּארביג געמאָלט, ד. ה. אוינזויטיג, ניט אמת פאָרנע־שטעלט. מיר וויל‌ען דאָך אָבער אלע וויסען דעם ריכטיגען אמת.

בנוגע צו די פאקטען און צו דער כאראקטעריסטיק פון דער גע‌לער פּרעסע בין איך אין מיין ארטיקע‌ל כמעט אין גאנצען גע־שטאנען אויף יצחק אייזיק'ס שטאנדפונקט, אז מכח אידעאָל‌ען איז דאָ ניט שייך צו רעדען, אז מען האָט דאָ צו טהאָן מיט קאָפּיטאָלים־טישע אונטערנעהמונגען. אויף וויפיע‌ל דאָס איז אמת, וויים איך ניט און לאָז איבער די גאנצע אחריות אין דעם פונקט אויף יצחק אייזיק'ען. אָבער מכח די אורזאכען פון דער ערשיינונג מעג מען שוין האָבען אן אייגענע מיינונג. וויי וועניג מארקסיסט איך זאָל ניט זיין‌לעגט זיך מיר דאָך ניט אויפ'ן שכל, אז אזא וויכטיגע ערשיי־נונג, ווי די גע‌לע פּרעסע, קאָן אין גאנצען דערקלעהרט ווערען דורך דעם בייזען' וויל‌ען פון ראובנ'ען און פון שמעונ'ען. עס קאָן זיין, אז זיי, ראובן און שמעון, מיינען אלייך, אז זיי זענען די גאנצע אויפטהוערס. באמת אָבער קאָן מען זייער גאנצע ראָליע פער־שטעהן ערשט יעמאָלט, וען מען איז בעקאנט מיט די אומשטענדען (ניט נאָר עקאָנאָמישע, נאָר אויך א סך אנדערע), וואָס האָבען גע־מאכט פאר זיי מעגליך דורכצופיהרען זייער אויפטהו. אָט אויף די אומשטענדען האָב איך געוואָלט אויפווייזען: אויף דעם קולטור־צושטאנד פון דער מאסע, וואָס קויפט די גע‌לע צייטונגען און קוויקט זיך מיט זיי.

דר. פאָרנבערג רופט אן דעם נעראנקען „באנא‌ל און רעאק־ציאָנער". דער נעראנקען איז אקוראט אזוי באנא‌ל און רעאק־ציאָנער, ווי צוויי מאָל צוויי איז פיעה. מען קאָן ניט פערלאנגען א

פּראָגרעסיוועדע אָדער אָרגינעלערע כּפל־טאָבעלע איידער די וואָס מען האָט אונז געלערנט אין דער שולע.

ביי דר. פּאָרנבערג איז דאָס א בעשלאָסענע זאַך, אז מיין אר־טיקעל האָט געהאט אין זינען דעם פערבאָרגענעם ציעל אונטער־צו׳חנפה׳נען זיך צו דער געלער פּרעסע און אָבצושוואַבען די וויר־קונג פון יצחק אייזיק׳ס אטאקע אויף איהר. אין דעם צווייטען ארטיקעל געפינט דר. פּאָרנבערג נאָך א פערבאָרגענעם ציעל: אונ־טערצו׳חנפ׳ענען זיך צו דער „באָלעבאטישער" וועלט.

יעדען איינעם, וואָס איז מיר חושד, אז איך וויל מיך צו וועמען עס איז אונטער׳חנפה׳נען און אז מיט מיין פּערזאָר פיהרען ניט די מאָטיוון, וועלכע איך גיב אָן, נאָר וועלכע עס איז אנדערע, פער־באָרגענע, רוף איך אָן מיט מיין גוטמוטהיגקייט: א תם׳וואטער מענש. איך וואָלט בנאמנות ניט געמאכט קיין אויסנאהם אין דעם פונקט פאר דר. פּאָרנבערג. אָבער א ז א „תם" קאָן דאָך קיין מענש ניט זיין — צו גלויבען, אז איך וויל מיך אין דערזעלביגער צייט מאכען לייב־קינד א י ביי דער ראדיקאלער פּרעסע, א י ביי דער באָלעבאטישער.

דר. פּאָרנבערג ברענגט א פּאָר זעהר אינטערעסאנטע און וויכ־טיגע ביישפּיעלען פון דער ניט אידישער פּרעסע, וואָס בעווייזען קלאָר וויי דער טאָג, אז די סענסאציאָנעלע צייטונגען האָבען אלע מאל א נרעסערע צירקולאציע, איידער די אנשטענדיגע, און וואַרפט מיר אויף מיט נצחון: „אין קיין לאנד אין דער וועלט וועלט ניט א צייטונג געמאסטען און געאכטעט נאָר מיט איהר צירקולאציאָן".

דער דאָקטאָר בעמערקט אָבער ניט, אז אלץ, וואָס ער זאָגט וועגען דעם פונקט, איז ניט מעהר ווי אן אילוסטראציע צו דעם, וואָס איך האָב געשריעבען אין מיין ארטיקעל: „די געלע פּרעסע פערשוואַרצט ניט דעם פנים פון אמעריקא׳ס ליטעראטור, וויל די ליטעראטור פון א פאלק וועלט ניט געמאסטען נאָך די בולוואַר בלעטלעך, נאָר נאָך דער פּרעסע פון דער אינטעלינענץ". הייסט עס, אז די נאנצע פּראנע מוז צוריק געפיהרט ווערען ניט צו דעם פאקט, וואָס ראובן און שמעון האָבען בעשאפען א געלע פּרעסע, — אלע פעלקער האָבען א געלע פּרעסע, וואָס איהרע געטער זענען סנ־סאציע און צירקולאציע. די גרונד־פראגע איז, פאר וואָס האָבען

מיר ניט קיין א י נ ט ע ל י נ ע נ ט ע פרעסע. און די פראגע קאָן בשום אופן ניט פערענטפערט ווערען מיט דעם בייזען ווילען פון ראובנ'ען און שמעונ'ען.

עס איז פאר מיר קלאָרער עהדער דער טאָג, אז אויב מיר וואָלטען געהאט אן אינטעליגענץ, וואָס וויל זיין אן א י ד י ש ע, וואָלטען מיר שוין לאָנג געהאט אן אנשטענדיגע אידישע ראדיקאַלע פרעסע. אז איך האָב די טעג נעזוכען אין האַנד דעם „פאָרווערטס" און האָב געזוהן ווי ער דערקלערט מיר (גוט אָדער שלעכט), וואָס אזוינס איז דער „נאָרד פאָל", וואָס איז „טראנספאָרט", „עקספעדיציע", „אלומיניום", „טערמאָמעטער", און אזוי ווייטער, בין איך שוין געווארען נוטה צו ווארטען, אז אין דעם נעכסטען ארטיקעל וועט ער מיר דערקלעהרען, וואָס איז „חבור" און וואָס איז „חסור", און איך האָב מיר נעמוזט זאָגען: די ציטונג גיט מען ארוים ניט פאר דיר. ווילסטו פאר זיך האָבען א ציטונג, דארפסטו זי ערשט בעשאפען, און כדי צו העלפען בעשאפען אזא ציטונג, מוז מען זיין זיכער, אז אין אמעריקא זענען שוין נעגוג דאָ אינטעליגענטע אידישע לעזער, וואָס נויטיגען זיך, אקוראט ווי איך, אין אן אינטעליגענטער ציטונג.

אין דעם פונקט אָבער בין איך, — זאָל מיך דער אויבערשטער ניט שטראָפען פאר די רייד, — נאָך שטארק מסיפק. אין איך זעה ניט איין, פון וואַנען זאָל זיך אזא אידישע אינטעליגענץ ביי אונז איצטער נעהמען? דאָס רוב אידישע אינטעליגענטען, וואָס זענען געבליבען טרויי דעם פאלק, לייענען בעסער העברעאיש, עהדער אידיש. דער „היום", ווייזט אויס, האָט שוין א באָדען אונטער זיינע פיס — אין אמעריקע! *) דאָס רוב פון דעם איבעריגען טייל אידישע אינטעליגענץ שטעהט פרינציפיעל אויף דעם „עבדהארצ'ישען" שטאנדפונקט: אידיש איז נאָר פאר עם־האָרצים. קאָן איינער פערשטעהן ענגליש, דאַרף ער שוין קיין אידיש ניט: לאָז ער געהן אין קופער יוניאָן, אויב ער ווילּ האָבען ווייסענשאפטליכע פראָבלעזונגען; לאָז ער לייענען די „איוונינג פאָסט", אויב ער ווילּ האָבען אן אינטעליגענטע ציטונג.

---

*) דאָס האָט זיך נאָר אזוי אויסגעדוכט... (1918.)

בלייבט די פּראָגע שטעהן, ווי איך האָב זי אַוועקגעשטעלט: ווי מאַכט מען, אַז ביי דער אידישער מאַסע זאָל אַרויסגעשלאָגען ווערען די אַסימילאַציאָנס־טענדענץ פון די מוחות, — דער הויפּט־קוואַל פון אַ סך־אַ סך אונזערע אונגליקען אין גלות! ווי מאַכט מען, אַז פון דער אידיש־נאַציאָנאַליזירטער מאַסע זאָל אויסוואַקסען אַן אידישע אינטעליגענץ, וועלכע ווערט שוין ממילא בעשאַפען יענעם היטעל, וואָס ווערט צו־פאַסען צו איהר קאָפּ. דאָ ליגט דער שווער־פונקט פון דער פּער־שאָלטענער שאלה. קיין אויף־די־גלייכע־ווענט־רייסען־זיך פון דר. פּאַרנבערג ווערט זי ניט אַ ריהר טהאָן פון אָרט, און יעדער פּרוב אָבצולענקען די אויפמערקזאמקייט פון דעם צענטראַל־פונקט אויף אויבערפלעכיקע קליניגקייטען, אויף ראובן'ס סענסאַציאָנס־לוסט און שמעון'ס צירקולאַציאָנס־לוסט, איז אַ מניעה, אַ שעדליכע שטע־רונג אין דעם וועג צו יענעם ציעל, אויף וועלכען דער הייפּעלע אי־דיש אינטעליגענטען, וואָס מיר פערמאָגען נאָך, דאַרף קאָנצענ־טרירען אַלע זיינע קולטור־שאַפענדע כוחות.

מיר נעהען איבער צו דעם צווייטען ארטיקל. א גרויסער טייל פון איהם בעשעפטיגט זיך מיט דעם „קניקס", וואָס איך האָב, נאָך דר. פּאַרנבערג'ס מיינונג, געוואָלט מאַכען דער באַלעבאַטי־שער וועלט. דער „קניקס" בעשטעהט אין די וועלטער:

„אי, דער „מאַרגען זשורנאַל" און דער „טאַגעבלאַט"? פּאַר וואָס זענען זיי ניט גוט? מוז מען אפשר טאקע צוגעבען, אַז דער פּאַהר־וואַסער, ד. ה. דער קולטור־מעמד פון דער אידישער „באַלעבאַטישער" וועלט איז אַ סך רייכער, עהדער דער קולטור־מעמד פון די ראַדיקאַלע אידישע מאַסען... וואָס פּאַר אַ קאָפּ מען האָט, אוא היטעל טראָגט מען".

א גאַנצען פּאָנטאַן פון תרעומות, חשדים און פּשוטע בעליי־דיגונגען האָט דר. פּאַרנבערג אַרויסגעשפּריצט אויף מיר פּאַר אָט די פּאָר וועלטער.

„די 'רייזקייט' פון דער באַלעבאַטישער פּרעסע און דער 'ריי־נער' קולטור־מעמד פון דער 'באַלעבאַטישער' וועלט, זענען ביידע א חלום, זיי עקזיסטירען נאָר אין דר. זשיטלאָווסקי'ס רייכער פאַנ־

טאָזיע". דאָס איז דער רעזולטאַט, צו וועלכען דר. פאָרנבערג קומט וועגען דעם פונקט.

קודם כל האָט ער פערגעסען, אז דעם פאַקט נופא פון דער ניט־נעלקייט פון דער „באַלעבאַטישער" פרעסע האָב איך בתמימות אריבערגענומען פון יצחק אייזיק'ען. יצחק אייזיק שרייבט: „עס איז א פאַקט אז די צוויי קאָנסערוואַטיווע צייטונגען, דער „טאָג־בלאַט" און דער „מאָרגען־זשורנאל" זענען ניט נעל און האָבען פון דעסטוועגען פונקט אזא סירקולייישאָן ווי די צוויי נעלע צייטונגען. הייסט דאָס דען, אז די אָבנעשטאַנענע אידען גלייכען אַן אנשטענדיגע צייטונג, וואהרענד דער ראדיקאל נעזאָנענער יוננער דור וויל דוקא א נעל שמאָטע? וואָס איז דער שכל דערפון? יעדע זאַך דאַרף דאָך האָבען א זין", („דאָס נייע לעבען", זייט 468). אין מיין ארטיקעל שוואָך איך אָב א ביסעל דעם „פאַקט", וועלכען יצחק אייזיק שטעלט אוועק אזוי זיכער און פעסט. „אויך דער „מאָרגען־זשורנאל" און דאָס „טאָגעבלאַט", זאָג איך, זענען נאָך נאָנץ ווייט פון צו מענען פרעסענדירען אויף דעם טיטעל: אנשטענדיגע אינטעליגענטע פרעסע", („ד נ. ל.", ז. 506). אָבער שטעלענדיג זיך אויף דעם פאַקטישען באָדען, וועלכען יצחק אייזיק ניט אונז, פרעג איך אויך אין איינעם מיט איהם: „וואָס איז דער שכל דערפון? יעדע זאַך דאַרף דאָך האָבען א זין!"

וואָלט איך נעשטאַנען אויף דעם שטאַנדפונקט פון דער ראובן־שמעון־טהאָריע, וואָלט „דער שכל דערפון" נעווען גאָר א פשוטער: צוויי מענשען, לוי און יהודה, בטבע אנשטענדיגע, וואָס האָבען פיינט שנאת־מות סענסאַציע און צירקולאַציע, האָבען בעשאַפען צוויי אנשטענדיגע צייטונגען.

איך האָב ניט די עהרע פערזענלעך נעהענטער צו קענען די העררען פון „טאָגעבלאַט" און „מאָרגען־זשורנאל" און וויל בשום אופן ניט ארויפוואַרפען קיין ברעקעל חשד אויף זייער אנשטענדיגקייט, און אויב איך גלויב ניט אָט אין דעם פשוטען „שכל דערפון", איז וויל איך גלויב איבערהויפט ניט אין דער ראובן־שמעון־טהאָריע. עס לייגט זיך מיר בעסער אויפ'ן שכל אָנצונעהמען, אז אויב דער קולטור־מעמד פון דער באַלעבאַטישער וועלט וואָלט ניט נעווען קיין העכערער, עהדער דער קולטור־מעמד פון די אידישע

ראַדיקאַלע מאַסען, וואָלטען די מלאכים, לוי און יהודה, ניט געקאָנט דורכפיהרען זייער מיסיאָן.

ס׳פערשטעהט זיך, אז וועט איך זאָג דער קולטור־מעמד מיין איך ניט דעם מעמד פון דער פּ ר א ָ ג ר ע ס י ו ו ע ר קולטור. איך וויים נאָנץ גוט, אז דאָס „טאָגעבלאָט" און דער „מאָרגענזשורנאַל" זענען קאָנסערוואַטיוועע, ניט קיין פּראָגרעסיוו־ראַדיקאַלע צייטונגען. אָבער די ריכטונג פון דער קולטור און דער מעמד פון דער קולטור זענען צוויי פערשיידענע זאכען. עס קאָן געמאָלט זיין א הויכער מעמד פון א קאָנסערוואַטיווער קולטור ביי דער בא־לעבאטישער וועלט און זעהר א נידעריגער מעמד פון א פּראָגרעסיווער קולטור ביי די מאסען.

מיר רוכט נאָך עד היום, אז דאָס איז טאקע אזוי. די באַלע־באטישע וועלט האָט נעהאַט אין דער היים א וועלכע עם איז אידישע ערציהונג. זי האָט נעלייענט א העברעאיש ביכעל און א העברעאישע צייטונג. און אפילו וועז זי האָט זיך אינטערעסירט מעהר נישט ווי מיט דעם תנך און דעם משניות, איז דאָס שוין אויך נעווג צו נעבען די מוחות אזא שפייז, אז זיי זאָל עקלען פון די סענסאַציאָנעלע פאמיליען־פּליאָטקעם און פון דער מעהר אָדער וועניגער צונעפּוצטער זנות־ליטעראַטור. זיי מוזען שטעלען העכערע פּאָדערונגען צו דער קוואַליטעט פון דעם לעזע־שטאָף וואָס מען גיט זיי. ווי ראַדיקאַלע מיר זאָלען ניט בעקעמפען די ר י כ ט ו נ נ פון דער באַלעבאטישער וועלט, קאָנען מיר דאָך אָבער ניט אָבלייקענען, אז זי (און ניט די מאסען) האָט בעשאפען די רייכע און טיעף־מאָדערנע העברעאישע ליטעראַטור אין דער היים. דאָס מוז זיך, פערשטעהט זיך, אָברופען אויך אויף די פאָדערונגען, וואָס זי שטעלט צו דער א י ד י ש ע ר פּרעסע.

וועלכע ערציהונג האָט אָבער נעהאַט אונזער מאסע? דעם פינסטערען אידישען חדר ביז צום צעהנטען יאָהר? די צרה׳דיגע תלמוד תורה? און ווי גרוים איז דער פּראָצענט פון איהר, וואָס האָט נעהאַט אפילו אזא ערציהונג? יערען איינעם איז בעקאַנט, אין וואָס פאר א שרעקליכען צושטאַנד עס נעפינט זיך די אידישע פּאָלקס־ערציהונג אין דער היים, ווי וועניג קולטור, אָרטאָדאָקס־אידישע אָדער מאָדערן־פּראָגרעסיוועע, אונזער חושך׳ע פאָלקס־פע־

דאגאגיע האָט געקאָנט געבען די פאָלקס־מאסען. פון וואנען האָבען זיי געזאָלט נעהמען א וועלכען עס איז ערנסטען קולטור־מעמד? עס איז, דעריבער, א פ ש ר אָנצונעהמען, אז די קאָנסערוואטיוויע פּרעסע שפּיגעלט אָב דעם קולטור־מעמד פון דער „באָלעבאטישער" וועלט, ווי די ראדיקאָלע — דעם קולטור־מעמד פון די מאסען. איך זאג: א פ ש ר, ווייל איך בין דערינען ניט זיכער. אין אָלע ערנסטע פראגען פון דעם אידישען לעבען מוזען מיר טאָפּען אין דער פינסטער, ווייל מיר האָבען ניט קיין ס ט א ט י ס ט י ק, און מיר ווייסען ניט, וואָס פאר א שוהל־בילדונג עס האָבען געהאט אונזערע „בעלי־הבתים" אין אונזערע מאסען...

דאָס זענען אויך אָלץ אזעלכע באָלעבאטישע געדאנקען, אז עס איז פשוט א חרפה צו דערקלעהרען זיי א מעהר אָדער וועניגער גע־בילדעטען מענשען. אָבער דעם דר. פּאָרנבערג זענען זיי נאָר אויפ'ן זינען ניט ארויף. די אויבען־ציטירטע פּאָר ווערטער וועגען דער באָלעבאטישער וועלט און פּרעסע האָבען אין זיין מוח ארויס־געראפען א קאנקאן פון פּאנטאָמען און געשפּענסטער, שדים און לצים האָבען זיך געמומען דרעהען פאר זייער אויגען אין א וויכער. א קאמף פון אידישקייט און אייראָפּעאישקייט, א געלוסט ארייני־צואוואָרפען זיך אין די אָרעמס פון דער באָלעבאטישער וועלט, א בעל־תשובה שטימונג און א חרטה, וואָס איך געהער צו דעם סא־ציאָליסטישען און רעוואָלוציאָנערען לאָגער. און אָט דער גאנצער וויכער פון דבוקים און לענטעכער האָט זיך צונויף געקנויפלט אין זיינע שלוס־וועדטער: „א גרויסען פּאָליטישען בעהלער, זאָגאר א קולטור־פּערבערעכען בעגעהט דער, וועלכער — ו ו י ע ס ש י י נ ט צ ו ז י י ן ד ע ר פּ א ל א ו י ך מ י ט ד ר. ז ש י ט־ל א ו ו ס ק י — וועגדעט זיך אָב פון די אידישע מאסען כדי צו וואָרפען זיך אין די אָרעמס פון די אידישע באָלעבאטים"...

וואָס פאר אן „עורבא פרח"!

דעם זעלביגען גראד פון קלאָרען פערשטאנד האָט דר. פּאָרנבערג ארויסגעוויזען אין זיין קריטיק פון יענע מיטלען, וואָס איך שלאָג פאָר, כדי צו בעקעמפען די „ראדיקאָלעכץ" און די „אויפקלעהרעכץ". נאָך גאנץ אונטער דער שליטה פון די לענטעכער, האָט זיין מוח ניט בענומען גאָר א קלייניגקייט: אז איך קעמף אנטקעגען „אויפ־

קלעהרעצע", ווייל איך ווייל האָבען א ו י פ ק ל ע ה ר ו נ נ, און אז איך האָס מיט אַלע נערוועז פון מיין גוף, מיט יעדען אטאָם פון מיינע נערוועז, די אויבערפלעכליכע „ראדיקאלעצע", ווייל איך האָבען טיפעפען, ערנסטען ד ר א ד י ק א ל י ז ם.. „

צווישען אנדערע מיטלען, וואָס איך האָב פּאַרגעשלאָגען (און וואָס זענען אַלע אין איינעם ניט מעהר ווי א קלייענער טייל פון דעם וואָס מען רופט „נאציאָנאל־קולטורעלע ארבייט אין גלות") איז אויך געווען „אויבערזעצונגען פון די בעסטע אמת'ע אויפקלעהרער פון דער ציוויליזירטער וועלט, די אַלע פייערבאכס און פּרודאָנס און ניטשעס און לאַנגעס". דר. פּאַרנבערג מאכט דערצו אזא פּירוש. די אַלע נאָר וואָס דערמאָהנטע אויפקלעהרער האָרפען „פערנעהמען אין דר. זשיטלאָווסקי'ס נייעם מעדיצין־בוך דעם פּלאַץ פון די איצטינע איבערזעצונגען פון מארקס, פון דאַרווין, פון קאָוטסקי, א. ד .גל. דאָס זענען דאָך אַבער נאָר אונטערשיידען אין געשמאק זאכען. דר. זשיטלאָווסקי'ן דאכט זיך, אז עס איז וויכטיגער פאר די אידישע מאסען צו וויסען קודם כל ניטשע; אנדערע דאכט זיך, אז מארקס און דארווין פערדיענען פיעלייכט די בכורה. דר. זשיטלאָווסקי'ן דאכט זיך, אז די געשיכטע פון מאטעריאַליזמוס לאַנגע'ס איז באַ־ די אידישע מאַסען די ערשטע נויטוועניגע גיים־ טינע נאהרונג, און מיר קאָן זיך דוכטען, אז די געשיכטע פון סאָציאַליזם קאוטסקי'ס איז ניט וועניגער אויפקלעהרענד און וויכ־ טיג; און א דריטען קאָן אויסקומען, אז קראָפּאָטקין'ס וואַרק צ. ב. האָבען היינט א פיעל גרעסערען קולטור־וואַרט עהדער פּרודאָן'ס".

אָט דאָס הייסט: פערשטאַנען, וואָס מען רעדט! דאכט זיך, באַ יעדען איינעם דאַרף זיין קלאָהר, אז וויבאַלד איך רעד פון אזעלכע פערשיידענע גייסטער, וויי ניטשע און פייערבאַך, ווי לאַנגע און פּרודאָן, קאָן איך ניט האָבען אין זינען א וועלכע עס איז בעשטימטע ריכטונג אַדער אויסשליסען א וועלכע עס איז אנ־ דערע בעשטימטע ריכטונג פון דער ראַדיקאַלער אויפקלעהרונג, און וויבאַלד איך ברענג די „פייערבאכס און לאַנגעס" בלשון רבים, זענען זיי שוין כולל א ל ע אויפקלעהרער, וואָס שטעהען נאָר נ י ט נ י ע ד ע ר י ג ע ר באַר זיי אין דעם גראד פון ערנסט־ קייט און וויסענשאפטליכקייט: די קאוטסקים און די קראָפּאָט־

קינס, און די וואָלטערס, און די זשאָן־זשאק רוסאָ'ס און די.. און די...

אמת, אין זיי געהט ניט אַריין ניט דאַרווין און ניט מאַרקס. אָבער עס געהען אויך ניט אַריין ניט די קאַנטס, ניט די העגעלס, ניט די ניוטאָנס. פאַר וואָס? וויל זיי נעהערען שוין ניט צו דעם קלאַס „אויפקלעהרער". זיי זענען זעלבסטשטענדיגע וויסענשאפטליכע און פילאָזאָפישע פּאַרשער. וויי שווער עס זאָל אמאָל ניט זיין צו ציהען די גרענעץ־ליניע ביי יעדעם איינצעלנעם דענקער, וואו אין איהם הערט אויף דער „אויפקלעהרער" און וואו עס הויבט זיך אָן דער זעלבסטשטענדיגער פאַרשער, קאָן מען דאָך קיין מאָל ניט צונויפמישען אין איין טאָפ קאָוטסקי'ן און מאַרקס'ן, קאַנט'ען און לאַנגע, ניוטאָנ'ען און וואָלטער'ן.

וויל איך אפשר ניט, מע זאָל איבערזעצען אין אידיש די מאַרקסעס, די דאַרווינס, די ספינאָזאס? אדרבה ואדרבה! כדי צו האָבען א אידישע אינטעליגענץ, וואָס זאָל געפינען אין דער היים גענוג גייסטיגע שפייז, וואָס זאָל דעריבער ניט דארפען אנטלויפען צולויעב איהר אין א פרעמדען קולטור־קרייז, מוזען מיר איבערזעצען א ל ע גדולים פון דער אלוועלטליכער ליטעראטור, וויסענשאפט און פילאָזאפיע. אָבער אין מיין אַרטיקעל האָב איך גערעדט ניט וועגען דער טיעפערער וויסענשאפטליכער אויסבילדונג פון דער אינטעליגענץ, נאָר פון דער איינפאכער דאַדיקאַלער בילדונג פאַר גרעסערע קרייזען. דעריבער האָב איך, לעומת די העלדען פון אונזער דאַדיקאַלער „אויפקלעהרעניק", אַוועקגעשטעלט א פאַר טיפען פון דער אייראָפּאישער ר א ד י ק א ל ע ר א ו י פ־ק ל ע ה ר ו נ ג. יע, קאוטסקי, — אודאי! איהם טאָר מען אויך ניט ארויסלאָזען פון לייסטער.

אגב אורחא, וואָלט איך וועלען פרענגען דר. פּאַרנבערג: ער רעדט וועגען די „ביז־איצטיגע איבערזעצונגען פון מאַרקס, פון דאַרווין, פון קאוטסקי, פון קראָפּאָטקין און ד. גל." קרטפּאָטקין'ס אייניגע זאכען האָב איך אין אידיש, אָבער אויך ניט די טיעפערע. קאָן ער אפשר זיין אזוי גוט און מיר דערצעהלען, ווער און וואו האָט איבערזעצט אין אידיש זיין „געגענזייטיגע הילף", זיין „פעלדער און פאבריקען"? וואו און ווער האָט „ביז איצטער" איבערזעצט

דאַרווין׳ס ווערק? וואו קאָן איך קריגען קאַרל מאַרקס׳ „קאַפּיטאַל“ אין אידיש? קאָוטסקי׳ס „געשיכטע פון׳ס סאָציאַליזם“, וועל זענען אוך ד. גל.„ וואָס זענען איבערזעצט געוואָרען אין אידיש? אוך צוליעב וואָס אוך וועמען שיט ער דאָ זאמד אין די אויגען, אויסרעכענענדיג אָט די צאָל „ביז איצטיגע איבערזעצונגען“, וואָס זענען קיין מאָל ניט געמאכט געוואָרען? *)

„דאָס נייע לעבען“ 1909.

---

*) ווי דאָס האָט זיך דאָס אַ ביסעל געענדערט אין די לעצטע פּאָר יאָהר! די בעכערע וועלט פון קראָפּאָטקין אוך לאפאַל אוך פרודאן אוך אפילו קאַרל מארקס׳עס „קאפיטאל“ וועלען שוין איבערזעצט אין אידיש!... וועל עס קוקט זיך צו געניויער צו דער ענטוויקעלונג פון דער אידישער ליטעראטור אוך פרעסע, קאָן שוין איצטער ניט שטעהן אויף ענעם פּעסימיסטישען שטאַנדפונקט פון 1909. אוך מיר שעצען זיך גליקליך, וואָס מיר זענען די גאנצע ציוט געשטאַנען אין קאמף פאר אָט דעם העכערען מעמד פון דער אידישער ליטעראטור. (1918).

אַ פּאָר וועָרטער וועגן אינטעליגענץ און עם־הארצות

1

פּעטער לאוראָוו גיט איבער (איך געדענק שוין ניט וואו) אַ פּיקאַנטען אַנעקדאָט, פּאַר וואָס טורגענייעוו האָט ניט געוואָלט לייענען זיינע, לאוראָוו׳ס, זאַמלבּיכער „וופּעריאַד". „איך האָב אַריינגעבליקט אין דאָס ערשטע בוך", דערצעהלט טורגענייעוו, „ערשט דאָרטען בעווייזט מען דעם נוצען פון וויסענשאַפט, און איך האָב שוין ניט געהאט קיין חשק צו בלעטערען ווייטער".

פּאַר טורגענייעוו׳ן, ווי פּאַר יעדען געבילדעטען מענשען, איז עס נעווים אַ פּשוט׳ע בעלײדיגונג, וועָן מען לאָדט איינעם איין, ער זאָל אויסהערען אַרנומענטען וועגן דעם „נוצען פון וויסענשאַפט". דאָס וואָלט נעווען אַלץ איינס, ווי צונויפקלייבען אַ געלעהרענטען עולם און בעווייזען איהם מיט אותות ומופתים, אַז ס׳איז ניט גוט צו עסען חלב׳נע ליכט, איינוואָשען זיך מיט וויטריאָל און אַבווישען זיך מיט גלעזערנע שערבלעך.

דאָס פּיקאַנטע אין דעם אַנעקדאָט איז אָבער, וואָס לאוראָוו׳ן איז יעמאָלט נאָר אויפ׳ן זין ניט אַרויף, צו בעווייזען די נויטוועניגקייט פון וויסענשאַפט און קולטור איבערהויפּט, פּאַר דעם מענשען בכלל. טאָלסטאָי׳ס לעהרע, מיט איהר ראַדיקאַלען אַבלייקענען פון יעדער מאָדערנער קולטור און וויסענשאַפט, איז יעמאָלט, אין דעם אַנהויב פון די 70־ער יאָהרען, נאָך ניט געבוירען נעווען, און פערטהיידיגען דעם „נוצען פון וויסענשאַפט" האָט מען געדאַרפט אַנטקעגען אַן אַנדער געגנער, וואָס האָט, אַקוראַט אַזוי ווי לאוראָוו און אַלע געבילדעטע מענשען, אויף דעם זעלביגען שטייגער געגלויבט אין דער אונגעהויער גרויסער ראָליע פון דער מענשליכער ציווילי־זאַציע.

דער געגנער איז געווען באקונין און די באקוניסטען; און גע־לייקענט האָבען זיי ניט די וויסענשאפט. מען האָט זיך געהאמפּערט וועגען דעם, זאָל מען איצטער, אין די 70־ער יאָהרען, וועז רוסלאנד אין די גאנצע וועלט שטעהט אויפֿן שוועל פון דער סאָציאַלער רע־וואָלוציע, וואָס דאָרף ארויסרייסען זיך ניט היינט־מאָרגען, — זאָל נאָך א י צ ט ע ר די אינטעליגענץ נעהן אין די אוניווערסיטעטען, אָנשטאָפּען זיך מיט בילדונג און וויסענשאפט אויף דעם פּאָלק׳ס השבון. די באקוניסטען האָבען גע׳טענה׳ט, אז די יונגע אינטעלי־גענץ, וואָס איז איבערגעבליבען צו די אינטערעסען פונ׳ם פּאָלק, דאָרף פּאַרלאָזען די בילדונגס־אָנשטאַלטען און אויפֿן שטעל נעהן אין דאָרף ניט צו פּראָפּאָגאנדירען, נאָר כדי אריינצואוואַרפען דעם פונק פון אויפרוהר אין דעם פּולוועריפּאם פון דעם פּאָלקס גרימ־צאָרן. דערצו דאָרף מען ניט האָבען קיין בילדונג און קיין וויסענ־שאפט, און יעדער „גראמאָטנער" איגנעל, וואָס האָט נאָר אריינגע־נומען טיף אין הארצען דעם באקוניסטיש־אנארכיסטישען „אני־מאמין", קאָן וועלען א טהויער און פיהרער.

לאָווראָוו און די לאָווריסטען האָבען אויך געגלויבט אין דער סאָציאַלער רעוואָלוציע און אין איהר באַלדיגען ארויסרייסען זיך. אָבער דוקא דערפאר האָבען זיי פערלאָנגט, אז די רעוואָלוציאָנערען, וואָס וועלען דאָרפען שפּילען א וויכטיגע ראָלע אין דעם לעבען, זאָלען זיין ג ע ב י ל ד ע ט, טיף וויסענשאפטליך־געביל־דעטע מענשען, וואָס זאָלען אויסארבייטען זייערע אידעאָלען און זייער וועלט־אנשויאונג דורך דעם אייגענעם קריטישען דענקען און ניט לאָזען זיך פערבלענדען דורך מאָדע־פראָזען און הויך־קלינגענדע כלומרשט וויסענשאפטליכע טהעאָריעס.

א תלמיד פון עמנואל קאַנט, איז לאָווראָוו׳ן דער „אבסאָלוטער" אמת אליין ניט וועלטה געווען א גראָשען, אויב ער איז ניט ארויס־געפלאָגען פון דעם אייגענעם קריטישען געדאנק; א תלמיד פון הארל מארקס, איז ביי איהם דער אייגענער קריטישער געדאנק ניט פיעל וועלטה געווען, אויב ער איז ניט געווען אויפגעבויט אויף א וויסענשאפטליכען פונדאמענט. ניט צוליעב וואַרפען פונקען פון אויפרוהר אין דעם פּולוועריפּאם דאָרף מען נעהן אין דאָרף, נאָר כדי צו פּראָפּאָגאנדירען און פערשפּרייטען די נייע סאָציאַליסטישע

ווייסענשאפט, וועלכע מען מוז פריהער פאר אלץ זעהר טיף און גרינדליך אויסשטודירן אין דער היים... ניט אומזיסט האָבען די באקוניסטען געשפּיהרט אין לאוואָו'ן דעם „מארקסיסט" און דעם „וויסענשאפטליכען"...

טורגעניעוו האָט פון די אלע מעשיות קיין ברעקעל בעגריף ניט געהאט, די אינוועניגסטע אמפּעריען צווישען די רעוואָלוציאָנערע ריכטונגען האָבען איהם וועניג וואָס אינטערעסירט. ער האָט געגומען לייענען דעם „וופּעריאָד", כדי צו זעהן, וואָס קאָן אי ה ם, דעם געביל־דעטען טורגעניעוו'ן, געבען דער גרויסער רוסישער דענקער און געלעהרטער. און בעת ער האָט דערזעהן, אז לאוואָו'ס רעדט מיט היטץ וועגען דעם „נוטצען פון וויסענשאפט", האָט ער געמוזט מיט א גענויץ צומאכען דאָס בוך...

איך האָב מיך איצטער דערמאָהנט אָן דעם גאנצען עפּיזאָד, וויל מיר האָט זיך שיער אויסגעדאכט, אז איך גיה אליין שרייבען וועגען „דעם נוצען פון וויסענשאפט", און וויל די פראגע וועגען דער ראלע פון וויסענשאפט (און פון איהרע טרעגער, דער אינטעליגענץ) אין דער סאָציאליסטישער בעוועגונג, וווייזט אויס, איז ניט אין גאנצען פערשוואונדען מיט דעם טויט פון דער אמאלגיגער פּאָלעמיק וועגען דעם ענין. עס וווייזט אויס, אז אין דער נאָהענטער צוקונפט וועט דערזעלביגער סכסוך זיך נאָך א מאל פאנאנדערפלאָקערען אין דער סאָציאליסטישער ליטעראטור, און איצטער וועט מען די וויסענשאפט און די אינטעליגענץ דאָרפען פערטהיידיגען ניט געגען די אנארכיסטישע באקוניסטען; די „אָנפאלער" וועלען נאָר זיין די „היפּער־כשר'ע" מארקסיסטען גופא.

שוין אין דעם ערשטען ארויסטרעטען פון דער רוסלענדישער מארקסיסטישער סאָציאל־דעמאָקראטיע איז וויעדערבעלעבט געווען דער די אלטע פיינדשאפט פון דעם באקוניסטישען „נאראָדניק" צו דעם „אינטעליגענט". פערשטעהט זיך מיט א קלייניקען אונטערשייד, וואָס איז ארויסגעוואקסען פון זיין פערשיידענער שטעלונג צו דעם „נאראָד" („דעם פאָלק").

פאר דעם „נאראָדניק" איז דער „טרעגער" פון אלע אמת'ען און אידעאלען געווען דאָס פאָלק, דער פ ו י ע ר. ער, דער פויער, — אזוי האָט דער נאראָדניק געגלויבט, — איז אויס „אינסטינקט"

א קאָמוניסט און אן אנארכיסט, און די גאנצע אויפגאבע פון דער אינטעליגענץ איז — פערגעסען אָן די אייגענע אידעאלען, צוהערען זיך צו דער שטים פון דעם פּאָלקס־אינסטינקט, און ריכטיג צופּאסען זיין טהעטינקייט צו יענע בעדערפענישען און געדאנקען, וואָס מוזען על פּי נויטוועניגקייט ארויסוואקסען פון די טיעפּענישען פון דעם פּאָלק׳ס נשמה.

דער סאָציאל־דעמאָקראט האָט געמוזט אנשטאָט דעם פּויער דעם פּ ר א ל ע ט א ר י ע ר. ער, דער פּראָלעטאריער, איז ניט על פּי אינסטינקט, נאָר לויט זיין סאָציאָלער לאָגע, דער אמת׳ער מרעגער פון דעם סאָציאל־דעמאָקראטישען אידעאל אין דער צו־קונפט פון דער גאנצער מענשהייט. דער אינטעליגענט, אויב ער ווייל האָבען א וועלכע עם איז ווירקונג אויף דעם גאנג פון די היס־טאָרישע פּאסירונגען, דאַרף אויך קודם כל פערגעסען אָן זיינע אייגענע אידעאלען און צוהערען זיך צו יענע אינטערעסען און פּאָר־דערונגען, וואָס מוזען על פּי נויטוועניגקייט ארויסוואקסען פון דעם פּראָלעטאריאט לאָגע און פון זיין ענטוויקלונג.

אמת, יענע אינטערעסען און באָדערונגען מוזען זיך צונויפ־שמעלצען מיט א גאנצער וועלט־און־לעבענס־אנשויאונג און זיך אויסגיסען אין א וויסענשאפטליכען סיסטעם, אין א סיסטעם פון׳ם „וויסענשאפטליכען סאָציאליזם". די אויסארבייטונג פון דעם סיס־טעם, זיין וויטערע ענטוויקלונג אין בערטיעפונג מוז איבערגעלאָזען ווערען אין די הענד פון די געביldעטע און געלערנטע, ד. ה. אין די הענד פון דער אינטעליגענץ. אבער — פון וואָס פּאָר אן אינטע־ליגענץ? פון דער, וואָס האָט לכתחילה איינגעזעהן, אז איהר גאנצע וויסענשאפט איז ניט מעהר ווי א פּירוש אויף דעם פּראָלע־טאריאט אייגענעם, ניט קלאָהרען קלאָסען־געדאנק. אזא אינ־טעליגענץ איז שוין דא. דאָס איז די מ א ר ק ס י ס ט י ש ע אינ־טעליגענץ; און אויך איהר וויסענשאפט איז שוין אין אלע וויכ־טיגע פונקטען פּארטיג, — דאָס איז דער סיסטעם פון דעם וויסען־שאפטליכען סאָציאליזם.

אויף אזא אופן האָט די סאָציאל־דעמאָקראטיע געלייקענט ניט די אינטעליגענץ בכלל, נאָר די בורזשואזע אָדער „אוטאָפּיסטי־שע" — די ניט וויסענשאפטליך־מארקסיסטישע אינטעליגענץ.

נאָך ערנער איז געוואָרען די לאַנע פון דער אינטעליגענץ און דער „ווייסענשאפט" אין יענע קרייזען פון דער פּראָלעטאַרישער בע־וועגונג, וואָס זענען אויפגערודערט געוואָרען דורך די קריטיק פון דעם מאַרקסיזם. די קריטיק האָט דאָך אָנגעגריפען אַלע יסודות פון דער „פּראָלעטאַרישער" וועלט־אַנשויאונג און האָט זיך דער־וועגט אויפצוהויבען אין חוצפּה איהר האַנד אויף דעם אויסשליעס־ליכען יחוס פון דעם פּראָלעטאַריאַט גופא. די סאָציאַלע רעוואָלו־ציע, וואָס האָט געזאָלט דורכגעפיהרט ווערען פון דעם פּראָלעטא־ריאַט — און נאָר פון דעם פּראָלעטאַריאַט אַליין — אַנטקעגען דער איין־אויניגער „רעאַקציאָנערער" מאַסע פון די ניט פּראָלעטאַריער, איז דורך די קריטיק אָבגעווקט געוואָרען אויף א גאַנץ היבשען מהלך צייט; די ארבייט פאר די געגנעוואָרט איז אַרויסגעווקט גע־וואָרען אויף דעם ערשטען פּלאַן, און פון דעם נייעם שטאַנדפונקט האָט מען געמוזט די „איין־אויניגע רעאַקציאָנערע מאַסע" פאַנאַ־דערשפּאַלטען אין וועניגער און מעהר פּראָגרעסיווע עלעמענטען און זוכען א פערבינדונג מיט די לעצטערע. מען האָט געמוזט אין איינעם מיט זיי זוכען אַרויסצופּרעסען פון דער איצטיגער געזעל־שאפט אַלץ, וואָס מען קאָן נאָר אַרויספּרעסען, כדי אויפצוהויבען די עקאָנאָמישע און קולטורעלע מדרגה פון דער ארבייטערשאפט. די רייניקייט פון דעם „ריין־פּראָלעטאַרישען שטאַנדפונקט" איז פער־שוואונדען.

די אינטעליגענטערע, פּראָגרעסיווערע, ניט סאָציאַליסטישע עלעמענטען פון דער געזעלשאפט זענען געוואָרען נאָר נאָהענטע מחותנים צו דעם פּראָלעטאַריאַט, און א גרויסער טהייל פון זיי איז דירעקט צוגעשטאַנען צו דער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע, פערשטאַר־קענדיג די מאַכט פון דער נייער טאַקטיק. די מאַרקסיסטישע אר־טהאָדאָקסיע, די היטערין פונ'ם אַלטען גלויבען, איז געווען גע־צוואונגען אין דער טענליכער ארבייט פון דער פּארטיי אָבצוטרעטען איין פּאָזיציע נאָך דער אנדערער, און עס האָט אויסגעוויזען, אז מאַט אזוי איז זי פערוינטערעסירט אין די אַלטע פּאָזיציעס פונ'ם פּראַק־טישען קאַמף, ווי אין דעם, אז אויף איבער דעם נייעם לאַנער־פּלאַץ זאָל פּלאַטערן די אַלטע טהעאָרעטישע פאָהן פון דער פּארטיי. מיט דער אַלטער רעוואָלוציאָנער־פּראָלעטאַרישער פּראָזע האָבען זיי

נעוואָלט פערדעקען דעם נייעם רעוויזיאָניסטישען אינהאַלט פון אַלץ, וואָס די פּאַרטיי איז געצוואונגען צו טהאָן.

און וואָר איז אין אַלץ דעם שולדיג געווען, אויב ניט „די אינטעליגענץ?" די היימישע אינטעליגענץ, וואָס האָט אָנגעהויבען די גאַנצע מעשה, מיט דעם איבערקוקען די אַלטע יסודות, די נייצוגעקומענע אינטעליגענץ, וואָס איז לכתחילה אַרײַן מיט „אומריינע" אַנשויאונגען, די אָרטהאָדאָקסישע אינטעליגענץ, וואָס האָט ניט איינגעהיט די „אונשולד" פון דער פּאַרטיי...

כמעט אומעדום, וואו ס'איז דאָ א סאָציאַל־דעמאָקראַטישע אַרבייטער בעוועגונג, האָט זיך דערויבער געמוזט אויסבילדען א שארף אָפּאָזיציאָנעלע שטעלונג אַנטקעגען דער אָפּיציעלער פיהרונג פון דער פּאַרטיי. צונויפגעגאָסען דאָ און דאָרט מיט ריין־אַנאַרכיסטישע עלעמענטען, האָט די נייע שטרעמונג געפּאָדערט, דער פּראָלעטאַריאָט זאָל ווידער אוועקשטעלען זיך אויף יענע פּאָזיציעס, וועלכע ער האָט פערנומען נאָך אין מלך־סאָביעסקי'ס צייטען: די סאָציאַלע רעוואָלוציע — דער אינציגער צוועק פון דער בעוועגונג; דער פּראָלעטאַריאָט — דער אינצינגער טרעגער פונ'ם רעוואָלוציאָנערען געדאַנק; די איבערגע וועלט — וויעדער „איין־אינציגע רעאַקציאָנערע מאַסע"; קיין קאָמפּראָמיס מיט איהר; קיין פּאָלישע קאָמפּראָמיסען קאָן מען בשום אופן ניט פערמיידען...

דער פּראַנצויזישער סינדיקאַליזם איז דער אויסדרוק פון אָט דער „אַלט"־נייער שטרעמונג. אין איהם ברויזט איצטער דער קאַמף אַנטקעגען דער „אינטעליגענץ" און פון איהם הילכט ארוים די פּאַרעדרונג, מען זאָל דעם טהעאָרעטישען „עמוד־ענן" וויעדער א קעהר טהאָן צוריק — צו דעם ריינעם מאַרקסיזם...

דער ריינער מאַרקסיזם! א „מאַדנער" מזל איז אויסגעפאַלען אויף דעם גורל פון אָט דעם שעהנעם, רייכען און גרויסאַרטיגען גענאַנקען־סיסטעם! מען האָט איהם קיינמאָל ניט פערשטאַנען נאַניט, מען האָט אַרײַנגענומען אין זיך נאָר דאָס פון איהם, וואָס עס האָט געפאַסט צו דער צייט און די אומשטענדען. ביז צו דעם סוף זיעבציגער יאָהרען האָט די סאָציאַליסטישע אינטעליגענץ געהאָט זעהר א קליינעם בענריף פון זיין פילאָסאָפיע און זיין געשיכטס־פילאָ־

זאָפיע. בעת עס איז ערשיענען דער ערשטער באנד „קאפיטאל", האָט מען אין איהם דערזעהן ניט מעהר, ווי א נייעם בעווייז, אז די פאָדערונגען פון דעם סאָציאליזמוס זענען „ג ע ר ע כ ט" און אז אָט די גערעכטיגקייט שיינט ארויס, ווי די זון, א דאנק דעם ריין וויסענשאפטליכען אנאליז. מיט די נויטוועדיגע „ענטוויקלונגס־געזעצען", וועלכע מארקס האָט געוואָלט האָבען ענטדעקט אין דעם לעבען פון דער געזעלשאפט, האָט מען זיך וועניג וואָס אינטערעסירט. אויך די אייגענארטיגע פילאָסאָפיע, וואָס קארל מארקס האָט אויסגעארבייט, — דער „דיאלעקטישער מאטעריאליזם", — האָט ניט צוגעצויגען צו זיך די נעראנקען פון דער סאָציאליסטישער אינטעליגענץ.

ערשט צו דעם סוף פון די זיעבציגער יאָהרען, וועו ביסמארק'ס רעאקציאָנערע פּאָליטיק האָט זיך אוועקגעשטעלט פאר איהר הויפּטציעל צו דערנעהמען די יאָהרען דער דייטשער סאָציאל־דעמאָקראטיע; ערשט יעמאָלט האָט ענגעלס געמומען פאָפולאריזירען זייער פילאָסאָפישען און געשיכטס־פילאָסאָפישען סיסטעם, וואָס האָט באלד געפונען אן אָבקלאנג אין אלע מוחות און הערצער. מיר זענען סאָציאליסטען, — האָט דער מארקסיזם געלערנט, — ניט דערפאר, ווייל אונזערע פאָדערונגען זענען גערעכט און אונז ווילט זיך, אז די גערעכטיגקייט זאָל טריאומפירען. מיר שטרעבען צו דעם סאָציאליסטישען ענדציעל דערפאר, ווייל די געשיכטליכע ענטוויקלונג פון דער מענשהייט טראָגט אין זיך א שטראָם צו איהם, און מיט קיין מאכט אין דער וועלט קאָן קיין פערזאָן אין דער וועלט ניט אויפהאלטען יענעם רייסענדיגען שטראָם. וואָס איז דאָ אזוי נתפעל און דערשראָקען צו ווערען פון ביסמארק'ס רעאקציע? וואָס ווערט מען אבהענדיג, בעת די אינטעליגענץ האָט זיך א וואָרף געטהאָן אין זיינע אָרעמס? די אינטעליגענץ, ווי ביסמארק גופא, זענען ניט מעהר ווי געצייג אין די הענד פון דער בורזשואזיע וואָס ווערט אָנגעטריבען דורך די מעכטיגע טרייב־קראפט פון'ם קלאסען־קאמף. דער אייזערנער קאנצלער איז ניט מעהר ווי א שטרוינע פופע אין די הענד פון די אייזערנע ענטוויקלונגס־געזעצען. דער זעלביגער קלאסען־קאמף מוסטירט און דיסציפּליניירט דעם פּראָלעטאריישען חיל, און די צוקונפט מוז געהערען דעם סאָציאליסטישען

פּראָלעטאריאט, צי דאָס געפעלט וועמען עס איז, אָדער ניט... אזוי זאָגט די אונפּאַרטיאישע וויסענשאפט.

דאכט זיך, אז שוין אין די גרונד־געדאנקען איז קלאָר געווען אויסגעשפראכען דער בליק פון דעם „ריינעם" מארקסיזם אויף די ראָליע פון דער וויסענשאפט און דער וויסענשאפטלי־כּ־פּארשענדער אינטעליגענץ אין דעם סיסטעם פון דעם וויסענ־שאפטלי כען סאציאליזם. די צייט (וואס איז נאָך ניט אין גאנצען פערשוואונדען עד היום) איז אבער ניט געווען מסוגל טיעפער אריין צו טראכטען זיך אין דעם פונקט פון קארל מארקס' לעהרע.

מען האָט זיך אָנגעשטויסען אָן דעם פאקט, אז די הערשענדע וויסענשאפט איז א מליץ־יושר פון דעם הערשענדען קאפּיטאָלים־טישען קלאס, און מען האָט זי, — די וויסענשאפט בכלל, — צו־נויפגעוואָרפען אין איין טאָפּ מיט אלע אנדערע פּארמען פון דער מענשליכער „אידעאָלאָגיע", — מאראל, רעכט, פּאָליטיק, רעלי־ניאָן, פילאָסאָפּיע „און אזוי ווייטער", — וועגען וועלכע קארל מארקס האָט געלערנט, אז זיי שטאמען אָב פון דעם קלאסען־קאמפּ און זענען ניט מעהר, ווי געווויסע אָבשפּיגעלונגען פון א געווויסער קלאסען־לאגע און פון געווויסע קלאסען־אינטערעסען. מען האָט אריינגעטייטשט אין דעם „און אזוי ווייטער", וועלכע מארקס און ענגעלס האבען אזוי אפט געברויכט, אויף די וויסענשאפט און די קונסט. עס איז דער מארקסיסטישער אינטעליגענץ ניט געווען קלאָהר (און עס איז איהר נאָך עד היום ניט געניג קלאָהר), אז דער „ריינער" מארקסיזם, ד. ה., דער מארקסיזם פון מארקס און ענגעלס, פיהרט א בעזונדער חשבון פאר די „אידעאָלאָגיען" פון איין זייט (מאראל, רעכט „און אזוי ווייטער") און פאר קונסט און וויסען־שאפט פון דער אנדערער; אז אויך בנוגע צו די אידעאָלאָגיען איז זיין שטעלונג צו דער פילאָסאָפּיע אן אנדערע אידער צו מאראל, פּאָליטיק „און אזוי ווייטער"...

ס'איז ניט דאָ, אין די „פּאָר ווערטער", דער אָרט, טיעפער אריין צו לאָזען זיך אין דעם ענין און צו דערקלעהרען די גרויסע נפקא מינה, וועלכע דער מארקסיזם געפינט אויס צווישען וויסען־שאפט און קונסט פון איין זייט און די „אידעאָלאָגיען" פון דער

אנדער זייט. דאָ איז פאר אונזער צוועק גענוג צו דערמאָנען אז די „אידעאָלאָגיען" וועלען, לויט מארקס, פערשוונדען, בעת קונסט און וויסענשאפט וועלען בלייבען אזוי אייביג, ווי אייביג עס וועט זיין די מענשליכע געזעלשאפט; אז מארקסען און ענגעלסען האָט זיך קיין מאָל אפילו אין שלאָף ניט נע׳חלום׳ט, אז דער פראָלעטאריאט קאָן, בעת ער איז נאָך א פראָלעטאריאט, ארויס ברענגען פון זיך אליין אן אייגענע „פראָלעטארישע" וויסענשאפט און אן אייגענע „פראָלעטארישע" קונסט, אויף דעם זעלביגען אופן, ווי ער ברענגט ארויס „פון זיך אליין" זיין אייגענע שטעלונג צו מאָראָל, רעליגיאָן, פאמיליען־לעבען „און אזוי ווייטער"; אז בעת די בורזשואזע אידעאָלאָגיען זענען ארויסגעוואקסען „פון דעם שוים פון דער בורזשואזיע", זענען די מאָדערנע וויסענשאפט (דער דאר־ווינזם!), טעכניק און קונסט איהר „אריין גענאָלען אין שוים אריין", ווי ענגעלס דריקט זיך אויס.

וויפיעל קאָפ־מאטערנים וואָלט דאָס פערשפּאָרט דער מארק־סיסטישער אינטעליגענץ, וואָס האָט דוקא געוואָלט אויף די ווייסע־שאפט און די קונסט ארויס׳פשט׳לען פון דעם קלאסען־קאמף, וועלכע זי וואָלט לכתחילה איינגעזעהען, אז זייער וואָרצעל ליעגט נאָר ניט אין דעם קלאסענקאמף, נאָר ערגעץ וואו אין אן אנדער פלאַץ פון דעם מארקסיסטישען סיסטעם!

איך וויים ניט, צי איך דארף בכידוש בעטאָנען פאר מיינע לעזער, אז איך בין לגמרי ניט מסכים מיט קארל מארקס מיינונגען וועגען דער „אידעאָלאָגיע" און די „אידעאָלאָגען". פאר מיר איז אָבער וויכטיג, די מארקסיסטען זאָלען איינזעהען, אז זיי האָבען, לויט די פרינציפען פון זייער אייגענער תורה אין איהר ריינער נע־שטאלט, בשום אופן קיין רעכט ניט צונויפצוואוואַרפען אין איין טאָפ דעם „אידעאָלאָג" מיט דעם וויסענשאפטליכען פאָרשער און דעם קינסטלער.

יענע אינטעליגענץ, וואָס בעשאפט ווייסענשאפט און קונסט, איז אן אויבינע נויטוועדיגע ערשיינונג אין דעם נעזעלשאפטליכען לעבען, א „לאָגישע" און ניט קיין „היסטארישע" קאטעגאָריע.*)

*) וועגען דעם אונטערשייד פון „לאָגיש" און „היסטאָריש" זעה די אַרטיקלען: „היסטאָרישע אידעען־פערבינדונגען" אין דעם דריטען באַנד פון מיינע „געזאַמעלטע שריפטען".

און דערצו נאָך אזא „קאטענאָריע", וועלכע דער פּראָלעטאריאט מ ו ז, על פּי דער „ר י י ן" מארקסיסטישער טהעאָריע אריינפּאלען... וויסענשאפט און קונסט וועט דער פּראָלעטאריאט אָנהויבען אלײן צו שאפען ערשט „אויף מאָרגען נאָך דער סאָציאלער רעוואָלוציע," ד. ה. ערשט יעמאָלט, וועז ער וועט שוין זיין — אוים „פּראָלעטאריאט"...

עס פערשטעהט זיך, אז די שאנסען פון דעם פּראָלעטאריאט ארוים צו ברענגען פון זיך אלײן וויסענשאפטליכע פּאָרשער און קינסטלער אָדער לכל הפּחות צו געניעסען מיט א קלאָהרען פערשטענדעניס די פּראָדוקטען פון דער העכערער מענשליכער קולטור, מוזען וואקסען אלײן מעהר, וואָס מעהר מיר זאָגען זיך אָב פון דער אבסאָלוטער „פערלענדונגס־טהעאָריע", וואָס מעהר מיר גיבען צו, אז די ארבייטערשאפט קאָן נאָך פאר דער סאָציאלער רעוואָלוציע אויפהויבען זיך אויף א הויכער עקאָנאָמישער און קולטורלער מדרגה. אָבער מיט דעם וואקסען פון אזעלכע שאנסען זענען ענג פערבונדען אויך אלע יענע בייזע אפקורסות'ען, ווי דער פּאָליטישער קאמף, די אָבמאכונגען מיט דער ראַדיקאלער בורזשואזיע, די צוציהונג פון דער ראַדיקאלער אינטעליגענץ א. אז. וו., אנטקעגען וועלכע עס טרעט ארוים אזוי שטרענג דער מאַרנער ריין „פּראָלעטאריישער" סינדיקאליזם.

ווי די מעשה איז, איז זיין נאנצער איצטיגער קאמף אנטקעגען דער אינטעליגענץ א נאיוועער קאפריז פון א פּאָר אינטעליגענטען, און נאָך נאיוועער און קאמישער קומט ער אוים, וועז מען זעהט, אז ער, דער קאמף, ווערט אָנגעפיהרט אונטער דעם אוים־געשריי: „צוריק צום ריינעם מארקסיזם!" דאָרטען, אין דעם ריינעם מארקסיזם, איז נעווים קיין פּלאץ ניטא פּאר א וועלטען עס איז נתפּעל ווערען פּאר דעם „עם־הארץ", און מעג דער „עם־הארץ" זיין דער „ברודער־ארבייטאָרער" בכבודו ובעצמו.

איך וואָלט נעוואָלט אלע איצטיגע „ריין־פּראָלעטאריער", וועלכע פאלען אן אויף דער אינטעליגענץ, דערמאָהנען אן יענע סצענע, וואָס האָט זיך אָבגעשפּיעלט צווישען קארל מארקס'ען און דעם ריין־פּראָלעטאריישען וויטלינג נאָך אין די פערציגער יאָהרען פון דעם פאָרינען יאָהרהונדערט. דער נעניאלער שנייידער־יונג, וועמעס

וועלק עם האָבען ארויסגערופען אזא בעגייסטערונג אין קאַרל מאַרקס, איז אין גאנצען מטושטש געוואָרען, וועו קאַרל מאַרקס האָט איהם געוג שארף פערהערט אין דעם פונקט פון וויסענ־ שאפט. ער איז אין גאנצען צושלאָגען געוואָרען, וועו קאַרל מאַרקס האָט איהם ארויסגעדונערט זיין נזר־דין, אז פון „עס־הרצות" איז נאָך קיין מאָל קיין גוטם ניט ארויסגעקומען.

וואָלטען די סינדיקאַליסטען דאָס תמיר געהאט אין זינען, וואָלט עס ניט געקאָנט קומען דערצו, אז ז ש ו ל ג ע ר, דער פיהרער פון די פראנצויזישע אַרטאָדאָקסען מארקסיסטען, זאָל דערפען פער־ טיידיגען די אינטעליגענץ פון זייערע אָנפאָלען און האָלטען זיי צ לעקציע וועגען... „דעם נוצען פון וויסענשאפט"...

ביי אונז אין דער אידיש־סאָציאָליסטישער בעוועגונג האָט „דער קאָרף פאר עס־הארצות" אָנגענומען א ביסעל אן אנדער גע־ שטאָלט...

2.

די ערשטע גרויסע און שטארקע אידישע ארבייטער־בעוועג־ גונג, וואָס האָט אין איהר ארבייט און אין איהרע ציעלען זיך גע־ רעבענט מיט דעם אידישען כאראקטער פון אונזערע מאַסען, איז אָנגעפיהרט נעוואָרען אונטער דער פאָהן פון דעם „בונד". דער „בונד", איז, לויט זיין טאקטיק, אלע מאָל געווען דורך־און־דורך סאָציאָל־דעמאָקראטיש און מארקסיסטיש. מען הָאט געקאָנט דער־ וואַרטען, אז דאָס אריין דרינגען פון דעם מארקסיסטישען גערַאנק אין אזא נייע ספערע, ווי דאָס אידישע פראָלעטאריאט, וועט ארויס־ רופען נייע אינטעליגענטע באשאפונגס־כחות, וואָס וועלען זעהען טהעאָרעטיש צונויפ־צו־שטימען די ספעציעלע נויטען פון דער אי־ דישער ארבייטער־בעוועגונג מיט דעם גרונד־טאָן פון'ם מארקסיס־ טישען סיסטעם. די פאדערונג פון דעם וויסנשאפטליכען סאָציא־ ליזם, טיף אויפצושטודירען, עקאָנאָמיש און היסטאָריש, יענעם טייל לעבען, אויף וועלכען מען וויל איינווירקען, האָט בעדארפט קודם־כל ארויסרופען ביי דער בונדיסטישער אינטעליגענץ א וואַ־ רעמען אינטערעס צו דער געשיכטע פון דעם אידישען פאָלק, צו דעם עקאָנאָמישען מעמיד פון אלע זיינע שיכטען בכלל און דער

אידישער ארבייטערשאפט בפרט. א אידיש וויסענשאפט מיט א אידישער אינטעליגענץ, וואָס בעשעפטיגט זיך מיט אירער אויספאָרשען, וואָלט בעדארפט זיין דער רעזולטאט פון דעם אידישען סאָציאליזם.

דער אייגענארטיגער געשיכטליכער גורל פון דעם גאנצען באָלק, די אייגענארטיגע קולטורלע און עקאָנאָמישע לאגע פון זיינע טיילען, איז פון מארקסיסטישען שטאנדפונקט אזא אינטערעסאנטער פראָבלעם, אז ער וואָלט געקאָנט געבען שפייז פאר אידישע מוחות אויף יאָהרען און יאָהרען לאנג. און אזוי ווי דער מארקסיזם, אפילו אין זיין רייניער טהאָרעטישער אויסטייטשונג, בעקומט אין יעדעם לאנד און ביי יעדען פאָלק א נייע אינטערעסאנטע בעפאָרבונג, וואָלט מען געקאָנט האָפען, אז די טהאָרעטישע ארבייטען פון דער בונדיסטישער אינטעליגענץ וועלען פון זייער זייט צוטראָגען ניט וועניג אריגינעלע געדאנקען צו דעם אלץ וואקסענדען בנין פון דעם אלגעמיינעם מארקסיזם.

ליידער איז קיין איין איינציגע פון די אלע מענליכקייטען ניט מקוים געוואָרען.

דער „בונד", ווי משונה'דיג דאָס זאָל ניט קלינגען, האָט אויבערהויפט ניט געהאט קיין טהאָרעטישע פאָרשער. די פאָר מאָגערע זעלבסט־שטענדיגע אונטערזוכונגען וועגען דער אידישער עקאָנאָמישער לאגע האָלטען זעהר וועניג אויס די פראָבע פון וויסענשאפטליכער קריטיק און זענען אויך ניט ארויסגערופען געוואָרען פון יענעם נאטירליכען בעדערפענים, וואָס בעשאפט ביי אלע פעלקער א סאָציאליסטישע וויסענשאפט: פון דער נויט טהאָרעטיש צו בעהערשען די ווירקליכקייט, איידער מען נעהמט זיך אונטער פערטיג צו וועלען מיט איהר אין דער פראקטיק.

דער „בונדיסט" האָט טהאָרעטיזירט און וויסענשאפטליך געבאָרשט אונטער דעם בייטש פון דער פאָלעמיק, וואָס די נאציאנאל־סאָציאליסטישע פארטייען און די „איסקרא" האָבען געפיהרט אנטקעגען איהם; כל זמן ער האָט נאָך ניט געהאט קיין טהאָרעטישע נעגנער אויף דער אידישער סאָציאליזם, כל זמן ער איז באמת געווען דער בן־יחיד ביי דעם אידישען סאָציאליזם, זענען איהם איבערהויפט די טהאָריען אין זיינען ניט געלעגען. אפילו די נאציאנאלע

טהעאָריען פון דעם „בונד". די אויסאַרבייטונג פון אַן אינטערנאַציאָנאַל־סאָציאַליסטישען „הכשר" פאַר א זעלבסטשטענדינע אידישע בעוועגונג איז פון דעם אידישען סאָציאַליסטישען נעדאַנק אויסנעפיהרט נעוואָרען, אַיידער דער „בונד" האָט דערבליקט די שיין פון דעם עפענטליכען לעבען. פאַר אים איז אין דעם פונקט פּשוט נעבליבען צו שטופען אַבנעשיילטע אייעלעך אין מויל אריין. ער פלעגט דאָס תמיד טהאָן מיט גרויס התמדה, אָבער אין דער זעלבינער צייט — פלעגט ער תמיד וואַרפען אונרוהיגע בליקען אויף דעם מארקסיסטישען אב בית־דין, — פלעבאַנאָוו און קויטסקי, —ציטערעגדיג, טאָמער כאָפט ער אריין א ביסען, וואָס איז טריף לכל הדעות. זיין ניט גאָר רייגער געוויסען אין הלכות נאַציאָנאַליזם האָט אים דערפאַר געטריעבען צו זיין פון די „מהדרין מן המהדרין" אין אַלע אַנדערע אַרטהאָדאָקס־מארקסיסטישע דינים, מצוות און עבירות.

די קלאָגליכע אַרימקייט פון דעם טהעאָרעטישען שאָפען ביי דעם „בונד", וואָס שטעלט אַוועק דעם אידישען מארקסיזם אויף דער ניעדריגסטער שטופע צווישען אַלע מארקסיסטישע פּארטייען פון דער וועלט, — ניעדעריגער אפילו, אַיידער די בולגאַרישע, — אָט די פינסטערע עם־הארצות, וואָס איז אויסגעפאַלען אויף דעם גורל פון דעם אידישען סאָציאַליזם אין זיין סאָציאַל־דעמאָקראַטישער נעשטאַלט, איז, פערשטעהט זיך, א פּראָדוקט פון דעם גאַנצען גע־שיכטליכען גורל פון דעם אידישען פאָלק, — א פּראָדוקט פון יענער פּעריאָדע אין אונזער געשיכטליכען לעבען, וואָס רופט זיך אָן די אסימילאַטאָרישע, וואָס האָלט איצטער אין פערשווינדען, אָבער וואָס לאָזט זיך נאָך שפּיהרען אין לעבען אויף יעדען שריט און טריט.

כדי ביי א פאָלק זאָל בעשאַפען ווערען אן ערנסטע סאָציאַליס־טישע וויסענשאַפט, וואָס זאָל, אין דעם בעארבייטעטען מאַטעריאַל פון דעם אייגענעם פאָלקס־לעבען, אין זיין געשיכטע און זיין קולטור, מאכען אָבשפּיגלען אויף אן אריגינעלען אופן דעם סאָציאַליסטי־שען נעדאַנק, מוז א נעוויסער טייל פון דעם פאָלק'ס אינטעליגענץ צונעצויגען ווערען צו דעם סאָציאַליסטישען אידעאַל. דער טייל מוז זיין אזוי גרויס, אז אין איהם זאָלען זיך קאָנען געפינען זעלבסט־

שטענדיגע דענקער און פּאָרשער. דערצו איז אָבער נויטיג קודם כל אז דיגאנצע אינטעליגענץ, די סאָציאַליסטישע ווי די ניט סאָציאַליסטישע, זאָל געהערען אָט צו דעם פּאָלק, א רגע ניט אין ספק זיין, אז זי איז א טייל פון איהם, א טייל, אויף וועלכען עם איז היסטאָריש אויסגעפאלען דאָס גליק צו זיין דער בעשאפער און דער פערשפרייטער פון קולטור פאר דעם בעשטימטען נאציאָנאלען צוויינ פון דעם אלגעמיינען־מענשליכען בוים.

מוסטערט דורך אלע קאטאלאָגען פון אלע סאָציאַליסטישע פּאַרטייען פון דער גאנצער וועלט; שטעלט זיך, פון מיינט־וועגען, אָב מעהר נישט ווי אויף דעם מארקסיסטישען פליגעל. וואָס פאר א רייכקייט פון טהעמען און מאטיוון צו שעפּערישע ארבייט איהר נעפינט דאָרט! און זעהט, וואָס פאר אן אונגעהויערע ראָליע עס שפּיעלט אין יענע ליטעראטורען די געשיכטע און די לאָגע פון דעם אייגענעם פּאָלק! אלגעמיינע טהאָרעטישע ווערק, וואָס ווערען איבערזעצט אין אלע שפּראכען פון דער סאָציאַליסטישער וועלט, זענען לפּי ערך זעהר וועניג, און אויך זיי טראָגען אויף זיך דעם קלאָהרען שטעמפּעל פון זייער פּאָלק און זייער לאנד, פאר וועמען און וואו זיי זענען בעשאפען געוואָרען. די אל־וועלטליכע סאָציאַליסטישע אינטעליגענץ לעבט א טיעפען לעבען, א פארבענ־רייכען לעבען, ווייל שפּע און פארבענרייכטום בעקומט זי פון דעם פּאָלק, צו וועלכען זי געהערט, וועמעס לעבענס־פּולס עס שלאָגט אויך אין איהרע אדערען.

איצטער שטעלט אייך פּאָר, אז די אינטעליגענץ פון א וועלכען עם איז פּאָלק וועלט אין נאנצען פער'סם'ט מיט יענעם אסימילא־ציאָנס נעראנק, וואָס זאָגט, אז איהר פּאָלק איז איבערהויפּט ניט קיין פּאָלק, אדער אז עס מוז און זאָל ניט־היינט־מאָרגען פערשווינ־דען; אז זי, די אינטעליגענץ, געהערט שוין אודאי ניט צו איהם; אז זי נעהערט צו יענע פעלקער, וועמעס קולטור זי האָט אייננעזוי־גען אין זיך. וויפיעל שאנסען זענען אין אזא לאנד פאראן, אז א טייל פון איהר זאָל זיך פרייווילינ אדער נעצוואונגענערהייד צוריק־קעהרען צום פּאָלק? וויפיעל שאנסען זענען פּאראן, אז דער טייל זאָל האָבען אין זיך א שטארקען סאָציאַליסטישען עלעמענט? וויי־פיעל שאנסען בלייבען, אז אָט דער סאָציאַליסטישער עלעמענט

זאָל האָבען אין זיך א וועלכען עס איז פּראָצענט פון זעלבסט־שטענ־
דיג דענקענדע און שאפענדע גייסטער? מוז ניט יעדער איינער פון
דער אינטעלינענץ, וועמעס גייסט עס האָט אריבערגעוואקסען די מי־
טעלמעסיגקייט, לכתחילה נאָר ניט האָבען קיין שאנסען אוועקצו־
געהן פון יענער פּרעמד, וואָס האָט איהם נעציונען צו זיך? אויף
וואָס פאר א מדרגה פון זעלבסט־שטענדינען שאפען דארפען זיך נע־
פינען יענע, וואָס זענען גלעבליבען אין דער היים, אדער צוריקגע־
שטויסען געוואָרען פון דער פרעמד? און אויף וואָס פאר א שפּע,
אויף וואָס פאר א נעדאנקען־רייכטהום קאָן מען פון זיי האָפען?

גיט נאָך צו צו דעם חשבון דעם פאקט, אז אפילו אָט דאָס
ביסעלע גייסטיגע אָרעמקייט, וואָס מיר אויסגאָלען אויף דעם גורל
פון דעם אידישען סאָציאָליזם, אז אָט די „דריט־האָלבען" אינטע־
ליגענטען, וואָס האָבען נענומען בעארבייטען דאָס פעלד פּו דעם
אידישען סאָציאָליזם, האָבען א דאנק זייער קליינינקען האָריזאָנט,
זיך אויף נעמוזט שטעלען קליינינקע, פּיגמעען־ארטיגע אויפנאָבען.

זיי האָבען אויף די אידישע ארבייטערשאפט ניט נעקאָנט
קוקען, ווי עס קוקט די סאָציאָליסטישע אינטעלינענץ פון א וועלכען
עס איז אנדער פאָלק אויף איהר אייגענעם פראָלעטאריאט. פאר
דער „אידיש־שפּרעכענדער" סאָציאָליסטישער אינטעלינענץ זענען
די אידישע ארבייטער־מאסען נעווען נ י ט יענער עלעמענט, וואָס
דארף אויפהויבען אויף זיינע אקסלען דעם נאנצען פראָגרעס פון
דעם גאנצען פאָלק, אין אלע זיינע טיפּע און פערצווייגטע פראָבלע־
מען און עס אומגעשטאלטען לויט דעם סאָציאָליסטישען אידעאל.
פאר זיי, פאר די „אידיש־שפּרעכענדע", זענען די ארבייטער־מאסען
געווען רעקרוטען פאר א פרעמדער סאָציאָליסטישער ארמעע, —
רעקרוטען, וועלכע דער אידישער „דיאדקע" דארף „אויסמוישטירען"
נאָר אויף אזוי פיעל, אז זיי זאָלען קאָנען דעם אלף־בית פון דער
סאָציאָליסטישער „סלאָווסטנאָסט", און זיין בהבין אין דעם אינ־
טערנאציאָנאלען „רעכטס־לינקס! רעכטס־לינקס!"

האָט מען דערגרייכט די מדרגה, איז יעמאָלט — מאָרש צו
דעם שטים־קאסטען אָדער צו דער בארריקאדע! מאָרש אין די קא־
זארמעס פון יענעם „רעגימענט", צו וועלכען מען האָט זיי לכתחילה
„אבגענעבען אין סאָציאָליסטען".

קאָן דאָס זיין א חדוש, וואָס דער אידישער סאָציאַליזם איז אזוי רייך אין — עם־הארצות? אדרבה, דער חדוש איז, וואָס ער האָט אונטער אזעלכע בעדינגונגען פאָרט בעשאפען א מעהר אָדער וועניגער אינטעליגענטע און קולטורעלע אטמאָספערע.

אָבער ווי די מעשה איז, איינס איז קלאָהר אויף זיכער: אז דער אסימילאציאָנס־געדאנק האָט נעמוזט, ווי אן אָנגענליהטער וויסטען־ווינד, אויסטריקענען אלע לעבעדיגע זאפטען אוּן איבער־לאָזען נאָך זיך די ווייסטעניש פון עם־הארצות. אָבער אויך דאָס דאָרף אונז ניט וואונדערען, וועז די עם־הארצות ווערט פון א טרויעריגען פאקט אויפגעהויבען צו דער מדרגה פון א טאקטישען פרינציפ: עם־הארצות צוליעב עם־הארצות: די אידישע ארבייטערשאפט טאָר ניט שטרעבען צו אן אייגענעם, רייכען זעלבסט־שטענדיגען אידישען קולטורעלען לעבען, וואָס זאל ארויסברענגען אן אייגענע אידישע שטארקע אינטעליגענץ, ווייל ווי נאָר דער ארבייטער וואקסט אריבער דעם עם־הארצ'ישען מעמד, טאָר ער זיך שוין ניט רעכענען פאר קיין אידען, דאָרף ער שוין צושטעהן צו דער קולטור פון די אומות העולם.

עס איז פערשטענדליך, אז אָט די פרינציפיעלע עם־הארצות האָט געמוזט מיט קרומע בליקען פון חשד און ווידערווילען קוקען אויף יעדען אייגענעם, — סאי אינטעליגענטן, סאי ארבייטער, — וועמען עס האָט נעשטיקט דער ענגער „רעכט־לינקס! רעכט־לינקס!" פון דער אָפיציעלער אויפקלעהרונג, און וועמען עס האָט געשלאָגען צו דער נשמה פון דער מאָגערער, שימעל־רייכענדער זופ, וואָס מען פלעגט איהם געבען פון דעם אלגעמיינעם קאזארמע־קעסעל.

די בונדיסטישע טהעאָריען האָבען זיך וועניג, אפשר גאָר ניט בעשעפטיגט מיט דעם פראבלעם פון דער אינטעליגענץ און די אינ־טעליגענטע בעדערפענישען פון די ארבייטער־מאסען. די בונדיס־טישע אינטעליגענץ האָט מסתמא איבערהויפט ניט געהאט קיין וועלכע עם איז מיינונג וועגען דעם, און אויב זי האָט יע געהאט, איז דאָס נעווען א פארטיג אריבערגענומענע פון דעם טהעאָרעטישען „צייט־הויז", צו וועלכען דער בונד איז נעווען צוגעשריבען: אָט ווי פלעכאנאָוו דעגקט וועגען דעם, ווי אלע אנדערע גוטע און

פרומע מארקסיסטען דענקען וועגען דעם, אַזוי אויך דענקט דער „בונד". דערפאר אָבער איז דער שטאַנדפונקט פון פרינציפיעלע עם־הארצות קלאָהר און בולט אויסגעטרעטען אין דער בונדיסטישער פראקטיק.

דער „בונד" האָט, ווי יעדע אַנדערע ארבייטער בעוועגונג, זיך ניט געקאָנט בעגעהן אָהן אינטעליגענטען, — אָבער גאָט! וואָס פאַר א פינסטערע מערכה די אינטעליגענץ האָט ביי איהם געהאָט. צו וואָס פאַר א טיעפער טראַניק ער האָט געבראַכט איהר לעבען! עס האָט אויסגעוויזען, אקוראט ווי דער „בונד" וואָלט בנוגע צו דער אינטעליגענץ געוואָלט פערווירקליכען יענעם רעצעפט, וועלכען פרץ'ס פרייַדיג די האַלאָדריגיכע האָט אויסגעארבייט פאַר דער אי־דישער פרוי, ווי זי זאָל זיך בעגעהן מיט איהר מאַן: „וואָס איהם קומט על פּי דין", האָט זי ג'טענה'ט, „וואַרפט איהם, ווי א הונד, א ביין, און דערנאָך — נאָר נעפלוכט!"

איך ווייס ניט, וואָס די בונדיסטישע מאַסען האָבען צוגע־וואָרפען דעם אינטעליגענט, ווי א הונט א ביין, וואָס זיי האָבען גערעכענט, אז דאָס קומט איהם פאָרט „על פּי דין", אָבער נעפלוכט האָבען זיי, חוזק געמאַכט האָבען זיי, דאָס לעבען פערביטערט האָבען זיי, ווי ביי קיין ארבייטער־פּארטיי אין דער וועלט, צו קיין צייט אין דער וועלט.

די בונדיסטישע קרייזען האָבען ארויסגעבראַכט דעם שאַנד־אָון־שפּאָט־נאָמען: „הינטעליגענט!" אויך די וואָס האָבען אוועקגענע־בען זייער לעבען פאַר דער ארבייט צווישען דעם אידישען פּרא־לעטאריאט. און אונטער וואָס פאַר א שרעקליכע קאָנטראָלע דער גענוהנליכער „הינטעליגענט" איז געשטאַנען! מיט וואָס פאַר א לאַזארעמדיגער פינקטליכקייט מען פלענט אָבמעסטען פאַר איהם יענע „פּאָרציע" פון אלגעמיין־מענשליכע בילדונג, וועלכע דער „הינ־טעליגענט" האָט געמאָגט אריינגעהמען אין זיך...

מיר איז בעקאַנט א פאַל, וואו די „ארגאַניזאַציע" איז געווען שטאַרק אונצופריעדען מיט איהר פּראָפּאַגאַנדיסט, וויל ער האָט זיך בעשעפטיגט מיט פּסיכאָלאָגיע, און מיר איז בעקאַנט נאָך אַן אינגלויבליכער פאַל, וואו א פּאַר ארבייטער זענען אריינגענאַנגען צו זייער „אינטעליגענט" און האָבען איהם געזומען, גלאַט מיר־נישט,

דיר־נישט, שלאָגען מכת רצח.. און דער אינטעליגענט? „ער איז געזעסען און געווינט מיט ביטערע טרעהרען", — אזוי האָט דער־דערצעהלט איינער פון די ארבייטער, וואָס האָבען אויף אזא אופן אויסגעלאָזען זייער ביטערען האָס צו דער „הינטעליגענץ"...

שטענדיג, וואָן איך דערמאָהן מיך אָן דעם פאקט, געהט דורך א שוידער איבער'ן לייב... איך גיב צו, אז דער פאקט איז, אין דער גאנצער לעבענס־געשיכטע פון דעם „בונד", אפשר געווען דער איינציגער פון זיין ארט. אבער אפילו אזוי, איז ער אויך א ענגוג צו לאָהרער צייכען, צו וואָס פּאָר א מדרגה עס איז ביי דעם אידישען ארבייטער אָנגעוואקסען דער חשד און די שנאה צו זיינע אינטעליגענטע לעהרער און פיהרער.

ס'איז אמת, אז אין דעם קאמף אנטקעגען דער אינטעליגענץ האָט זיך אויסגעדריקט די איבערגעהיצטע פראָלעטאָרישקייט, דעם ארבייטער'ס קלאָסען־שטאָלץ, וואָס איז מבטל בקליפת השום, אָלץ, וואָס איז ניט ער און וואָס האָט די העזה צו קוקען אויף איהם פון אויבען אראָב — און לאָז דאָס זיין אפילו מר בר רב אשי אליין!

פון דער אנדער זייט איז אויך דאָס אמת, אז אָט די איבער־געהיצטע פראָלעטאָרישקייט האָט ארויסגעטראָגען אין די ארבייטער־מאסען ניט קיין אנדערער, ווי די מארקסיסטישע אינטעליגענץ אליין. דער אינטעליגענט, דער ניט־ארבייטער, דער חוזר בתשובה פאר זיין ניט פראָלעטאָרישע עקזיסטענץ, האָט אפשר אליין גע־בענקט נאָך יענע גייסטיגע און פיזישע „מלקות", וועלכע די אר־בייטערשאפט האָט איהם מיט גרויס התמדה אויסגעצאהלט „אחת ואחת".

אבער אין דער ווירקליכקייט איז געווען און איז נאָך ער היום זעהר שווער אויסצוגעפינען דעם גרענעץ, וואו עס ענדיגט זיך דער חוזר־בתשובה־שטימונג, די „יסורים־של־אהבה"־דאָרשט, און וואו עס הויבט זיך אָן די איינפאכע געמיינע דעמאָגאָגיע, וואָס חנפה'ט זיך אונטער צו דעם „ברודער ארבייטאָרער" און קיצעלט אין איהם די געפעהרליכע לוידענישאפט, דעם געפיהל פון וויסטע נאוה, דעם לעדיגען „אתה־בחרתנו"־בעוואוסטזיין. וואָס בלאָזט פאנאנדער די אייגענע ארעמקייט ביז צו דער מדרגה פון א שיער געטליכער וויכ־טיגקייט פאר דער גאנצער מענשהייט.

דער „ברודער ארבייטער" איז שיער ניט געווארען א גאט אין די אויגען פון דעם סאציאליסט, און דעם דעמאנאג איז ניט געווען שווער צו פאלען אין שטויב פאר דער נייער גאטהייט און רויכערן קטורת פאר איהר, וואס זאלען זיין „א ריח־ניחוח אין איהרע נעזלעכער". אלץ האט מען מקריב געווען אויף דעם מזבח פון דער נייער גאטהייט און מען האט זיך נים אבגעשטעלט פאר דאס ווירקליך העכסטע אין דעם לעבען פון דער מענשהייט: קולטור, וויסענשאפט, בילדונג.

דאס מערקווירדיגסטע און אינטערעסאנטסטע אין דעם נאנצען ענין איז דער פאקט, וואס דער קאמף אנטקעגען דער אינטעליגענץ און דער טיעפערער בילדונג איז א פראדוקט פון דער אינטעליגענץ און איז נ י ט ארויסגעוואקסען פון דער ארבייטערשאפט גופא.

אדרבה, די בעסערע שיכטען פון די ארבייטער האבען תמיד געקוקט אויף זייער לאנג מיט ניכטערע אויגען אויידער דאס האט נעטהאן די אינטעליגענץ; פאר זיי איז די „פראלעטארישקייט", די אורזאך פון סאציאלער ארעמקייט און קולטורלער פינסטערקייט, קיין מאל ניט געווען קיין „שיינדעל", נאר א צרה, פון וועלכער מען מוז זעהן וואס גיכער פטור צו ווערען. און זיי זענען נעווען געראכט. אין דעם פראלעטארישען פעסימיזם פון די ארבייטער און ניט אין דער יום־טוב'דינער פראלעטארישקייט פון דעם אינטעליגענט דריקט זיך באמת אויס יענער אינוועניגסטער פעלבארנענער קלאסען־זין, אין וועלכען עס בעשטעהט די היסטארישע מיסיע פון דעם רעוואלוציאנערען פראלעטאריאט: דאס אבשאפען פון דעם נאנצען פראלעטאריאט אזוי, אז אין דעם נעזעלשאפטליכען לעבען זאל קיין זכר ניט בלייבען פון דער נאנצער פראלעטארישקייט.

דעם באמת ס א צ י א ל י ס ט י ש דענקענדען ארבייטער איז קיינמאל אין זין ניט ארויף צו קעמפען אנטקעגען קולטור און בילדונג, ד. ה. אין לעצטער ליניע אנטקעגען אינטעליגענץ. אומעהם, וואו עס איז נאר נעווען א מעגליכקייט, האט זיך דער ארבייטער נעריסען צו בילדונג און אויפקלעהרונג, און דער בעסטער בעוויז דערצו אין דעם לעבען פון דעם „בונד" זענען נעווען די שטענדיגע אפאויציאנעלע שטרעמונג, וואס האבען קיינמאל ניט אויפנעהערט צו באאונרוהיגען די אפיציעלע בונדיסטישע עקזיסטענץ.

כּמעט אַלע אוּעלכע אָפּאָוויציאָנען זענען אַרויסגעוואַקסען פון דעם דראַנג פון די אידישע מאַסען צו מעהר בילדונג און ליכט. און אַזוי ווי די אידישע ליטעראַטור איז געווען צו אַרעם, זי זאָל קאָנען בעפריעדיגען זייער הונגער נאָך וויסענשאפט, האָבען דאָס רוב „אָפּאָזיציעס" נעמוזט אַרויסטרעטען מיט אַן אַסימילאַטאָרישער טענדענץ —איבערגעהן אין גאַנצען צו דער ר ו ס י ש ע ר בעוועגונג, — צו דער „איסקרא" אָדער צו די סאָציאַליסטען־רעוואָלוציאָנערען, — וואו זיי האָבען נעהאָפט צו געפינען און האָבען ווירקליך געפונען א רייכערע קולטורעלע אטמאָספערע.

עס קאָן זיין, אז גראָד די שטענדיגע אָפּאָזיציעס האָבען געצוואונגען די אָפּיציעלע פיהרער פון „בונד" פּאָרט מעהר צו צוהערען זיך צו דער שטים פון דער נאַציאָנאַל־געזאָנענער מינאָריטעט זיינער, וואָס האָט אַלע מאָל פערלאַנגט א שטאַרקערע קולטורעלע טהעטיגקייט, לאָז זיין נאָר אין דער פּאָרם פון בעסערע און ערנסטערע ביכער אין אידיש: דער „בונד" האָט איבערגעזעצט אין אַרויסגענעבען אייניגע בעסערע ווערק פון דער דייטשער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער ליטעראַטור, וואָס נאָר די ענטוויקעלטערע עלעמענטען פון דער אידישער ארבייטערשאפט האָבען געקאָנט לייענען אוּן פערשטעהן; צווישען די ווערק — אויך דעם „קאָמיניסטישען מאַניפעסט" פון מאַרקס אוּן ענגעלס.

וואַרפט מען אָבער אַראָפּ פון חשבון די פּאָר אויסנאַהמען אין דעם „בונד'ס" טהעטיגקייט, וואו ער האָט זיך כלומר'שט געוואָגט מיט די בעדערפענישען פון דער אידישער סאָציאַליסטישער אינטעליגענץ, בלויבט איבער א בילד, וואָס ציינט אַרויס זעהר וועניג פרייגעליבקייט צו דער אינטעלינענץ, צו איהר זעלבסטשטענדיגען שאפען אוּן ענטוויקלען זיך. וואָלט מען אַלע סאָציאַליסטישע פּאַרטייען איינגעטיילט אין אינטעלינענץ־פיינדליכע, וואָלט מען דעם „בונד" גאַנץ בעשטימט בעראַפּט צורעכענען צו די לעצטערע אוּן אוועקשטעלען איהם אין דעם פּרט אין איין ליניע מיט די סינדיקאַליסטען. מיט זיין גאַנצען „נאַציאָנאַליזם", מיט זיין גאַנצער אמת'ער איבערגעבענהייט צו די אינטערעסען פון דעם א י ד י ש ע ן פּראָלעטאַריאָט אין גלות, האָט דער „בונד" פּאָרט ניט אייניגעזעהן, ווי אונמעגליך עס איז פּאַר דער א י ד י ש ע ר ארביי־

טערשאפט אָנצונעהמען אזא שטאנדפונקט בנוגע צו דער אידישער אינטעליגענץ.

וועלכער כהן־גדול פון דער סינדיקאַליסטישער טהעאָריע, ל א־ג א ר ד ע ל, שיט אָהן אויפהער ברענענדיגע קוילען אויף די קעפ פון דער סאָציאַליסטישער אינטעליגענץ; וועלכער מי־שהיה מאקסימאַליסט, ל א ז י נ ס ק י, מאכט פון זיי אין נאנצען א תל און בעשולדיגט זיי אין אלע אומגליקן, וועלכע ער דערבליקט אין דער סאָציאַליסטישער טהעאָריע און פּראקטיק; אפילו וועלכע א ל כ א י ע ו ו גורט אָן זיינע לענדען און טרומייטערט צונויף די אַרבייטער צו א הייליגען קריג אלץ טאקי אנטקעגען דער דאָזיגער אינטעליגענץ, — קאָן זיך דאָס בשום אופן ניט אָברופען אויף דעם קילטור־צושטאנד און דעם וויסענס־גראד פון די אַרבייטער־מאסען.

די שפייכלערס פון דעם מאָדערנעם וויסען אין די אייראָפּעישע שפראכען זענען אזוי רייך, אזוי אָנגעלאָדען מיט „כל טוב", אַז דער אַרבייטער, וואָס האָט נאָר אביסעל חשק צו גייסטיגע אַרבייט, וואלט זיך אליין געקאָנט דערשלאָגען צו דער העכסטער מדרגה פון מענשליכער בילדונג, אפילו וועלכע נאנצער פּראָצעס פון בעשאפען נייע קולטור־אוצרות וואלט מיט נעוואלט אין לגמרי אָבגעשטעלט געוואָרען ביז „אויף מאָרגען נאָך דער סאָציאַלער רעוואָלוציע".

קיינער בערוועהרט ניט דעם אַרבייטער, דורך אייגענעם שטודירען, אריינצונעהמען אין זיך די נאנצע רייכע קולטור פון זיין פאַלק און אליין צו ווערען אן אינטעליגענט; ביבליאָטהעקען, מוזעען, פאַלקס־פאַרלעזונגען זענען אָפען פאר אלעמען, און צייט געפינט יעדער, וואָס שפּירט אין זיך דעם וויללען צו א העכערען זיין. דורך אייגענע קראפט און אָנשטרענגונג זענען די א ר ב י ט ע ר פיערער לערו, פּרודאָן, מאלאָן, אויגוסט בעבעל, חאזענקלעווער, יאהאן מאָסט און נאָך אנדערע געוואָרען דאָס, וואָס זיי זענען געוואָרען: מענשען, וואָס שטעהען אויף דער בילדונגס־הויך פון זייער צייט און בעריכטערן, ווי פּרודאָן, דעם קולטור־אוצר פון דער מענשהייט.

אויב די אייראָפּעאישע אַרבייטערשאפט האָט ניט אַרויסגעבראכט פון זיך קיין גרעסערע צאָהל פון זעלבסט־שטענדיגע דענקער

און באַרשער, זענען צו א געוויסען טייל שולדיג אין דעם די אויפֿאַשישע ארבייטער גופא. א סך פון די, וואָס האָבען ג ע ק א נ ט געהן דעם זעלביגען וועג פון לערו און פֿרודוקן האָבען ניט געוואָלט געהן אין דעם וועג און האָבען בעסער דערטרונקען זייער ניט געוועהנליכע גייסטיגע ענערגיע אין — שכרות און זנות. וועגען די מאַסען פון די אייראָפּעאישע ארבייטער איז דאָך שוין אין גאַנצען אָבגעזאָגט. זייער ו ו י ל ע ן צו א העכערען קולטורעלען גייסטיגען לעבען האָט ליידער לעת־עתה זעהר א קנאַפּען אימפּעט.

אין א גאַנץ אנדער לאַגע געפינט זיך די אידישע ארבייטערקלאַס, וואָס ו ו י ל זיך אויפֿהויבען צו א העכערער גייסטיגער וועלט, אויף וועמען דער יצר־הרע פון שכרות און זנות האָט אזא מינימאַלע ווירקונג; וואָס לעבצט און געהט אוים כמעט אין דעם בוכשטעבליכען זין פון דעם וואָרט נאָך א וואָסערען עס איז שטראָהל פון אויפקלעהרונג; וואָס האָט אין זיך די שטאָהלענע ענערגיע, דעם לאַנג־אָנהאַלטענדען איכפּעט ארויסצורייסען זיך פון זיין פינסטערער עם־הארצות, און וואָס איז ליידער פערהינדערט דאָס דורכצופֿיהרען, — איז דאָס געווים די אידישע ארבייטערשאפט.

מיט אייגענע כחות קאָן זי זיך ניט ארויסרייסען פון דער עם־הארצות, און די אינטעליגענץ העלפט איהר ניט אין דעם; זי קאָן דאָס ניט, ווייל די שפּייכלערם פון דער אידישער קולטור זענען לעדיג און ווייסט; ווייל עס איז נאָך ניטא צוליעב וואָס צו בויען שפּייכלערם; ווייל די אידישע אינטעליגענץ, אין וועלכער מיר נויטיגען זיך ווי אן אויסגעטריקענט פעלד נויטיגט זיך אין א רעגען, איז— אָדער זי טראָגט זיך אָרום ווי וואָלקענס איבער'ן בוידעם היכעל, וואָס גיסען זיך סוף כל סוף אוים אין א פרעמדען ים, אָדער זי פער'סם'ט דעם בילדונגס־דאָרשט פון די מאַסען דורך איהר פּריוציפיעלע עם־הארצות, דורך דער אסימילאַטאָרישער גזירה, אז אין א י ד י ש האָט די ארבייטערשאפט א רעכט צו געניסען נאָר די פערוועלטערטע פּאָפולאַריזאַציעס; אז קוים האָט דער אידישער דעם כח און דעם ווילען אריינצודרינגען טיעפער אין די גייסטיגע ארבייט פון דער מענשהייט, אזוי דאַרף ער שוין פערלאָזען זיין

אייגענע אידישע אטמאָספערע און צושטעהן צו א פרעמדער קולטור.

דעם „בונד'ס" קולטורעלע ארבייט פאר דעם אידישען פראָלע־טאריאט איז געווען אָנגעוואָפט מיט דעם גייסט פון זיינדשאפט צו דער אינטעליגענץ, מיט דעם גייסט פון עם־הארצות אויס פרינציפ. עס האָט ניט געהאָלפען, וואָס ער האָט אזוי האָפענדיג נעפילדערט אנטקעגען דער אסימילאציע. אין תוך אריין האָט ער זיך קיינמאָל ניט אין גאנצען בעפרייט פון איהר. ער האָט דער אסימילאציע נע־געבען נאָר א „גט אויף א תנאי": באם דאָס אידישע פאָלק וועט דורך אייגענע כחות אויסארבייטען אן אייגענע אידישע קולטור, איז יעמאָלט, ב א י ן ב ר י ר ה: זיי נעזונד, געליעבטע אסי־מילאציע! אָבער פון דעסטוועגען פאָל ניט אריין אין א מרה־שחורה! עס קאָן נאָך זיין, אז דער „נאטירליכער ענטוויקלונגס־גאנג" וועט אויף אונז רחמנות האָבען, און מיר וועלען נאָך וויערער ליענען אין דיינע זיסע אָרעמס...

מען שרייבט איצטער פון רוסלאנד, אז דער וויערער עלוואָכע־דער „בונד" האָט פערביטען דעם תנאי־גט אויף אן אייבינען שיי־דונס־בריף, אָדער אז ער קלייבט זיך דאָס צו טהאָן אין ניכען. אז מיר וועלען לעבען, וועלען מיר זעהן. איינס איז אָבער זיכער, אז ע־ס אייבינגער גט מיט דער אסימילאציע וועט אין גאנצען מוזען איבערבייטען דעם „בונד'ס" טאקטיק אין דער אונז אינטערעסי־רענדער פראגע.

דער שטאנדפונקט פון פרינציפיעלע עם־הארצות, דער קאמף אנטקעגען א זעלבסט־שטענדינער אידיש־סאציאליסטישער אינטעלי־גענץ האָט אָבער ערגעץ ניט גענהערשט אזוי פער'עקשנ'ט, ווי אין דער אידישער ארבייטער בעוועגונג אין אמעריקא.

3.

דער אָנהויב פון דעם אידישען סאציאליזם אין ענגלאנד און אמעריקע פאלט צונויף מיט דעם אָנהויב פון די אכצינער יאהרען פון דעם פאריגען יאָהרהונדערט, וען מאָרריס ווינטשעווסקי האָט צום ערשטען מאל גענומען אין לאָנדאָן ארויסגעבען „דאָס פוילישע אידעל". לייידער בין איך ניט בעקאנט מיט דעם כאראקטער פון

דער דאָזיגער ערשטער אידיש־סאָציאַליסטישער צייטשריפט. איין זאַך וויים איך נאָר, אז אין דעם ערשטען אַרטיקעל פון דער ערשטער נומער האָט דער רעדאַקטאָר זעהר וואַרעם געוועדט וועגען אידיש און זיין רעכט צו וועלען א ליטעראַטור־שפּראַך.

אָבער — ווי וויים איז געגאַנגען די אידישקייט פון „פּוי־לישען אידעל“? איז שוין יעמאַלט „דעם זיידען“ געווען קלאָר, אז דער אידישער סאָציאַליזם דאַרף, ווי דער סאָציאַליזם פון אַלע אַנדערע פעלקער, זיין א בעזונדער צוויג אויף דעם בוים פון דעם אינטערנאַציאָנאַל? האָט ווינטשעווסקי, בעת ער'ט גע־לעגט דעם גרונדשטיין צו דעם נייען געביי, געהאָט אין זין, אז דער בנין זאָל זיין ניט א צייטווייליג ביידעל פאַר די, וועלכע מען דאַרף אויסמושטירען און „אָבגעבען אין סאָציאַליסטען“ צו די אומות העולם, נאָר א פאַלאַץ, וואו עס זאָל לעבען און זיך ענט־וויקלען דער פראָגרעסיווער געדאַנק פון דעם אידישען פאָלק? און אויב דער לעצטער צוועק איז איהם ניט געווען אין גאַנצען פרעמד, — איז ווי האָט זיך ווינטשעווסקי פאַרגעשטעלט די ראָלע פון דער סאָציאַליסטישער אינטעליגענץ און די כחות, וואָס דאַרפען זי אַרויסרופען אין לעבען?

אויף די אַלע פראָגען, קאָנען מיר ליידער ניט געבען קיין ענטפער. דעם „זיידענס“ שטעלונג צו דעם נאַציאָנאַל־אידישען פראָבלעם, אין די פערשיעדענע פאזען פון זיין לעבען, פערדיענט א בעזונדער אונטערזוכונג, און דערווייַלע קאָן נאָר איינער זי מא־כען: דער זיידע אַליין.

על פי סברה בין איך מיר משער, אז די שטעלונג צו דעם פראָגרעסיוו־נאַציאָנאַלען געדאַנק איז ביי איהם געווען ניט נאָר קיין פריינדליכע; אז אין דעם פונקט איז זיך ווינטשעווסקי ניט פאַנאַנדערגענאַנגען מיט די איבעריגע פערטרעטער פון זיין סאָציא־ליסטישען דור: וואָס ניכער אידען וועלען פערשווינדען, האָבען זיי געמיינט, אַלץ בעסער סאי פאַר די אידען, סאי פאַר דער מענש־הייט. מילא קאָן פון א אידישען כאָציאַליזם, ווי א בעזונדער שטראָם אין דעם סאָציאַליסטישען וועלט־געדאַנק, נאָר קיין רייד ניט זיין, און ממילא איז א אידיש־סאָציאַליסטישע אינטעליגענץ אין תוך אריין אן איבעריגע זאַך. א פאָר האַלב־און־פערטעל אינ־

טעלִיגענטען, א פּאָר יעפּרייטאָרס און פּעלד־פּעבעלס איז געגוג צו בעזאָרגען אַלע נויטען פון דער אידיש־סאָציאַליסטישער קאָזאַרמע. און אויב דער זיידע און די איבערינע פיהרער נעהמען אויף זיך די ניט גאָר בכבוד'ע ראָליע פון העכסטענס א „פּאָד־פּראָפּאָרשציק", קומט זיי דערפּאָר נאָך א בעזונדער דאַנק: זיי זאָגען זיך פּריי־ווילִיג אָב פון העכערע ראַנגען, וואָס זיי וואָלטען אפשר נעהאַט אין דער פּרעמד, און גיעבען זיך אוועק, צוליעב דעם אידעאַל, פּאָר אַן אַרבייט, וואו קיין אונשטערבליכקייט וועט מען שוין נעווים ניט פּערדיענען, ווייל זי מוז אָבשטאַרבען אין איינעם מיט דעם פּאָלק.

אזא „בטול היש" פּערדיענט אפשר דעם גרעסטען רעספּעקט. איך מוז אָבער מודה זיין, אז מיין האַרץ ווייל איהם בשום אופן ניט געבען, וואָס איהם קומט. ניט־צו־רייסען־זיך אין דער הויך צו די וווייטע הימלען, פּערלעשען אין זיך די בענקשאפט נאָך דער לופט פון די העכסטע בערג, איינשנורעווען דעם גייסט אין דעם „בינוני'ם" קאָרסעט ביז צום דערשטיקען, בעת אין האַרצען ברויזען נאָך יונגע, פּרישע שאפּונגס־כוחות, — דאָס איז, נאָך מיין מיינונג נאָך, די ערגסטע זינד אַנטקעגען זיך אַליין — א חטא, וואָס קאָן אייביג ניט פּערגעבען ווערען.

נאָר — דער חטא איז בעאַנגען געוואָרען, און דער שולדינער וועט זיך אפשר פּרובען ריין וואַשען דערמיט, וואָס ער וועט אונז וועלען איינשמועסען, אז עס זענען נאָך ערגיץ ניט געווען קיין יונגע, קיין פּרישע שאפּונגס־כוחות; אז עס האָט ערגיץ־ניט נאָר־נישט־ניט געברויזט און געשפּרודעלט, אז דעם „בינונים" קאָרסעט האָט קיינעם ניט געשטיקט, ווייל עס איז געווען אַלעמען נאָך'ן מאָס.

אָבער, אויב מען קאָן נאָך אפשר צוגעבען — זיכער בין איך ניט — אז די ערקלעהרונג פּאַסט צו דעם מעהרהייט פון יענע „פיהרער", וועלכע די אידיש־סאָציאַליסטישע בעוועגונג האָט אַרויס־געבראַכט אין ענגלאַנד און אמעריקא, טויג זי אבסאָלוט ניט פּאָר דעם פּאָל וווינטשעווסקי. זיינע ערשטע אידישע שריפטען טראָגען אויף זיך אזוי קלאָר די סמנים פון אן אמת אָריגינעלען פּובליציס־טישען טאַלאַנט און פון אן אייגענער רייכער נשמה, אז מען האָט

געקאָנט דערוואַרטען פון דעם „זיידען" עפּעס אזוינס, מיט וואָס דער אידישער סאָציאַליזם וואָלט געמאָגט שטאַלצירען פאר דער וועלט.

און וואָס איז נעוואָרען פון אָט דעם טאַלאַנט? ווי האָט ער זיך פאַנאַנדערגעוואַקסען אין דער אידיש־סאָציאַליסטישער אט־מאָספערע?

די אויביגע נויט ניט צו טראַכטען דאָס, וואָס דער גרויסער עולם וועט ניט פערשטעהן, דאָס אויביגע זיך צו־פאַסען צו דעם עם־הארץ, האָבען געמוזט ביסלעכווייז דערשטיקען אין דער נשמה אלץ, וואָס דאָרטען איז געווען אריגינעל, וואָס האָט ניט געקאָנט ארויסגעבראַכט ווערען מיט דער הילף פון דעם בעל־עגלה'שען „עברי־טייטש".

דאָס וואַקסען ארויף, אין דער הויך אין איינעם מיט דעם גרעסערען עולם איז פאר דעם אידיש־סאָציאַליסטישען אינטעליגענט אויך געווען אבגעשניטען. וואָקסט דער דרדקי־מלמד אין איינעם מיט זיינע תלמידים? ווי נאָר זיי לערנען זיך אויס דעם קמיץ־אלף, מוזען זיי איהם פערלאָזען, און ער בלייבט ביי זיין אלטער טייטל, מיט וועלכער ער נעהמט זיך פאר נייע תלמידים... און אזוי — יאָהר אויס — יאָהר אין!

סוף־כל־סוף האָט איין בלום נאָך דער אנדערער געמוזט פערוויאלען, איין וואָרצעל נאָך דעם אנדערן אויב ניט אבישטאַרבען איז פער'חלש'ט ווערען, און ווינטשעווסקי איז איצטער א פער־שנעעטער גאָרטען, וואָס האָט קיין מאל קיין רעכטען פריהלינג ניט געזעהען, און האָט ניט געהאַט די מעגליכקייט ארויסצוברענגען זיין שבע... עס קאָן זיין, אז די נייע נאציאָנאַליסטישע פאזע אין דעם לעבען פון אָט דעם אלטען קעמפער פאר אלגעמיין־מענשליכען פאָרטשריט וועט צושמעלצען דעם שנעע, וועט אבפרישען זיינע פער'חלש'טע כוחות און וועט איהם נאָך בעשערען א צווייטען פריהלינג דערווייל כאטש ער אויף מיר דעם איינדרוק פון א קרבן, געפאַלען אויף דעם מזבח פון פרינציפיעלער עם־הארצות, וואָס אויף איהר האָט דער אידישער סאָציאַליזם געבויט זיין נעביי.

ווינטשעווסקי איז דער פאָטער פון דעם אידישען סאָציאַליזם אין זיינע בוידע געשטאַלטען: דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער אי־

דער אנארכיסטישער. אָבער די הויפט־ראָלע האָט נעשפּילט די סאָציאל־דעמאָקראַטיע, און איהר נעשיכטע איז ענג פערבונדען מיט דעם נאָמען פון אן אנדער פיהרער, וואָס האָט בלי ספק :עהאָט א סך א גרעסערע פּרינציפּיעלע און פּראַקטישע בעדייטונג, עהו ער ווינטשעוווסקי. איך מיין דאָ אבראהאם קאהאן.

מען זאָגט, אז אב. קאהאן וועט אייך אין נאנצען נעבען א שמעק טאבאק פאר דער נעשיכטליכער בעדייטונג פון דער אידישער בעוועגונג בכלל און ממילא פאר זיין איינענער ראָלע אין איהר בפרט, ווי וויכטיג זי זאָל ניט זיין. אויף א מאָנומענט אין „העס־טער סטריט" האָפּט ער ניט און פאר דעם וועלט־היסטאָרישען „ונתנה תוקף" מיט זיין „מי יחיה ומי ימות" האָט ער וועניג רעס־פּעקט. דאָס פאסט נאָנץ גוט צו דעם בילד פון דעם דרדקי־מלמד, וועמעס ראָלע ער האָט פאר זיך אליין אויסגעקליבען. קאָן דען א דרדקי־מלמד האָבען די פּרעטענזיע, זיין נאָמען זאָל פערשריבען ווערען אין די טאָוולען פון דער נעשיכטע?

אב. קאהאן האָט אָבער אין דעם פונקט א נעוואלדיגען טעות, און וואָלט איך היינט נעשריבען די נעשיכטע פון דער אידישער סאָציאל־דעמאָקראַטיע אין אמעריקע, וואָלט איך ניט קוקען, וואָס איך בין אזוי בייז אויף איהם (ווי מיר דוכט, אויס א גוט בעגריי־דעטען פּארוואָס), און וואָלט איהם דערמאָהנען א היבשען לייסטער פערדיענסטען זיינע, וועלכע וועלען, נאָך הונדערט און צוואנציג יאָהר, געווים אויסגערעכענט ווערען אין די נעקראָלאָגען אויף איהם און וועלען פון דאָרט, אין אָבגעקירצטער פאָרם, איבערנעהן אין דער נעשיכטע.

דאָ האָבען מיר אָבער צו טהאָן נאָר מיט איין פונקט: מיט זיין ראָלע און בעדייטונג אין דער „פּרינציפּיעלער עם־הארצות" און דעם דורכפיהרען פון איהר פּראָגראָם. אב. קאהאן איז דער אייגענטליכער העלד פון דער פּראָגראָם, איהר פערקערפערער און בעזינגער, און בעסער עהרער אויף אנדערע, לאָזט זיך אויף איהם בעווייזען דער גרונד־געדאנק פון אונזער היינטיגער טהעמא, אז דער אייגענטליכער וואָרצעל פון דער עם־הארצות, די אייגענטליכע סבה, פאר וואָס אונזער סאָציאליזם איז אזוי אָרעם אין אינטעלי־

נענץ, איז ניט קיין אנדער זאך, ווי נאר — די פערבעלענדערנעם פון דער אסימילאציע.

אב. קאהאן האט, ווי מיר געדענקט זיך, ערנעץ ניט ארויסגע־זאגט סיסטעמאטיש זיין טהעאָרעטישע שטעלונג צו דעם פראבלעם פון דעם אידישען פראגרעסיוועז נאציאנאליזם. אבער ס׳איז דאָ א פרוב־שטיין מיט וועלכען מען קאן בעשטימען איינעמם גערא־קען וועגען דעם פרט. דאם איז די שטעלונג צו דער בעשאפונג פון אן אייגענער אידישער פראגרעסיווער אינטעליגענץ, וואם זאל אין דעם לעבען פון דעם אידישען פאלק שפיעלען די זעלביגע ראלע, וועלכע יערע אינטעליגענץ שפיעלט אין דעם לעבען פון יעדעם פאלק, און וואו מיר, אידישע סאציאליסטען, זאלען זעהען צו בעקומען די גייסטינע אויבער־מאכט, דורך אונזער אידעאל און דורך אונזער זשעני, דורך אונזער ערנסטער ארבייט אויף אלע פעלדער פון דער מענשליכער קולטור.

קאהאן איז תמיד נעווען פיינדליך צו אזא געדאנק. דאם איז דער איינדרוק, וואם איז ביי מיר איבערגעבליבען פון אלע מיינע עראינערונגען, פון אלע געשפרעכען, וואם איך האב מיט איהם געהאט, פון אלע זיינע שריפטען, וואם האבען א שטיקעל שיכות צו דעם ענין. און מיינע עראינערונגען געהען נאנץ ווייט צורק, ביז צו דעם יאהר 1892 (אויב איך האב ניט קיין טעות), וועז איך האב צום ערשטען מאל געהאט די עהרע און דאם פערגניגען בעקאנט צו ווערען מיט ווינטשעווסקי׳ן און קאהאנ׳ען אויף דעם ציוריכער אינטערנאציאנאלען קאנגרעס.

אין יענע יאהרען האט שוין דער פראגרעסיווי־נ א צ י א נ א־ל ע ר אידישער סאציאליזם העזה׳דיג אויפגעהויבען זיין קאפ און איז ארוים מיט זיין פראפאגאנדא צווישען דער אידישער יוגענד, וואם האט געשטודירט אין דער שווייץ. איך האב געהאט דאם גליק און די עהרע צו זיין דער פאהנען־טרענער פון אט דער נייער בעווענונג. איך געדענק נאך עד היום די טיעפע פרייד, וואם איך האב דורכגעלעבט, דריקענדיג די הענד פון יענע צוויי א י ד י ש ע דעלעגאטען פון א י ד י ש ע ארבייטער, פערטרעטער פון דעם א י ד י ש ע ן סאציאליזם, וואם זיערע נעמען זענען שוין פון לאנג אן נעווען איינגעבאקען אין מיין הארצען און ארומגערינגעלט

מיט א שיין פון ליעבע און שטאלץ: ווינטשעווסקי'ס נאמען פאר זיינע שירים און פעליטאנען אין „ארבייטער־פרייַנד", קאהאן'ס נאמען פאר די קלאנגען, וואס האבען זיך געטראגען וועגען זיין אגיטאציע צווישען די אידישע ארבייטער און פאר זיין פריהער־דינער רעוואלוציאנער ארבייט אין רוסלאנד.

איך געדענק אויך דערפאר דעם ברענענד־ביטערען פארדראס, וואס איך האב געהאט, בעת דער ערשטער פאראשלאג מיינער איז צוריק געוויעזען געוואָרפן פון זיי.

אין וואס איז בעשטאנען דער פאראשלאג?

אך, איך בין יעמאלט נאך געווען א „פראקטישער" מענש און, הפנים, נאר א גאון אין הלכות דיפלאמאטיע. איך האב חלילה ניט פערלאנגט, די אגיטאציע אין לאנדאן און אמעריקא זאל שטאלץ פאנאנדערוויקלען די אידישע פאהן; איך האב חלילה ניט געפאדערט, ווי איך האב דאס גכשהקן אין דעם „יעוורייַ ק'יעווריייאם", אז די אידישע רעוואלוציאנער בעוועגונג זאל ווערען זעלבסטשטענדיג און זיך אוועקשטעלען צום ציעל די ו ו י ע ד ע ר ב ע ל ע ב ו נ ג פון דעם אידישען פאלק. איך האב נערעדט „פראקטישע" און „דיפלאמאטישע" רייד...

באשר עס זענען דא אידישע ארבייטער אויך אין רוסלאנד און גאליציע צו וועמען מען מוז זיך וועגדען מיט דער כאציאליסטישער פראפאגאנדא אין אידיש; און באשר „זיי" מיזען דאך סאי ווי סאי דרוקען אידישע ארטיקלען אין זייערע צייטונגען, איז וואלט אפשר געווען א סברה, אז מען זאל די אלגעמיינערע ארטיקלען איבערדרוקען אין דער פאָרם פון ז א מ ע ל ב י כ ע ר. דאס וואלט געשאפען א נייטיגע אידיש־כאציאליסטישע ב י ב ל י א ט ה ע ק פאר דער פראפאגאנדא און וואלט אין דערזעלביגער צייט פערהיטען, אז די בעסערע זאכען זאלען אזוי מיר־נישט־דיר־נישט געהן לאבור...

די צייטען זענען יעמאלט געווען שווערע פאר דעם אידישען סאציאליזם. מען האט געדארפט גאר בעווייזען, אז עס זענען דא אידישע ארבייטער און אז עס קאן געמאלט זיין א סאציאליסטישע ליטעראטור אין אידיש. אזעלכע זאמעל־ביכער וואלטען בעוויזען

דעם פ א ק ט פון דער אידיש־סאציאליסטישער ליטעראטור און וואלט געגעבען אונז א היבשען וואפען אין די הענד *).

ווינטשעווסקי האט איינגעשטיכט אויף דעם פאַרשלאג. ער האט בעדאַרפט איבערדרעדן מיט קאהאנען און מיר געבען א תשובה. די תשובה איז געווען א לאקאנישע און קאלטע: „קאהאן האלט דערפון ניט"...

ווי היינט געדענק איך די ווערטער, וועלכע איך האב אפטמאל אין מיין לעבען איבערגע'חזר'ט מיט א ביטערען שמייכעל פאר זיך אליין: „קאהאן האלט דערפון ניט". איך האב געוואוסט, אז דאס הייסט ניט נאר „קאהאן"; אז דאס איז דער גזר־דין פון א גאנצען דור, וועמעס אידעען קאהאן פארמולירט.

איך האב אבער אויף צו להכעיס „געהאלטען דערפון". אין א פאר יאהר ארום איז שוין געווען ארגאניזירט א גרופע יונגע סטודענטען, וואס האט אונטער מיין רעדאקציע איבערזעצט, איבער־געארבייט און פאפולאריזירט אייניגע זעהר וויכטיגע סאציאליסטי־שע ווערק: א פאר פון די יונגע לייט האבען דערנאך געשפיעלט גאר א חשוב'ע ראלע אין דעם „בונד", אין אלע אונזערע ארביי־טען (א הויז אייגער: „גיזשיצקי'ס פארלעזונגען איבער סאציאלע עטהיק") זענען דערנאך ארויסגעגעבען געווארען פון'ם „בונד" **)

דאס וויכטיגסטע פון אט די ערשטע אויסגאבען איז געווען די איבערזעצונג פון'ם „קאמוניסטישען מאניפעסט". עד היום בין איך שטאלץ אט אויף דער שטיקעל ארבייט; וויל דאס איז געווען אויך א מאניפעסט פון דער אידישער שפראך; א קלאר־רער און ניט אבצופרעגענדער בעווייז, אז מען קען אין איהר אי־בערגיעסען יעדען, אפילו דעם שווערסטען און אבסטראקטעסטען

*) וועגען יענער טרויעריגער צייט וועל איך וועז עס איז שרייבען באריכות. איצטער קען מען שוין פון יענע צרות דערצעהלען אין פרייד און אין נחת.

**) מיין פאַרוואַרט צו די אַלע ארבייטען אונטער דעם נאמען „פאר וואס דוקא אידיש?", וועלכע די גרופע האט ניט געוואלט דרוקען, איז דערנאך ערשיענען אין'ם ניו יארקער „פארווערטס"... נישיים אונטער קאהאן'ס רעדאקציע?

שטאָף. אויף דער איבערזעצונג האָבען מיר נאָך דערפאָר געמאָנט זיין שטאָלץ, ווייל זי איז ניט נאָר א ריין־אידישע און א פינקט־לעך אידישע, נאָר אויך די נעטרייעסטע צום טעקסט, וועניגסטענס אז מען פערגלייכט זי מיט דער רוסישער, וואָס איז געמאַכט נע־וואָרען, אויב איך האָב ניט קיין טעות, פון פלעכאַנאָוו'ן אלייו, זעהט מען ערשט רעכט איהרע מעלות... די איבערזעצונג פון דעם „קאָמוניסטישען מאניפעסט" איז געווען א פרינציפיעלע נייס אין דעם בונד'ס" לִיטעראַטור און האָט ניט נאָר געשטימט מיט זיין גאנצער טענדענץ.

נו, ווי האָט אב. קאהאן בעגעגנט אָט די איבערזעצונג, מיט וועלכער יעדער אידישער סאָציאַליסט האָט געמאָנט זיין שטאָלץ? מיט א „פערניכטענדער" קריטיק! אידען דארפען ניט האָבען קיין איבערזעצונגען פון אזעלכע ווערק, ווי דער מאניפעסט, האָט ער ג'טענה'ט. פאר אידען דארף מען „פאָפולאריזירען" די איינצעלנע קאפיטלעך...

און וועו איהר וואָלט געפרעגט: פאר וואָס דארפען עפעס אידען שטעהן ניעדעריגער, עהדער אלע פעלקער? פאר וואָס מען דער בולגאר און דער פין, און דער פלאמינג און דער רוסין יאָ האָבען אן אמת'ע איבערזעצונג פון אָט דעם קלאַסישען ווערק, און אידען ניט? קיין ענטפער אויף די פראגען וואָלט איהר ניט געפי־נען אין יענער קריטיק. אָבער דעם ענטפער איז לייכט געווען אלייו צו געפינען: אידען זענען ניט קיין פאָלק, ממילא דארפען זיי ניט האָבען קיין אייגענע לִיטעראַטור און קיין אייגענע אינטעלי־גענץ; ממילא דארף דער אידישער סאָציאַליזם אויף אייביג בלִיי־בען אן עם־הארץ־'שער. „אויף אייביג", ד. ה. אויף אזוי לאנג, ווי ער וועט לעבען. און קיין אריכות־ימים האָט איהם קאהאן אוודאי ניט געוואונשען...

דיזעלביגע שטעלונג צו דעם אונז אינטערעסירענדען פראָבלעם געפינען מיר אויך אין אַרטיקעל זיינעם, וואָס ער האָט ניט לאנג אָבגערוקט אין דער „צוקונפט" אונטער דעם נאָמען: „אונזער אינ־טעלִיגענץ". אזוי ווי דער ארטיקעל שענקט פיעל אויפמערק־

זאמקייט אויף אונזער טהעטיגקייט אין דער אידישער ליטעראטור און אזוי ווי די פאלעמיק פון אב. קאהאן אנטקעגען „דאס נייע לע־בען" איז נוגע גראד דעם עצם פון אונזער פראבלעם, וועט דער לעזער קיין פאראיבעל ניט האבען, וועו איך וועל זיך אבשטעלען אויף איהם עפעם לענגער און מאכען א רייבערען געברויך פון מיין רעכט צו ציטירען.

אב. קאהאן מאכט מיר דעם פארוואורף, וואס איך גיב ארויס „דאס נייע לעבען" פאר א בעזונדער „זאלט גייסטיגע מיוחסים". מיינע לעזער, מיינט ער, „זענען מייסטענס האלב־אינטעליגענטען און אלס רעדאקטאר" געפין איך מיך „אונטער דעם איינפלום פון דיעזער גייסטיג ארייסטאקראטישער אטמאספערע". עס וואלט א כך בעסער געווען, וועו איך וואלט „געווען פריי פון דיעזען אייג־פלום", וועו איך וואלט „געקאנט זיך אביסעל ארונטערלאזען צו דעם באלק פון דעם הויכען פעדעסטאל פון דער תלמודיש־אינטעלי־גענטער וועלט, וועלכע רינגעלט איהם (ד .ה. מיך) ארום". און דער צעטעל פון בעשולדיגונגען געהט נאך ווייטער. איך וועל זיך נאך אומקעהרען צו איהם און מיר וועלען זיך נאך דורכשמועסען וועגען איהם בהרחבה.

דערווייל לאזט מיר נאר ברענגען איין פארוואורף, וואס קלינגט ארויס אזוי אונערווארטעט „נאציאנאל". „איהם קימערט", שרייבט אויף מיר קאהאן, „ניט דער גייסטיגער צושטאנד פון פאלק (? !), נאר די פראגע, צי זענען אויף אידיש געשריעבען ביכער אויף דעם זעלבען אונפאפולערען ארט, ווי עס ווערען געשריעבען די וויסענשאפטליכע ביכער ביי די אומות העולם".

אט האט איהר עס וויעדער: אידען דארפען ניט האבען קיין ביכער, געשריעבען „אויף דעם זעלבען אונפאפולערען ארט, ווי עס ווערען געשריעבען די וויסענשאפטליכע ביכער ביי די אומות העולם": דערזעלביגער שטאנדפונקט, וואס אין דער צייט פון דער קריטיק אויף דעם „מאניפעסט".

דער „צוקונפט"־ארטיקעל גיט אונז אן ערקלעהרונג פאר וואס דאס מוז אזוי זיין. די סאציאליסטישע בעווענונג זאגט ער אין אנדער ארט, איז א פראפאגאנדא־בעווענונג, און די א י י נ צ י נ ע זאך, וואס מען דארף איז — פ א פ ו ל א ר י ז י ר ע ן.

נוט! לאָמיר דערווייל אננעהמען, אז דאָס איז א תירוץ מספיק, אָבער...

אָבער האָט וועמען עס איז אב. קאהאן א טראכט געטהאָן, אז כדי צו קאָנען פּאָפּולאריזירען, מוז מען עפעס ווייסען? איז איהם וועמען עס איז קלאָר געוואָרען, אז דאנק זיין פּאנאטיזם פון פּאָפּולאריזאציעס האָבען מיר נית קיין פּאָפּולאריזאטאָרס? איך ווייס, אז דאָס קלינגט איהם א ביסעל פרעמד אין מיט בעלידיגטער נאוה וועט ער אונז „טייטלען" נראָד אויף אזעלכע ארטיקלען אין „פּאָרווערטס", וואו מען לערנט די מאסען, וואו מען זוכט זיי צו בילדען" א. אז. וו.

יע, נראָד די און עהנליכע ארטיקלען האָב איך אין זינען, וועמען איך זאג, אז מיר האָבען נית קיין פּאָפּולאריזאטאָרס... איך וואָלט איהם געקאָנט אונטערטראָגען א גאנצע שיסעל וויסענשאפטליכע פּערעל, צוגויפגעקליבען פון אונזער „פּאָפּולער־וויסענשאפטליכער" ליטעראטור אין די ראדיקאלע צייטונגען. איך האָב מיך אָבער נעפוילט צו קלייבען (קיינער וואָלט מיך דערפאר נית בעשולדיגט), און האָב ארויסגענומען נאָר איינינע, וואָס וועלען האָפענטליך א ביסעל מעהר פאנאנדער עפענען קאהאן'ס אויגען אויף דער ווירקליכער לאנע.

נראָד אין דעם ארטיקעל וועגען קוק'ס נאָרד־פאָל רייזע, אויף וועלכען קאהאן ווייזט אוים צו זיין אזוי שטאָלץ, געפין איך א פּאָפּולער־וויסענשאפטליכע דערקלעהרונג, אז אלומינום, דאָס איז אזא מין לעהם! („ליים"). נענאָסע קאהאן! איהר זייט דאָך פּאָרט א שטיקעל געבילדעטער מענש: פערשטעהט איהר כאָטש, אין וואָס פּאָר אן אָבגרונד פון עלעמענטארע עם־האָרצות אייגער דאָרף זיך געפינען, כדי ער זאל קאָנען ארויסברענגען אזא מין לעהם?"

אין דעם זעלבינען „פּאָרווערטס" (נאָר פון אן אנדער טאג) איז געווען אָבגעדרוקט עפעס א טאג־נייעס וועגער דער בעריהמטער גרי־כישער אינזעל סאלאמיס. דער נייעס־שרייבער האָט פּלוצלונג דערשפּיהרט אין זיך דעם הייליגען חוב פון פּאָפּולאריזאציע, און ער האָט געגומען, אויף שנעל צוקוייט א היסטאָריש־וויסענשאפט־

ליכע מאנדעל און אריינגעשטאפט זי אין דעם עולם׳ס פיסק אריין. אין די אלטע צייטען, דערצהלט ער, איז ביי דעם אינזעל פאַרגעקומען א בעריהמטע שלאכט צווישען די גריעכען און די פערזער, ביי וועלכער עס האבען זיך אויף גריעכישער זייט אויסגעצייכענט די קריעגפיהרער טהעמיסטאקל און א ו י ר י פ י ד ! (דער „פאר־ווערטס" שרייבט איהם ענגליש: „יוריפיד").

אמת, דער בעריהמטער ד ר א מ ע ן ־ ד י כ ט ע ר, אוירי־פיד, האט זיך טאקי שטארק אויסגעצייכענט אין דער שלאכט ביי סאלאמים, אבער נאר דורך דעם, וואס ער איז ג ע ב א ר ע ן געווארען אין יענעם טאג און אויף יענעם אינזעל, על כל פנים, אין יענעם יאהר. אלס קריעג־פיהרער האט זיך אבער אנשטאט „יורי־פידען" נאר אויסגעצייכענט א ר י ס ט י ד... גענאסע קאהאן! איהר שטאלצירט מיט דעם, וואס איהר גיט דעם פאלק „סקוהל־בילדונג" אין „פארווערטס" אלע טאג אן עס־לעפעל אין אן עמער וואסער. זאגט אליין, וואס פאר א „באל" וואלט דער „סקוהל"־לעה־רער בעראפט שטעלען אייער נייעס־שרייבער פאר די קאדריל, וואס האבען, ווי עס ווייזט אוים, געטאנצט אין זיין מוח די צוויי פארען: די שטאטסמענער טהעמיסטאקל און אריסטיד פון איין זייט א׳ די דראמען־דיכטער סאפאקל און אויריפיד, פון דער אנדערער...

דאס זענען פערעל (ניט פעראיינצעלטע) פון „פארווערטס", דעם זעלביגען „פארווערטס", וואס א. זו. וו.

אבער די איבעריגע ראדיקאלע פרעסע איז אויך ניט בעסער.

די „וואהריט" האט ניט לאנג בעריכערט די וויסענשאפט מיט דער אבסאלוטער נייער דערקלעהרונג, אז דער עקוואטאר איז... דער מ י ט ע ל פ ו נ ק ט פון דער ערד!...

אויף דעם גרונד פון עהנליכע וויסענשאפטליכע טיעפקייט אין געאגריפען האט די „פרייע ארבייטער שטימע" געגנומען פון פער־וואנדעלט דעם מאלסטראם (אדער ריכטיגער: מאעלסטרעם) אין א... ש ט א ד ט מאלסטראם!!

אגב אורחא ווייל איך דא אויפווייזען אויף די אונגעהויערע א ב ג ע ל א ז ע נ ק י י ט, וועלכע פרייהר ש. יאנאווסקי האט זיך ערלויבט אין דער „פרייער געזעלשאפט", אין זיין איבערזעצונג פון קראפאטקין׳ס „נעשיכטע פון דער פראנצויזישער רעוואלוציאן",

וואו די נענערא־שטאָטען ווערען איבערזעצט: דער שטאָט גענערא! דאָס איז, הפנים, דערפאר, וויל אין ענגלישן רופען זיי זיך „עסטייטס דזשענעראל". עס איז אָבער שווער צו גלויבען, אז יאנאָווסקי זאל ניט וויסען אז דער ענגלישער בראָווער „דזשענעראל" איז דאָ נאָר אן אדיעקטיוו און שטעהט בלשון רבים... ווי די מעשה איז, עראינערט דאָס אָן דער בעריהמטער רוסישער איבערזעצונג פון דעם פראָנצויזישען „ביזן־עטער זשענעראל": „ס'איז גוט צו זיין א גענראל"...

נאָר — גענוג פערעל! — ווי ערקלערט איהר זיי, גענאָסע קאָהאן?

איך ערקלער דאָס גאַנץ פשוט. אונזערע הערערן פאָפולאַרי־זאטאָרען האָבען משמעות אין דער יוגענד יע עפעס געוואוסט. דערנאָך אָבער, אז זיי האָבען אָנגענומען דעם איידעל־מוטהיגען בעשלום פון „בטול היש", איז בים־לעכווייז אויך זייער וויסענשאפט־ליכער „יש" אין גאַנצען בטול אָדער מטושטש געוואָרען, און פון אלע וויסענשאפטען איז נאָר איבערגעבליבען... „אזא מין לעהם"...

וואָלטען זיי געהאט רעספעקט צו זיך אליין, רעספעקט צו זייער ארבייט, רעספעקט צום אידיש־לעזענדען עולם, יעמאָלט וואָלטען זיי ניט געקאָנט האָבען די העזה צו פיטערען איהם אנשטאָט וויסענשאפט מיט „אזא מין לעהם". שרייבענדיג, איבערזעצענדיג, וואָלטען זיי, אין דעם פאל פון ספק, ארויסגעקוקט אין בוכלעל. פון אָט דער עובדא אָבער זענען זיי אבגעוועהנט געווארען. און אין דער אמת'ען: צוליעב וואָס און צוליעב וועמען? וואר ליינט אידיש? דאָך נאָר דער עם־הארץ! און ווי לאנג וועט ער זיך האלטען דערביי? ביז ער וועט אויפהערען צו זיין אן עם־הארץ... לוינט זיך דען א סך דא צו דאגה'ן וועגען איהם! לאז זיין, אז דער מאָלסטראָם איז אזא מין עקוואטאָר, און אז אווירפיד איז אזא מין אליומיניום, — נישקשה, דער עם־הארץ וועט אלץ אראָבשלינגען!

און אויף אזא'ן אופן פערוואנדעלט זיך דער שטאנדפונקט פון פרינציפיעלע עם־הארצות אין פשוט'ע, פראקטישע גראָבע, גראָבע אונווויסענהייט, מיט וועלכער מען פיטערט דעם עולם, אויף וואָס די וועלט שטעהט.

כדי צו האָבען גוטע פּאָפּולאַריזאַטאָרס, מוז מען האָבען א ווי־סענשאפטלעך־נעביל‌דעטע אינטעליגענץ אין אידיש, פון איהם לאָזען די נעביל‌דעטע און די פּעהיגסטע: די פּיסאַרעוו, די קאַרל פּאַכט, די קוויטסקי, די טשערנישעווסקי נעהמען זיך פּאָר דער זעהר פּראָנט־וואַרטליכער אויפגאָבע פון פּאָפּולאַריזאַציע און אויפקלעהרונג. און זייער אַרביים מוז שטעהן אונטער דער שטיל‌ער קאָנטראָליע פון דער נעביל‌דעטער עפענטליכער מיינונג.

ווי קאָנט איהר אָבער ביי אונז האָפען אויף גוטע פּאָפּולאַריזאַציעס, אויף אמת'ע פאַלקס־אויפקלעהרונג אין וואַרט און שריפט, ווען איהר פערלאַנגט אַליין, אָדער איהר נעפינט עס וועניגסטענס פּאָר זעהר נאטירליך, אז דער נעביל‌דעטער איד זאָל ניט לייענען קיין אידיש?

„צו וואָס זאָל דער נעביל‌דעטער, געשטודירטער סאָציאַליסט איבערהויפט לעזען א סאָציאַליסטישע אידישע צייטונג אָדער א זשורנאַל?" פרעגט קאהאן אין דעם זעלבינען ארטיקעל. „ער לעזט דאָך ענגליש, רוסישע זשורנאַלען. דער אנטוואָרט איז, אז דער נעביל‌דעטער מענש, וועלכער בעלאַנגט ניט צו דער בעוועגונג, לעזט טאקי ניט אונזערע שריפטען. דער אָבער, וואָס בעלאַנגט יע צו דער בעוועגונג, לעזט זיי, וויל ער איז פּראַקטיש אין זיי אלס א טהייל פון דיעזער בעוועגונג".

איך בין שטאַרק מסופק, אויב אפילו דער לעזט זיי. וויל איך קאָן מיר ניט פאָרשטעלען, א נעביל‌דעטער מענש זאָל קאָנען רוהיג אראָבשלינגען די צוקייטע וויסענשאפט פון'ס „פּאָר־ווערטס"עס מויל, און איהם זאָל ניט בעפאַלען א חלשות, סאיידען ער פאלט דערביי אויך אריין אין דער „בטול־היש"־שטימונג און זיפצט, רעזיגנירט: וויפיעל וועט ער, מישטיינס געזאָגט, אָנגע־דויערן, אָט דער נאָנצער „שטאַטיסטען־נענעראל־פּראָראָד"? נאָך א יאָהר, נאָך א יאָהר... ביז דאָס אידישע פאלק וועט פערשווינדען. זאָלען זיי זיך דערווייל פיטערען מיט וואָס זיי קאָנען, אבי דער סאָציאַליסטישער „רעכטס־לינקס", „רעכטס־לינקס" וועלט דערביי דרבעי אריינגעפויקט...

מיין ארטיקעל האָט זיך שוין צופיעל פאָנאַנדערגענעצויגען, און

איך האָב נאָך אלץ ניט אויסגעשעפט מיין טהעמא, אפילו אין יענע ענגע נרעניצען, וועלכע איך האָב מיר פאַרגעשריעבען. איך וועל מוזען בעטען דעם לעזער, ער זאָל האָבען מיט מיר נאָך א ביסעל נעדולד. אָבער שוין איצטער, דוכט מיר, הויבט אָן זיך ארויסווייזען די אינוועניגסטע לאָגישע שיכות צווישען עם־הארצות און אסימי־לאציע פון איין זייט, צווישען א מ ת ' ע פאלקס־בילדונג און די נויטוועגדיגקייטע פון א פראָגרעסיוו־נאציאָנאלער אינטעליגענץ פון דער אנדערער.

דאָס וועט אונז נאָך קלאָהרער ווערען, ווען מיר וועלען זיך נאָך מעהר אריין לייענען אין אב. קאהאן'ס ארטיקעל.

4.

די סאציאליסטישע בעווענונג איז א פראָפאנאנדא־בעווענונג,— דאָס איז דער גרונד־נעדאנק, אויף וועלכען עס זיינען אויפנעבויט אב. קאהאן'ס ארגומענטאציעס אין זיין ארטיקעל „אונזער אינטע־ליגענץ". ארויסגעהענדיג פון אָט דעם גרונד־נעדאנק, קומט ער צו אן איבערשעצונג פון יענעם ווערט, וועלכען פאָפולאריזאציעס האָבען פאר דער נייסטיגער ענטוויקלונג פון א פאלק.

„מען וועט זאָנען," שרייבט ער צום סוף פון זיין ארטיקעל, „אז די פראָגע וועגען פאָפולאריזאציאָן איז א „אידעע פיקס" ביי מיר, א נעדאנק, וועלכער זיצט ביי מיר פעסט אין מוח און וועגען וועלכען איך הער ניט אויף צו רעדען. אמת. איך זעה אָבער וואָס ווייטער אלץ דייטליכער, אז דיעזער נעדאנק רעפרעזענטירט די אייניגע וועג פאר די, וועלכע קענען העלפען פערשפרייטען וויסען און ענט־וויקלען אונזערע מאסען."

מיר האָבען אין דעם פאָריגען קאפיטעל נעזעהען, אז ווען אפילו מען זאָל זיך אוועקשטעלען אויף קאהאן'ס שטאנדפונקט פון פראָפאנאנדא און פאָפולאריזאציע, מוזען מיר אויך יעמאָלט קומען צו דעם רעזולטאט, אז מיר האָבען אן אייגענע רייך ענטוויקעלטע אינטעליגענץ, פון וועלכער עס זאָלען זיך קאָנען רעקרוטירען די פראָפאנדיסטען און די פאָפולאריזאטאָרס. ד. ה. מיט אנדערע ווערטער, אז עס מוז בעשאפען ווערען א אידישע גייסטיגע אטמא־

ספערע, וואָס זאָל געבען דעם אידישען אינטעליגענט די זעלביגע גייסטיגע שפּייז, ווי די, וואָס ער געפינט אין דער פּרעמד. אז ניט — וועט די אינטעליגענץ מ ו ז ע ן אוועקגעהן פון אונז, מ ו ז ע ן איבערלאָזען אין דער היים נאָר „דרדקי־מלמדים", וועלכע וועלען סוף־כל־סוף מ ו ז ע ן בלייבען הינטערשטעליג געגען זייערע אייגענע אויפגאבען.

אָבער — איז דען דער סאָציאליזם ניט מעהר ווי א פּראָפּאגאנדא־בעוועגונג?

נעהמט דעם סאָציאליזם פון וועלכען לאנד איהר ווילט, און איהר וועט געפינען, אז ער איז ניט נאָר א סאָציאל־פּאָליטישע מאסען־בעוועגונג, נאָר אויך א גייסטיגער שטראָם, אין וועלכען עם שלאָגען אלע קוואלען פון דער מענשליכער קולטור: די וויסענשאפט אזוי גוט ווי די קונסט, די פילאָסאָפּיע אזוי גוט ווי די רעליגיע.

בעזונדערם ריכטיג איז דאָס פאר דעם מ א ר ק ס י ס ט י ש ע ן סאָציאליזם, וואָס טרעט ארויס מיט נייע טהעאָריען ניט נאָר אין דער געזעלשאפטס־לעהרע און דער געשיכטע, נאָר אויך אין דער פילאָסאָפּיע, אין דער מאטעמאטיק און אין די נאטור־ווי־סענשאפטען. אמת, די אלע מארקסיטישע טהעאָריען זענען זעהר צווייפעלהאפט און האָבען קיין גרויסען רושם אויף די ענטוויקלונג פון די נאטור־ווייסענשאפטען ניט איבערגעלאָזען (צו זיי איז אָבער צוגעשטאנען א כעמיקער מיט ניט קיין קלענערען נאָמען, ווי — קארל שארלעמער!). אָבער, ווי אמת אין פאלש די אייגצעלנע טהעאָריען פון די איינצעלנע סאָציאליסטישע גייסטעס־וועלט אזוי רייך אין געדאנקען, אזוי שטארק צונויפגעוואקסען מיט אלע צוויי־גען פון דער מענשליכער קולטור, אז מען מוז באמת זיין א היבש געביל־דעטער מענש, כדי אריינצונעהמען אין זיך דעם גאנצען אוצר פון דעם סאָציאליסטישען דענקען און שאפען.

און די אלע קולטור־קוואלען אין דעם גייסטיגען שטראָם פון'ם סאָציאליזם קאָן מען ניט אבשטעלען אויף א ווייל מיט דעם בע־פעהל: הערט אויף צו שלאָגען, דער פּאָפּולאריזאטאָר איז נאָך ניט פאַרטיג מיט זיין ארבייט. ער האָט נאָך ניט אלץ צוקוייט פאר די מאסען. דער שטראָם פון סאָציאליסטישען געדאנק, ווי דער שטראָם פון קולטור איבערהויפט, האלט אין אן אייביגען אנוואקסען

ניט נאָר אין דער בריט, נאָר אויך אין דער טיעף. דער פּראָגרעס פון דער מענשהייט איז ניט נאָר א פערשפּרייטען פון וויסען, נאָר אויך אן אָנזאַמלען און א שאַפען פון נייע אוצרות.

די זאַמלער און די שאַפער זענען אָבער ניט די מאַסען, נאָר די אינטעליגענץ. און אקוראט אזוי ווי מיר דאַרפען זאָרגען פאַר די פערשפּרייטונג פון דער קולטור און די ענטוויקלונג פון די מאַסען, מוז מען נאָך אין א העכערען גראַד פּראַיניטערעסירט זיין, אז די שאַפונגס־קוואַלען פון דער קולטור זאָלען ניט אויפהערען צו שלאָגען.

אונזערע קולטור־קוואַלען זענען זעהר אָרעם. דאָס איז דערפאַר, ווייל מיר האָבען ניט קיין אינטעליגענץ און קיין ריין־אינטעליגענטע גייסטיגע אטמאָספערע; ווייל מיר האָבען זיך אייגנעשמועסט, אז דער סאָציאַליזם איז ניט מעהר ווי א פּראָפּאַגאַנדא־בעוועגונג. מחמת דעם זעלבען טעם איז אונזער סאָציאַליזם, איבערהויפּט אין אמעריקא, אזוי פּראַלטעט און פּערדאַרט, אקוראט ווי די גייסטיגע ענטוויקלונג פון די לעצטע פופצעהן־צוואַנציג יאָהר וואָלט אויך איהם קיין ברעקעל ווירקונג ניט געהאַט.

וועלכע פראָגען זענען אין דער צייט ניט אוועקגעשטעלט געוואָרען פאַר דעם פּאָרשענדען גייסט?

די שטעלונג צו דעם מארקסיזם און דער מאטעריאַליסטישער פילאָסאָפיע בכלל, די דורכמוסטערונג פון'ם דאַרוויניזם, פערבונדען מיט דער זעהר פערווויקעלטער פערערבונגס־פראגע, די ענערגעטישע טהעאָריע אין דער נאטור־פילאָסאָפיע, די עלעקטראָנען־לעהרע אין דער פיזיק, — אלץ נייע און נייע גראַנקען און וויסענשאפטליכע ענטדעקונגען, ר ע ו ו א ל ו צ י א נ ע ן אין דער נעראַנקליכער וועלט, פון וועלכע דער אידישער לעזער האָט קיין שום אהנונג ניט, ווייל עס איז קיינער ניט געווען, ווער עס זאָל דאָס איהם דערצאהלען.

אויך דאָ איז אין דער לעצטער שורה שולדיג די אסימילאַציאָנס־טהעאָריע און די אסימילאציאָנס־פראקטיק, וואָס האָט ניט צוגעלאָזען קיין נייע, פרישע קרעפט אין דער אידישער בעוועגונג. די אסימילאציע, וואָס איז ארויסגעגאנגען אין דעם נאָמען פון וויסענשאפט און פּראָגרעס, האָט אין דער פּראקטיקע געבראכט עם־הארצות און פערנלייווערטקייט.

אין אזא צושטאנד קאָנען מיר אָבער ניט בלייבען אויף אייביג.

מען מוז זיך אָנשטרענגען און זיך אַרויסרייסען פון דעם „אזא מין לעהם", אין וועלכען די אסימילאַציע האָט פערשלעפט דעם אידישען פּראָגרעסיוון געדאנק. און אַרויסזאָגען זיך קאָן מען נאָר אויף איין וועג: מען מוז בעשאפען אַן אייגענע אינטעליגענטע אטמאָספערע. מען מוז זיך אָבזאָגען פון דעם געדאנק, אז דער סאציאליזם איז ניט מעהר ווי א פּראָפאגאנדא־בעוועגונג, וואָס רעכענט זיך נאָר מיט די מאסען. מען דאַרף תּמיד געדענקען, אז ער איז א שאפונגס־פּראָצעס, אין וועלכען עס מוזען זיך בעטיליגען קודם כל די אינטעליגענץ.

ווי ציהט מען אָבער צו די אינטעליגענץ צו דעם אידישען פאָלק? מיר האָבען זיך ביז אהער בעוועגט אין דעם פּרט ווי אין א פערכשופ'טען קרייז. האָט איהר געפרענט א אידישען אינטעליגענט, פּאר וואָס ער ש ר י ב ט ניט זיינע געדאנקען אין אידיש, פלעגט ער ענטפערן: עס זענען ניטאָ קיין אינטעליגענטע לעזער אין אידיש. און האָט איהר געפרעגט דעם אינטעליגענטען לעזער, פּאר וואָס ער ל י ע נ ט ניט קיין אידיש, פלעגט איהר בעקומען דעם ענטפער: עס איז פּאר אונז ניטאָ וואָס צו לייענען; עס זענען ניטאָ קיין אינטעליגענטע שרייבער.

א ט דעם פּער'כשופ'טען רינג, בעשאפען פון דער אסימילאַציע, האָט מען געמוזט פאנאנדערייסען.

טהאָן האָט דאָס געקאָנט ניט דער אינטעליגענטער לעזער, נאָר דער אינטעליגענטער שרייבער. עס האָט זיך געמוזט מאכען א הסכם אנהויבען צו שרייבען ווי מען שרייבט אומעהום פּאר געביל־דעטע מענשען און — לאָז די אידישע אינטעליגענץ קיין פּתחון־פּה ניט האָבען, אז עס איז פּאר איהר אין אידיש ניטאָ וואָס צו לייענען...

אויף אזא אופן איז אַרויסגעשפּראָצט געוואָרען די נייע אידישע ליטעראטור, צו וועלכע אויך „דאָס נייע לעבען" געהערט זאָל אָט די נייע בעוועגונג אָנגעהן נאָך ווייטער, זאָלען זיך אָנהויבען מעהרען אָריגינעלע און איבערזעצטע ווערק אין אידיש „אויף דעם זעלבען אונפאָפּולערען אָרט, ווי עס ווערען געשריבען די ווייסנשאפטליכע ביכער ביי די אומות העולם", און די אינטעליגענץ וועט זיך שוין ניט קאָנען אויסרעהען מיט דעם תירוץ: „ניטאָ וואָס צו לייענען".

וועט זי אָבער אויך יעמאָלט בלייבען פער'עקשן'ט ביי איהר אַלטער פּאָזיציע, וועט זי מוזען אָפּען ארויסטרעטען מיט איהר אַסי־מילאַטאָרישען ארגומענט, אַז ז י ו י ל נ י ט לייענען קיין אידיש, ווי רייך אוּן נייַ די אידישע ליטעראַטור זאָל פּאַר איהר ניט זיין.

געווים וועט זיך געפינען אַ קליינער טייל פּון דעם עלטערען דור, וועלכען מיר וועלען שוין מיט קיינע ארגומענטען ניט צוציהען צו־ריק. דער גרעסטער טייל אָבער וועט האָפענטליך איינזעהן יענעם אָבגרונט, יענעם גייסטיגען באנקראָט, צו וועלכען די אַסימילאַציע פיהרט, אוּן אויב ביי איהם וועט די אמת'ע פּאַלקס־בילדונג זיין טייערער, עהדער די איינגעפּרעסענע טהאָריע, וועט איהם ניט זיין שוואר זיך אָבצוזאָגען פּון איהר אוּן אומקעהרען זיך צו דעם אידישען פּאָלק. אָבער — אויב אפילו דער גאַנצער אַלטער אַסימילאַטאָרי־שער דור זאָל געהן פערלאָרען פּאַר אונז, וועט דאָס געווים זיין אַ היזק, אָבער שוין ניט גאָר קיין געפּעהרליכער. א נ י י ע ר אינ־טעליגענטער דור וועט אויפוואַקסען אויף אונזער נייער אינטעלי־גענטער ליטעראַטור, וועט פּון יונגעד אָן אייגזויגען אין זיך די עלעמענטען פּון דעם מענשליכען פּראָגרעס אין אידיש, אוּן איהר וועט ממילא גאָר שוין מעהר אויפ'ן זיכען ניט אַרויף, צו לויפען נאָך בילדונג אוּן ליכט אין דער פרעמד.

אָט דאָס איז דער זין פּון אונזער ארבייט אין „דאָס נייַ לע־בען". אָט פּאַר וואָס מיר שרייבען „ווי מען שרייבט פּאַר מענשען מיט מאָדערנע בילדונג". *)

אב. קאָהאַן קאָן דאָס אָבער ניט בענעהמען. איהם דוכט זיך, אז מען קאָן אַלע מאָל שרייבען אַזוי, אז יעדער איינער, אפילו דער האַלב אוּן פערטיל־געבילדעטער, זאָל פערשטעהן. געווים, פאָדערט ער ניט, אז אַלעם, וואָס וועט געשריעבען, זאָל האָבען אין זינען בלויז דעם אונווייסענדען לעזער. „דער וואָס שרייבט אידיש", זאָגט ער, „קען אוּן דאַרף שרייבען פּאַר אַלע קלאַסען מיט אמאָל". „צו דיעזען צוועק איז בלויז נויטיג איין זאַך", דערקלערט ער אונז ווייטער: „יעדער שרייבער זאָל זיינע גדאַנקען איבערגע־

*) די „צוקונפט", ז. 112.

בען אזוי, אז דער וועניג ענטוויקעלטער זאל איהם קאנען בעגרייפען ווי דער פאלשטענדיג ענטוויקעלטער. מייסטענס איז דאס ניט מעהר ווי א פראגע פון וועלט און אויסדריקע, — פון דער אויסערליכער פארמע פון דעם ארטיקעל". *)

די חמורים, די אומות העולם! האבען זיי בעדארפט ברעכען די קעפ און בעשאפען ביכער אין „א ניט פאפולעריר ארט", בעת זיי האבען, לויט קאהאן'ס רעצעפט, געקאנט שרייבען בעי א ל ע קלאסען פון דער בעפעלקערונג, פאר דעם עם־הארץ, אזוי גוט ווי פאר דעם אויפגעקלעהרטען! א ביספלע פאפולאריזאציע, א ביספלע „אנדערע וועלט און אויסדריקע", און יעדער „דרייווער" וואלט זיך געקאנט זיצענדיג אויפ'ן וואגען לייענען קאנט'ס „קריטיק פון דער ריינער פערנונפט", מיל'ס לאגיק, און מארקס' „קאפיטאל".

א שאד כ'לעבען, וואס מארקס איז געשטארבען, איידער אב. קאהאן האט אויסגעפונען דעם סוד! קאהאן וואלט גאנץ געווים געפאהרען צו איהם און וואלט איהם שוין אויסגעלערנט, ווי מען בעדארף שרייבען סאציאליסטישע ליטעראטור. „כ'לעבען, קארל", וואלט ער זיך געוויעדעט צו איהם, „דו שרייבסט צו תלמודיסטיש. דיין וועלטהערע איז, אין איהר איצטיגער פארם, געשריעבען נאר פאר גייסטיגע מיוהסים, וואס פערשטעהען א גוט שטיקל מהרש"א. מיט א ביספלע אנדערע וועלטער און אויסדריקע וועל איך דיר דאס „פיקסען" אזוי, אז יעדער בר־דעת וועט דאס אויפ'ן ינטעל פערשטעהן. כ'לעבען, לאז מיך! זאג, וואס וויל־סטו ארויסברענגען?"

ווי רעכענט אב. קאהאן: וואס וואלט איהם קארל מארקס דערויף געענטפערט?

איך ווייל בשום אופן ניט לייקענען, אז יעדער נעדאנק קאן פאפולאריזירט ווערען אזוי, אז אפילו יעדע מארק־אידענע זאל איהם קאנעז פערשטעהן. אבער נישיים זעהט קאהאן ניט איין, אז אויף יעדען בלעטל „קאפיטאל" וואלט מען בעדארפט שרייבען אין דורכשניט ניט וועניגער ווי פינף בלעטלעך „פאפולאריזאציע",

*) די „צוקונפט", ז. 109, 110.

אָן אויף יעדען בלעטל קאָנט ניט וועניגער ווי צוויי? נישיים פערשטעהט ער ניט, אז דער נאָנצער גייסטינער פּראָגרעס פון דער מענשהייט איז מעגליך נאָר א דאנק דעם פאקט, וואָס די מענשהייט האָט זיך אויסגעלערנט דענקען אין צ ו־נ ו י פ ג ע פ ר ע ס ט ע בעגריפען, וואו איין וואָרט איז א סך־הכל פון פיעלע אָן פיעלע אייניצעל־נעדאנקען?

דער נאנצער קונץ פון פּאָפולאריזאציע בעשטעהט אין דעם קאָנען פאנאנדערבייטען דעם צונויפגעפּרעסטען בעגריף אויף יענם „קליין־נעלד", פון וועלכען ער בעשטעהט. דאָס איז נעווים ניט קיין לייכטע זאך, און נוטע פּאָפולאריזאטאָרען זענען א נרויסע זעלטענהייט. קאהאן מיינט, אז ער נעהערט צו זיי. איך וויל מיט איהם זיך ניט אמפערען אין דעם פונקט, אָבער איינזעהן מעג ער דאָך, אז אויב די וויסענשאפטליכע וועלט וואָלט שטענדיג אָפּעריירט מיט „קליין־נעלד", וואָלט זי פשוט קיין צ י י ט ניט נעהאט, צו מאכען א וועלכען עם איז שריט פאָרווערטס. זי וואָלט בשום אופן ניט נעקאָנט אַרויסבערענגען א וועלכען עם איז טיעפערען וויסענשאפטליכען אָדער פילאָסאָפישען זאץ, ווייל זי וואָלט תמיד נעמוזט אויסטייטשען די הונדערטער און הונדערטער אייניצעל־נעדאנקען, בעגריפען און פּאָרשטעלונגען, וואָס מען מוז וויסען פריהער, אייהער מען קאָן קומען צו יענעם נייעם נעדאנק.

נאָר א דאנק די צ ו נ ו י פ ג ע פ ר ע ס ט ע בענריפען האָט דער מענשליכער גייסט איינגעשאָרט צייט פאר דעם ווייטע־רען פּראָגרעס. וואָלט די מענשהייט נעפאלנט אב. קאהאן'ס עצה אין אָנוואמלען און בעשאפען קולטור, וואָלט זי נאָך אפשר עד היום נעבליבען שטעקען אין איהרע ערשטע אָנהויבען.

באמת, מיינען מיר, אז אב. קאהאן פערשטעהט דעם ענין אקוראָט אזוי נוט ווי מיר. און איהם אליין וואָלט לעכערליך אויסגעקומען צו פערלאנגען, אז מארקס און קאנט זאָלען שרייבען „פאר אלע קלאסען מיט אמאל". ער פערלאנגט דאָס אָבער פון די אידישע שרייבער. פאר וואָס? טאפט איהר דאָ ניט אָן מיט די פינגער די אמת'ע אורזאך, די פערבאָרגענע וואונד פון זיין נאנצען דענקען? אידען זענען קיין פאלק ניט, און די אי־דישע שרייבער זענען קיין שרייבער ניט; זיי האָבען זיך ניט צו

פערגלייכען מיט די מארקס און די קאנטס. ניט אין א י ד י ש און ניט פאר אידען, ווי א פאלק, האט מען צו זאמלען אוֹן שאפען קולטור. די שמאנט פון דעם פראגרעס דארף געהערען די אומות העולם. פאר די פאָר יאָהר, וואס די אידישע מאסען וועלען נאָך פיהרען א בעזונדער נאציאנאלע עקזיסטענץ, איז פאר זיי גוט די „זויער פּילק" אדער גאָר די זויער־וואסער פון דער אויבערפלעכ־ליכער פאָפולאריזאציע. אָט דאָס און ניט קיין אנדער זאָך איז דער אמת'ער טייטש פון קאהאן'ס גרונד־גדאנק, אז דער סאָציא־ליזם איז ניט מעהר ווי א פראָפאגאנדא־בעוועגונג.

און צו דעם זלבינען רעזולטאט קומט מען, ווען מען דענקט זיך אריין טיפער אין קאהאן'ס „איינציגען וועג" ווי אזוי צו פערשפרייטען וויסען און ענטוויקלען די מאסען.

זייט אייך באמת משער, אז קאהאן וואלט וועלען אָנוועגדען זיינע גדאנקען אויף די אומות העולם און מען וואלט איהם גע־מאכט פאר א מיניסטער פון פאלקס־אויפקלעהרונג. וואס וואלט ער געטהאן? די ערשטע זאך וואלט ער אבגעשאפט אלע פדא־גאגישע אנשטאלטען, אלע שוהלען, גימנאזיעס, אוניווערזיטעטען, ביבליאטעקען, מוזעען, לאבאראטאריעס, אבסערוואטאריעס און אלע ביכער, נעשריעבען אויף „א ניט פאפולערער ארט". דערנאָך וואלט ער ענומען — ארויסגעבען דעם „פאַרווערטס". אלע שעה א „פאַרווערטס". אלע האלבע שעה א „פאַרווערטס"... ווייל א טעגליכע צייטונג איז אבסאָלוט ניט אים שטאנד צו נעבען עלע־מענטארע בילדונג דעם עולם. דערקלעהרט איהם היינט, וואס איז א פאלזיוס און וואס איז אליומיניום, מוזט איהר דאס מארגען אדער איבערמארגען וויעדער דערקלעהרען, פאר די ניי־אונטער־געוואקסענע לעזער, וואס האבען מיט א טאג צוריק נאָך ניט גע־קאנט לייענען קיין „פאַרווערטס".

מיר ווילען ניט מעהר פאנאנדערשפינען דעם גדאנק און ארויסברענגען אלע קאמישע סיטואציעס וואס לייגען אין איהם פערבאָרגען. אב. קאהאן פערשטעהט אליין, ווי לעכערליך אוא גדאנק איז... פאר די אומות העולם. פ א ר ו ו א ס ז ש ע ק ו מ ט ע ס ב י י א י ה ם נ י ט א ו י ם ל ע כ ע ר־ל י ך ב נ ו נ ג ע צ ו ד ע ם א י ד י ש ע ן פ א ל ק?

אויך דאָ איז דער איינציגער תירוץ: ווייל קאהאן איז אן אסימילאטאר, און דער אסימילאציאנס־געדאנק איז די אמת'ע צענטראל־אקס, ארום וועלכער עס דרעהט זיך זיין גאנצע ארגומענטאציע, זיין וואנצע התלהבות פאר פאלקס־בילדונג און די גייסטיגע אינטערעסען פון דעם „פאלקס־מענשען".

ווייל קאהאן איז אן אסימילאטאר, דערויבער נעהמט ער צוויס דאָס אידישע פאלק פון דעם כלל בעלקער און לאזט נאר אויפ'ן זיינען ניט ארויף די מענליכקייט, אז אויך אידען דארפען זיך ענטוויקלען, ווי אלע אנדערע אומות, אויף דעם זעלביגען ניט פאפולערען שטייגער פון שוהלען, ביבליאהעקען, אוניווערזיטעטען, ווייסענשאפטליכע ביכער; אז אויך אידען דארפען האבען אן אייגענע ווייסענשאפטליכע אינטעליגענץ, וואס זאל בעשאפען, זאמלען און פאנאנדערטראגען קולטור צווישען די כאסען.

אט דאָ ליגט דער צענטראל־פונקט פון אונזער שטרייט, געגאסע קאהאן! פאר וואס פערשווייגט איהר איהם? פאר וואס טרעט איהר ניט ארויס אפען אנטקעגען דעם פראגרעסיוון, דעם סאציאליסטישען נאציאנאליזם? פאר וואס פערטיידיגט איהר ניט קלאָהר און דייטליך אייער אסימילאטארישען שטאנדפונקט, לכל הפחות בנוגע צו אמעריקע? בעווייזט, אז איהר זייט געראכט! בעווייזט, אז אייער אלטער קאסמאפאליטישער וועג איז דער אייניציגער, וואס פיהרט צו מאסען־אויפקלעהרונג, און איך וועל אייך בעווייזען, אויב דאָס איז נאָך אייך ניט געווארען קלאָהר, אז ער קאן נאָר פערפיהרען אין... „אוא מין לעהם", פון וועלכען עס איז ניט אזוי לייכט ארויסצוקלעטערען...

שוין דער פאקט, וואס אב. קאהאן פערשווייגט דעם צענטראל פונקט פון אונזער שטרייט און טראגט איהם אריבער נאָר אויף אן אנדער שטח, בעווייזט, אז ער פיהלט זיך ניט נאָר זיכער אין זיינע אלטע פאזיציעס. אבער אויך אנדערע סמנים זענען דאָ, נאָך וועלכע מען קאן אורטיילען, אז קאהאן איז געצוואונגען צו מאכען הנחות דעם פראגרעסיוו־נאציאנאלען געדאנק; אז ער הויבט שוין אן „צו האלטען" פון א סך זאכען, פון וועלכע ער האט אין די איינגערע יאהרען „ניט געהאלטען". ער גיט איצטער צו, אז אונזער אידישע מאסע קאן וועלען אן אינטעליגענטע מאסע,

אז זי האָט א גרויסען חשק צו גייסטיגע שפּייז, אז עס איז דאָ א גרויסע נאָכפראָגע נאָך לעקטאָרס און נאָך גוטע ביכער. „די נויט אין אזעלכע ביכער, פון וועלכע אונזערע מאָסען זאָלען קענען שעפּען בילדונג, איז פיעל גרעסער, ווי מען שטעלט זיך געווענליך פאָר," זאָגט ער.*)

פון אייער מויל, געאָסע קאָהאן, אין... די „פּאָרווערטס־אסאָסיאיישען'ס" אויערן! אויף וואָס זשע וואָלט איהר נאָך מיט דער ארויסגאבע פון גוטע ווערק אין אידיש? פאָר וואָס האָט איהר נאָך ניט ארויסגעגעבען לכל הפחות א פּרעמיע־ווערטער בוך, איהר זאָלט ניט דאַרפען אלע ווייל דערקלערען, וואָס אזוינס אן „אידעע־פיקס" איז?

פאָרוואָס האָט איהר ביז אהער ניט ארויסגעגעבען קיין גוטע פאָפולערע לעהרער־ביכער פאָר אלע צווייגען פון דעם מענשליכען וויסען, איהר זאָלט ניט דאַרפען אין „פּאָרווערטס" דערקלערען, וואָס אזוינס איז „אלימומיניום" און „טהרמאָמעטער" און וועט עס האָט זיך אויסגעצייכענט אין דער שלאכט ביי דעם אינזעל סאלאמיס?

פאָר וואָס איז די בוכהאנדלונג און דער פערלאג פון דעם בערלינער „פּאָרווערטס" געווארען א מעכטיגער פאקטאָר אין דער עכטווייקלונג פון דעם דייטשען פראָלעטאריאט און אייער „פּאָרווערטס" — — — קאָן נאָך ער־היום ניט לויז ווערען פון שונד־דאָמאָנען?

פאָר וואָס אגיטירט איהר ניט, די אידישע ארבייטער־מאסען זאָלען בעשאפען א העכערע אידישע ערציהונגס־אנשטאלט, וואָס זאָל יאָהר אין, יאָהר אוים ארויסלאָזען די איהר נויטיגע גייסטיגע קרעפט: די לעקטאָרס, שריפטשטעלער, ארגאניזאטאָרס, פראָפאגאנדיסטען, ראדיקאלע קינדער־לעהרער, פאָפולאריזאטאָרס און דערגלייבען?

און נאָך א סך אנדערע ארבייטען קאָן מען אויסרעכענען, וואָס דער „פּאָרווערטס" וואָלט געקאָנט דורך זיין געוואלטיגע פינאנציעלע און מאָראלישע מאכט דורכפיהרען. איך ברעך אָבער אָב

*) ד. ג.

דעם רייסטער, ווייל איצטער וואָלט דאָס אלץ געווען ארויסגעוואָר־פענע רייד.*)

כל זמן אויף דער שפּיץ פון דעם „פאָרווערטס", וואָס קאָנט־ראָלירט די ראדיקאלע בעוועגונג פון׳ם אידישען קוואַרטאל, וועלען שטעהן א ס י מ י ל א ט א ר ע ן; כל זמן זיי וועלען ניט איינ־זעהען, אז זייער שטאַנדפונקט מוז על פי נויטוועניגקייט פיהרען צו פרינציפיעלער און סוף כל סוף פאקטישער עם־הארצות, איז אויף דעם „פאָרווערטס" ניטא וואָס צו האָפען. ניט ער קאָן און ניט ער וויל בעשאפען יענע גייסטיגע מאכט אין דעם אידישען סאָציא־ליזם, וואָס זאל מאכען א סוף צו דער טרויעריגער עם־הארצות־פעריאָדע, וועלכע מיר לעבען איצטער דורך.

סיידען א נס וועט געשעהן! סיידען דער שלייער פון דער אסימילאציע וועט פלוצלונג אראָבפאלען פון די אויגען. סיידען אין די הערצער וועט זיך מיט אמאל פאנאנדערברעכען א פלאם פון אמת׳ע ליעבע צו דעם אידישען פאָלק און זיין גייסטיגער ענט־וויקעלונג, און וועט זיי אויסלייטערן פון וויסטע גאוה, קלייניכע אינטריגעס, יאָגעניס נאָך צירקולאציע, דרויי־גראָשענדינען באָנא־פּארטיזם, און אלע יענע קליינינקע, ווידערליכע ברואים׳לעך, וואָס האָבען זיך געמוזט אָנהויבען פרוכפערן און מעהרען אין די דאָזיגע הערצער, ווייל די מוחות זענען געווען פערנומען מיט קליינינקע, דרויי־גראָשענדיגע דרדקי־ציעלען.

סיידען דער אידעאל וועט זיך פלוצלונג בעווייזען פאר זייערע גייסטיגע אויגען אין זיין גאנצער גרויס: דער אידעאל פון דער גייסטיגער וויעדערבעלעבונג פון׳ם אידישען פאָלק, דער אידעאל פון אוועקשטעלען דעם אידישען סאָציאליזם אויף אזא הויך און די קולטור פון אונזערע מאָסען אויף אזא מדרגה, וועלכע זיי ביידע פערדינענען, לויט די גייסטיגע פעהיגקייטען פון אונזער פאָלק!...

מיר דוכט, אז שוין פון דעם נאָר וואָס געזאָגטען קאָן קלאָהר

---

*) עד חיום ארויסגעוואָרפענע רייד! די ביסעל העכערע קול־טור, וואָס מיר האָבען אויפגעבויט אין אמעריקא האָט געמוזט געבויט ווערען א ח ן דעם „פאָרווערטס", אפטמאל אין קאמף אנטגעגען איהם. (1918).

ווערען, ווי קינדיש נאאיוו עס איז (אדער ווי דער מאגאזיש אונגעריכט דאָס איז, — זאָל קאהאן אויסקלייבען, וואָס עס איז נעהענטער צו דעם אמת), וועלן קאהאן מאכט מיר דעם פּאָרוואורף, אז מיך „אינטערעסירט די אידישע שפּראך גראָד אלס שפּראך, וועלכע דער אידישער פּאָלקס־מענש זאָל ניט פערשטעהן" *) און אז פּאָפּולאריזירען איז נאָך מיין מיינונג נאָך „ניעדערניגער פּאר דער ווירדע פון א פּאָלשטענדיגער קולטורשפּראך".*)

ווער האָט דען ווען עס איז נעלייקענט די אונגעהויערע נויטווענדיגקייט פון פּאָפּולאריזאציעס ניט נאָר פּאר די אונווויסענדע, נאָר אויך פּאר די נעביל־דעטסטע פון די נעביל־דעטע?

די וויסענשאפט איז איטצער אזוי ספּעציאליזירט און רייך, אז אן ענציקלאָפּעדיש וויסענשאפטליכער מאן איז אן ערשיינונג וואָס קאָן אין דער מציאות ניט זיין. העכסטענס, וואָס מען קאָן דערגרייכען, איז זיין א ספּעציאליסט אין איין אייגענציגען וויסענשאפטליכען פאך אָדער נאָר אין א צווייג פון א וועלכער עס איז אייגענצעל־וויסענשאפט. אין די איבערריגע פאכען און צווייגען קאָן מען אָבער זיין א מעהר וועניגער וויסענשאפטליך בעהאוועגט. דערפאר קאָן מען אָבער זיין א מעהר אָדער וועניגער ענציקלאָפּעדיש גענביל־דעטער מאן. און צו דעם זאָל יעדער שטרעבען. אָבער דאָס קאָן מען נאָר — א דאנק פּאָפּולאריזאציעס, א דאנק דעם וואָס אייניגע ספּעציאליסטען פון זייער פאך האָבען נאָך דערצו די זעלטענע פעהיגקייט אויסצובייטען די צונויפגעפּרעסטע גאָלדקלומפּען פון דער וויסענשאפט אויף קלענערע גילדערנע, זילבערנע, אָדער זאָגאר ניקעלנע און קופּערנע מטבעות. א גאנצען שטאָפּל־לייטער פון פּאָפּולייריזאטאָרען ברענגט די מענשהייט ארויס פון דור צו דור, כדי צו פערשפּרייטען די רעזולטאטען פון דער וויסענשאפט אין אלע שיכטען פון דער בעפעלקערונג, אין יעדער שיכט לויט דעם גראד פּאָרביל־דונג, וואָס זי קאָן האָבען. אנטקעגען

*) ד. ג. ז. 113.
**) ד. ג. ז. 112.

זיי קעמף איך גיט. זייער אַרבייט זאָל זיין געבענשט! אפילו די „ניקעלנע" זיין „קופערנע" פאָפּוליאַריזאַטאָרען, די פּאָלקס־לעה־רער און פּאָלקס־שׂדיפּשטעלער פּערדיענען דעם זעלביגען רעס־פּעקט, וואָס יערער ערנכטער אַרבייטער אויף דעם געביעט פון דער קולטור. איך קעמף נאָר אַנטקעגען יענע קבצנישע פּאָפּוליאַריזא־טאָרען, וואָס האָבען אפילו קיין קופּער ניט און אַנשטאָט דעם גיעבען זיי בלעך, אַדער נאָך ערנער: „אַזא מין לעהם"...

און די אידישע שפּראַך ווילען מיר, זי זאָל ניט בלייבען צוגע־פּאַסט מעהר ניט ווי צו דער בלעכענער און לעהמענער וויסענ־שאפט. זי דארף קאָנען טראָגען אין זיך אויף די שוועריסטע גאָלד־קלומפּען, אקוראַט ווי די שטארקסטע פון די מאָדערנע קולטור־שפּראַכען...

נאָך אין מיין גאָר פריהער יוגענד, מיט א יאָהר פינף־און־צוואַנציג צוריק, איז מיר קלאָהר געוואָרען דער געדאַנק, אז איינע פון די הויפּט־סבות פון אַלע אונזערע אידישע צרות, איז דער נידעריגער קולטור־מעמד פון דעם אידישען פּאָלק; אז שולדיג אין דעם איז די אידישע אינטעליגענץ, וואָס האָט פערלאָזען אונז, ווי כייו, וואָס עכטליכפען פון א זינקענדען שיף; אז דער אומ־גליק, וואָס האָט אַרויסגעבראַכט די שולד, איז דער פאַלשער אסי־מילאַציאָנס־גדאַנק, וואָס טענה'ט, אז אונזער שיף מ ו ז זינ־קען. אַנטקעגען אָט דער צענטראַל־וואַנד פון אונזער לעבען, אנט־קעגען אָט דעם שונא קעמף איך שוין פינף און צוואַנציג יאָהר און וועל ניט אויפהערען צו קעמפען, ביז וואַנען זיין מאכט איבער די מוחות פון די געבילדעטע וועט ניט זיין אין גאַנצען געבראָכען.

ס'איז אָבער דאָ נאָר איין מיטעל, ווי צו בעקעמפען איהם ניט נאָר אין דער טהעאָריע, נאָר אויך אין דער פּראַקטיק, און דאָס איז די בעשאפונג פון אַן אייגענער רייכער אידישער קולטור אין דער אידישער שפּראַך.

בלויז איך צוריק אויף באַלד פינף־און־צוואַנציג יאָהר קאמף, קאָן מיך גאָווויס פערדריסען, פּאר וואָס עס איז מיר געווען אונ־מעגליך אוועקצוגעבען מיין ג א נ צ ע קראפט פּאר איהם. אָבער אין דער זעלביגער צייט מוז איך מיך דאָך פרעהען, וועז איך זעה, וועלכע נ ע ח ו נ ו ת דער מיר טייערער געדאַנק האָט

שוין געוואונען אין לעבען און וועלכע ערגעבענע שטרייטער עס קלייבען זיך אונטער זיין פאהן. דאס גיט מיר מוטה צוצושטעהן צו זיי און אין איינעם מיט זיי ווייטער פיהרען דעם קאמף, א גליקליכער וואס איך קאן אוועקגעבען דערפאר מיין גאנצע ענער־ גיע. דאס גיט מיר אבער אויך די קראפט גלייכגילטיג אריבער־ צוטראגען די פערשיידענע אנפאלען, מיט וועלכע מיינע געגנער בעהרען מיך פון צייט צו צייט...

אבער דעם גרעסטען עגמת־נפש האב איך, וען איך בין גע־ צוואונגען ארויסצוטרעטען אנטקעגען מענשען, וואס איך וואלט אזוי גערן געוואלט, מיר זאלען קאנען אי איינעם ארבייטען האנד אין האנד. אויב אין דער היץ פון דער פאלעמיק האב איך אפשר אנגע־ וועגדט א צו־שארפען אויסדרוק; אויב איך האב זיי אומגערן און ניט פערדיענטערהייד וועה געטהאן, בעט איך ביי זיי מחילה וכליחה פון גאנצען הארצען...

„דאס נייע לעבען" מארט־יוני, 1910.

סמנים פון אַ נייעם לעבען ביי די אידען אין אַמעריקאַ

1.

(די פיער טענדענצען אין דעם אידישען גלות־לעבען. — די אידישע פארמער קאָנפערענץ.)

אומעטום אין גלות — און אויך אין דעם גלות אמעריקא— ווירקען פ י ע ר קרעפט אויף דאָס אידישע לעבען.

די ערשטע קראפט איז — ד אָ ס א ו מ ב ע ו ו א ו ס ט ע, א י נ ס ט י נ ק ט י ו ו ע נ א צ י א נ א ל ע ל ע ב ע ן פ ו ן פ א ל ק. ווען א פאָלק האָט געוונ לעבענס־קראפט אין זיך, ווען עס אומעטום, ווו די אומשטענדען דערלאָזען עס, ארויס־ברענגען אַן אייגענעם נאציאָנאלען לעבען, נאָר ניט טראכטענ־דיג, אז עס ווערט געבויט דערביי אן אייגענע נאציאָנאלע קולטור. יעדער איינצעלנער איז זעהט דערביי צו בעפריעדיגען זיינע אייגענע פּערזענליכע אינטערעסען, גייסטיגע אָדער מאטעריעלע. אָבער אזוי ווי יעדער איינצעלנער איז א איד, קומט ארויס אין לעצטען סך־הכל, אז די אינטערעסען ווערען בעפריעדיגט פאר א גרויסער אי־דישער מאסע דורך א גרויסע אידישע מאסע, און די בעפריעדי־גונג מוז דעריבער ווילענדיג ניט ווילענדיג טראָגען אויף זיך א קלאָרען אידישען שטעמפּל. דער אידישער שטעמפּל שיידט אָב דאָס אידישע פאָלק פון אלע ארומיגע פעלקער, ווערט ניט נאָר צו א בולט'ען נאציאָנאלען סמן, נאָר אויך צו א קראפט, וואָס דער־האלט טאָג טעגליך די אידישע נאציאָן.

דער בעסטער ביישפיעל פון אזא אומבעוואוסטען נאציאָנאל־קולטורעלען שאפען איז די אידישע פרעסע אין דער אידישער טהעאטער. די וואָס גרינדען א אידישע צייטונג, א זשורנאל, א

טהעאטער, אדער א אידישען „מוזיק האל" (א מין „קאפע־שאנ־טאן) האבען דערביי דאם רוב ניט אין זינען די נאציאנאלע אינ־טערעסען פון דעם אידישען פאלק. זיי ווילען דערביי מאכען א נעשעפט אדער בעפריעדיגען מיט זייער אונטערנעהמען אן אל־געמיין מענשליך בעדערפענים אין קונסט, אויפקלעהרונג און פאלי־טישער טהעטינקייט. און אויך דער לעזער פון דער פרעסע און דער בעזוכער פון דער פארשטעלונג האט דאם רוב אפילו ניט אין דער לינקער פאה דעם נעדאנק, אז דורך זיין לייענען און זיין נע־נייעסען־קראפט. נוט אדער שלעכט, אויף א הויכער מדרגה, אדער אויף א ניעדעריגער, — זענען פרעסע און אידישע פאר־שטעלונגען נאציאנאלע סמנים פון דעם אידישען פאלק און קרעפט פאר זיין דערהאלטונג, — סמנים און קרעפט, וואס זענען אוים־נעוואקסען ס ט י כ י ש, אומבעווואוסט, פון דעם אינסטינק־טיוון נעפיהל, אז דאס אידישע פאלק איז א בעזונדער פאלק און אז זיינע בעדערפענישען מוזען בעפריעדיגט ווערען אויף א בעזונ־דער ארט (לאז זיין מעהר ניט ווי אין דעם פונקט פון שפראך), לויט זיין נאציאנאלער נאטור.

צו דעם זעלביגען ארויסווייז פון א ו מ ב ע ו ו א ו ס ט נאציאנאלען שאפען נעהערען אויך די פערשיידענע אידישע אינס־טיטוציאנען, בעשאפען פון אידען פאר אידען: חברות, פעראיי־נען, לאדזשען, נעווערקשאפטען, ארבייטער־רינגען, פילאנטראפישע אונטערנעהמען, „אנשי־בני"־נעזעלשאפטען און דערגלייכען. אום־באווואוסט שפינען זיי ווייטער דעם פאדעם פון דעם אידישען נא־ציאנאלען לעבען ערשטענס דורך די אידישע שפראך, צווייטענס דורך דעם פאקט נופא, וואס זיי זונדערן אב אין נעוויסע ארגאני־זאציעם אידען פון ניט אידען, און דריטענס — ווען אפילו ניט אומעדום — דורך דעם בעזונדערען אופן, ווי א ז ו י די גע־נעבענע בעדערפענים ווערט בעפריעדיגט פון אידען פאר אידען.

דער בעזונדערער אופן טראָגט שוין אין זיך קלאָר די שפּורען פון דעם בעזונדערען אידישען פּאָלקס־כאַראַקטער.

די צוויי טע קראפט, וואָס ווירקט אויף דאָס אידישע לעבען אין גלות איז אויך אן אומבעוואוסטע, און געהט אין נאנצען להיפּוך צו דער ערשטער. דאָס איז דאָס סטיכישע בעשטרעבען צו אסימילירען זיך מיט דער ארומיגער וועלט. ביי א פּאָלק, וואָס לעבט נאָרמאל אויף זיין אייגענעם לאַנד איז די ארומיגע וועלט און די אייגענע וועלט — איין־און דיזעלביגע וועלט. דאָס בעשטרעבען זיך צו אסימילירען, און דער אינסטינקט פון וועבען אייגענע קולטור העלפען ביי א נאָרמאַלען פּאָלק און שטארקען איינם דאָס אנדערע: דער וועב־אינסטינקט בעשאפט נאציאָנאלע קולטור, און א נאציאָנאלע סביבה, דער צופּאַסונגס־אינסטינקט פערשטארקט דעם נאציאָנאלען „ארום" און ווירקט אָנטריבענד אויף די נאציאָנאלע בעשאפונגס־קראפט. ביי א פּאָלק אין גלות ווירקען די צוויי קרעפט איינע אנטקעגען די אנדערע. וואָס איינע שאפט, ווייל די אנדערע צושטערען.

עס איז שוער צו זאָגען, וואָס וואָלט נעווען דער באַלאַנס פון די צוויי אין גלות פיינדליכע קרעפט, ווען אין זייער קאמף וואָלטען זיך ניט אריינגעמישט די צוויי אנדערע קרעפט, די בעוואוסטזיניגע טענדענצען: די בעוואוסטזיניגע אסימילאציאָן (די דריטע קראפט) און דער בעוואוסטזיניגער נאציאָנאליזם (די פערטע קראפט).

ביז צו דעם סוף פון אכטצעהנטען יאהרהונדערט האָט ביי דעם אידישען פּאָלק דער בעוואוסטזיניגער נאציאָנאליזם תמיד נובר געווען די בעוואוסטזיניגע אסימילאציע. ער האָט זיך פערבונדען מיט דער אידישער רעליגיע און האָט געמאכט פון איהר א מעכטיגען כלי־זין אין דעם קאמף פאר דעם נאציאָנאל־אידישען זיין אויף דער וועלט. אבער צום סוף פון דעם אכטצעהנטען יאָהר־הונדערט האָט די בעוואוסטע אסימילאציע גענימען געווינען די אויבערהאנד איבער דעם נאציאָנאליזם. קודם כל האָט זי פאַנאַנדערגעשפּאלטען די היסטאָרישע אידעענפּירבינדונג צווישן אידישע נאציע און אידישע רעליגיע און האָט דערקלערט, אז מען קען בלייבען אן איר לויט דער רעליגיע און צו דערוועלביגער צייט זיין נאציאָנאל

א דייטש, א רוס, א פראנצויז. די קאנסעקווענטערע אסימילאטא־רען האבען דערפון ארויסגעבראכט דעם שלום, או א געבארענער איד קאן און דארף זיך אין גאנצען אבזאגען אי פון דעם אידישען פאלק, אי פון דער אידישער רעליגיאן.

דער בעוואוסטזיניגער אסימילאציאניזם איז לפי ערך ניט לאנג געווען דער אייניציגער בעל־הבית איבער די מוחות און הערצער פון דער אידישער אינטעליגענץ. וויפיעל שאדען ער זאל ניט האבען געבראכט דעם אידישען לעבען, איז ער געווען א נויטווענדיגער און א נויטיגער איבערגאנג פון דעם אלטען, רעליגיעזען נאציאנא־ליזם צו דעם מאדערנעם. ערשט אויף דעם באדען, וועלכען ער האט בעשאפען, אויף דעם פאנאנדער־ריים פון רעליגיע און נאציאנא־ליטעט, האט געקאנט ארויסשפראצען, פאנאנדערוואקסען זיך און אויפבליהען, דער איצטיגער נאציאנאליזם. אקוראט ווי דער אסימי־לאטאר האט ג'טענה'ט, או מען קאן זיין רעליגיעז א איד און נא־ציאנאל א דייטש, א רוס, א פויל, טענה'ט איצטער דער קאנסעק־וענטער נאציאנאליסט, או מען קאן זיין נאציאנאל א איד, או יע־דער געבוירענער איד א י ז נאציאנאל א איד, וועו אפילו ער איז רעליגיעז א קריסט, א מוהאמעדאנער, אן אטהעאיסט.

מען דארף ניט גלויבען, או אט די נאר וואס אנגערופענע הויפט־קרעפטען פון אונזער נאציאנאליזן לעבען ווירקען יעדערע פאר זיך, ניט צונויפגעמישט מיט די אנדערע. דאס לעבען איז תמיד א זאך, צונויפגעוועבט פון פערשיידענע פעדים. אין איין־און־דעמזעלביגען לעבענס־פאקט קאן מען אויפדעקען די ווירקונג פון די פערשיידענע קרעפטען, וואס גיעסען זיך אין איהם צונויף אין פער־שיידענע פראפארציעס.

אן אסימילאטאריש בלאט, אין אידיש געשריעבען, א מין „פרייע ארבייטער שטימע", ווירקט בעוואוסטזיניג אסימילאטאריש, אומבעוואוסט נאציאנאל. לויט דעם אידעאל נאך, פריידיגט עס צונויפגיעסונג מיט די ארומיגע פעלקער און שניידט דורך א וועג אין די מוחות און די הערצער פון די לעזער — פאר אזא צונויפ־גיעסונג. לויט זיינע מעשים נאך, פומפט עס, וואך אוים ווייך איין, אידישע שפראך און אידישע ליטעראטור ארויס אין די מוחות אין די הערצער פון די לעזער. עס ווערט ארויסגעבראכט די אב־

זונדערונג פון דעם אידישען פאָלק און עם ווערט פערשטאַרקט די פאָאנאָנדערשיידענדע וואָנד.

צוריק איז א נאַציאָאנאַל־אידישע צייטשריפט אין אן אייראָפּעאישער שפּראַך, ווי למשל „דער מאָקאָבעער" אין ענגלאַנד, א נעמיש פון בעוואוסט־נאַציאָנאַלער און אומבעוואוסט אסימילאַטאָרישער טענדענץ. לויט דעם אידעאל נאָך, שניידט ער דורך אין די מוחות און הערצער א ווענג פאר דער נאַציאָנאַלער וויעדער־בעלעבונג פון אידישען פאָלק; לויט די מעשים זיינע, פערשטאַרקט ער ביי איהם די פאָזיציע פון דער ענגלישער שפּראַך, ד. ה. ער טראָגט אראָפּ א שטיק פון דער פאָאנאָנדערשיידענדער וואָנד. אזוי איז אויך, למשל, פרוג'ס נאַציאָנאַל־אידישע לירוק אין רוסיש, ווי די נאָנצע רוסיש־אידישע ליטעראַטור פון דעם נאַציאָנאַלען לאָגער, א נעמיש פון בעוואוסטען נאַציאָנאַליזם און אומבעוואוסטער רוסישער אסימילאַציאָן.

דער היסטאָריקער פון דעם אידישען לעבען מוז שטענדיג האָבען אין זינען דאָס פערוויקלטע און פערפלאָנטערטע שפּילען פון די פיער הויפּט־טענדענצען אין'ם אידישען גלות־לעבען, בעת ער ווילּ אויפּנעהמען א מאָמענט־בילד פון די נייעסטע פאָסירונגען.

דאָס נאָנצע לעבען פון די אמעריקאָנער אידען איז געווען כמעט דורך און דורך אויפּגעבויט אויף דעם בעוואוסטען פּרינציפּ פון אסימילאַציע. אידען האָבען ניט קיין אייגענע אידישע אינטערעסען, ד. ה. אלגעמיין־מענשליכע אינטערעסען אין א אידישער פאָרם פאר אידען, א חוץ רעליגיעזע. דאָס איז דער גרונד־כלל, וואָס הערשט כמעט אומעטום ביי די אידען אין אמעריקא.

וואוהין טרייבען אָבער די לעבענס־נויטען פון די אידען אין אמעריקא? צו דער פערשטאַרקערונג פון דער אסימילאַציאָנספּאָזיציע, אָדער צו דעם אַרויסברענגען פון בעוואוסטען נאַציאָנאַליזם?

נעהמען מיר די וויכטיגסטע פאָסירונגען פון היינטיגען וויינטער.

מיר האָבען דאָ קודם כל געהאַט א צונויפּ־פאָהר פון אידישע פּאַרמערס.

וואָס איז איהר נאציאָנאלע בעדייטונג? האָט זיך א גרופּע אידען צונויפגעקליבען, כדי מישב צו זיין זיך וועגען א מקוה, א חזן, א שוחט און א שוהל? ניין! מען האָט געוואלט קודם כל וועגען אויסלכע „אידישע" זאכען, ווי מיסט פאר די פעלדער, בוריקעס, מאבאק, און הויפטלעך־קרויט, אגראר־קרעדיט, אייגענע מעהל־מיהלען א. אז. וו. דאָס איז געווען א גרופּע ע ר ד ־ ב ע א ר ב י י ט ע ר.

אָבער וואָס האָט מיסט פאר די פעלדער צו טהאָן מיט אידישקייט? פאר וואָס איז זיך די גרופּע „אל־מענשליכע" ערד־בעאר־בייטער ניט צונויפגענפאָהרען מיט אלע אנדערע גרופּען ערד־בעאר־בייטער, וואָס וואָהנען אין א בעשטימטער געגענד? זיי זענען זיך צונויפגענפאָהרען בעזונדער ווי אידען דערפאר, וואָס די מענשהייט איז פאנאנדערגעטיילט ניט נאָר נאָך די ליניעס פון פערשיידענע פראָפעסיאָנען, נאָר אויך נאָך די ליניעס פון פערשיידענע נאציאָנען. יעדע פראָפעסיע פון יעדער נאציע האָט זיך איהר קעסטעלע אויף דעם שאָך־ברעט, בעשאָפען פון דעם איבערשניידען זיך פון די פערשיידענע פראָפעסיאָנאלע און נאציאָנאלע ליניעס.

די אידישע פארמערס זענען א י ד י ש ע פארמערס. זייערע אינטערעסען און ממילא זייער פסיכאלאגיע שטאמען ניט נאָר פון דעם, וואָס זיי נעהערען צו דער פראָפעסיאָן פון ערד־ארבייטער און לאנד־ווירטהען, נאָר אויך פון דעם, וואָס זיי נעהערען צו דער נאציע פון די אידען. זייער לאגע ווערט דיקטירט ניט נאָר פון דער עקאָנאָמישער לאגע, אין וועלכער עס געפינט זיך די לאנדווירטשאפט, נאָר אויך פון דער נאציאָנאלער לאגע, אין וועלכער עס געפינט זיך דאָס נאנצע אידישע פאלק.

וואָלט מען אויף דער אידישער פארמער־קאָנפערענץ נערעדט נאָר וועגען פעלד־מיסט און קרעדיט, וואָלטען מיר נעמוזט זהען אין איהר מעהר ניט, ווי א נייע ס ט י כ י ש נאציאָנאלע אינסטיטוציאָן, וואָס פערשטארקט אומבעוואוסטערהייט און ניט וויללענדיג אונזער נאציאָנאלע פאָזיציע אין גלות אויף דעם זעלביגען אופן, ווי זי ווערט פערשטארקט פון אן אָרדען „בני־ברית", אן „ארבייטער־רינג", אפילו א „פרייע ארבייטער שטימע". אָבער אויך אנדערע רעד האָבען זיך נעלאָזט הערען אויף דער קאָנפערענץ, אוים דעם מויל פון אידישע פארמערס. אידישע נויטען און אידישע

אידעאלען זענען ארויפגעשוואומען אין דער בעראטונג, ד. ה. אלגעמיין מענשליכע נויטען און אלגעמיין־מענשליכע אידעאלען, וואס האבען בעקומען א ספעציפישע באַרם אַדער א ספעציפישע וויכטיגקייט פאר דער גרופע מענשען, וואס רופט זיך „דאס אידישע פאלק".

דאס אידישע פאלק איז א פּאַראַזיטאַרישׁ לעבענס־געוועקס. מיר מיינען דאס ניט גאר אין דעם אנטיסעמיטישען זין פון לעבען פון פרעמדע ארבייט, מיר מיינען דאס אין דעם וויי־טערען שפּעטליך־ביאלאגישען זין. א פּאַראַזיטארישע פלאנץ איז אזא, וואס לאזט איהרע וואַרצלען אריין ניט דירעקט אין די ערד, נאר אין דעם גוף פון אנאנדער פלאנץ, פון וועלכע זי זויגט איהר לעבענס־זאפט. א פּאַראַזיטאַריש פּאַלק כ ו ז געהאלט וועלען. א פּאַראַזיט איז אן אומגליקליך בעשעפענים. אויף דער רייכסטער גרענעץ בעטסטער ערד, צווישען דער שהנסטער, מילך און האָניג טרייער בענדער נאטור, איז ער פער'משפט פערהונגערט צו וועלען, אויב ער האט ניט קיין פרעמדען לעבעדיגען ארגאניזם, אין וועלכען ער זאל זיך קאָנען איינזויגען. און אין אזא אומגליקליכער און מיאוס'ער לאגע געפינט זיך דאס אידישע פאלק, דאס אידישע א־בייטער־פאלק. דער אידישער ארבייטער מעג זיין דער גרעסטער מאדים אין העמרלעך נעהען, אין דראטווע ציהען. אבער נעהמט אט דעם שער־און־נאדעל־מענש, נאל־און־דראטווע מענש און זעצט איהם אריין אין דעם רייכסטען גן־עדן פון דער נאטור, וועט ער אויסגעהן פאר הונגער, ווי עס גענהט אוים פאר הונגער יענע פּאַראַזיטען־מילב, וועלן מען נעהמט צו פון איהר מילבען־שקאָווען, וואס טראָגען איהר צו שפּייז אין מויל אריין, ווי עס דארט איין א פּאַראַזיטען פלאַנץ, וועלן איהר זעצט זי אריין אין דער ערד און ניט איהר ניט די מענ־ליכקייט אריין לאָזען איהרע זויג־וואַרצלען אין א פרעמדען אר־גאניזם.

א מענש איז אבער ניט געבונדען אן זיין ארט לעבען, ווי די פלאנץ, אדער די וואנץ. געצוואונגען פון די אומשטענדען צו פיהרען א וואנצען־לעבען, קאָנען איהם אנדערע אומשטענדען און אידעאלען צווינגען דורכצופיהרען א גאנצען איבערקעהר אין זיין נא־טור. פאר דער אידישער פלאנץ איז אויסגעוואקסען די נויט, וואס

ווערט באַלד צו א נויטוועניגקייט, אריינצולאָזן אייניקע דיקע ווּאַרצלען דירעקט אין דער מוטער־ערד און פון איהר זויגען די הויפּט חיונה. און די נויט איז אָפּען אַרויסגעזאָגט געוואָרען פון די אידישע פּארמער. זיי האָבען זיך צונויפּגעפּאַהרען אויף א קאָנפערענץ ניט נאָר, כדי זייער אייגענע לאָגע צו פערבעסערען, נאָר כדי צו מאַכען פּראָפּאַגאַנדאַ פּאַר אידישע לאַנדווירטשאַפט, אויפצושטעלען אן אידעאל פאר דאָס פּאָלק צו לעבען דירעקט פון נאַטור'ס פולער און פרייער האַנד און אויסצופּאַרשען די בעדינגונגען און וועגען, וועלכע קאָנען פיהרען צו דעם פערווירקליכען פון דעם אידעאל.

אָבער אויך א דירעקטע אידישע לעבענס־נויט פון אידישע פּארמערס איז געקומען צום פּאַרשיין אויף זייער ערשטער קאָנפערענץ. דאָס איז די נויט אין אידישע ערציהונג, די נויט אין אידישע לערער, וואָס האָט זיך אין דאָרף אַרויסגעוויזען נאָך שנעידענדיגער אייַדער אין שטאָדט... געזונדע און שטאַרקע בעדערפניסען פון א פאָלק ריפען תמיד אַרויס מיטלען, ווי זיי צו בעפריעדיגען. די נויט אין אידישע ערציהונג אין דאָרף, וועלכע נאָך מעהר אָנוואקסען און שארפער ווערען, וועט אַרויסרופען צום לעבען א אידישען לעהרער־סעמינאר, וואָס זאָל אויסבילדען מאָדערנע אידישע פּעדאַגאָגען פאר שטאָדט און דאָרף. און אזוי קעיטעלט זיך דאָס איינס און ס'אַנדערע, און אזוי פערצווייגט זיך אין וואַרפט זיך פאַנאַנדער די אידישע נויט, וואָס רופט אַרויס פּארמען פון אידישען נאציאָנאַלען לעבען.

די אידישע פּארמער־בעוועגונג אין אמעריקע האָט אָבער נאָך א טיעפערע און וויכטיגערע נאציאָנאַלע בעדייטונג. וואָס מעהר מיר דרינגען אַריין אין די לעצטע וועסט־פאַסירונגען, וואָס האָבען א שיכות צו אונזער פאָלק, אַלץ מעהר וועלט אונז קלאָר אז די לעצטע און טיעפסטע פערענטפערונג פון דעם אידישען פּראָבלעם, די בעשאפונג פון א זעלבסטשטענדיגער, פרייער אייגענער היים איז אן אידעאל, וואָס צו זיין פערווירקליכונג וועט אונזער דור דארפען אוועקלעגען די ערשטע גרונד־שטיינער.

די סכסוכים וועגען דעם „וואו" פון דער אידישער היים זענען שוין כמעט ווי אין גאַנצען בערשוואונדען. דאָס איז די פרייע און

אונז פריינדליכע טערקיי. די אָפיציעלע, עהרענפאָלע איינלאָדונג פון דער טערקישער רעגיערונג, צו בעזעצן זיך אין איהר לאַנד, וואו נאָר מיר ווילן, און די אָנגעבריייטקייט אַוועקצוגעבן אין גאַנצן אין אונזער בעל־הבית'שקייט אזא צוקונפטס־פולע, נאָך ניט בעזעטע פראָווינץ, ווי מעסאָפאָטאַמיען, האָט מיט א שטאַרקן רוק, ווי דאָס טרעפט אָפטמאָל אין דער געשיכטע, אראָבגעשלעפט אין אידעאל פון הימל און אַוועק געשטעלט איהם אויף דער רעאַלער ערד. פאַלעסטינא און די נאַכבארלענדער, דאָס איז דער „וואו" פון דער אידישער חיים. די גלייכצייטיגע קאָלאָניזאַציע פון פאַלעסטינא און מעסאָפאָטאמיע, דאָס איז דער „ווי אזוי" פון איהר מקוים ווערן אין לעבן. פון היינט אָן און להבא, דאָס איז דער ענטפער אויף דעם „ווען".

אָבער צו דער קאָלאָניזאַציע דארף מען האָבן קאַפּיטאַל. עס ווילן אין דער ערשטער צייט געהן אין א ביטערן קאַמף מיט דער נאַטור, צו בעצווינגען זי און צו מאַכן זי מאַכער־טהעניג פאַר אונזערע ציעלן, מענשען וואָס וויסען נאָך ניט, ווי צו בעגעהען זיך מיט איהר, רעקרוטן פון דעם לאַנדווירטשאַפטס־חיל, וואָס ווילן אין דער מלחמה גופא זיך מוזען לערנען די מלחמה. גוטע סאָלדאַטן און אָפיציערן ווילן דערווייל וואַקסען און זיך אויסבילדען אין גלות־אַמעריקע. אויב מיר ווילן דאָ פערשטעהן די נאַנצע בעדייטונג פון דער אידישער אגראַר־בעוועגונג, אויב מיר ווילן אָנווענדען די גאַנצע נויטיגע ענערגיע אויף אייניצופונדעווען זי און צו שטיצען זי, קאָנען מיר ברענגען דערצו, אז אמעריקא זאָל אין א יאָהר צעהן, פופצעהן אָרום, יאָהר אויס, יאָהר איין אָנהויבען ארויסשיקען אין אונזער נייער אלטער היים מחנות פון אידיש ערצויגענע לאַנדווירטהען, געזונדע, פרייע און שטאָלצע מענשען, ווען מעם כלי־זין אין דער מלחמה פאר'ן לעבען ווילן שוין ניט מעהר זיין שער און נאַדעל, נאָל און דראָטווע, מקח וממכר, נאָר דער אקער־אייזען און דער שניט־מעסער. זיי ווילן שנעל פערמעהרען די דיקע וואָרצלען אין אונזער אייגענער ערד און בוען די צוקונפט פון אונזער פאָלק.

די פאַרמער־קאָנפערענץ איז א אידישע אינסטיטוציע. וואָס איז ניט נאָר סטיכיש ארויסגעשפרונגען פון א אידישער לעבענס־

נויט, נאָר וואָס איז שוין אין איהר ערשטען שריט בעגאָסען מיט שטראהלען פון א בעוואוסטזיניגען פּראָגרעסיוועז נאציאָנאליזם*). דאָס איז אין אמעריקע א נייע זאך, א סמן פון א נייעם לעבען. ביז אהער האָבען אין אמעריקע געקעמפט דער אומבעוואוסטער וועב־אינסטינקט פון דעם אידישען פאָלק מיט דעם אומבעוואוסטען צו־פאָסונגס־טריעב, און אויף דער צופאָסונגס־שאָל, איז מיט איהר נאכצער געווייכט געלעגען די אָפּיציעלע און אינטעליגענטע בע־וואוסטע אסימיליאציאָנס־טענדענץ. עס ווייזען זיך סמנים פון א פּעריאָד, וועז אויף דער אנדער שאָל פון וואָג וועלט ארויפגעלעגט דאָס נעווייכט פון בעוואוסט־נאציאָנאלע בנינים.

די פאַרמער בעוועגונג איז נאָר איין סמן אזא, עס זענען דאָ נאָך אנדערע סמנים, וואָס בעווייזען די נידערלאָגע פון דעם בעוואוסט־זיניגען אסימילאציאָניזם אין דעם אידישען לעבען און דענקען.

2.

(די רייזען־אבענדען, די קהילה).

דעם ווינטער האָבען מיר אין ניו־יאָרק נעהאט א נאסט פון איראָפּע — אברהם רייזען. אויפגענומען האָט מען איהם מיט א בעגייסטערטען קבלת־פּנים אין אייניעם פון די גרויסע אידישע טהעאטערס, וואָס איז געווען פול נעפּאקט. נעוועגענט האָט מען זיך מיט איהם אין אייניעם פון די גרעסטע זאלען פון דעם אידישען קוואַרטאל, אין קלינטאָן האָל, און הונדערטער האָבען געמוזט נעהן צוריק, ווייל עס איז שוין מעהר ניט געווען קיין פּלאץ.

גרויסע, שטורעמדיגע, ענטהוזיאסטישע פּאָלקס־פערזאמלונגען פון דעם אידישען קוואַרטאל צוליעב א וועלכען עס איז נאסט פון איראָפּא זענען קיין נייעם ניט אין ניו יאָרק. אָבער אין קיינע פון

*) מיין אבשעצען די פארמער־בעוועגונג פון יענער צייט איז געווים געווען פריי פון א צו־ראזעווען אפּטימיזם, אָבער פרינציפּיעל בלייבט ריכטיג דער בליק אויף איהר נאציאָנאלען בעדייט. (1918)

זיי האָט זיך ניט אויסגעדריקט אזוי קלאָר זייער אידישער כאַראַקטער, ווי אין די רייזען־אבענדען. אויך אין יענע פערזאָנלעכקייטען אָבען אידישע רייד אַרויסגערופען אין אידישע הערצער פּאָסיטיווע התּלהבות. אָבער די אידישע שפּראַך איז געווען כּיהר ניט, ווי א געציייג. דער קוואל פון בעגייסטערונג האָט נעשלאָגען פון דער פּאָליטיק, דאָס רוב, פון דעם רוסישען רעוואָלוציאָנערען קאַמף. אין די רייזען־אָוונדען האָט פּאָליטיק ניט געשפּיעלט קיין ראָלע. זיי זענען געווען פּאָלקס־יום־טובים, געפּייערט פון אידישע מאַסען צולויב א אידישען דיכטער.

דער בעגייסטערטער קבלת־פּנים און דער ווארעמער, הארצלי־כער אבשיעדס־אָוונד, וואָס דער עולם האָט געגעבען רייזען'ען, בע־ווייזען אז אויך אין ניו־יאָרק, ווי אומעדום אין דעם אידיש־רעדעני־דען גלות, הויבען זיך אָן אין דער פּאָלקס־נשמה צו וועבען אין דער שטיל פעדים פון א נייער ליעבשאפט, מען קאָן זאָגען פון א נייעם קולט: דער ליעבשאפט פון דעם פּאָלק צו זיינע העלדען אויף דעם פּלאַץ פון קולטור, און בעזונדערס צו דער אייגענער, נאָהענטער ליטעראַטור אין דער פּאָלקס־שפּראַך.

אזא ליעבשאפט איז איצטער ביי אלע פּעלקער געוואָרען דער פונדאַמענט פון א פּראָגרעסיווען נאַציאָנאַל־גע פּיהל, וואָס פערטרייבט אומעדום דעם אלטען שאָוויניזם. פּראָגרעסיווע פּעלקער, אָדער פּראָגרעסיווע טיילען פון א פּאָלק שטאָלצירען מעהר ניט מיט די נצחונות פון דעם פּאָלקס־חיל אויף דעם שלאַכט־פּעלד אָדער מיט די העלדישקייטען פון דער אייגענער דיפּלאָמאַטיע, וואָס איהר האָט זיך אייגענעבען א־ייגצוגאַרען אין אין זאָ אַריין דעם ליעבען שכן. די גרונדלאָגע פון דעם מאַרערנעם, פּראָגרעסיווען נאציאָנאַל־שטאָלץ זענען די נצחונות פון דעם פּאָלק אויף אלע פעלדער פון דעם אלגעמיין־מענשליכען פּראָגרעס.

אזא מאַרערן־פּראָגרעסיווער נאציאָנאַל־שטאָלץ וועט אויך אויסוואַקסען ביי דעם אידישען פּאָלק, ווי נאָר עס וועט זעלבסט־שטענדיג און זעלבסט־בעווואוסט אַרויפטרעטען אויף דעם וועג פון אלגעמיין־מענשליכער עטנוויקלונג און — וועט האבען, מיט וואָס איבערצונעהמען זיך ניט נאָר אויף דעם חשבון פון דעם רייכען,

גלענצענדען עבר, נאר אויך מיט וואס צו שטאלצירען אין א גע־זונדען, קולטור־שאפענדען היינט.

אויף רייזענ׳ס אבשיעדס־אוועגד איז פיעל גערעדט געווען וועגען דעם צושטאנד פון דער אידישער קולטור אין אמעריקא. שוואַרץ־זעהר און ראָזא־פּאַרבען־זעהר האָבען געהאלטען אין גלייכגעוויכט די שאלען פון דעם וואָג. געטראָפען אין פּינטעל אריין האָט מ א ר ר י ס ו י נ ט ש ע ו ס ק י. מיר זענען נאָך ניט לאנג אין דעם לאנד, האָט ער געזאגט (אויך גיעב איבער דעם תוך פון זיינע רייד). ווי פון א בהלה זענען מיר געקומען אהער. ערשט איצטער הויבען מיר אָן צו קומען צו זיך. מיר לעבען איבער אָן איבערגאנגס־עפאָכע. ערשט איצטער הויבען מיר אָן קוקען אויג אין אויג דער פראגע: זאלען מיר בלייבען אידען, אדער ניט? אוּן אויב מיר וועלען בלייבען אידען („און מיר ו ו ע ל ע ן בלייבען אידען!" — האָט ער אויסדריקליך בעטאָנט) וועלען מיר געווים אַנהויבען שאפען אונזער אייגענע אידישע קולטור.

די איבערגאנגס־עפאָכע פון אסימילאציע צו א זעלבסטשטענ־דיגען נאציאָנאלען לעבען איז גלות, — אזוי לאנג ווי מיר וועלען בלייבען אין איהם, — איז כאראקטעריסטיש ניט נאָר פאר עמע־ריקא. דער פראָצעס שפיעלט זיך אָב אומעדום. מעהר נישט אין איראָפּא האָט ער זיך אָנגעהויבען א ביכעל פריהער, דעריבער איז זיין גאנג און זיין וועג דאָרטען א סך קלאָהרער איידער דא. די בעוואוסטזיניגע אסימילאציאָנס־טהעאָריע האָט שוין דאָרטען גאנץ ענטשיידען דערלעבט איהר מפלה. אין אמעריקא הויבט ערשט אָן צו שאקלען זיך די ערד אונטער איהרע פיס. נאָר ניט וועניגע פיהרער, אין דוקא גאנץ וויכטיגע, זענען שוין בעציִיטענס אראָבנע־שפּרונגען פון איהר. אוּן דער אומבעוואוסטער דער סטיכיש־נאציאָ־נאלער לעבענס־פּראָצעס העלפט דער אינטעליגענץ ערויסרייסען זיך פון דעם אסימילאציאָנס־חושך.

מיר האָבען אין דעם פאָריגען קאפיטעל אויפגעוויזען אויף די סטיכיש־אויסגעוואקסענע אידישע פאָרמער־בעוועגונג, וואס איז שוין אין איהר אָנהויב בעגאסען געוואָרען מיט העלע שטראהלען פון א בעוואוסטזיניגען, פראָגרעסיוו־נאציאָנאלען גייסט. פּרינציפיעל ניט וועניגער וויכטיג איז דיִ ק ה ל ה־ב ע ו ו ע ג ו נ ג אין

ניו־יאָרק און אין אַנדערע אַמעריקאַנישע שטעדט. איך זאָג: „פּריוו־ציפּיעל", ווייל עס איז נאָך א גרויסע שאָלה, אויב די ניט לאַנג נע־גרינדעטע ניו־יאָרקער קהלה קאָן אין איהר איצטיגער פּאָרם שפּיעלען א וויכטיגע פּראַקטישע ראָליע אין דעם אויפּבוי פון דעם אידישען נאַציאָנאַלען לעבען.

איהר קאָנסטיטוציע איז נאָך דערווייל צו וועניג דעמאָקראַ־טיש, א גרויסער טייל פון איהרע פיהרער האָבען נאָך נעפּונען צו וועניג צוטרויען צו זיך אין די גרויסע מאַסען פון פּאָלק. דער רא־דיקאַלער עלעמענט פון דעם אידישען קוואַרטאַל האָלט זיך דערווייל כמעט אין גאַנצען פון דערווייטען. אָבער ווי אונפּאָלקאָמען די אי־דישע קהלה זאָל ניט זיין, וואָס עס זאָל ניט זיין איהר וויטערדינער גורל, דריקט זי שוין איצטער אויס א פּאָלישטענדיגען ברוך מיט דעם אַסימילאַציאָנס פּרינציפּ.

דאָס אַסימילאַציאָנערע יודענטהום קאָן זיך אָרגאַניזירען נאָר אויף איין אייניגער גרונדלאָגע — אויף דער גרונדלאָגע פון דער אידישער רעליגיע. „אידען זענען ניט קיין נאַציע, זיי זענען נאָר א רעליגיעזע סעקטע. און אויף וויפּיעל זיי זענען רעליגיעז, אויף אזוי פּיעל זענען זיי אידען", — דאָס איז דער הויפּט־אני־מאַמין פון דער אַסימילאַציאָנער טהעאָריע. דער אידישער נאַטעס־דיענסט, דער אידישער קולטוס, ניט די אידישע קולטור איז דער זין פון דעם אידישען לעבען אויף דער וועלט. די אידישע קהלה איז דעריבער כמעט אומעדום א אידישע „קולטור־נעמיינדע", א ריין רעליגיעזע אָרגאַניזאַציע, וואָס האָט איהר רעכט אויף א זעלבסט־שטענדיגע עקזיסטענץ געשעפּט פון דעם ריין רעליגיעזען לעבען.

די אָרגאַניזאַציע פון דער אידישער קהילה אין ניו־יאָרק ברענגט אַריין א פּרינציפּיעלע נייעס. זי איז, לויט איהרע פּרינצי־פּען, ניט קיין קולטוס־ געמיינדע. זי איז אויפגעבויט פון דע־לעגאַטען פון פּערשיידענאַרטיגסטע אידישע פּעראַיינען, פּיעל פון וועלכע האָבען גאָר ניט צו טהאָן מיט דער אידישער רעליגיע. יע, אפילו אטהעאיסיטישע פּעראַיינען פונ׳ם אידישען פּאָלק האָבען א רעכט צו שיקען איהרע דעלעגאַטען. האָבען קריסטליכע פּעראַיינען פונ׳ם אידישען פּאָלק, — אויב אזעלכע וואָלטען ביי אונז געווען מעגליך, — אויך אזא רעכט? פּראַקטיש האָט די

פראגע קיין ברעקעל זין ניט פאר אונז, אבער פרינציפיעל מעג מען זי אוועקשטעלען אן זאגען: אז על פי יושר און על פי שכל וואל־טען אזעלכע פעראיינען, אויב זיי וואלטען מעגליך געווען, גאנץ געווים געמאגט בעלאנגען צו דער אידישער קהילה, ווייל זי האט פרינציפיעל געבראכען מיט דעם אידיש־רעליגיעזען פרינציפ, און דארטען, וואו אן אטהעאיסט איז כשר, מעג א גלויביגער אידען־קריסט אויפנעמען וועלען מיט ברייטע ארעמס.

וואס בעדייט דער פרינציפיעלער ברוך מיט דעם אידיש־רע־ליגיעזען פרינציפ?

ער בעדייט, אז דאס לעבען רוקט אויך אין ניו־יארק ארייס דעם נייעם, ניט אסימילאטארישען און ניט אלט־רעליגיעזען טייטש פון „אידישקייט". אידישקייט איז ניט רעליגיע, נאר נאציע; נ י ט קולטום, נאר קולטור. ניט די אידישע רעליגיע האט בעשאפען די אידישע נאציע, די אידישע נאציע האט צוליעב איהרע נאציאנאלע און קולטורעלע ציעלען בעשאפען די אידישע רעליגיע, און זי קאן זי איבעראנדערשען, לויט איהרע בעדערפענישען, אדער פערבייטען אויף אן אנדערע, אדער לאזען זי רוהיג בעשטעהן אין איינעם מיט אנדערע, אדער אין נאנצען זי אבשאפען צוריק.

די אידישע קהילה פון ניו־יארק האט, אמת, אויפגענומען אויפ'ן צעטעל פון איהר פראקטישער ארבייט די בעפריעדיגונג פון א סך ריין א י ד י ש־רעליגיעזע נויטען, ווי מקוה, שחיטה, א. אז. וו. אבער דאס איז ניט לויט פרינציפ, נאר אויס א פורען צופאל: די מאיאריטעט פון די פעראיינען, וואס זענען צוגעשטאנען צו דער קהילה, זענען אידיש־רעליגיעז, און דעריבער וועלען זייערע בעדער־פענישען בעפריעדיגט קודם כל. וואלט די מאיאריטעט בעשטאנען פון ק ר י ס ט ל י ך־אידיש פעראיינען, וואלט די פערוואלטונג געמוזט זארגען פאר די בעפרידיגונג פון די קריסטליך־אידישע רעליגיעזע הצטרכות'ען. א קאמיטעט וואלט געמוזט דערוועהלט ווערען, צו זארגען פאר מעות־קריסטמעס־בוים, אדער מעות־פאסכא־חזר'ל, קיין איד זאל חלילה ניט בלייבען אהן א טענענבוימדעל אויף קריסטמעס, אדער אהן א שטיקעל חזר'ל אויף פאסכא.

אין דערינען ליגט אויינער פון די הויפט־פעהלערען אין דער אידישער קהילה: די כאאטישע בעשטימונג פון איהרע פונקציעס.

זי האָט געבראָכען אין דער אָרגאַניזאַציאָנס פראָגע מיט דעם רעלי־
גיעזען פּרינציפּ, זי האָט אָבער דעם ברוך ניט קאָנסענקוועט דורכ־
געפירט. זי איז נאָך אויך א סמן פון דער א י ב ע ר ג א נ ג ס־
צ י י ט, פון דער צייט, ווען די אידען זענען נאָך אַליין ניט גאַנץ
קלאָר, וואָס זיי זענען: א י ד ע ן, אָדער קינדער פון דעם אי־
דישען גלויבען?

ווי נאָר זיי וועט קלאָר ווערען, אז זיי זענען א י ד ע ן, וואָס
פאָר א גלויבען זיי זאָלען ניט האָבען, אזוי וועלען זיי מוזען אויך אין
די פונקציעס פון זייער קהילה שטרענג דורכפיהרען דעם ו ו ע ל ט־
ל י כ ע ן פּרינציפּ פון נאציע, אנשטאָט דעם יענע־וועלטליכען פון
רעליגיע. אין וואָס איינער זאָל ניט גלויבען, אין משיח אָדער אין
קריסטוס, דרך־ארץ פאָר זיין עהרליכען גלויבען! אָבער זיינע רע־
ליגיעזע בעדערפענישען קאָנען און טאָרען ניט בעפריעדיגט ווערען
אויף קהל'שען חשבון. וועגען זיי זאָל ער אַליין זאָרגען, אין אויסער־
קהל'שע פעראיינען און קאָנגרעגאציעס.

ענג פערבונדען מיט דער כאָטישער בעשטימונג פון איהרע
פונקציעס איז דער כאָטישער אויפבוי פון דעם פונדאָמענט גופא.
די אַלטע אידישע קהילה — די „קולטוס־געמיינדע" האָט א שארף־
קלארען בעגריף פון יענע קלענערע אינהייטען, אויף וועלכע זי
רוהט, וועלכע זי שטעלט פאָר. די איינהייט פון דער אַלטער קהילה
איז אומעדום די סינאגאגע, דער מנין, די דאוון־שוהל. אַלע מנינים,
בתי־מדרשים, דאוון־שוהלען אין איינעם בילדען די רעליגיעזע
קהילה. די איינהייטליכקייט פון דעם אויפבוי האָט געפיהרט צו
אן איינהייטליכקייט אין די פונקציעס, אין יענע ענינים, וועגען
וועלכע די קהילה האָט געדארפט זאָרגען. די מאָדערנע ניו־יאָרקער
קהילה האָט אין איהר פונדאָמענט פערשיידענארטיגסטע פעראיי־
נען, און זייערע דעלעגאטען וועלען געשיקט, ווי פערטרעטער פון
בעשטימטע אינטערעסען־גרופען, וואָס האָבען צו זאָרגען, לויט זייער
צאָהל און מאַכט, פאָר די בעפריעדיגונג פון בעשטימטע לעבענס־
נויטען, וואָס האָבען זיי אַרויסגעהופען אין לעבען.

אָבער א סך אזעלכע פעראיינען האָבען לחלוטין גאָר ניט צו
טהאָן מיט קהל'שע ענינים. צו דער קהילה קאָן בעלאָנגען אַן
„אָרעמע־מיידלעך־קימפעטאָרען־פעראיין", ווי אויך א „רזשואיש

ליבעראל דענסינג קלאָב". די לעבענס־נויטען, וואָס האָבען ארויס־נערופען זייער עקזיסטענץ מעגען זיין זעהר וויכטיג און זעהר אידיש, קאָן מען דאָך ניט איינזעהן, וואָס פאר אַ סמיכת הפרשה זיי האָבען מיט קהל'שע ענינים און פאר וואָס דער קהל דארף פערטרעטען אויף קימפעטאַרען־און־דענסיג־אינטערעסען. דער גראָנק פון דער קהילה איז — פערזיכערונג פון אלע אידען, אלס א י ד ע ן, א ר א ב ג ע ר ע כ ע נ ט די פערשיידענקייט פון זייערע ספעציעלע אינטערעסען. דער אָרגאַניזאַציאָנס־פרינציפ אָבער איז אזא, וואָס ר ע כ ע נ ט לכתחילה א ר י ן די פערשיידענקייט פון די ספע־ציעלע אינטערסען, וואָס דריקט זיך אויס אין דער פערשיידענקייט פון די ספעציעלע פעראיינען, וואָס זענען די אייגענטליכע בעלי־בתים פון דער קהילה, די בעלי־בתים אין דער לעצטער אינסטאַנץ.

מיט דער צייט וועט דאָס, פערשטעהט זיך, מווזן ווערען אנ־דערס. א פרייע אידישע קהילה, וואָס האָט זיך אָבגעזאָגט צו זיין א ק ו ל ט ו ס־געמיינדע, מוז ווערען אָדער א ק ו ל ט ו ר־ג ע־מיינדע און האָבען אין זיין פונדאַמענט אויפצולע ק ו ל ט ו ר־ז ע ר א י י נ ע ן. אָדער זיין אין גאנצען א ריין־נאציאָנאלע ג ע־מיינדע, א פערטרעטונג פון אידען אלס אידען און האָבען אין איהר פונדאַמענט ריין נאציאָנאלע „א ר ט ל י כ ע ק ה י ל ה־ז ע ר־א י י נ ע ן" צו וועלכע יעדער איד זאל מעגען בעלאנגען, וואָס וויל נאָר אריין, וואָס וויל נעמ העלפען טראָגען די לאסטען פון דער קהילה און, דורך זיינע אויסדרוועהלטע, בעשטימען דעם גאנג פון איהרע ארבייטען.

ווי די מעשה איז — איז די גרינדונג פון דער אידישער קהילה א פרינציפיעלע ניעדערלאגע פון דעם אסימילאציאָנס געדאנק, א האלב־בעוואוסט נאציאָנאלער שאפען, א כאראקטעריסטישער שטריך פון אינזער אויבערגאנגס־צייט, א סמן פון א נייעם לעבען.

דאָס נייע לעבען, אפריל־מאי, 1909.

אַ אידישע דאָרף און אַ אידישע פּאָלקס־באַנק

(וועג־נאָטיצען).

כמעט אומעטום, וואו איך פרעג זיך נאָך וועגן דעם שטרעבן פון אידען צו לאַנד, צו „קרקע", בעקום איך נאָכן פּאָזיטיוון, דער־פרעהענדע ענטפערס: עס זענען אומעטום דאָ איינצעלנע פּערזאָנען און גאַנצע גרופּען, וואָס רייסען זיך מיט אַלע כוחות פון שטאָדט — ניט „צוריק צום לאַנד", נאָר „צום ערשטען מאָל" — צו אַ געזונדען, פערנינפטיגען לעבען אויף דעם שויס פון דער מוטער־ערד.

מען קאָן אָהן שום ספק שוין איצטער רעדען פון אַ סטיכישער אַגראַרישער בעוועגונג צווישען דעם אידישען פּאָלק אין אַמעריקע, אַ בעוועגונג, וואָס איז אויסגעוואַקסען פון דעם לעבען גופּא, און וואָס האָט, ווי מיר דוכט, זעהר וועניג שיכות צו די פערשיידענע „איזמען", וועלכע מיר האָבען געטראָפען אין די מאַסען.

עס איז דעריבער אויך כאראַקטעריסטיש פאַר איהר, וואָס זי בעשרענקט זיך ניט אויף אָנהענגער פון אַ בעשטימטען קלייזל, אפילו ניט פון אַ בעשטימטער פּאַרטיי אָדער קלאַס, קאָסמאָפּאָליטען און נאַציאָנאַליסטען, ראַדיקאַלען און פרומע, סאָציאַל־דעמאָקראַטען און אַנארכיסטען, פּועלים, פּעדלער און שוחטים, — י ע ד ע גרופּע פון דעם אידישען לעבען האָט שוין אָבגענעבען פערטרעטער אין דער נייער בעוועגונג און אַ גרויסער טייל פון זיי האָבען שוין מעהר אָדער וועניגער פערווירקליכט זייער ציעל.

אַ מומחה אין דעם ענין, וואָס האָט ניט לאַנג בעריזט דאָס לאַנד נראָד מיט דעם צווועק — בעקאַנט צו ווערען מיט דער אידישער פּאַרמערי אין אַמעריקע (לויידער, האָב איך נאָך קיין רעכט ניט עפענטליך מיטצוטיילען זיין נאָמען) פערזיכערט, אז אין די לעצטע צוויי־דריי יאָהר זענען צוגעקומען וועניגסטענס אַ פּאָר טוי־

זענד נייע אידישע פּאַרמערס, וואָס האָבען זיך בעזעצט אויפֿן לאַנד אָהן דער הילף פון וועלכע עס איז פילאַנטראָפּישע אינסטיטוציעס, וועלכע זענען כלומרש'ט בעשאַפען געוואָרען צוליעב דעם צוועק.

און ס'איז אפשר א גליק פאַר די נייע פּאַרמערס, וואָס זיי האָבען ניט נעהאַט צו טהאָן מיט אונזער אַגראַר־פילאַנטראָפּיע, און פון נאַנצען הארצען ווינשען מיר זיי, זיי זאָלען ניט דאַרפען קיינמאָל אָנקומען צו איהרע טובות. איך וויל ניט בעצוויפלען דאָס גוט־הארץ פון אונזערע כלל־טהוערס און פערזאָרגערס אין דעם ענין, — אָבער אזוי אומגעלומפערט, מיט אזוי וועניג פערשטאַנד און פערשטענדניס פון דעם פאַלק, צו ארבייטען, האָט אפילו א רוסישע קאַנצעלאַריע ניט בעווייזען. און א רוסישע קאַנצעלאַריע מעג דאָך באמת ארויס־נעהמען א פאַטענט אויף בערישע אומגעלומפערטקייט און האָבען־דאָס־פאַלק־אין־דער־אדמה.

אז מען הערט זיך אָן די מעשיות וועגען אונזער אַגראַר־פילאַנטראָפּיע, וואָס וועלען דערצעהלט אין פעראינטערעסירטע און גוט אונטערריכטעטע קרייזען, געהט איינעם דורך א שוידער איבער'ן לייב. דעספּאָטישער מוטה־ווילען, פעדרעהטע פרינציפּען, ניט א טראָפען דרך־ארץ צו דעם מענשען, זיין ווילען און זיינע נייגונגען, ביוראָקראַטישע פערשלעפענעם און אבגעלאָזטקייט, — אָט דאָס זענען די הויפּט־שטריכען, וואָס טרעטען בולט ארויס, דא איינציג־וויז און דאַרט אַלע אינאיינעם, — אין דער טהעטיגקייט פון אונזערע פילאַנטראָפּען.

אין איין אָרט און צו א געוויסער צייט האָט געהערשט דער פרינציפּ, אז אידען מוז מען בעזעצען דוקא צווישען גוים, אוז דער רעזולטאַט דערפון איז געווען, אז נאָך א צייט פון מאַטערניש און פיין, וועז דער פּאַרמער האָט זיך שוין דערשלאָגען צו א שעהנעם עקאָנאָמישען מעמד, וועלט ער געצוואונגען צו אנטלויפען פון זיין פּאַרם מחמת מורא, די קינדער זאָלען זיך ניט אויסמישען מיט די קריסטען. ס'איז כמעט ניטא קיין איין פּאַרם־היים, פערוואָרפען צווישען גוי'אישע שכנים, וואָס האָט דערוואָקסענע קינדער, און זאָל בלייבען פריי פון דער דאָזיגער טראַגעדיע.

און ניט דוקא פרומע אידען לייגען פון איהר. איך האָב אוף זאכען אָנצונעהמען, אז ניט זעלטען וועלט אפילו א ראַדיקאַל אויפ־

געציטערט פון דעם געדאנק, אז זיינס א קינד וועט התונה האָבן פאר א קריסט.

עס איז מיר, אויף מיין איצטיגער רייזע, בעקאנט געוואָרען א פאל, וואָס האָט פלוצלונג פאנאנדערגעשפּרעצט פאר מיר א אידיש האָרץ, אקוראט ווי דער הימל וואלט זיך געשפּאלטען און אנטפלעקט פאר מיר סודות, וואָס זענען ביז אהער געווען פערבאָרגען פאר יעדעם מענשליכע אויג.

דער פאל איז גראָד ניט מיט א פאַרמער, נאָר מיט א בכבוד'דיקן אידישען בעל־הבית, א הויך־ענטוויקעלטען, זעהר ערנסטען און פיעלאויפטהוענדען סאציאליסט פון א קליינעם שטעדטל אין לאנד. דאָס שוין פון יאָהרען און יאָהרען פאנאנדערגעריסען די פערדים פון דער אידישער רעליגיאָן און האָט זיין קליינע אידישע סביבה אויסגעלערנט רעספּעקט און טאָלעראנץ צו זיין פרייען לעבען. אויף האָבען איהם נאָך ניט בעריהרט די נייע, פראָגרעסיוו־נאציאָנאלע ווינדען, און, ווי עס ווייזט אויס, האלט ער קנאפּ־וואָס פון זיי.

אָבער ער האָט דערוואקסענע קינדער, וואָס חבר'ן זיך מיט קריסטען, און — א שווערער שטיין ליעגט ביי איהם אויפ'ן האַרצען: וואָס קאָן חלילה דערפון ארויסוואקסען? צום גליק האָט ער בעמערקט, אז ביי איינעם פון זיינע קינדער האָט זיך ארויסגעוויזען עפעס א סטיכישער, אומדערקלעהרליכער ווידערווילען אנטקעגען א צו נאָהענטען לעבען מיט די קריסטען — און דער ראדיקאל־אטהעאיסטישער קאָסמאָפּאָליט גלעט צופריעדען די וואָנץ און — מאכט א שוויינ! ער קעמפט חלילה ניט אנטקעגען אזוינע „רעאקציאָנערע" געפיהלען: מיט ציטערניגער האָפענונג קוקט ער אויף זיי, טאָמער וועלען זיי זיין די געווינשטע שמירה...

וואָס איז דאָס: די שטים פון בלוט?

דאָס קאָן גרייליך זיין! אידעען, וואָס לעבען דור אויס, דור איין, געהען אריבער אין פלייש און בלוט, און אויב זיי שאדען קיינעם ניט, האָבען זיי א רעכט ווייטער צו לעבען. איהר מענט קוקען אויף דער קריסטליכער רעליגיעזע, ווי איהר וואלט; איהר מענט קעמפען ווי היים פאר דאָס הייליגע מענשליכע רעכט פון יעדען איינצעלנעם אידען אָנצונעהמען יענעם גלויבען, וואָס רעדט וואַרעמער צו זיין הארצען, (עם פערשטעהט זיך, אז וועגען [illegible]

ג י י נ ע ר, וואָם רעכענען, אז יענער גלויבען איז דער בעסערער, פאר וועלכען מען גיט כּיהר חזיר־שמאַלץ, רעדט מען דאָ ניט אזן וועגען זייער שיקזאַל קימערט מען זיך ניט).

איהר כּענט, זאָג איך, ווי אייגנע'עקשנ'ט זיין אין פאַנאַנדער־שיידען צווישען נאַציאָן אזן רעליגיאָן,—אייגנט שטעהט דאָך אויסער יעדען צוויפעל, אז דער איד האָט אקוראט אזא הייליג רעכט אויף זיין א י ד י ש ע ן גלויבען, אויף זייע אידישע רעליגיעזע אָדער נאַציאָנאַלע סימפאַטיען אזן אנטיפאַטיען (כּל זמן קיינער ליידט פון זיי ניט), ווי יעדער אנדער מענש. אזן אזא הייליג רעכט ווערט פשוט געטראָטען מיט די פיס, וויבאַלד איהר זוכט מ י ט א כ י ו ן אַרייננצוישטופען דעם אידען אין א רייז קריסטליכע סביבה, וואו פאר די קינדער מוז ארויסווּאקסען די געפאַהר אין נאַנצען צוכּויפצוגיעסען זיך כּיט דער קריסטליכער וועלט, — א געפאַהר, וואָם רודערט אויף די נשמה בין צו איהר לעצטען גרונד אפילו ביי אייניגע קאָסמאָפאָליטישע ראַדיקאַלען; א פישמא שוין — ביי א פשוט'ען פרומען אידישען פאַרמער!

אין אן אנדער אָרט ווערט די אַרבייט צולייעב דער אידישער פאַרמערין בעהאַרישט נאָר פון א שפּאַגל נייעם פרינציפ: דער פאַרמער פון דעם נביאים־פאַלק זאָל האָבען די הייליג מיסיאָן צו בעווייזען פאר דער נאַנצער וועלט דעם העכסטען מוסטער פון מאָ־ראַלישער פאַלקאָמענהייט, פון א ריינעם לעבען אין אַרבייט אזן פשטות, אין עהרליכע, אידעאַלע בעציהונגען פון מענש צו נאַטור, וויבי פון די זיכדיגע שטעדט מיט זייער צולאָזענעם רעש אזן יאָגע־נישׂ נאָך גאָלד. דעריבער דאַרף מען דעם אידישען פאַרמער אוועק־שטעלען אין אזעלכע בעדינגונגען, וואו ער זאָל קאָנען אין יסורים של אהבה אבקומען ווי א צדיק אויף ד ע ר וועלט. ערגעץ וואו אין א ווילדערניש דאַרף מען איהם פערזעצען; אין ערד־גריבער, אונ־טער שנעע אזן אייז, זאָל ער ווינטערען זייען ווינטערס, בין ער וועט מיט די הויל פינף פינגער פערוואַנדלען זיין שטיק לאַנד אין א גן־ערן, אזן זיין נשמה וועט אויסגעליטערט ווערען פון אלע איהרע שטאַדטישע זינד.

דער פאַרשטעהער פון אזא מין ארבייט, וועמעס נאָמען איך לאָז דאָ ארוים (וואָם האָט, אגב אורחא, זעהר פיעל אויפגעטהאָן

פאר דער ענטוויקלונג פון דער אידישער פּאָרמערייַ), איז בלי ספק אן עהרליכער אידעאַליסט, וואָס ליעבט באמת זיין פאָלק. אָבער נישיים קומט איהם ניט אַרויף אויפ'ן זינען — אז דער אידישער פּארמער איז ניט קיין ים־חזיר'ל, אויף וועלכען די געלערנטע ערלויבען זיך צו מאכען עקספּערימענטען; אז ער וויל לעבען צוליעב דעם לעבען און ניט צוליעב דעם כבוד פון דער אָדער יענער קאָסמאָפּאָליטישער אָדער סאָציאַליסטישער טהעאָריע.

די אלטע אידישע פּארם־בעוועגונג, אָנגעפיהרט פון אונזערע אלטע אידישע בעלי־טובות, איז באנקראָט. א נייע בעוועגונג וואקסט איצטער ארויס פונ'ם פאָלק גופּא, פּאר וועלכען דער פּארמער איז ניט קיין עקספּערימענטיר־חיה'לע, נאָר קודם־כל א מענש און נאָך א אידישער מענש דערצו, וואָס דאַרף בעפריעדיגען זיינע מענשליכע און אידישע בעדערפענישען. ניט די אידיני־צע־לי־פּאַרם איז איהר אידעאַל, וואו דער איד זאָל אָבגעריסען ווערען פון דער אלגעמיינער קולטור און פון דער אידישער סביבה. איהר אידעאַל איז די אידישע דאָרף, וואו עס קאָן געשאפען ווערען אן אייגענע, חויך־ענטוויקעלטע קולטורלע סביבה, וואו די ערד־ארבייט קאָן געפיהרט ווערען לויט דעם לעצטען וואָרט פון דער וויסענשאפט, ד. ה. וואו די ארבייט גופּא קאָן געבען דעם אידישען מוח די מעגליכקייט, אָנצוועטיגען זיך מיט די שכלדיגע רעזולטאטען און פאָרשונגען פון דער מאָדערנער אגראנאמיע.

די אידישע דאָרף!... דאָס אידעאַל פון די בעסטע קינדער פון אונזער פאָלק אין די זיעבענציגער און אכציגער יאָהרען, איידער דער מארקסיזם איז געקומען און האָט איהם געזאָגט, וויל דער פּויער איז א „מיעלקער בורזשוי"!... נישיים ווערסטו וויעדער לעבעדיג אין די מוחות און די הערצער פון דעם אידישען פאָלק? און נישיים איז גראָד אויף אמעריקא אויסגעפאַלען דער גורל, צו געבען דעם באָדען, אויף וועלכען דו זאָלסט אין גיכען מקוים ווערען?

דורך די אָדערן שטראָמט דורך א וואַרעמקייט ביי דעם נעדאנק, און דאָס האַרץ הויבט אָן פריידיגער צו שלאָגען...

און דאָס טהוט דאָס פאָלק אליין? נאָר זיך ניט געזאָגט מיט אונז? נאָר זיך ניט נערעכענט מיט אלע אונזערע טהעאָריען

און איזמען? א מעשה דאָס איז! און עס לאָזט אונז איבער מיט אַלע „סטיכישע פּראָצעסען", „ניט־פּראָלעטאַריזאַציעס" און „יע־פּראָלעטאַריזאַציעס", ווי א שיינעץ מיט א פייפעל, אָבער אָהן דאָס שאָף? וויל עס איבערהויפּט מעהר ניט שפּיעלען די ראָליע פון שאָף, וואָס וועט געפּיהרט פונ׳ם שיינעץ מיט׳ן פייפעל? שטעלט עס זיך שוין אויף זיינע אייגענע פּים און וויל זיך אַליין דורכשניידען א וועג אינ׳ם לעבען, אינ׳ם נ י י ע ם לעבען?

א, ביי דעם געדאַנק וועט נאָך וואַרעמער אין די אָדערן, און נאָך פּריידיגער הויבט זיך די ברוסט...

די אידישע דאָרף — מיר וועלען האָבען נאָך א סך צו רעדען און צו שרייבען וועגען איהר. דאָ וועל איך דערווייל מאַכען נאָר א פּאָר בעמערקונגען.

די אידישע דאָרף איז א שטיק אידישע זעלבסט־פערוואַלטונג! אויב דאָס אידישע פּאָלק האָט נאָך כוחות צו לעבן אין גלות, צו בויען אַן אייגענעם לעבען, איז די בעסטע בעדינגונג דערצו (א י ן ג ל ו ת!) ניט די שטאָדט, נאָר די אידישע דאָרף.

איך וויים גאַנץ גוט, וואָס עס בעדייטען די וועלטערלעך: „אין גלות!"

א נ א ר מ א ל ע אידישע ענטוויקלונג, וואָס זאָל וואַקסען פון זיך אַליין, וויי עס וואַקסט די קולטור פון יערען פּאָלק אין אַן אייגענער היים, קאָן געמאַלט זיין נאָר יעמאַלט, וועו אויך דאָס אידישע פּאָלק וועט וואויגען אין זיין אייגענער היים. אָבער פון דער אַנדער זייט מוז אויך פּאָר אַלעמען וועלען קלאָר, אז דאָס פּאָלק קאָן זיך ניט אינטעלעסירען מיט יענעם העכסטען אידישען אידעאַל, כאָטש אין א ביסעלע א רייכערער אייגענער סביבה. אָט די העכערע ארט אידישעם לעבען אין גלות וועלט וואָלט איצטער געבויט אין די שטעדט, אומעדום אויף דער גאַנצער וועלט, וואו אין דעם אידען וועלט אויפּגעוואַכט דער מענש און ממילא אויך דער איד. געבויט און וויעדער צושטערט פון די אסימילאַציאָנס־כוואַליעם, און וויע־דער געבויט און וויעדער צושטערט.

עס וואַקסט אומעדום דער אידיש־נאַציאָנאַלער בוים. זיינע צווייגען וועלען אָבגעבראָכען פון וויינד. די פּרישע בלומען וועלען פּערפּרוירען און קאָנען צו קיין פרוכט ניט קומען, און וואו עס רייסט

זיך דורך א יונגע פרוכט שלאגט זי דער ווינד אראָב פאר דער צייט, — אבער עס וואקסט דער יונגער בוים אויף צו להכעיס דעם ווינד און דעם פראָסט.

עס איז פאראן אבער א פלאץ, וואָס איז לפי ערך מעהר נעשיצט פון פראָסט און ווינד, און דאָס איז — די אידישע דאָרף. אויב די בעוועגונג וואָס איז סטיכיש ארויסגעוואקסען פון לעבען, וועט וויירקליך צופיהרען צו דער בעשאפונג פון אידישע דערפער אין אמעריקא (און פון אייניגע דערפער אפשר אויך שטעדטלעך און שטעדט!), איז יעמאלט דאָס גרויסע פראבלעם פון דער נאציאָנאלער ארבייט אין גלות אוועקגעשטעלט געוואָרען אויף א זיכערען פונדאמענט. אין אמעריקא איז א דאָרף כמעט ווי א רעפובליק, וואָס קאָן אויסבויען איהר לעבען אויף יענע יסודות און אין יענער שפראָך, וואָס געפעהלען איהרע איינוואוינער...

א אידישע דאָרף איז דערצו דער אנהויב פון יענער עקאָנאָמישער רעוואָלוציע אין דעם אידישען לעבען, אין וועלכער אונזער פאלק נויטיגט זיך אזוי שטארק: די אבשאפונג פון דעם ריין שטאָדטישען, סוהר'ישען לעבען און די בעשאפונג פון דעם ערד־ארבייטער קלאס, ווי ביי אלע פעלקער פון דער וועלט.

וואָס פאר א בעדייטונג אזא רעוואָלוציע מ ו ז האָבען אין דעם גאנצען אידישען לעבען, ווי אזוי זי מוז ווירקען אויף די פיזישע, מאראלישע און אינטעלעקטועלע וויעדער־געבורט פון דעם אידישען פאלק, ווי אזוי אויך דער אנטיסעמיטיזם מוז ביז צו א געוויסען גראד אבגעשוואכט ווערען צוליעם דעם, — דאָס אלץ צו בעשרייבען בקיצור, וואלט געווען אן אומזיסטע מיה: נאר ערנסטערע און אויספיהרליכערע ארבייטען קאָנען דאָס ארויסברענגען קלאָר ווי דער טאג. אבער איינס קאָן שוין איצטער יעדער איינזעהן: א אידישע דאָרף איז א קלאָר ארומגעגרענעצטער שטח, אויף וועלכען די אידישע אינטעליגענץ קאָן צונויפזאמלען איהר גאנצע ענערגיע, כדי צו העלפען דעם פאלק אין זיין פיזישער, מאראלישער און אינטעלעקטועלער וויעדערגעבורט.

אט פאר וואָס די אלע בעשטרעבונגען, מיט וועלכע איך בין בעקאנט געוואָרען, זענען אזוי וויכטיג. אויב אונזער גייסטיג אויג זעהט וויירקליך אין דער צוקונפט אידישע דערפער, אויב דאָס זענען

ניט קיין „שפּאנישע לופט־שלעסער", יעמאָלט בין איך כמעט ווי זיכער, אז די אנראר־בעוועגונג וועט פאר אונז וועלען ד י צ ע נ־ מ ר א ל־ א ר ב י י ט אין גלות, וועניגסטענס, אין גלות־אמעריקא, —אן ארבייט, אין וועלכער אויך די שטאָדטישע ארבייטערשאפט מוז וועלען פעראינטערעסירט.

געווים איז די בעוועגונג נאָך יונג, זעהר יונג און ניט אלע מיטגלידער זענען אבגעשאפט פון איהר וועג. זי מוז נאָך ערשט אויס־ארבייטען די פאסיגע פאָרמען פאר איהר פראקטישער פערווירקלי־כונג. און דאָ וועלען מיר, טהעאָרעטיקער, מוזען זיך שטאַרק צו־הערען צו דער שטים פון די פראקטיקער: פון די אגראנאָמען און פינאנסיסטען.

אָבער א חוץ דער פראקטישער אָרגאניזאטאָרישער ארבייט, וואָס מוז ארומכעהמען אויך די פראגע וועגען די סאָציאל־עקאָנא־מישע יסודות פון דער אידישער דאָרף, טרעט שוין איצטער ארויס איין פראָבלעם אין איהר גאנצער שארפקייט: די ק ר ע ד י ט־ פ ר א ג ע.

אז מיט די אייגענע, אבגעשפּארטע פאָר גראָשען קאָנען די ארבייטער־מאסען און די אָרעמע שיכטען ניט איבערגעהן צו ערד־ארבייט, פערשטעהט יעדער; אז אָנקומען צו די היפּאָטהעק־באנ־קען, אָדער צו די געווהנלעכע קאָנסיאל־געזעלשאפטען, מיט זייער וואוכער־צינזען, וואָלט געהייסען אָנטהאָן א שטריק אויף דעם האלז פון דער יונגער אידישער בויערנשאפט, וועט אויך יעדער איינזעהן, וואָס איז נאָר א ביסעלע בעקאנט מיט דעם ענין.

בלייבט יענער קרעדיט, וואָס אונזערע פילאנטראָפישע אינסטי־טוציעס גיבען אין אועלכע פעלען. פון דעם ריין פינאנציעלען שטאנדפונקט איז אזא קרעדיט ווירקליך אן אונגעהייערע וואָהל־טהאט, — וואָלט ער אָבער ניט גענוגען אין די הענד פון די, וועלכע מיר האָבען נאָר וואָס אויבען כאראקטעריזירט! אויב זיי וועלען בלייבען ביי די אלטע מעטהאָדען מיט די אלטע פרינציפּען, וועט זייער הילף זיין מעהר אן אבהאלט, אידער א ווירקליכער אנטרייב פאר דער בעוועגונג.

איך גלויבן דעריבער פאר זעהר פראקטיש און צוועקמעסיג דעם גראנק, מיט וועלכען א יונגער טהוער אין דער בעוועגונג טראָגט

זיך ארום און וועלכען ער האָט מיר מיטגעטיילט, מיט דער ביטע צו טהאָן עפעס פאר זיין פערווירקליכונג. דער טהוער, וועמען איך האָב דאָ אין זין, איז ניט קיין אנדערער ווי געאָפע ל י ט מ א ן. דער זעהר גוט בעקאַנטער געוועזענער ארגאניזיזער פון די אידישע ברענטשעס ס. פ., וואָס איז אלײן געוואָרען א בארמער און וואָס גיט זיך איצטער אָב מיט דער אידישער פארם־בעוועגונג.

זיין געדאַנק איז — מען זאָל גרינדען אן א נ ר א ר י ש ע פ א ל ק ס־ב א נ ק. עס פערשטעהט זיך, אז דאָס טאָר ניט זיין קיין אינסטיטוט פון א וועלכער עס איז פארטיי. עס דארף זיין א פ א ל ק ס־א י נ ס ט י ט ו ט אין דעם פולכטען זין פון דעם וואָרט. זיינע אקציעס דארפען זיין אזוי ביליג, אז יעדער אייניר פון דעם פאָלק, וואָס איז פעראינטערעסירט אין דער בארם־בעוועגונג (יעדער וואָס וויל פשוט האָבען א זיבערען פלאַץ וואו צו בעוואָהרען זיינע אבגעשפארטע פאָר גראשען און בעקומען פאר זיי א זיבערען קלייגעם־צינז) זאָל קענען נעהמען אנטהייל אין איהם. אויף דער שפיץ פון דער פערוואלטונג דארפען אוועקגעשטעלט ווערען מענשען, צו וועמען דאָס גאנצע פאָלק האָט א צוטרוי, מענשען מיט אָרגאניזאטאָרישע פעהיגקייטען און פינאנציעלע געניטקייט.

אין אזעלכע מענשען איז ניט ארעם דאָס אידישע פאָלק אין אמעריקא. יעדע פארטיי, די סאציאליסטישע ווי די באלעבאטישע, די פרייע ווי די ראדיקאלע, די ארטהאדאקסישע ווי די רעפאָרמירטע, קאָן אויפווייזען אויף א סך פערזאָנען, וועמען דאָס פאָלק וועט שענקען דעם פולסטען צוטרוי, און אייניגע פון זיי וועלען זיך געווים ניט אבזאָגען צו נעהמען אויף זי די שווערע אבער זעהר וויכטיגע מיה, צו פערוואלטען אזא פאָלקס־אינסטיטוט.

אויב עס וועט זיך איינגעבען צו ארגאניזירען די אידישע אגראר־באנק, יעמאָלט וועט די פארם־בעוועגונג מיט אמאָל בעקומען א שטארקען צופלום פון לעבענס־ענערגיע, און זי וועט אפשר וועלען אויך קוואַנטיטאטיוו א וויכטיגער פאקטאָר אין אונזער געזעלשאפטליכען לעבען.

און — דער אפּעטיט קומט מיט'ן עסען. זאָל נאָר די בעווע־גונג האָבען אן ערפּאָלג, וועלן שוין ארויסשפּראָצען אויך אנדערע אידישע נויטען, וואָס וועלען בעשאפען זייערע אָרגאַניזאַציאָנס־פאָרמען און פערווירקליכונגס־מעטהאָדען: פיעלע־פיעלע אידישע און מענשליכע נויטען און אידעאַלען, די נאָהענטע און קליינינקע ביז נאָר־נאָר די גרויסע און ווייטע...

געשריבען אין סט. פּאָל, פעברואר 1911.

גרויס וואָס איז קליין און קליין, וואָס איז גרויס

דר. יאָהאן יאַקאָבי, — דער בעריהמטער דייטש־אידישער דע־מאָקראָט, וואָס איז אגב צום סוף פון זיינע יאָהרען געווארען א סאָ־ציאַליסט, — האָט א מאָל געזאָגט, אז די גרינדונג פון אן ארבייי־טער־בילדונגס־פעראיין איז היסטאָריש א סך א גרעסערע פאסירונג, איידער די בעריהמטסטע פון די שלאכטען, וועגען וועלכע מען רעדט ביז אזא בעגייסטערונג אין די לעהר־ביכער פון דער מענשליכער געשיכטע. (אזוי, וועניגסטענס) איז געווען דער זין פון זיינעם אן אויסשפרוך, וועמעס ווערטליכען נוסח איך האָב ליידער איצטער פערגעסען.)

אין דעם אויסשפרוך איז ממילא איינגעוויקעלט דער געדאנק, אז ניט אלץ, וואָס אונז דוכט זיך קליין, איז באמת קליין, און ניט אלץ, וואָס מאכט אויף אונז דעם איינדרוק פון גרויס, פערדיענט באמת אויפגעהויבען צו ווערען בין׳ן הימעל. פאראן פאסירונגען און האנדלונגען, מיט וועלכע עס קלינגט די וועלט (א בעריהמטע שלאכט, צ. ב.), וואָס זייער אינוועניגסטער וועהמה איז גלייך נול, און צוריק: א מאָל האָט א קלייניע ארבייט, געטהאָן פון א פאָר מענשען אָהן א ליאַרעם און אָהן א געפילדער, אן אומגעהויערע בע־דייטונג פאר דעם גאנג פון דער געשיכטליכער ענטוויקלונג. פא־ראן קליין, וואָס איז גרויס, און גרויס, וואָס איז קליין.

וואו ליעגט דער אונטערשייד? וואָס איז דער סימן מובהק פון „קליין" און „גרויס", וואָס מיט זיין הילף זאלען מיר זיך קאָנען פאנאנדער קלייבען אין דעם ענין? קאָן מען אויסגעפינען אזא פעסטען און זיכערען סימן? קאָנען איבערהויפט געמאָלט זיין אזעל־כע סימנים, אויף וועלכע אלע מענשען זאלען איינשטימען? מוז ניט די אבשאצונג פון „קליין" אין „גרויס" בלייבען א ריין אינדי־ווידועלע מיינונג, א דבר המסור אל הלב?

שוין אין די אויסדריקען אליין: „קליין" און „גרויס" ליענט פֿערבאָרגען די בעהויפּטונג, אז דער מענש דאַרף און זאָל זיך קודם אינטערעסירען מיט דעם, וואָס איז גרויס, אז נאָר דאָס גרויסע דאַרף פֿערדינען זיין פּולע און גאַנצע אויפֿמערקזאמקייט, בעת דאָס קליינע מעג זיך רוהיג ויצען אין זיין ווינקעלע און דאַרף ניט האָבען די העזה צו קריכען אין פּראָנט.

ווי האָט אמאָל מיכאיל׳ווסקי געזאָגט? „פון נאטור אויס ליעבט דער מענש דעם אמת, דעם יושר און די שהנקייט, ווייל ער רופט אָן אמת, יושר און שהנקייט דאָס, וואָס ער ליעבט". מיט דעמזעלביגען רעכט קאָנען מיר אויך דאָ זאָגען: פון נאטור אויס שעצט דער מענש דאָס גרויסע און פֿע־אכטעט דאָס קליינע, ווייל ער רופט אָן „גרויס" דאָס, וואָס ער שעצט, און „קליין" דאָס, וואָס ער איז מבטל.

דער מענש ליעבט דעם אמת, דעם יושר און די שהנקייט, ווייל ער רופט אָן מיט די נעמען דאָס, וואָס ער ליעבט. און פונ־דעסטוועגען פֿערלאָזט זיך ניט דער מענש אויף זיינע אייגענע גע־פיהלען פון ליעבע און מאטערט זיין מוח אויף אויסצוגעפינען די וויכטיגסטע סימנים, כדי פאר זיך אליין צו קאָנען פֿערענטפֿערען די פראגע: וואָס איז אמת? וואָס איז יושר? וואָס איז שהנ־קייט?

מיט אנדערע ווערטער הייסט דאָס: עס זענען דאָ א סך זאכען, וועלכע זענען איהם, דעם מענשען, ליעב און טייער, און בונדעסט־וועגען קאָן ער ניט אלע איהם ליעבע מיינונגען אָנרופען „אמת", ניט אלע איהם ליעבע האנדלונגען אָנרופען „יושר" און ניט אלע איהם געפעלענדע פֿארמען בעצייכנען מיט דעם וואָרט „שהן". ער ווייל תמיד אויסגעפינען, וואָס איז אמת, יושר און שהנקייט ניט ווייל מיר געפעלט עפעס, נאָר ווייל עס איז אמת, יושר און שהן א י ן ז י ך ג ו פ א, אלץ איינס ווי דאָס זאָל ניט ווירקען אויף מיין געפיהל.

און ער געפינט אויס, און ער ברענגט ארויס סיסטעמען נאָך סיסטעמען פון פילאָסאָפישע אמת׳ען, וואָס זענען סותר אייגער דער אנדערער, פרינציפּען נאָך פרינציפּען פון עטישען יושר, וואָס לייקענען אייגע די אנדערע אָב, מאקסימען נאָך מאקסימען פון

עסטעטישער שעהנקויט, וואָס קאָנען לחלוטין ניט הויזען אין אייר־נעם.

און די אַלע סיסטעמען, פרינציפּען און מאַקסימען טרעטען ארויס מיט דער גדלות׳דיגער, האָפערדיגער בערזיכערונג, אז זיי זענען דאָס דער אייניציגער אמת, דער אייניציגער יושר, די אייניציגע שעהנקויט, וואָס זענען אמת, יושר און חן „אין זיך נופא", אַלץ איינס, צי דער מענש ו ו י ל מסכים זיין מיט זיי אָדער ניט.

קומען יעמאָלט צוגעהן די טיעפער בליקענדע פּאָרשער, אַנאַליזירען נאָך אמאָל דעם פערפלאָנטערטען קנויל פון ווידערשפּרוכן, שטודירען אויס די נשמות פון יענע מענשען, וואָס האָבען זיי ארויס געבראַכט, און בעווייזען אונז טריאומפירענדיג:

„זעהט איהר? אָט דער מענש שמועסט זיך איין, אז ער האָט אויסגעפונען דעם אמת, אָבער גלויבט ער אין איהם נאָר דער־פאר, ווייל זיין נשמה ו ו י ל גלויבען אין איהם, ווייל זי איז אזוי געבויט, אז אן אַנדערן אמת קאָן זי ניט אויפנעהמען אין זיך. דער מענש בכלל, — זאָגען אזעלכע פאָרשער, — מוז זיין סוביעקטיוו. אַלע געשמועסערייען וועגען אָביעקטיווע אמת׳ען זענען ניט מעהר ווי אילוזיעס, מיט וועלכע ער בעשווינדעלט זיך אליין. ער מוז בלייבען טריי זיין אייגענער טבע און קאָן פון זיין הויט ניט ארויסשפרינגען. היינט — צו וואָס די אַלע אייגרעדענישען וועגען אָביעקטיווע, אייביגע, „אין־זיך־נופא׳דיגע" אמת׳ען? א־מעהר, לאָז יעדער אייגער זאָגען, ווי די מעשה איז: „איך ליעב דאָס", „איך שעץ דאָס", „דאָס געפעלט מיר" און — שלאָגט זיך נאָכדעם אייגער מיט דעם אנדערן, וועמעס ווילען עס זאָל גובר זיין אין לעבען".

ס׳איז אמת, קיין מענש קאָן ניט ארויסשפרינגען פון זיין אייגענער הויט; יעדער אייגער מוז בלייבען טריי זיין אייגענער טבע. אָבער יענע טיעף־בליקענדע פּאָרשער, וואָס האָבען אויסגעפונען אָט דעם אמת שבאמת, און וואָס האָבען אזוי שטאַרק בערייכערט אונזער קענטענים פון דער מענשליכער נאַטור, וואָלטען אריינגעבליקט א ביסעלע טיעפער אין איהר, וואָלט זיי באַלד געווארען קלאָר, אז עס געהערט צו דער נאַטור פון דעם מענשען, ער זאָל שטרעבען נאָך אָ ב י ע ק ט י ו ו ע ן וויסען, ער זאָל רייסען זיך צו יענעם

אמת, יושר און חן, וואָס זענען „אין זיך גופא", אָן אויך אָט דער טבע זיינער מוז ער בלייבען טריי, אויך פון דער הויט זיינער קאָן ער קיין מאָל ניט אַרויסשפרינגען.

לכתחילה ווי אַזוי צו וויסען, אז אַלע אמת'ן, וואָס איך וועל אַרויסברענגען, וועלען זיין ניט מעהר, ווי אַן אָבשפיגלונג פון מיין אייגענער נאַטור, און פונדעסטוועגען אין דערזעלביגער צייט גלויבען נאַטור; ווי אַזוי אַרויסצודרעהען זיך אָט פון דעם אינוועניגסטען ווידערשפרוך, — דאָס איז די וויכטיגסטע אויפגאבע פון דער וויכטיגסטער פון אַלע וויסענשאפטען, ד ע ר ק ע נ נ י ס ־ ט ע א ר י ע, און אייגער פון די וויכטיגסטע רעזולטאטען, צו וועלכע יענע וויסענשאפט איז געקומען, איז אזא: דו, מענש, קאָנסט בילדען מיינונגען צוליעב דעם, כדי צו בעפרידיגען נאָר דיינע בעדערפניסען, צו פערענטפערען נאָר דיינע אינדיווידועלע קאפריזען, און דו, מענש, קאָנסט אויך זוכען דעם אמת אין דעם ערנסטען גלויבען, אז דו זוכסט איהם נאָר צוליעב איהם אליין און אז דו ביסט אָנגעגרייט מקריב צו זיין ד י י נ ע בעדערפניסען און ר י י נ ע קאפריזען, אויב דו וועסט אויסגעפינען, אז זיי געהען להיפך צו דעם געפונענעם אמת.

אין ביידע פעלען וועכטו אָבשפיגלען נאָר דיין אייגענע נאַטור. אָבער עס איז פאר אונז אלעמען וויכטיג, מיר זאָלען האָבען די אָבשפיגלונג פון יענעם טייל נאַטור, וואָס בענקט נאָך דעם אמת צוליעב דעם אמת און וואָס איז גרייט, זיך מוסר נפש זיין פאר איהם, און ניט פון יענעם טייל נאַטור, וואָס ווייל נאָר טעאָרעטיש בעפוצען דיינע אינדיווידועלע קאפריזען.

די אייגענע פאָדערונג פון דער דערקענטנים־טעאָריע קאָנען מיר אָנוועגען אויך אויף אונזער ענין וועגען די סימנים פון „גרויס" און „קליין". מיר ווילען וויסען, וואָס איז „גרויס" און „קליין" „אין זיך גופא", וועז אפילו מיר וויסען לכתחילה, אז געפינען וועלען מיר נאָר דאָס, וואָס איז „גרויס" און „קליין" פאר אונז מסתמא אויך פאר די, וועמעס נאַטור עס איז געבויט לויט דעמזעלביגען סטיל, ווי אונזער אייגענע.

אמאל האָט זיך מיר געדוכט, אז די סימנים פון „גרויס", — פון א גרויסער פאסירונג, א גרויסער געזעלשאפטליכער ארבייט, —

לייגען נאָר אין דער צאָהל פון מענשען, וועמען עס איז נוגע די פּאָסירונג אָדער די ארבייט, און אין דעם סכום פון ענערגיע, וואָס ווערט אין זיי ארויסגעבראכט; וואָס גרעבער די צאָהל מענשען און וואָס גרעסער דער סכום אָנגעוואַנדעטע ענערגיע, אַלץ גרעסער די פּאָסירונג אָדער די ארבייט.

האָב איך מיר אַוועקגעשטעלט אזא שאלה:

אָנגענומען, עס ווערט בעשאפען א בעוועגונג, וואָס נעהט ארויס פון דעם גרונדזאַץ, אז יעדער מענש האָט א רעכט אויף א צאָהן־בערשטעל און אויף א נאָז־טיכעל. און ניט נאָר האָט ער א רעכט דערויף, נאָר עס איז אונזער הייליגסטער חוב פאר דער קולטור און ־ער ציוויליזאַציע, אז יעדער מענש ז א ל האָבען א צאָהן־בערש־טעל, ז א ל האָבען א נאָז־טיכעל, ז א ל וויסען, ווי צו בע־נעהן זיך מיט זיי, און זאָל געפיהרט ווערען דערצו, אז ער וועט מו־זען זיי אָנווענדען אין דער ריכטיגער צייט און אין דער ריכטיגער ארט.

שטעלט זיך נאָר פאָר, וויפיעל הונדערטער מיליאָנען מענשען זענען דאָ אויף דער וועלט, צוליעב וועמען עס קאָן געמאכט ווערען אזא בעוועגונג. רעכענט אויס, וויפיעל מיליאָנען דאָלערס א יאָהר עס דארף אויסגענעבען ווערען, וויפיעל מענשען עס דארפען זיך פּראָקטיש בעטיליגען אין דער בעוועגונג, כדי איהר ענד־ציעל זאָל מקוים ווערען; וויפיעל ארבייט דאָס וואָלט געגעבען די ארבייטס־לאָזע, וויפיעל ענערגיע עס וואָלט אָנגעוואַנדט געוואָרען צוליעב אזא גרויס גוטער היגיענישער זאַך; וויפיעל בעצאָהלטע פילאָנטראָ־פישע „דזשאבס" עס וואָלטען דערביי בעשאפען געוואָרען און וויי־פיעל פעראינטערעסירטע פּראָפּאָגאַנדיסטען וואָלטען פערהיליכען די וועלט מיט זייער רוף צו העלפען דער „הייליגער זאַך פון קולטור": וואָלטען מיר די ארבייט אָנגעוענדעט א „גרויסע" ארבייט? וואָלט אונזער נשמה, וואָס ציהט זיך, ווי יעדע מענשליכע נשמה, צו „גרויס", אָנגעצונדען געוואָרען מיט התלהבות פאר אזא'ן אר־בייט?

איך האָב מיר געמוזט ענטפערן, אז ניין. צאָהן־בערשטעלע און נאָז־טיכעלע געהערען טאקי צו דער קולטור, אָבער ניט פון זיי ־יעגט איב איהר גורל, און ווי גרויס עס זאָל ניט זיין די צאָהל מענ־

שען, צוליעב וועמען די בעוועגונג ווערט אַרויסגערופען, ווי אונגע־
הויער דער סכום פון ענערגיע וואָס וואָלט פערברויכט געווארן
אין איהר, מיט וואָס פאר א ליאַרעם זי וואָלט ניט פערפלאַנצט גע־
וואָרען פון לאַנד צו לאַנד, — וואָלט זי געבליבען א גרויסע אר־
בייט, וואָס איז קליין.

לויטן אפשר דער סימן פון גרויס ניט אין דעם סכום פון מענ־
שען און ענערגיע, צוליעב וועמען און מיט וועלכער די ארבייט
ווערט געטהאַן, נאָר אין דעם סכום פון מעשׂים, וועלכע זענען
שוין ו ו י ר ק ל י ך פעראינטערעסירט אין א וואָסער עס איז
זאָך, וואָס פערכאפט זייער אָטהעם און שטעהט אין דעם צענטער פון
זייער אויפמערקזאמקייט?

איך בין אמאל געווען א לענגערע צייט א טעגליכער לעזער
פון א היגער אידישער טעגליכער צייטונג, וואָס פלעגט מיך אָפט
מכבד זיין מיט גרויסע „קעפלעך" אויף אזא שטייגער: „די גאנצע
וועלט ווארט מיט אונגעדולד אויף...", אדער: „די גאנצע שטאָדט
געהט אויף רעדלעך וועגען...". מיט אזעלכע גרויסע, אויפרודערנדע
קעפלעך, האָט די צייטונג געוואָלט צוציהען מיין אויפמערקזאם־
קייט צו דעם, וואָס פערדינט ארויסגענומען צו ווערען אין מיין
נשמה, צו דעם, וואָס איז ג ר ו י ס. און אלע מאל פלעגט זיך
אויסלאָזען, אז ביי דער „וועלט" האָט פערכאפט דעם אָטהעם —
אן אויסגעבלאָזענע אויי, — עפעס א „בריי־פייט" צווישען א
שווארצען און א ווייסען באָד־יונג און כדומה אזעלכע גרויסע פא־
סירונגען.

האָב איך איינגעזעהען, אז ווי גרויס עס זאל ניט זיין די צאָהל
פון מענשען, וואָס זענען פערקאָכט אין עפעס, און ווי היים זיי
זאלען ניט זיין פערקאָכט אין דעם, איז דאָס נאָך קיין ראיה ניט,
אז דער ענין איז גרויס. עס קאָן זיין א גרויסע זאָך, וואָס איז
קליין.

איבערקלייבענדיג א סך אזעלכע פעלען, בין איך געקומען צו
דעם רעזולטאַט, אז גרויס איז נאָר דאָס, וואָס טראָגט אין זיך
גופא די פערווירקליכונג פון א גרויסען און וויכטיגען פ ר י נ־
צ י פ, אדער אויך דאָס, וואָס איז דירעקט פערבונדען מיט דעם
לעבענס־שיקזאל פון די גרויסע מאסען. דער „פרייז־פייט" איז

דערפאר קליין, ווייל דער פּרינציפּ פון געבען אייגער דעם אַנדערען אונטער'ן ריפּ איז אסור אזא געהויבענער, עס זאָלען זיין פּראַקטישע אינסטרוקציעס פון מיליאָנען פון מענשען. און די גרויסע נאָז־טיכעל־אָן־צאָהן־בערשטעל־בעוועגונג איז דערפאר קליין, ווייל ניט פון איהר קאָן אָבהענגען דער לעבענס־שיקזאל פון די גרויסע מאסען. דאָס זענען אלץ גרויסע זאכען, וואָס זענען קליין.

דערפאר איז צוריק די גרינדונג פון אן ארבייטער־בילדונגס־פּראַיין אין דייטשלאנד, אין יאקאָבי'ס צייטען, געווען א קליינע זאך, וואָס איז גרוים, ווייל אין איהר איז געווען בעקערפּערט א גרויסער און וויכטיגער פרינציפּ: די גייסטיגע בעפרייאונג פון דער ארבייטערשאפט, וואָס דארף איבערבויען אלע יסודות פון דעם לעבען און איבעראנדערשען צו גוטען דעם לעבענס־שיקזאל פון די גרויסע מאסען.

אנטקעגען וואָס רער איך דאָס אלץ?

— איך זאג דאָס אנטקעגען דעם, וואָס אויך אין אונזער צייט און ביי אונזער פאָלק ווערען איצטער געטהאן קליינע ארבייטען, וואָס זענען גרויס, ווען אפילו זיי קאָנען פערהילכט ווערען דורך דעם ליארם פון די גרויסע ארבייטען, וואָס זענען קליין.

א ביישפיעל?

— די נאציאָנאל־דאדריקאלע שוהלעס!

2טען יון, 1915.

אַ ביסעל נחת

(די ערשטע נאַציאָנאַל־ראַדיקאַלע שוהל אין ניו־יאָרק).

די פּרעסע האָט ניט לאַנג געבראכט די ידיעה, אז עס האָט זיך געגרינדעט אַן אונפּאַרטיאישער שוהל־פּראַיין, וואָס זאָל פּער־וואַלטען די אידישע פּאָלקס־שוהל און אויך עפענען אַנדערע אזעלכע שוהלען. דאָס איז גאַנץ געווים א פּרעהליכע נייעס. פּריהער איז די שוהל געווען אין די הענד פון די פּועלי־ציון און דעם אידישען נאַציאָנאַלען אַרבייטער־פּערבאַנד. אויף די איבערגעבענקייט פון די חברים צו דער נייער אַרבייט האָט מען זיך גאַנץ געווים געקאָנט פּערלאָזען און אין אַנדער צייט וואָלטען אלע, וואָס האָבען דעם חשק צו אַרבייטען אויף דעם ראָזיגען פּעלד, פּשוט צוגעשטאַנען זו זיי און געהאָלפּען זיי מיט אלע מיטלען. אָבער געהט, מאכט עפּעם מיט אונזער פּאַנאַטישער פּסיכאָלאָגיע און דער פּערשאָל־טענער קלייזעל־קאָנקורענץ!... קוים שטאַמט די זאך פון די פּועלי־ציון און דעם פּערבאַנד, אזוי טאָרען שוין די אַנדערע ניט צוריהרען זיך צו איהר. אין אַן אונפּאַרטייאישען פּראַיין וועט האָפּענטליך אין גאַנצען פּערשווינדען יענער פּערשאָלטענער קלייזעל־גייסט און צו דעם פּראַיין וועלען צושטעהן — ז א ל ע ן צ ו ש ט ע ה ן!— אלע, וואָס פּערשטעהען די וויכטגעהענדע בעדייטונג פון דעם אונטערנעהמען.

און די בעדייטונג פון דעם ערשטען קערנדעל, פון וועלכען עם דאַרף זיך פונאַנדערוואַרפען דער בוים פון אידישע ערציהונג, איז באמת א קאָלאָסאַלע. „ביי דער שלאכט פון סאַראָוואַ", זאָגען אלע היסטאָריקער, „האָט איבער פּראַנקרייך געזיעגט דער פּרייס־טער שוהל־לעהרער". ביי דער שלאכט מיט דער אסימילאַציע, קאָנען מיר מיט דעם זעלביגען רעכט זאָגען, וועט זיעגען די א י־ד י ש ע פּאָלקס־שוהל.

עס פערשטעהט זיך, אז אויך ביי סאדאווא האבען, א הויז דעם "לעהרער", נעווירקט די ביקסען און הארמאטען, מאלטקעס מילי־טערישער זשעני, ביסמארקס פאליטיק און — מעהר פאר אלעמען— דער נאציאנאלער ע נ ד צ י ע ל, דער אידעאל פון אן איינ־הייטליכען דייטשלאנד. אין אונזער שלאבט פעהלען די הארמא מען מיט דער דיפלאמאטיע (אך! לייזער, אויך די מאלטקעס מיט די ביסמארקס...), אבער דער נאציאנאל־סאציאליסטישער ע נ ד צ י ע ל איז דערפאר דא, וואס איז אין זיין שעהנקייט און וויכ טיגקייט פאר אידען און פאר דער מענשהייט נאך א סך א גרע־סערער אידעאל, אייזדער די פאן־נערמאניסטישע פעראייניגונג.

אבער דער „פאלקס־שוהל־לעהרער", וועט אויך דא מוזען שפיע־לען זיין אונגעהויער וויכטיגע היסטארישע ראליע. ווייל דער קאמף אנטקעגען דער אסימילאציע איז אין ערשטער ליניע א קאמף פאר דער נשמה פון דעם אידישען קינד...

וועמען זאל די ריינע אונשולדיגע נשמה געהערען? דעם אידי־שען פאלק און זיין צוקונפט, אדער דער אסימילאציע, ד. ה. יענעם אבגאט, וואס פורעמט בריאות — האלב איר, האלב גוי, האלב אנדרוגינוס, האלב טומטום, ניט צו גאט און ניט צו לייטען?

נאר דער וואס דאט דאס קינד געוואונען, דער האט געוואונען די צ ו ק ו נ פ ט. און ווי ל י י ב ט איז עס ארויסצוריסען דאס קינד פון דעם קולטור־שמד און צובינדען זיין נשמה צו דעם אידישען פאלק! דאס האט אזוי אונערוואַרטעט בעוויזען דער ניו־יארקער עקספעריכענט מיט דער ערשטער אידישער שוהל.

מיינט ניט, אז די ערשטע שריט זענען אנגעקומען זעהר לייכט. אדרבה, עס האט אויסגעוויזען, אז קיין שווערערע זאך, ווי גרינדען און פיהרען א אידישע שוהל, איז אויך דער וועלט ניטא. און ניט אזוי צוליעב די אמת'ע שווערינקייטען, ווי מחמת דער אנ־געשראקענקייט, דעם פחד, וואס מען האט ארויפגעווארפען.

נעה, גרינד א אידישע שוהל, אז ס'איז ניטא ניט קיין אידישע שוהל־ביכער, ניט קיין אידישע שוהל־לעהרער און ניט קיין לערן־פראגראם! מיט וואס הויבט מען אן?

— „אבער", האבען מיר געטענה'ט, „ערפאהרונג באלט ניט ארא פון הימעל. לאמיר אנהויבען מיט וואס עס איז, לאמיר אנ־

הויבען באלש. דאָס לעבען וועט שוין אָנווייזען דעם ריכטיגען וועג. איהר קאָנט זיך ניט לערנען שוויימען אויף דער יבשה. מען דארף קודם געהן אין וואסער, כדי צו לערנען זיך שוויימען.

— אָט דאָ שטעקט דאָך די גאנצע צרה, ענטפערט מען, אז ס'איז נאָר ניטאָ קיין וואסער. ס'איז ניט מעהר ווי א „גלות־בלאָטע", וואו מען קאָן אפילו מיט די עלענבויגענס ניט פאנאנ־דערפיהרען.

— ניין, וואסער איז שוין דאָ, טענה'ט אן אנדער געגנער: ס'איז דוקא א רייכעגדער שטראָם פון אסימילאציע. איהר וועט ניט קאָנען שוויימען אנטקעגען שטראָם.

— לאָמיר פּרובען, וועלען מיר זעהן! — בעטען מיר זיך רחמים.

— וואָס טויגען דאָ די חכמות? שניידט מען אונז אָב די רעד. איין זאָך וועט אויך אייער אוטאָפיסטישער מוח צוגעבען: אז צו א אידישער שולה דארף מען האָבען אידישע קינדער. נו — און דער מין איז ניטאָ. דאָס הייסט: אידישע קינדער זענען, ברוך השם, יא פאראן, נאָר זיי ווילען ניט קיין אידיש און וועלען קיין מאל ניט וועלען.

אָט די אלע שוועריגקייטען, זענען ווי א רויך פערשוואנדען, ווי נאָר מען איז ערנסט צוגעטרעטען צו דער ארבייט.

עס האָבען זיך געפונען אידישע לעהר־ביכער, — שלעכטע אָבער גוט גענוג באָר אז אנהויב. עס האָבען זיך געפונען אידישע לעהרער. און דער פּראָגראם האָט זיך אליין אויפגעבויט: אידיש לייענען, אידיש שרייבען, העברעאיש (לויט א געמישטען סיסטעם „עברית בעברית, אידיש ועגלויש"), אידישע געשיכטע, און וועלכולם — דאָס אידישע לייענ!

— און אידישע קינדער?

אָט דאָ ליגט דער גאנצער נחת! פון א צוואנציג קינדער אין אנהויב איז די צאָהל אין א משך פון עטליכע וואָכען אויסגעוואקסען צו א ז ע כ צ י ג, און זאָלען נאָר זיין פלאץ און מיטלען— אין קינדער וועט שוין קיין מניעה ניט זיין.

דער הויפט־נחת לייגט אבער אין יענער גרויסער ל י ע ב ע, וואָס האָט צוגעבונדען די קינדער צו דער שוהל. די פּאָר שעה פון

דער שוהל־צייט (שבת און זונטאג פון 3 ביז 5) זענען א יום־טוב פאר זיי. זיי טרייבען די עלטערן, מען זאל גיכער פארטיג ווערן מיט'ן ווארמעם, ווייל מען דארף לויפען אין שוהל אריין. און אין דער שוהל, וואס איז פריי פון יעדער קאזיאנער דיסציפלין, וואו די לעהרער זענען ליעבענדע ברידער, די למודים — אזוינע אינטערע־סאנטע זאכען, און די חברים — מיט־קונדסים, וואס זענען פער־אינטערעסירט אין דעם זעלביגען שעהנעם שפיעל, — אין אזא שוהל ווערט דעם קינד'ס נשמה ארומגענומען מיט אן אטמאספערע פון ווארעמקייט און ליכט, וואס לויטערט זיי אין גאנצען אויס פון דעם קולטור־שמד און בעהעפט זיי צו דעם אידישען פאלק, צו זיין פער־גאנגענהייט און צוקונפט...

וואלטען מיר נאר געהאט די נויטיגע מיטלען, און היינטיגען טאג וואלטען מיר געקאנט אויסשפרייטען איבער'ן גאנצען אמעריי־קאנער יודענטהום דעם נעץ פון אזעלכע שוהלען; ניט שבת און זונטאג שוהלען, נאר טאג־און אבענד־שוהלען, וואס וואלטען גענע־בען דעם אידישען קינד א ווארעמע אידישע היים, א זאך, וואס איהם פעהלט אזוי שטארק אין דעם גלות־אמעריקע.

אזעלכע שוהלען וואלטען אויך א כח בעסער אבגעהיט דעם „קיום הלאום", אויידער דער אבגעלעבטער שלחן־ערוך און די כח־הקלע־יגע „קאנגרעגיישאנס".

די אידישע שוהל, וואס איז שוין איצטער נעווארען א לעבע־דיגער פאקט, וועט אויך זיין דער פרוב־שטיין, מיט וועלכען מיר וועלען קאנען אבשעצען די ערנסטקייט, טיעפקייט און דעם קלאה־רען אויגזהען פון יענעם נאציאנאלען גענפיהל, וואס האט אין דער לעצטער צייט ארום געמומען אזא גרויסען טייל פון דער אידישער אינטעליגענץ און דער אידישער פראגרעסיווער ארבייטערשאפט.

Hic Rhodus, hic salta!

אט דאס איז נאציאנאלע ארבייט. אט דא טהוט! טהוט וואס איהר קאנט. שטיצט מיט געלד, נעהמט אויך זיך פערוואלטונגס־ארבייט, גרינדעט הילפס־געזעלשאפטען, אינטערעסירט זיך מיט די פראבלעמען פון דער אידישער פעדאגאגיק און — קודם כל — שליעסט זיך אן אן דעם שוהל־פעראיין!

„דאס נייע לעבען", 1910.

נאציאָנאל־קלעריקאל

ה. ליבערמאן. די אידישע רעליגיאָן אין דער נאציאָנאל־ראַדיקאַלער ערציהונג. ניו יאָרק. מ. מייזעל. 1915.

הערר פ. ליבערמאן, א לעהרער פון דער נאציאָנאל־ראַדיקאַלער שוהלע אין ניו־יאָרק, האָט אויף דעם ערשטען צוזאַמענפאַהר פון די נאציאָנאל ראַדיקאַלע שוהלעס אין אמעריקא געהאלטען א רעפעראַט, אין וועלכען ער האָט טעאָרעטיש בעלויכטען די שטעלונג, וואָס מיר דאַרפען אייננעהמען צו דער אידישער רעליגיוז אין דער נאציאָנאל־ראַדיקאַלער ערציהונג. דער רעפעראַט איז איצטער ארויס אין א בעזונדער בראָשור, און יעדער אייניער קאָן אָבשאצען יענעם גייסט, וואָס הערשט אין געוויסע קרייזען, וועלכע גרופירען זיך ארום דער נאציאָנאל־ראַדיקאַלער שוהלע.

הערר ליבערמאַנ'ס גרונד־געדאנק בעשטעהט אין דעם, אז „די אידישע רעליגיאָן לאָזט זיך ניט אזוי לייכט אָב'גט'ן פון א אידישער ערציהונג, ווי פרייד־נקערייש דיעזע זאָל ניט וועלען זיין" (ז. 4.)

אויף וויפיעל הערר ליבערמאן פאַדערט, אז אין דער אידישער יוגענד זאָל אייניגעפלאַנצט ווערן א ר ע ס פ ע ק ט צו דער אלטער, פרומער אידישער וועלט, פאר דער עהרליכקייט פון איהר גלויבען, פאר דער גרויסער ראָליע, וועלכע די אידישע רעליגיע האָט ביז אהער געשפיעלט אין דער געשיכטע פון אונזער פאָלק, איז ער גאנץ זיכער געראטען. אויך וועלן ער זאָגט צום שלום פון זיין רעפעראט, אז „ניט האסען, ניט איננאַרירען, נאָר מיט אכטונג אין סימפאטיע און ליעבע צו פ ע ר ש ט ע ה ן — אט דאָס דארף זיין אונזער שטעלונג צו דער אידישער רעליגיאָן", קאָן מען אין א זעהר גרויסען גראד מסכים זיין מיט איהם.

אָבער הערר ליבערמאן בענוגענט זיך ניט מיט דעם. ער

וואָלט וועלען, אז דאָס אידישע קינד זאָל ערצויגען ווערען אין דעם גייסט פון דער אידישער רעליגיע, זאָל אליין ווערען אידיש־רעליגיעז געשטימט, זאָל ווערען א בעוואוסטזיניגער טרעגער פון דעם אידישען רעליגיעזען לעבען און שאפען.

דאָס איז א פאָדערונג, וואָס געהט אבסאָלוט להיפך צו דעם וויכטיגסטען פרינציפ פון י ע ד ע ר פאָלקס־שוהל־בילדונג און בפרט נאָך פון אזא ערציהונג, וואָס רופט זיך „ראדיקאל". רעליגיעזע ערציהונג קאָן נעגעבען ווערען נאָר אין כפעציעלע רעליגיעזע שוהלעם, אויפגעהאלטען פון עלטערן, והאָס גלויבען אין דער רעליגיע. פאָלקס־ערציהונג מ ו ז זיין ו ו ע ל ט ל י ך. און נאָך מעהר פרייַ פון יעדער רעליגיעזער מיסטיק מוז זיין די שוהלע, וואָס נעהמט אויף זיך די אויפגאבע, צו ערציהען די קינדער אין דעם גייסט פון די מאָדערנע ראדיקאלע אנשויאונגען.

איך האָב אין אן אנדער אָרט באריכות געערדט, וואָס עס דארף זיין די שטעלונג פון א מאָדערנעם אידישען ראדיקאל צו דער אידישער רעליגיע. אין קורצען אויסגעדריקט, קום איך צו דעם רעזולטאט, אז מיר דארפען אונזער רעליגיע אָבשאָצען נ אָ ר לויט איהר נאַציאָנאלען, פאָעטישען און ריין מענשליכען ווערטה, און נאָר אזוינע ווערטהען איהרע אריינגעהמען אין אונזער פראָגראם. (זעה מיינע ארטיקלען „רעליגיע און נאציע" און „די נאַציאָנאל־פאָעטישע וויעדערגעבורט פון דער אידישער רעליגיע". געזאמעלטע שריפטען בד. 4)

הערר ליבערמאן געהט וויטער. ער וויל, אז אויך דער ריין ר ע ל י ג י ע ז ע ר עלעמענט פון דעם אידישען גלויבען זאָל אריינגעפלאנצט ווערען אין דעם קינד'ס נשמה, — א פאָדערונג, וועלכע מיר געפינען ביי אלע ק ל ע ר י ק א ל ע ן פון אלע פעלקער.

עז בערשטעהט זיך, אז יעדער קלעריקאל האָט זיין טהעאריע, פאר וואָס די ערציהונג דארף זיין רעליגיעז. אויך הערר ליבערכאָן האָט זיך זיינע טעאָרעטישע אנשויאונגען. ליידער זענען זיי אן אומגעלומפערטע צונויפמישונג פון ריין קלעריקאלע און אָבגעשוואכטע ראדיקאלע מאָטיוון.

די יסודות פון זיין קלעריקאלען בליק וועל איך דאָ אין קור־

צען בעלויכטען אין דער פּאָרם זון א פּאָר קריטישע בעמערקונגען צו די וויכטיגסטע שטעלען פון זיין שריפט. מעהר באריכות צו רעדען וועגען דעם ענין לאָז איך איבער אויף אן אַנדער געלעגענהייט.

„דאָס אידישע פּאָלק", שרייבט הערר ליבערמאן, „איז בעזאבט מיט א שטאַרקער עמפּפינדליכקייט פאר דאָס מיסטישע א י ן (אונטערשטראכען פון מיר, זש.) דער נאַטור און דעריבער נעניגט צו א רעליגיעזען פערטיעפען זיך אין דעם זין פון דער וועלט און דעם לעבען" (ז. 4.)

איך בין שטארק מסופק, צי דאָס איז אזוי. איך לייקען ניט, אז ביי דעם אידישען פּאָלק קלאַפט א שטאַרקע מיסטישע אָדער. אָבער די נאַנצע מיסטיק בעוויזט, אז אונזער פּאָלק האָט זעהר א ש ו ו א כ ע עמפּפינדליכקייט פאר דער נאַטור בכלל און ממילא אויך פאר דאָס מיסטישע, און אן א ו י ס ע ר נ א ט י ר ל י כ ע. איהר וועט ערגעץ אין איהר ניט געפינען קיין מ י ס ט י ש ע ד ע ר ק ל ע ה ר ו נ נ ע ן פון נ א ט ו ר־ע ר ש י י נ ו נ ג ע ן, ווי מיר נעפינען דאָס ביי די גריכען אין ביי די נערמאניש פעלקער. דער שטרענגער מאַנאָטעאיזם האָט צוישטערט ביי דעם אידען די נאַטור־מיסטיק: די נאַטור איז ניט מעהר ווי לעהם, ווי חומר ביד היוצר.

די קבלה האָט, אמת, אויסגעארבייט זון אנדער קוק אויף דינג ענין, אָבער אויך זי האָט זיך מיט דער נאַטור ניט אינטערעסירט, ריכטיגער: זיך נעשטעלט פ י י נ ד ל י ך צו איהר, און אויף וויפיעל אין דער קבלה אין דער חסידות זענען דאָ שפּורען פון נאַטור־מיסטיק, שטאַמען זיי פון ניט אידישע קוועלען. געבליבען פאר דער אידישער מיסטיק איז נאָר די מענשליכע נשמה און די איבערנאַטירליכע הימעל־וועלט.

עס איז אויך א גרויסער ספק, צו דאָס אידישע פּאָלק איז „ב ט ב ע נעניגט צו א רעליגיעזען פערטיעפען זיך" א. זו. ו. אפשר האָבען אין איהם נאָר די היסטאָרישע אומשטענדען אריינגעפּאַנצט אזא איבערגעטריעבענע רעליגיעזע נייגונג. מען קאָן זיך נאכין גוט פארשטעלען, אז ביי א נאָרמאַלען לעבען וואָלמען די רעליגיעזע נייגונגען פון דעם אידישען פּאָלק זיך ניט אָבגע־

שוידט פון דער רעליגיעזער נייגונג וועלכע מיר געפינען ביי אלע אנדערע ציוויליזירטע פעלקער.

אָבער אָנגענומען, אז די צוויי טעזיסען פון הערן ה. ליבער־מאן זענען ריכטיג: אז מיר האָבען א שטארקע נייגונג צו נאטור־מיסטיק, אז מיר זענען ב ט ב ע מעהר רעליגיעז אויפער אנדער־ע פעלקער און אז „א דאנק דעם, ווי אויך צוליעב געוויסע הים־טארישע סבות, האָט די אידישע רעליגיאָן אזוי פאָלשטענדיג בע־הערשט דאָס אידישע לעבען, אז זי האָט א טיפען שטעמפעל אוועקגעשטעלט אויף אלע אנדערע עלעמענטען, וואָס שטעלען צו־זאמען די אידישע קולטור" (ז. 4).

וואָס איז דער פועל־יוצא דערפון פאר דער אידישער נאציא־נאל־ראדיקאלער ערציהונג?

איז די אויפגאבע פון דער נ א צ י א נ א ל ע ר ערצי־הונג — ארויסצורופען קעלבערנע התפעלות צו אלע אייגענשאפ־טען פון דעם אידישען פאָלק בלויז דערפאר, וואָס זיי זענען א י־ד י ש ע ? בשום אופן ניט! דאָס וואָלט נעווען א ש א ו י־נ י ס ט י ש ע ערציהונג. נאָר שאָוויניסטען גלויבען, אז דאָס, ויאָס אונזערע איז גוט און וואָס פרעמדע איז שלעכט.

ניט נאָר דער ראדיקאלער, אפילו דער פשוט פ ר א ג ר ע־ס י ו נ ע ר נעדאנק פאדערט, אז יעדע ערשיינונג פון דעם פאָלקס־לעבען זאָל מען קודם כל אָבמעסטען מיט דער מאָס פון דעם אלגעמיין־מענשליכען פראגרעס. און ערשט וען די ערשיינונג בע־פריעדיגט אונז ווי מ ע נ ש ע ן, קאָנען מיר זיך פרעהען, וואָס אונזער פאָלק בעזיצט זי אין א זעהר גרויסער מאָס.

אויב מיר האָבען זיך צו פרעהען מיט דעם, וואָס דער איר איז בטבע אזוי אייגנזייטיג רעליגיעז, יעמאלט און נאָר יעמאלט דארפען מיר אויך ביי אונזערע קינדער פערשטארקען דורך דער ער־ציהונג די זעלביגע אייגענשאפט. ווי איז אבער, אז די איבער־געטריעבענע נייגונג צו רעליגיעזע מיסטיק איז גאָר ניט אזא חשוב'ע מעלה? יעמאלט וועלען מיר אין אונזער נאציאנאלער ער־ציהונג זיין געצוואונגען, צו ק ע מ פ ע ן אנטקעגען דער דאזי־גער נייגונג מיט די מיטלען פון דער ערציהונג, וויל נ א צ י א־

נאלע ערציהונג מוז זיך קודם כל רעכענען מיט די נויטען פון דעם אידישען פאלק.

ניט אויף א ווייל צו, אז עס ליגט אין די נויטען פון אונזער פאלק צו ענטוויקלען אין איהם וואס מעהר וועלט־ליכקייט און וואס מעהר וועלטליכע אינסטינקטען אין נייגונגען, און די טהעזען פון העררן ח. ליעבערמאן וועלען פיהרען צו רעזולטאטען, וואס זענען פונקט דער היפך פון יענע, וועלכע ער וויל ארויסברענגען.

„דער קאמף צווישען דער אידישער אמונה און דער וועלטליכקייט איז שוין ביי אונז לאנג איינגעשטילט," פערזיכערט הערר ליעבערמאן. יע! אבער הערר ליעבערמאן הויבט איהם מיט זיינע טהעזען וויעדער אויף.

„די נאציאנאל־רעדיקאלע שוהלע טאר ניט פארזויהען קיין ערנער פון דיסהארמאניע אין דעם הארצען פון אידישען קינד צו זיין פאלק" (ז. 6).

אן אלטער ריין־שאווינישטישער כלל! און אויב דאס גאנצע לעבען פון דעם פאלק איז אין דיסהארמאניע מיט די פאדערונגען פון דעם ראדיקאלען נעראנק טארען מיר אויך יעמאלט ניט אוועקשטעלען אונזערע קינדער אין דיסהארמאניע מיט זיין לעבען? וואס דען זאל זיין די אויפגאבע פון אונזער נאציאנאל־רעדיקאלע ערציהונג, אויב ניט די אויפציהונג פון א דור, וואס זאל קעמפען פאר די פאדערונגען פון דעם מענשליכען פראגרעס אין דעם לעבען פון דעם אייגענעם פאלק, וואס זאל נעהמען אויף זיך די אחריות פאר דאס אייגענע פאלקס־לעבען, אז עס זאל ניט געהן להיפך צו די העכסטע אידעאלען פון דער מענשהייט?

היינט קומט צו אונז א רעליגיעזער ראמאנטיקער, דער־קלעהרט, אז די טבע פון דעם אידישען פאלק איז א רעליגיעזע, און פאדערט, אז די אידישע ערציהונג זאל ניט געהן אין דיסהארמאניע מיט דער אידישער רעליגיע. מארגען וועט צו אונז קומען א שאווינישטישער נאציאנאל־עקאנאם און וועט צו אונז רעדען אין דעם סטיל פון העררן ליעבערמאן בזה הלשון:

— דאס אידישע פאלק איז בענאבט מיט א שטארקער

עמפּפינדלעכקייט פּאר דאָס אלטע־הויזען־הענדלערישע אָון דאָס סאָ־ דאָ־וואסער־שטענדליכע אין דעם נעזעלשאפטליכען לעבען און איז דעריבער בטבע געניגט צו א סוחר'ישען, מקח־וממכר'דיגען פער־ טיעפען זיך אין דעם זין פון אלע סאָציאלע פּראָבלעמען. מיר טאָהרען ניט פערזייהען קיין קערנער פון דיסהארמאָניע אין דעם האַרצען פון אידישען קינד צו זיין פּאָלק, און דעריבער — אַוועק מיט די סאָציאליסטישע ארבייטס־אידעאלען און מיט דער סאָציא־ ליסטישער קריטיק פון דעם מקח וממכר!

און דאָס רופט זיך „ראדיקאל"!

אונזערע קינדער דאַרפען ערצויגען ווערען אין דעם חוב צו דיענען זייער אייגענעם פּאָלק אין דעם זין פון אונזערע ראדיקאלע אידעאלען. זיי וועלען אין א סך פונקטען מ ו ז ע ן אַוועק גע־ שטעלט ווערען אין דיסהארמאָניע צו דער גאנצער הערשענדער וועלט אין אויך צו דעם אידישען פּאָלק.

„נאָך גרעסער ווערט די נאציאָנאלע בעדייטונג פון דער אי־ דישער רעליגיע ווען מען בערעכענט, אז זי איז נעווען אן ארי־ גינעלע שעפּפונג פון דעם אידישען פּאָלק, פון איהם אליין געשאפען אין ענטוויקעלט, ניט ווי קריסטענטום, למשל, ביי די קריסטליכע פעלקער, וואָס זיי האָבען אויפגענומען פון דרויסען" (ז. 10)

אודאי צום הונדערטסטען מאָל אין מיין לעבען הער איך אָט דעם ארגומענט, פאר וואָס מיר אידען, דארפען זיך שטעלען צו דער אידישער רעליגיע אנדערס, איידער די איבריגע פעלקער צו זייערע רעליגיעס: אונזער רעליגיע איז ביי אונז אן אייגענע און זייערע רעליגיע האָבען זיי „אויפגענומען פון דרויסען".

איך ווייל זיך דאָ ניט אריינלאָזען אין דער היסטאָרישער חקירה, אויב וויפיעל די אידישע רעליגיע איז, אין איהר איצטיגער געשטאלט, דורכאוים „אן אָריגינעלע שעפּפונג פון דעם אידישען פּאָלק" און אויב וויפיעל דאָס קריסטענטום ביי די קריסטליכע פעלקער איז, לויט זיין איצטיגען אינהאלט, דורכאויס „אויפגע־ נומען פון דרויסען."

איך ווייל נאָר, מען זאָל מיר געבען צו פערשטעהן איין זאַך: איידער די קריסטליכע פעלקער האָבען אויפגענומען פון דרויסען דאָס קריסטענטום, האָבען זיי דאָך געהאט זייערע אייגענע נ א־

צ י א נ א ל ע רעליגיעס, פון זיי אליין „געשאפען און ענטוויקעלט". ווי אזוי האָבען זיי זיך דאָס געקאָנט אָבזאָגען פון שוא נאציאָנאַלען הייליגטהום? ווי אזוי האָבען זיי געקאָנט אריבער נעהמען עפעס פרעמדעס? און אויב זיי האָבען געקענט זיך ניט רעכענען מיט דער נאציאָנאַלער בעדייטונג פון זייער רעליגיע, פאר וואָס מוזען מיר זיך רעכענען מיט דער נאציאָנאַלער בעדייטונג פון אונזערער?

וואָלט איך געווען א פרומער איד, וואָלט איך געהאט דערויף א פשוט'ן תירוץ: יענע האָבען ג ע מ ע ג ט זיך אָבזאָגען פון זייערע גלויבענס, ווייל די גלויבענס זייערע זענען געווען פ א ל־ש ע. מיר אָבער טאָהרען זיך ניט אָבזאָגען פון אונזער אמונה, ווייל זי איז אן אמת'ע. דאָס וואָלט געווען אן אויסגעצייכענטע דערקלעהרונג, אָבער אויך זי וואָלט אין גאנצען צוקלאפט די פאָ־זיציע פון העררן ח. ליעבערמאן, און די וואָס דענקען אזוי, ווי ער.

ניט דערפאר איז דעם אידען טייער זיין גלויבען, ווייל דאָס איז אן אָריגינעלע שעפפונג פון דעם אידישען פאָלק": „מתחלה עובדי עבודה־זרה היו אבותינו". די ערשטע אָריגינעלע שעפפונג פון דעם אידישען פאָלק איז געווען א געצענדיענסט. נאָר דערפאר איז זיין אמונה דעם אידען טייער, ווייל ער גלויבט, אז זי איז דער א מ ת, דער ריכטיגער אויסדרוק פון דעם געטליכען וויללען. דער אידישער גלויבען איז ניט דערפאר א מיוחס ביי אונז, ווייל דאָס אידישע פאָלק האָט איהם אויסגעארבייט, נאָר דאָס אידישע פאָלק איז דערפאר ביי דעם רבונו של עולם אזוא מיוחס, וואָס ער איז אויסערוועהלט געווארען צו זיין דער טרעגער פון דער אידישער רעליגיע.

מיר ווייסען גאנץ גוט, אז די אידישע רעליגיע איז א פראָ־דוקט פון דעם אידישען פאָלק און אז אין איהר האָבען זיך אָבגע־שפיגעלט זיינע מענשליכע נויטען און זיינע נאציאָנאַלע נויטען. אָבער אויך ביי די אנדערע פעלקער האָבען די נאציאָנאַלע רעלי־גיעס געשפיעלט די זעלביגע ראָליע. דאָס האָט זיי, די נאציאָנאַלע רעליגיעס, מיין איך, ניט געמאכט צו אזא קודש קדשים, אז דער פראָגרעסיווער געדאנק זאָל תמיד דארפען שטעהן פאר זיי אויף די קניה.

פאר וואָס טויזען מיר זיין אן אויסנאהם אין דעם פרט? „עס וועט קיין געשיכטס־שרייבער אין קיין געשיכטס־געלעהרטען ניט איינפאלען, צו איגנאָרירען קריסטענטום אלס קראפט און פאקטאָר אין דעם לעבען פון דיעזע פעלקער, נאָר דערפאר וואָס ער, דער געשיכטס־שרייבער אָדער געלעהרטער איז אליין ניט קיין רעליגיעזער. לאָמיר אקאָרשט פרובען, אויף ציקאוועסט, זהען וואָס עס פאסירט, ווען מיר פערדרענגען די רעליגיאָן אין אונזער ערציהונג אָדער אפילו ווען מיר נעהמען נאָר צו עטוואָס פון איהר חשיבות אלס ווירקענדע קראפט אין אונזער לעבען" (ז. 11).

מיר וועלען דאָס באלד „פרובען, אויף ציקאוועסט זעהען". דערווייל וואלט איך בעטען, מען זאל מיר פאר־איין־וועגס דערקלעהרען נאָך א זאך:

קיין געשיכטס־שרייבער א. ז. וו. איגנאָרירט ניט דאָס קריסטענטום אלס קראפט און פאקטאָר אין דעם לעבען פון פעלקער. אָבער פאר וואָס איז דאָס אזוי, אז קוים איז דער געשיכטס־שרייבער אליין ניט קיין רעליגיעזער מענש, קעמפט ער, אין איינעם מיט אלע אנדערע פראָגרעסיווע מענשען, א ז ד י ר ע ל י ג י ע ז א ל פ ע ר ד ר ע נ ג ט ו ו ע ר ע ן פ ו ן ד ע ר ע ר צ י ה ו נ ג? פאר וואָס טרעט ער ארויס, אין איינעם מיט זיי, אזוי שארף אנטקעגען דעם ק ל ע ר י ק א ל י ז ם, וואָס ווייל אז די רעליגיע זאל ניט פערליערען „פון איהר חשיבות אלס ווירקענדע קראפט אין לעבען"? פאר וואָס ווייס מען ביי די אומות העולם גאנץ גוט די נפקא מיניה צווישען „ראדיקאל" און „קלעריקאל"? פאר וואָס זאל הערר ח. ליעבערמאן זיך ניט בעסער רי־פען: „נאציאָנאל־קלעריקאל" און די ערציהונג וואָס ער וויל געבען אונזערע קינדער — „די נאציאָנאל־קלעריקאלע"?

און איצט „לאָמיר אקאָרשט פרובען אויף ציקאוועסט, זעהען, וואָס עס פאסירט, ווען מיר פערדרענגען" וכו'

„קודם כל, וואָס וועט דאן זיין, אין די אויגען פון אונזער קינד, דער בריטער שטריך, די גרונדלאגע פון דעם כאראקטער פון

דעם אידישען פאָלק?... ביי דעם אידישען פאָלק איז דיעזער כאַראַקטער־שטריך זייַן רעליגיעזע נאַטור... פערדרענגען (מיר) דעם רעליגיעזען עלעמענט... ווי אזוי וועט עס ווייסען, וואָס מיר זענען אין אמת'ען, אין אונזער טיעפער, טיעפער נאַטור?" (ז. 11—12).

אקוראט, ווי הערר ליעבערמאַן, אָדער ווי וועד עס איז אַן אנדערער קאָן אין דער אמת'ען ווייסען, וואָס איז אונזער „טיעפע, טיעפע נאַטור!" די וויסענשאפט פון די פעלקער איז נאָך אזוי יונג, אז וועגען קיין פאָלק אין דער וועלט קאָן נאָך קיינער ניט וויסען אויף קלאָר, וואָס דער גרונד־שטריך פון זיין כאַראקטער איז.

מעהר, אייַדער אינדיווידועלע היפאָטהעזען קאָן מען אויף דעם פעלד נאָך ניט האָבען. מיין אינדיווידועלע היפאָטהעזע איז, צום ביישפיעל, אז דער גרונד־שטריך פון דעם אידישען פאָלק איז ניט זיין רעליגיעזע נאַטור, נאָר זיין סאָציאַל־עטי־ש ע, וואָס ווייזט זיך ארויס סאי ביי דעם פרומען ישעיה, סאי ביי דעם אטעאיסטען קארל מארקס.

דער געדאַנק פון דעם אידישען פאָלק האָט תמיד געאַרבייט אויף דעם פראַבלעם, ווי אזוי מאַכט מען, אז מענשען זאָלען לעבען ווי ברידער אין די גרעניצען פון איין פאָלק, און אלע פעלקער זאָלען לעבען ווי ברידער אין די גרעניצען פון איין מענשהייט.

אָט דער „שבת־אחים"־אידעאל איז א ריין אידישער פראָדוקט, און איז א סך כאַראקטעריסטישער פאר אונזער פאָלק, אייַדער זייַנע ריין רעליגיעזע פראָדוקטען, אין וועלכע ער איז ניט בעזונדערס אָריגינעל.

איך וואָלט געקאָנט אויסווייזען אויף נאָך אנדערע כאַראקטער־שטריכען פון אונזער פאָלק, וואָס האָבען אן אומגעהויערען וועדטה פאר דער מענשהייט און האָבען גאָר ניט צו טהאָן מיט דער איבערנאַטירליכער מיסטיק.

אָבער — ווי געזאָגט: דערווייַלע זענען דאָס אלץ אינדיווידועלע היפאָטהעזען. קיינער איז ניט מחויב צו גלויבען אין זיי, און דאָס אידישע קינד וועט אקוראט אזוי וועניג אָדער אזוי פיעל פערליערען, וועו די שוהלע וועט איהם ניט קאָנען אנטפלעקען „דעם גרונד־שטריך פון דעם אידישען פאָלק" (א קליניגקייט, וואָס

הערן ליעבערמאנען האָט זיך פערוואלט!) ווי וועניג אָדער ווי־ביעל עס פערלירט יעדעס קינד פון יעדען אנדער פאָלק, וועו ניט נאָר די פאָלקס־שוהלע, נאָר אפילו די גאנצע וויסענשאפט פון זיין צייט קאָן איהם ניט אויסזאָגען יענעם סוד.

איך לאָז דורך א פּאָר שטעלען, וואָס זענען ניט מעהר ווי א ווצריאציע אויף דעם זעלביגען באלשען געדאנק, אז דאָס אידישע פאָלק איז אן ארגאניזם, וואָס ארבייט אויס אזא מין באלזאם, וועל־כען קיין אנדער פאָלק קאָן ניט אויסארבייטען: די רעליגיע.

איך גיעה איבער צו יענע שטעלען, וואו עס ווערט ארויסגע־זאָגט עפעס נייעס.

„וואָס איז דאָ נאָך שעהנערס וכו' ווי דער קדוש השם, אָט דיעזער ענטהוזיאזם פאר אן אידעע וכו? ווי אזוי וועט מען דאָס קענען ערקלערען אויף א ראציאנאלען שכל'דיגען אופן, א דער שכל קען עס גאָר ניט בענעהמען? (!) דער ראציאנאליזם וועט אויך לערנען פונקט פערקעהרט, אז אזא זאך איז אונמעגליך (!), ווייל עס איז א נאטור־נעזעץ פאר יעדער לעבעריגער זאך איבער־צוגעהן אלע גרעניצען, זיך צו דערהאלטען, אבער ניט לאָזען אויסדרייקליך זיך אומברענגען, אבער דער קדוש השם איז פאָרט א פאקט אין דער אידישער נעשיכטע." (ז. 15).

קיין מענש וועט ניט קאָנען בענעהמען מיט זיין שכל, וואָס הערר ליעבערמאן וויל דאָ ארויסברענגען מיט דעם פונקט. מען קאן ניט דערקלעהרען דעם פאקט פון מסירות נפש פאר אן אידעע, כאידען מען גיט צו, אז עס איז דאָ א גאָט אויף דער וועלט? מסירות נפש, וויא נייער גאָט־בעוויזן? אדער זאל דערפון גע־דרונגען וועלען, אז נאָר פאר רעליגיעזע אידעען קאָן זיך איינער מוסר־נפש זיין? און וואָס וועט איהר טהאן מיט די דושיאַרדאנאָ ברונא'ס און מיט פיעל אנדערע רעוואלוציאָנערען און אטעאיס־טען, וואָס זענען פאר זייערע אידעאלען פריידיג געגאנגען אין טויט?

און — דוכט מיר — דער ניט־רעליגיעזער מסירות־נפש איז א סך, א סך ערהאבענער אויפ׳ דער רעליגיעזער, וויל פאר דעם גלויביגען איז דער גאנצער קודש השם, ניט מעהר ווי א קליינע אפּאראציע, אן ע פ י ז א ד אין דעם זיין פון זיין אייביגער

נשמה, בעת פאר דעם ניט־גלויביגען איז דאָס „דער סוף־כל־סוף'י־גער סוף" פון זיין לעבען און זיין.

כדי צו דערקלעהרען, ווי אזוי מענשען געהען אין טויט פאר זייערע אידעאַלען און גלויבונגען, — דערצו דארף מען ניט האָבען קיין רעליגיעזען עלעמענט. דער „ראַציאָנאַליזם" געהט אבסאָלוט ניט להיפך צו דעם, און יעדער מענשליכער מוח קאן דאָס בענעהמען.

„אָהן דעם רעליגיעזען עלעמענט וכו' ווי וועט זיך ערקלעהרען, לאָמיר אָנכאפען אוא זאך, ווי דער קאמף פון די חשמונאים?"

וועט איהר ענטפערן העררן ליבערמאנען: אפשר, דערקלעהרען דאָס, ווי א קאמף פאר נאציאָנאלע פריהייט און אונאבהענגיגקייט פון דעם אידישען פאָלק? חלילה וחס! „וואָס איז דען געווען דער פונקט, ביי וועלכען עס האָט געפלאצט די געדולד פון פאָלק אין דעם מאקאבייער אויפשטאנד?... וועז דער שונא האָט זיי געוואלט צווינגען צו פעלשען אין זייער גאָט און מקריב זיין א חזיר באר א קרבן, דא איז שוין די מאָס פארפול געווארען און א רעוואלוציאָן האָט זיך צופלאקערט" (ז. 16).

איך ווייל זיך דא ניט אריינלאָזען אין א ויכוח, וועגען די ווירקליכע אורזאכען און פאקטארען פון דעם חשמונאים־אויפשטאנד. איך גלויב, אז אויך דא האָט די רעליגיע געשפיעלט א סך א קלעהנערע ראָלע, איידער די אפיציעלע קוועלען, וואָס שטאמען פון קלעריקאלע הענד, בעשרייבען דאָס.

אָבער דאָס איז א סכסוך אין דער געשיכטס־פילאָסאָפיע, וועלכען מיר קאָנען לאָזען אָן א זייט. א ו י ב עס זאל זיך ארויסווייזען, אז דער טרייבענדער מאָמענט אין דעם אויפשטאנד איז געווען דער חזיר פאר א קרבן, ד. ה., דער ריין רעליגיעזער, און ניט די פרייהייט און זעלבסטשטענדיגקייט פון פאָלק און לאנד, וועט טאקי דער חשמונאים־קאמף ארָאבפאלען פון יענע מענשליכע הויף, אויף וועלכע די פארשונג האָט איהם אין דער לעצטער צייט אויפגעהויבען, און וועט ארָאבזינקען צו דער מדרגה פון א פאנאטיקער־רעוואָלט, מיט וועלכען מיר קאָנען סימפאטיזירען נאר אויף אזוי וויים, אויף וויפיעל ער האָט געקעמפט אנטקעגען פערגוואלטיגונג פון דעם אנדערענם איבערצייגונגען.

צו דעם ערציהונגס־פּראָבלעם האָט דאָס קיין ברעקעל שיכות ניט. מיר קאָנען ניט ווערען רעליגיעז אָדער נתפּעל ווערען פון דער אידישער רעליגיע בלויז דערפּאַר, ווײַל אונזערע עלטערן איז רעכט געווען צו לעבען ווי שקלאַווען, אבי מען זאָל זיי ניט צווינגען צו ווערען אונטריי זייער גלויבען.

„נעהמט מען אַוועק דעם רעליגיעזען כאראקטער פון אזא קאמף, ווי דער מאקאבייער אויפשטאַנד, איז מעג מען עס אפילו ערקלערען פאר א פרייהייטס־בעוועגונג אין מאַדערנעם זין, ווערט דאָך דורכדעם די העכערע (?) אידעע פון דער געשעהעניש אַוועקגענומען... ווען מיר ציהען... ארונטער דעם מאקאבייער קאמף צו דער ניערער (!) פון אזא קאמף, ווערט די אידעאלע זייט פערלאָרען, (?) ווערט דורך דעם א גרויסע הייליגע בעוועגונג — פ א ר ב ר ו ט א ל י ז י ר ט (!!), (ז. 17).

קומט איהר אין דעם ביכעל פון העררן ח ליעבערמאן צו אָט דער שטעל, יעמאָלט בלייבט אייך שוין גאָר נישט איבריג, ווי... א שמיץ צו טהאָן דאָס ביכעל אונטער'ן טיש.

ניט דערפאר ווערט איהר אזוי נערווּעז, ווּאָס הערר ליעבערמאן האָט אזעלכע אנשויאונגען: עס זענען ביי אלע פעלקער דא קלעריקאל־נעזאָנענע פּארשוינען, ווּאָס האלטען, אז אבהיטען אונזיניגע רעליגיעזע געבאָטען אין גאָט'ס נאָמען איז א סך אן ערהבענערע זאָך אויידער דער מענשליכער קאמף פאר פרייהייט. מעג אויך דער נאציאנאל־קלעריקאלער הערר ליעבערמאן גלויבען, אז ניט־וועלען מקריב זיין א חזיר פאר א קרבן איז נאָט וויים, ווּאָס פאר א טיעפע הייליגקייט, בעת קעמפען פאר רעכט און פרייהייט איז „ב ר ו ט א ל.“ (!)

אָבער דערפון פלאצט אייער געדולד, ווּאָס אזעלכע אנשוי־אונגען ווערען ארויסגעזאָגט אויף א צוזאמענפאָהר פון נ א צ י א־ב א ל־ר א ד י ק א ל ע ש ו ה ל ע ם, ווערען ארויסגעזאָגט ווי א רעפעראט, אויף דעם גרונד פון וועלכען עס ווערען אָנגענומען רעזאָלוציאָנען און פּרינציפּען־ערקלעהרונגען.

צו דער עהרע פון דעם צונויפפאַהר מוזען מיר אבער מיטטיילען, אז די רעזאָלויציע, וועלכע זי האָט אָננגענומען, שפּיגעלט לחלוטין ניט אָב די קלעריקאַל־שאָוויניסטישע אנשויאונגען פון העררן ח. ליעבערמאן.

„די נאַציאָנאַל־ראַדיקאַלע ערציהונג," זאָגט די רעזאָלויציע, דארף ענטוויקלען אין די קינדער א געזונטען בליק אויף דער אידישער רעליגיאָן, בעטראַכטענדיג איהר (זי) פון א קולטור־היסטאָרישען שטאַנדפונקט. די לעהרער דארפען זיך בעמיהען ארויסצוברענגען פאר די קינדער די נאַציאָנאַל־עטישע און פּאָעטישע זייטען פון דער אידישער רעליגיאָן." (ז. 32).

ווי אזוי הערר ליעבערמאן האָט געקאָנט קומען צום שלוס, אז די רעזאָלויציע, וואָס וויל נאָרנישט ניט וויסען פון דעם רעליגיעזען מיסטישען אינהאַלט אין אונזער רעליגיע און בעטראכט זי נאָר פון א קולטור־היסטאָרישען שטאַנדפונקט, — אז אזא רעזאָלויציע איז אָננגענומען געוואָרען „אויפ'ן גרונד פון דעם אָביגען רעפעראט", איז פאר מיר א חדוש נפלא.

די אַרבייטער און דאָס פאָלק.

אויב ס'איז אמת וואָס מיר גלויבען, אז דאָס אידישע פאָלק איז אקוראט אזא פאָלק, ווי אלע אנדערע פעלקער, — ניט קיין „אתה־בחרתנו", אָבער חלילה אויך ניט קיין פערשאָלטענע אומה, — איז יעמאָלט האָבען מיר א רעכט צו האָפען, אז די אידישע ארבייטער־שאפט וועט שפּיעלען דיזעלביגע פּראָגרעסיווע ראָלע אין דער אי־דישער געשיכטע, וואָס יעדע ארבייטערשאפט שפּיעלט אין דעם לע־בען פון א מאָדערנעם פאָלק. אויך ביי אונז וועט דער ארבייטער־קלאס איבערנעהמען די פיהרער־ראָלע אין דער פּראָגרעסיווער ענט־וויקלונג און צוציהען צו איהר אפּהן אלע דעמאָקראטישע עלעמענ־טען פון דער אידישער בעפעלקערונג. אויך ביי אונז וועט די אר־בייטערשאפט וועלען אקוראט אזוי טריי צו די אינטערעסען פון דעם גאנצען אידישען פאָלק, צו די אינטערעסען פון „כלי־ישראל", ווי די דייטשע ארבייטער זענען טריי צו דעם פרינציפ פון „כלאשכנזי" און די פראנצויזישע ארבייטער זענען איבערגעבען צו דער אידער פון „כל־צרפתי".

מיט אנדערע וועלטער הייסט דאָס, אז אויך די אידישע אר־בייטער וועלען וועלען אקוראט אזוי נאציאָנאל, ווי די ניט אידישע; אז אויך זיי וועלען קעמפען פאר דער עקזיסטענץ און ענטוויקלונג פון זייער פאָלק, ווי דאָס טהוען די ארבייטערשאפטען פון אלע אנ־דערע אומות; אז אויך זיי וועלען האָבען געמיינזאמע אויפגאבען מיט דער אידישער בורזשואזיע, נאר זיי וועלען יענע אויפגאבען פערשטעהן אין די וויכטיגסטע פּרטים גאנץ אנדערש, אייזער דאָס טהוט די בורזשואזיע און זיי וועלען זיך אפּט פאנאנדערגעהן מיט דער בורזשואזיע אין די מ י ט ל ע ן, ווי אזוי צו דערגרייכען די בשותפות'דיגע ציעלען.

בנוגע צו די אומות העולם איז אָט דער געדאנק שוין א ברע־קעל ניט ניי. ער איז דער אלף־בית פון פּראָלעטאַרישער פאָליטיק.

„די פראָלעטאריער קעמפען־מיט דעם קאמף פון דער בורזשואזיע, אָבער זיי טהוען עס אין אייגענעם גייסט", שרייבט א בר׳סמכא אין דעם פראָלעטאריישען נאציאָנאליזם, קאָרל רענער (זעה זיין ארטיקעל: „דער קריעג און דער פראָלעטאריישער נאציאָנאליזם, אין דעם „אידישען סאָציאָליסט" פון דעם 1טען מארטש). „עס איז ניט אמת", זאָגט ער אין דעמזעלבינגען ארטיקעל, „אז דער פראָלעטאריאט איז אין זיין מאַסע וועז עס איז געווען אונאָציאָנאל"; „ביים פראָלעטאריאט איז דער נאציאָנאליטעטען־פרינציפ נאָך ער היום א ווירקענדע קראפט".

ביי אונזערע סאָציאָליסטען איז דער געדאנק נאָך ניט אריין אין פלייש און בלוט, און דאָס רוב סאָציאָליסטישע פיהרער אונזערע בעטראכטען איהם נאָך, ווי א געפערליכע אפיקורסות. אין דעמזעלבינגען נומער „אידישער סאָציאָליסט", וואו עס איז אבגעדרוקט קאָרל רענער׳ס ארטיקעל, פערזיכערט הערר אָלגין, „אז אין אונזערע רייהען איז ניטא קיינער, וואָס זאָל שטעלען אזא אויפגאבע פאר דעם ארבייטער־קלאַס", ווי „דערהאלטען די אומה ביים לעבען" (זעה זיין ארטיקעל: „וועגען א אידישען קאָנגרעס").

לייִדער זאָגט אונז ניט הערר אָלגין, וועמען ער מיינט דאָ מיט „אונזערע רייהען" („אנשי שלומנו"). די אידיש־סאָציאָליסטישע פערשאציע דער „בונד"? אָבער אין ביידע קערפערשאפטען זענען דאָ נענוג מענשען, וואָס שטעהען אויף דער הויך פון דער מאַסע־דערנער פראָלעטאריישער ענטוויקלונג אין וויסען נאָך גוט, אז די וויכטיגסטע פאָדערונג פון דעם „נאציאָנאליטעטען־פרינציפ", וואָס „איז נאָך ער היום א ווירקענדע קראפט ביי דעם פראָלעטאריאט", דאַרף זיין דער „קיום הלאום", דאָס „דערהאלטען די אומה ביים לעבען". בעסער פון אלעמען וואָלטען צו הערן אָלגין׳ס „אנשי שלומינו" געפאַסט יענע אסימילאטאָרישע סאָציאָליסטען אונזערע, וואָס גרופירען זיך ארום דעם „פאַרווערטס".

על־כל־פנים קאָנען מיר אָבער געווים צוגעבען הערן אָלגין׳ען, אז דאָס רוב פון אונזערע בעוואוסטזיניגע סאָציאָליסטען ווילען ניט אָנהויבען זיך צו אינטערעסירען זיך מיט אזויע נאציאָנאלע פראָבלעמען, וואָס האָבען אין זיך די עקזיסטענץ און די ענטוויקלונג פון דעם גאַנצען אידישען כלל, און אז די מאיאָריטעט פון דער אידי־

שער ארבייטערשאפט שטעהט אלין נאָך אונטער דער גייסטינער השפּעה פון יענע פיהרער, ביי וועמען עס געהט דורך א שוידער איבער'ן לייב, וועז זיי דערהערען פון פּראָבלעמען וואָס האָבען א שייכות צו „כלי־ישראל".

ווי אזוי איז דאָס צו דערקלעהרען? פּאר וואָס שטעלט זיך די אידישע ארבייטערשאפט אנדערש צו דעם אידישען פּאָלק, אייר דער דער דייטשער פּראָלעטאריאט צו דעם דייטשען, אייַדער דער פּראָנצויזישער צו דעם פּראָנצויזישען? זענען מיר אן „אתה־בחרתנו"־פּאָלק און אונזער פּראָלעטאריאט איז דער צדיק צוויישען די פּראָלעטאריאטען, וואָס טראָכט נאָר, — ווי דאָס שיקט זיך פּאר יעדען „צדיק", — וועגען דעם איינעגעם „ביטול היש"? אָדער זענען מיר א פערשאָלטענע אומה, און דעריבער מוזען דוקא די פּראָגרעסיוסטע עלעמענטען אונזערע אומקעהרען זיך צו איהר מיט'ן רוקען?

לא האָ ולא האָ! אין די וויכטינסטע פּרטים פון דער נעזעלשאפטלעכער ענטוויקלונג זענען מיר ניט קיין אויסנאָהם פון אלע אנדערע פעלקער, ניט צום גוטען און ניט צום שלעכטען. די צרה מיט אונז איז נאָר, וואָס מיר זענען, א דאנק געוויסע אומשטענדען, איינס פון די אָבגעשטאנענסטע פעלקער פין דער צייַוויליזירטער וועלט. ענטוויקלונגס־פּראָצעסען, וואָס האָבען ביי די פּראָגרעסיווע אומות העוֹלם שוין דערגייכט זייער ענד־פּאָזע, טרעטען ביי אונז ערשט אריין אין לעבען, און פּראָבלעמען, וואָס האָבען שוין אומעטום געפונען זייער ענדגילטיגען ענטפער, וועלען ביי אונז ערשט געשטעלט אויף דער מאָגעס־אָרדנונג.

נעהמט יענעם פּראָצעס, וואָס האָט באָאנדערגעשפּאָלטען די נאציע לחוד און די רעליגיע לחוד, אדער יענעם פּראָצעס, וואָס האָט געפּיהרט דערצו, אז די נאציאָנאלע שפּראָך פון א פּאָלק זאָל זיין ניט יענער טויטער לשון, אויף וועלכען עם האָבען אמאָל געשריבען די געלערנטע און אויף וועלכען עם קלינגען נאָך עד היום די ליטורגיעם אין די קירכען, נאָר דוקא די לעבעדיגע גערעדטע שפּראָך פון די פּאָלקס־מאסען, — ווי לאנג־לאנג איז דאָס, וועז די פּראָגרעסיווע פעלקער האָבען אויף געהאט צו טהאָן מיט די דאָזיגע פּראָבלעמען; וויפיעל דורות זענען שוין אריבער, זינט יענע פּראָבלעמען זענען

פאר זיי פערעגטפערט נעווארען אויף אייביג. און מיר שטעקען נאָך אין רעכטען מיטען פון זיי, און דער קאמף פאר זיי ברענט זיך ערשט איצטער פאנאנדער.

פאר דעם, וואָס האָט נאָר א ברעקל השגה פון די גרונד־נעזעצען, וואָס בעהערשען דאָס היסטאָרישע לעבען און די פערווירקליכונג פון דעם מענשליכען פראָגרעס, קאָן קיין שום ספק ניט זיין, אז פריהער אדער שפעטער, וועלען מיר אויך דאָ אָניאָגען די אומות העולם. אונזער נאציאָנאלעס לעבען וועט לחלוטין און לגמרי בעפרייט ווערען פון וועלכע עס איז רעליגיעזע עלעמענטען, וואָס וועלען וועדען א ריינער „רשות היחיד" פון יעדען איינצעלנעם אידן, אין וועלכע קיין אנדער איד וועט ניט האָבען קיין רעכט אריינצושטעקען זיין נאָז; אין אונזער נאציאָנאלע שפראך וועט ווערען ניט יענער ספר־לשון, וואָס ווערט געברויכט פון דעם געלערנטען, און ניט יענער מחזור־לשון, וואָס ווערט אָנגעווענדעט אין די סינאגאָגאלע תפילות, נאָר יענע לעבעדיגע אידישע שפראך, וואָס ווערט געדרעט פון די מאסען. — דיזעלבינע פאָדערונגען פון דעם פראָגרעסיוון לעבען, וואָס האָבען מיט הונדערטער יאָהרען צוריק דאָס דורכגעפיהרט ביי אלע אנדערע פעלקער פון דער וועלט, וועלען צווינגען אויך דאָס אידישע פאָלק צו פערעגטפערען אויף דעמזעלביגען אופן זיינע פראָבלעמען פון „נאציע און רעליגיע" און „נאציע און שפראך".

מהמת דעמזעלביגען טעם מוז אויך די שטעלונג פון דער אידישער ארבייטערשאפט צו דעם אידישען פאָלק דורכמאכען אן אינווענדיגטע רעוואָלוציע, וואָס וועט זי אוועקשטעלען אויף דערזעלביגער הויך, אויף וועלכער עס שטעהען אלע אנדערע ארבייטער־שאפטען פון אלע אנדערע פראָגרעסיווע פעלקער.

די אידישע ארבייטערשאפט איז שוין איצטער אריינגעטראָטען אין יענער ענטוויקלונגס־פאזע פון דעם פראָלעטאריאט, וועו עס וואקסען אויס פאר איהם די פראבלעמען פון נאציאָנאליזם און קאָסמאָפאָליטיזם, און אויך אין דעם לעבען פון דער אידישער ארבייטערשאפט הויבען זיך שוין אָן אבצושפיעלען יענע פראָצעסען, וואָס האָבען אוכעטום געפיהרט צו דער נאציאָנאליזירונג פון דעם פראָלעטאריאט.

אין דעם אָנהויב פון איהר פאָליטישער ענטוויקלונג איז די

ארבייטערשאפט פון אלע ציוויליזירטע פעלקער נעווען צושפאלטען אין צוויי גרויסע לאגערן: דעם רעאקציאנערן, וואס איז געשטאנען אונטער דער השפעה פון דער הערשענדער רעליגיע, און דעם פראגרעסיוון, וואס איז געפיהרט געוואָרען פון א וועלכער עס איז עקסטרעם־רעוואָלוציאנערער פארטיי. די רעאקציאנערע ארבייטער־שאפט איז געווען ניט נאר קירכליך פרום, נאר אויך נאציאנאל־שאָוויניסטיש. „נאט, פאטערלאנד און קיסר!" איז געווען איהר היי־ליגע דריי־אייניגקייט. די עקסטרעם־רעוואָלוציאנערע ריכטונג, נאך נאנץ אונטער דער השפעה פון דעם בורזשואזען ראדיקאליזם, האט געליקענט ניט נאר נאט, פאטערלאנד און קיסר, נאר אויך יעדען נאציאנאלען נעראנק אין וועלכער עס איז פארם, געליקענט יעדען נאציאנאלען מהות פון זייער פאלק, געליקענט איבערהויפט די איינטיילונג פון דער מענשהייט אין נאציאנען און פעלקער. היינריך היינע, א האלב בורזשואזער, האלב קאָמוניסטישער ראדיקאל, האט אין די דרייסיגער יאהרען ריכטיג פארמולירט די נעראנקען פון די יעמאלטדיגע רעוואָלוציאנערע ארבייטער־קרייזלעך: „איצטער זע־נען שוין ניטא קיין נאציעס", האט ער געטענה'ט, „עס זענען נאר דא צוויי פארטיען, וואס קעמפען פאר זייער הערשאפט אין דעם געזעלשאפטליכען לעבען: די פארטיי פון דער היסטאָרי־שער טראדיציע און די פארטיי פון דער פערנופט".

אבער שוין די ערשטע „מארקסיסטען" האבען אין דעם סוף פון די פערציגער יאהרען אנגעמערקט יענע פאזיציע, אויף וועלכער דער פראלעטאריאט איז געצוואונגען געווען צו שטעלען זיך אין דער נאציאנאלער פראגע. אין דעם בעריהמטען „קאמוניסטישען מא־ניפעסט" האט קארל מארקס געלערנט, אז דער פראלעטאריאט דארף קוקען אויף זיך, ווי אויף דער „אונגעהויערער מאיאריטעט פון דער נאציע", אז ער איז „די נאציע". פון דער אנדער זייט האט ער דערקלערט, אז „דער קלאסען־קאמף איז א פאליטישער קאמף", ד. ה. א קאמף פאר א בעשטימטען ענטפער אויף אלע יענע פראבלעמען, וואס האבען א שייכות צו דעם פאליטישען לעבען, צו דעם לעבען פון דעם גאנצען נאציאנאלען כלל.

דער אויפבליה פון דעם אינטערנאציאנאל אין די זעכציגער

יאָהרען, וואָס איז געשטאַנען אונטער דער גייסטיגער שליטה פון קאַרל מארקס און וואָס האָט אָפּגעפּראָקלאַמירט, אז ער קעמפט פאַר די זעלבסטשטענדיגע נאַציאָנאַלע ענטוויקלונג אפילו פון דעם קלענסטען פאָלק, האָט דערלאַנגט א טויט־קלאַפ דעם הערשענדען קאָסמאָפּאָליטיזם, וועלכער האָט נאָך מעלה־גירה געווען די שיריים פון דער בורזשואזיער ראדיקאַלעכץ.

פון יעמאַלט אן האָט זיך ביי די אייראָפּעאישע פעלקער אָנגעהויבען דער דאָפּעלטער פּראָצעס אין דעם לעבען פון דער ארבייטערשאפט. פון איין זייט זענען די קירכלעך־פרומע מאסען בעריים געווארען פון זייערע אלטע רעליגיעזע טראדיציעס און זענען געווארען מעהר און מעהר פרייזינניג, מעהר און מעהר ראדיקאַל אין דעם סאציאַלען און דעם פּאָליטישען לעבען. פון דער אנדער זייט האָבען זיך אין די עקסטרעם־רעוואָלוציאָנערע רייהען געזומען אויסוועפען די ריחות פון דער אלטער קאָסמאָפּאָליטישער ראדיקאַלעכץ. און די ארבייטערשאפט פון אלע פעלקער שטעהט איצטער אין דער נאציאָנאַלער פראגע אויף יענער פּאָזיציע, וואָס איז אָנגעמערקט געוואָרען אין דעם „קאָמוניסטישען מאניפעסט" און וואָס איז אזוי גלענצענד דערקלעהרט און פערטיידיגט געוואָרען אין די פרינציפען פון דעם אינטערנאציאָנאל.

דער פראָלעטאריאט איז אומעטום געוואָרען דער פראגרעסיווער קלאַס פון זיין פאָלק, וואָס קעמפט קודם כל פאר דער עקזיסטענץ און דער פראָגרעסיווער ענטוויקלונג פון זיין אייגענער נאציע און איז מסכים אויף אן אינטערנאציאָנאלע פערבריידערונג מיט אלע אנדערע פעלקער און זוכט די דאזיגע אינטערנאציאָנאלע פערבריידערונג נאָר אונטער דעם תנאי, אז דערפון זאל ניט ארויסוואקסען קיין ככנה פאר דער עקזיסטענץ אין דער פרייער ענטוויקלונג פון זיין אייגענעם פאָלק.

די אידישע ארבייטערשאפט אבער, די קינדער פון אן אבגעשטאנענעם פאָלק, האלט ערשט אין דעם אנהויב פון יענעם דאָפּעלטען פּראָצעס, וואָס דארף ראדיקאַליזירען די פרומע ארבייטער און נאציאָנאַליזירען די ראדיקאַלע.

מערץ—אפריל 1915

נאַציאָנאַליזם און קאָסמאָפּאָליטיזם ביי דער אידישער אַרבייטערשאַפט.

אין דעם אַרטיקל: „די אַרבייטער און דאָס פּאָלק" האָבען מיר אָנגעמערקט, אַז ביי די איראָפּעאישע פעלקער איז נעווען א צייט, ווען אין זייער אַרבייטערשאַפט האָט זיך אָבגעשפּיגלט א דאָפּעלטער פּראָצעס. פון איין זייט האָבען די פרומע און נאַציאָנאַליסטישע מאַסען זיך געמומען בעפרייען פון זייער רעליגיעזע און שׂאָוויניסטישע טראַדיציעס, ניט פערלירענדיג דערביי די איבערגעבענקייט צו די אינטערעסען פון זייער פּאָלק. פון דער אַנדער זייט האָבען די עקסטרעם־רעוואָלוציאָנערע עלעמענטען געמומען פערלירן דעם „נאַיוון קאָסמאָפּאָליטיזם", וועלכען זיי האָבען געהאַט בירושה פון דער ראַדיקאַלער בורזשואַזיע, בלייבענדיג דערביי טרייַ צו די אינטערעסען פון דעם אַלגעמיין־מענשלעכען פּראָגרעס. אויף אזא אופן האָט די פּראָגרעסיווע אַרבייטערשאַפט אומעטום דערגרייכט יענע פּאָזיציע, וועלכע זי פערנעהמט איצטער אין דער נאַציאָנאַלער פראָגע, — א פּאָזיציע, וואָס קאָן אָנגערופען ווערן „נאַציאָנאַל־ראַדיקאַל".

די אידישע אַרבייטערשאַפט, — האָבען מיר דאָרט ווייטער בעמערקט, איז, א דאַנק דער אַלגעמיינער אָבגעשטאַנענקייט פון דעם אידישען פּאָלק, ערשט ניט לאַנג אריין אין דער פאָזע פון יענע גיים־טעם־קעמפען, וואָס פיהרען צו דעם זיעג פון דעם נאַציאָנאַלען ראַדיקאַליזם.

דער וואָס איז נאָר אַביסל בעקאַנט מיט דער געשיכטע פון דעם אידישען פּאָלק און מיט די געזעצען, וואָס הערשען אין זיין לעבען, וועט מווזן צוגעבען, אַז מיר דאַרפען זיך ניט וואונדערען, ווען יענע גייסטעס־קעמפען וועלען ביי אונז זיין בעזונדערס שטורעמיג און דער ענד־גילטיגער זיעג וועט קאָסטען צ היבשע סומע

ענערגיע און צייט. שוין ניט רעדענדיג וועגן דעם פּאַנאַטישען כאַראַקטער פון אונזער פּאָלק, האָבען די בעזונדערע אומשטענדען פון דער אידישער נעשיכטע און פון דעם אידישען לעבען געמוזט פיהרען דערצו, אז אונזערע פרום־נאציאָנאַלע עלעמענטען זאָלען זיין נאָך מעהר פּער'עקשן'ט אין זייער רעליגיעז־נעפּאַרבטען שאַוויניזם, אויבער דיזעלביגע עלעמענטען ביי א וועלכען עס איז אַנדער פּאָלק, און אז אויך דער קאָסמאָפּאָליטיזם זאָל זיך האַלטען ביי אונז מיט אזא איינגעשפּאַרטקייט, ווי ערגעץ ניט אין דער וועלט.

דער לעבען אין גלות, אָהן אַן אייגען לאַנד, וואָס וואָלט פון זיך אַליין אויפּגענאַלטען די עקזיסטענץ פון דעם פּאָלק, האָט געמוזט אויסארבייטען א שמירה פּאַר דעם „קיום הלאום" אין דער פּאַרם פון א ריין נאציאָנאַלער רעליגיע, מיט שאַוויניסטישע איבערנאַטירליכע האָפּנונגען. אין דער אידישער רעליגיע איז דער רעליגיעזער עלעמענט און דער נאציאָנאַלער אזוי ענג צונויפּגעבונדען איז אייגעם, אז עס דוכט זיך אויס, זיי קאָנען אייגער אָהן דעם אַנדערען ניט עקזיסטירען, און קוים לייקענט איהר אָב דעם „יודענטום", אזוי ווערט איהר אויך נאציאָנאַל אוים איד, און צוריק: קוים קאָנט איהר זיך ניט אָבריסען פון אייער פּאָלק, קוים זענט איהר ניט מסכים צו דערוועגען אין אייער ברוסט אייער נאַטירליכע צוגעבונדענקייט צו איהם, אזוי מוזט איהר הייליג אָבהיטען אַלע זייגע רעליגיעזע טראַדיציעס און שאַוויניסטישע האָפּנונגען.

די פרום־נאציאָנאַלע עלעמענטען פון דער אידישער ארבייטערשאפט מוזען דעריבער מעהר ציטערען פּאַר יעדען פרייען געדאַנק, איידער דאָס האָבען געדאַרפט טהאָן די קירכליך־נאציאָנאַלע עלעמענטען פון אַנדער פּאָלק. דער דייטשער אָדער דער פראַנצויזישער ארבייטער, וואָס האָט שוין פון לאַנג אָן געוואוסט, אז די רעליגיע איז לחוד און די עקזיסטענץ פון זיין פּאָלק איז לחוד, האָט ניט געדארפט מורא האָבען, אז, מיט דער צערשטערונג פון דעם רעליגיעזען גלויבען, וועט אויך צערשטערט ווערען יענער פונדאַמענט, אויף וועלכען עס האַלט זיך דער קיום פון זיין פּאָלק. דער פרומער אידישער ארבייטער אָבער, וואָס איז אינסטינקטיוו איבערגעבען צו די אינטערעסען פון זיין נאציע, וועט, אין זיין אומבעוואוסטען ציטער פּאַר דעם „קיום הלאום", זיך אינסטינקטיוו אָנהאַלטען אָן

דער אידישער רעליגיע און וועט האַרטנעקיג קעמפען פאַר יעדען שפּאַן פון איהר שטח. אין דעם נאַטירליכען קאַמף פאַר זיין נאַציאָנאַלער עקזיסטענץ וועט ער אָנגעפיהרט ווערען פון בעזונדערע אידעאָלאָגען, וואָס וועלען, ווי א פּאַסטאָר נאָכמאַן אין דייטשלאַנד, קונציג שפּיעלען אויף די דריי סטרונעם פון דעם פרומען ארבייטערא־אינטערעסען, די אידישע רעליגיע און דער שאַוויניסטישער נאַציאָנאַליזם.

די אידישע פרומע ארבייטערשאפט האָט נאָך דערווייל ניט אויסגעבא־אָגען און גייסטיגע פיהרער, ווייל אין אונזער איכטעליגענץ פעהלען נאָך די פּובליציסטען, וואָס זאָלען זיין אי אירא־פּאַאיש נעביידעט, אי באמת אָרטאָדאָקס־פרום, אי ערנסט איבערגעגעבען צו די אינטערעסען פון דער ארבייטערשאפט, אי זאָלען קאַנען שרייבען אידיש.

נאָר — זייט זיכער: זיי וועלען נאָך קומען, די אידישע פּאַסטאָר נאומאנס. זיי וועלען נאָך קומען די מאָדערנע, א י י ר א־פּ ע א י ש ג ע ב י ל ד ע ט ע קעלמער מגידים, וואָס וועלען ע ר נ ס ט גלויבען אין זייערע פרומע רעד, וואָס וועלען גיסען אמת'ען ברענענדיגען פּאָך־אָן־שוועבעל פון זייער האַרצען אויף אַלע פאַזיציעס פון דעם אידישען ראַדיקאַלען נעראַנק, און וועלען א לאַנגע צייט זיין אן ערנסטע סכנה פאַר דער פּראָגרעסיווער ענטוויקלונג פון אונזער פאָלק.

און אַקוראַט אזוי איינגעשפּארט, ווי די פרום־אידישע מאַסע איז אין איהר רעליגיע, מוז, אויף דער עקסטרעם־ראַדיקאַלער פּליגעל זיין פער'עקשן'ט אין דעם אַנטי־נאַציאָנאַלען, קאַסמאָפּאָליטישען גלויבען זיינעם, ווידער א מאל מחמת ריין אידישע אומשטענדען.

קודם איז דער ראַדיקאַלער אידישער ארבייטער א פ ר י י־ד ע נ ק ע ר, וואָס זעהט די נאַנצע טומאה פון דער מענשליכער רעאקציע קאַנצענטרירט אין דעם רעליגיעזען גלויבען און וואָס בעטראכט די אידישע רעליגיע פאַר דעם אבי־אבות הטומאה, פאַר דעם ערנסטען פיינד פון דער פּראָגרעסיווער ענטוויקלונג. היות אָבער ווי דער אידישער נאַציאָנאַלער נעראַנק איז נעווען פארבונדען מיט דער אידישער רעליגיע, מוז ער זעהן אין איהם, אין דעם נאַציאָנאַלען נעראַנק, ניט מעהר, ווי דעם טרייען דיענער פון זיין בלוטיגסטען שונא,

מיט וועלכען עם קאָן בשום אופן ניט געשלאָסען ווערען קיין שום שלום און קיין שום קאָמפּראָמיס. אויף אַלע פערזוכען פאַנאַנדער־צושפּאַלטען די היסטאָרישע אידעען־פערבינדונג פון רעליגיע און נאַציע, — ווי דאָס איז געשעהן ביי אַלע אַנדערע פראָגרעסיווע פעל־קער, — מוז ער קוקען ווי אויף א בעשטרעבען צו פערבלענדען זיין ראַדיקאַל־קלאָרען בליק און אַרייַנצושמוגלען אין זיין הארצען, אין אייגעם מיט דער ליבע צו דעם אייגענעם פאָלק, די דאָגמען און די פאָרמען פון דעם איהם פערהאַסטען רעליגיעזען גלויבען.

דערנאָך זעהט ער, דער גלות־איד, ניט איין, אין וואָס עם זאָל זיך באמת אויסדריקען דער נאַציאָנאַלער זיין פון דעם אידישען פאָלק און צוליעב וואָס זאָלען מיר עס פערטיידיגען, אז קיין אייגען לאַנד האָבען מיר ניט, און קיין באַלעבאַטים אויף דעם אייגענעם שיקזאָל קאָנען מיר אויך ניט זיין, און אז יעדער טאָג פון אונזער נאַנץ איבערפּליסינער נאַציאָנאַלער עקזיסטענץ איז פערבונדען פאר אונז מיט אזוי פיעל אומפערדיענטע לייַדען, מיט אזוי פיעל באַר־באַרישע בעליידיגונגען און רדיפות. א מעהר, לאָמיר בעסער מיט אַלע אונזערע כוחות קעמפען אַנטקעגען יענע טענדענצען, וואָס זאָ־גען א גיט וואָרט פאר דער עקזיסטענץ פון פעלקער בכלל און פאר דעם „קיום הלאום" פון דעם אידישען פאָלק בפרט.

די צוויי טעמים וועלען פערשטאַרקט נאָך דורך א דריטען מא־מענט, וואָס מאַכט דעם קאָסמאָפּאָליטיזם ביי דער אידישער רא־דיקאַלער אַרבייטערשאַפט א סך האַרטנעקיגער, אויפער ביי דער אַרבייטערשאַפט פון א וועלכען עם איז אַנדער פאָלק.

שוין די טהאָרעטיקער פון דעם ערשטען אינטערנאַציאָנאַל האָבען נאַנץ קלאָר אַרויסגעבראַכט די אינוועניגסטע שייכות, וואָס עקזיסטירט צווישען די דריי פּרינציפיעלע שטעלונגען צו דעם נא־ציאָנאַלען פראָבלעם און די דריי הויפּט־קלאַסען, אין וועלכע עס איז פאַנאַנדערגעטיילט די איצטיגע געזעלשאפט. דער נאַציאָנאַלער שאָוויניזם, האָבען זיי געלערנט, איז דער יידעאַל פון דעם פריצישען „יונקערשען" קלאַס, וואָס טראַכט נאָר וועגען דער גרויס און דעם רוהם פון זיין פאָטערלאַנד, וועמען עד דיענט מיט זיין שווערד און וואו ער וויל דערפאר האָבען די ערשטע דעה אין דער פאָליטיק. דער קאָסמאָפּאָליטיזם איז דער אני־מאמין

פון דעם ליבעראַלען, סוחר'ישען און אינדוסטריעלען קלאַס, וועמען דער „וועלט־מארק" האָט אריינגעבלאָזען אין דער נשמה די אידעען פון דעם „וועלט־בירגערטום", און דער אינטערנאַציאָנאַליזם (אָדער ווי איך רוף איהם דאָ אין דער „נאציאָנאַלער ראַדיקאַליזם") איז דער אויסדרוק פון דעם סאָציאַליסטישען פראַלעטאַריאט, וואָס קעמפט פאר די פערבריידערונג פון אלע פעלקער צו איין מענשליכער משפחה, וואו איין ברודער זאל ניט ווערען נאציאָנאַל אייננעשלונגען פון דעם אַנדער ברודער.

אָט די באמת שהנע טעאָריע איז אין די זעכציגער יאָהרען געווען א טרייע קאָפּיע פון דער ווירקליכקייט. איצטער אָבער האָט זיך פיעלעם געענדערט אין דער לאָגע און אין דער פסיכאָלאָגיע פון די דריי הויפט־קלאַסען, און זי מוז אין א סך פונקטען רעווידירט ווערען.

דער אינדוסטריעלער קלאַס אין א טייל פון דער סוחר'ישער וועלט זיינען איצט געווארען ניט נאָר אויס קאָסמאָפּאָליטען, נאָר אין א סך פונקטען נאָך שאָוויניסטישער, איידער די פּעאַדאַלע פריצים. אָבער בנוגע צו דעם פערמיטלענדען וועלט־האַנדעל איז נאָך ער היום ריכטיג, אז די קלאַסען, וואָס בעשעפטיגען זיך מיט איהם, האָבען על פּי טבע א שטארקע נייגונג צום קאָסמאָפּאָליטיזם. דער הויפט די אידישע האַנדעלס־וועלט, מיט איהרע באַטאַליאָנען פון באַנקירען, גראָס־וועקסלער און האַנדעלס־רייזענדע, וואָס שניידען דורך די וועלט אין אלע איהרע ריכטינגען אזוי, אז ביי וועלכען פאַלק געטאָגט, ביי דעם ניט געגענטיגט. זיי זעהען בחוש, אז דער „דיישט" ראָטשילד פון פראַנקפורט און דער „גנלעגר" ראָטשילד פון לאָנדאָן און דער „פראַנצויז" ראָטשילד פון פאריז זענען מענשען פון אבסאָלוט דעמזעלביגען מין, און קומען צו דעם רעזולטאט, אז די בערשיידענע נאציאָנאַלע אויסגעמיכקייטען פון די פעלקער האָבען ניט מעהר ממשות, איידער די פערשיידענקייטען פון דעם קורס־צעטעל, און אז זיי קאָנען איינע אויף די אַנדערע אויסגעביטען וועלען אקוראט אזוי לייכט, ווי לייכט מען קאָן אויסביטען דייטשע טאָלערס אויף ענגלישע שילינגס און ענגלישע שילינגס אויף פראַנצויזישע פראַנקען.

דאָס אידישע פאַלק איז אין זיין גרעסטער מאיאָריטעט אר־

מעטום געווען א האנדעלס־פאלק. אין זיין גייסטיגער וועלט, דער־הויפט אין דער פראגרעסיווער, — מוזען דעריבער בליהען ניט לפי ערך מעהר קאסמאפאליטישע בלומען, איידער ערגעץ־וואו אנדערס. זייער וואורצעל איז דער מקח־ומכר־גייסט, דער קורס־צעטעל גייסט, וועלכע אפילו די בלומען אליין קאנען ארויסגעבען פון זיך די איידעל־סטע רוכאנטישע ריחות.

נאר — ווי שטארק עס זאל ניט זיין יענע ריין־אידישע אומ־שטענדען, וואס מאכען אזוי פער'עקשן'ט דעם פרומען אידישען אר־בייטער אין זיין פרומקייט און דעם ראדיקאל אין זיין קאסמאפא־ליטיזם, — איבער זיי, איבער אלעמען איז דאָ אן אויבער־האר, וואס איז זיי אלעמען גובר: די געזעצען פון דעם אלגעמיין־מענש־ליכען פראגרעס. ער, דער פראגרעס פערלאנגט, אז די ארבייטער־שאפט זאל אויספיהרען זיינע בעצהלען ביי אלע פעלקער, און זי וועט דאס מוזען טהאן אויך ביי דעם אידישען פאלק. ער צווינגט ארויף אויך יעדער ארבייטערשאפט דעם קאמף פאר דער נאציאנא־לער עקזיסטענץ פון דעם פאלק, — דארטען, וואו זי שטעהט אין סכנה, — און פאר פרייער ענטוויקלונג פון דעם פאלק דארטען, וואו עס ווערען געמאכט שטערונגען אין איהר וועג.

אויך די אידישע ארבייטערשאפט וועט מוזען אונטערשטעלען איהרע אקסלען אונטער דערזעלבינער אויפגאבע — צו ווערען דער פיהרער פון דעם אלגעמיין־מענשליכען פראגרעס ביי דעם אייגענעם פאלק. און צוליעב דעם רופט דער פראגרעס ארויס ביי דער אידי־שער ארבייטערשאפט, — ווי ער האט דאס געטהאן אומעטום, — די דאפעלטע טענדענץ: דאס שטרעבען פון דעם פרומען ארבייטער צו ווערען ראדיקאל, און דאס שטרעבען פון דעם ראדיקאלען אר־בייטער צו ווערען נאציאנאל.

די אידישע אַרבייטער אָרדענס

די צווייי וויכטיגע פּראָצעסן, וואָס קומען איצט בּאַ בּיי דער אידישער ארבייטערשאפט, — די ראדיקאַליזירונג פון דעם דעמאָ־נאציאָנאַלען ארבייטער און די נאציאָנאַליזירונג פון דעם ראדיקאַל־אסימילאַטאָרישען, — שפּיעלען זיך ערגעץ ניט אָב אזוי בולט, ווי אין די ארבייטער־אָרדענס: דער עיקר דעם „ארבייטער־רינג“ און דעם „נאציאָנאַלען ארבייטער־פערבאנד“.

אין פּלוג קאָן איינעם אויסקומען קשה: וואָס עפּעס זאָלען גראָד יענע אָרגאַניזאַציעס זיין דער שלאַכט־פעלד פאר די נייסטיגע קעמפּען פון דעם אידישען פּראָלעטאריאט?

די ביידע אָרגאַניזאַציעס זענען דאָך ניט מיהר ווי געוועהנליכע „אָרדענס“ אָדער „לאָדזשעס“, וואָס „שוויבלען און גריבלען“ אין אמעריקא סיי ביי אידען, סיי ביי גוים; ניט מיהר, ווי די צאָהלרייכע „קראַנקען־און־שטעטבע־קאַסעס“, וואָס געפינען זיך אומעטום, וואו עס איז דאָ צ מאָדערנע ארבייטער־בעוועגונג; אין תוך אַריין ניט קיין אַנדער זאַך, ווי די „חברה־קדישא׳ס“ אין „בקור חולים׳ס“ פון די אַלטע אידישע שטעדט און שטעטלעך: וואָס איז זייער אַלע־מענס צוועק, אויב ניט מקיים צו זיין די מצוה פון העלפען איינעם אין פאַל פון קראַנקהייט אָדער טויט? היינט פאר וואָס זאָלען גראָד די „חברה־קדישא׳ס“ און „בקור־חולים׳ס“ זיין בעזונדערס פער־בונדען מיט די גרויסע פּראָבלעמען פון דעם אידישען לעבען?

לאָגיש זיינען זיי טאַקע ניט פערבונדען. לאָגיש איז ניטאָ קיין ברעקעל סמיכת הפּרשה צווישען זעקס דאָלאר א וואָך קראַנקען־בע־נעפּיט און דעם „קיום הלאום“; אפילו ניט צווישען די פיער אייליען קרקע אויף א קבר און דעם נאציאָנאַלען טויט פון דעם אידישען פאָלק. אָבער היסטאָריש האָט זיך עס אזוי געמאַכט, אז קיין אנדער אָרגאַניזאַציע, א חוץ דער „קראַנקען־און־שטערבע־קאַסע“, האָט

ניט געקאָנט ווערען דער פלאַץ, ווּאו דער אידישער ארבייטער זאָל קעמפען זיין קאמף פאר פראָגרעס.

דער פאקט איז, אז די ביידע ארבייטער־אָרדענס, — דער „אר־בייטער־רינג" און דער „נאציאָנאלער ארבייטער־פערבאנד" האָבען אין זייערע קאָנסטיטוציעס אריינגענומען א פונקט, ווּאס האָט נאָר א קנאפע שייכות צו די אויפגאבען פון א „חברה־קדישא" און א „בקור־חולים", — דעם פונקט פון בילדונג, אויפקלערונג, קולטור־ארבייט.

דערמיט האָבען זיי אריבערגעשריטען די גרעניצען פון א גע־ווּעהנליכער „קראנקען־און־שטערבע־קאסע" און זיינען ארויפגעטרא־טען אויף דעם ווּעג פון אן עפענטליכער טעטיגקייט, ווּאס איז איינע פון די וויכטיגסטע פאר דאָס נאנצע לעבען פון אונזער פאָלק: די קולטור־טעטיגקייט איז דאָס בעלד, ווּאו עס שטויסען זיך צונויף ברוסט אנטקעגען ברוסט דאָס אלטע און אבנגעלעבטע מיט דעם נייעם און פראָגרעסיוון.

שוין יענע ענטהוזיאסטישע ראריקאָלע יונגע לייט, ווּאס האָ־בען, מיט א יאָהר צוואנציג אָדער מעהר צוריק, אוועקגעלייגט דעם פונדאמענט צו דעם, באמת, מעכטיגען געביי, ווּאס רופט זיך דער „ארבייטער־רינג", האָבען זיך ניט געווּאָלט בענוגענען מיט די ריין־מאטעריעלע אויפנאבען פון זעלבסט־הילף. זיי האָבען געווּאָלט, אז דער אידישער ארבייטער אָרדען זאָל ווערען דער טרענער פון דעם פריין געדאנק ביי אונזער פאָלק, די פאָרווערטס־טרייבענדע ראדי־קאָלע מאכט אין דער אידישער נאס, דער פייער־זייל, ווּאס זאָל פער־טרייבען די פינסטערניש פון די מוחות, ווּאס זאָל אויסברענען דעם שימפל אין דעם אידישען לעבען און בעלויכטען דעם ווּעג צו א בע־סערער צוקונפט.

דאָס איז די זעלביגע גרויסע היסטאָרישע אויפנאבע, ווּעלכע ווּערט דורכגעפיהרט פון יעדען פאָלק ביי דער מענשהייט, — דער קאמף פון פראָגרעס אנטקעגען פערגליווערטקייט און זומף, — דער קאמף פון פראָגרעס, אין ווּעלכען די ארבייטער נעהמען אומעטום אזא גרויסען און ווּאניגען אנטייל. ביי אונז אָבער האָט יענע גרויסע אויפנאבע נעמוזט ארויפפאלען נאָר אויף די אקסלען פון דער ארבייטערשאפט און קיין אנדער ארגאניזאציע האָט ניט נע־קאָנט פאסען דערצו, ווי נאָר א קראנקען־קאסע.

עס איז ניט שווער צו פערשטעהן, פאר וואָס דאָס האָט נעמוזט זיין אזוי.

ביי די אומות־העולם בלייבט די פּראָגרעסיוועּ בורזשואזיע און די ראַדיקאַלע אינטעליגענץ אין דער היים. דער ליבעראַלער פאַברי־קאַנט און סוחר, דער פרייגעזאָנענער פּראָפעסאָר, שרייבער, קינסט־לער, לעהרער און פּרעדיגער נעהמען אויף זיך די אויפגאבע צו קעמפען דעם היסטאָרישען קאַמף פאר פּראָגרעס, אויפצודעקען דעם שווינדעל פון דער קירכע און האַלטען אין צוים די שטאַטליכע מאַכט פון די פריצים. זיי זענען אומעטום פּראַינטערעסירט אין פאַלקס־שוהלעס, גימנאזיעס, אוניווערזיטעטען, קונסט־מוזעאומס, וויסענשאַפטלעכע־בילדונגס־קורסען פאר די מאסען, עפענטליכע ביבליאָטעקען און לעזע־האַלעס. די ראַדיקאַלע ארבייטערשאפט און די רעוואָלו־ציאָנערע סאָציאַליסטישע אינטעליגענץ נוצען אויס די אַלע קוואַלען פון בילדונג און פּראָגרעסיוועּ קולטור און קריטיקירען די פּריוואַט־זאַכענע קלאַסען, אויף וויפיעל זיי בלייבען שטעהן אין די גרעניצען פון דער קאַפי־טאַליסטישער וועלט־אַנשוויאונג.

ביי אונז געהט דער ליבעראַלער סוחר אין דער ראַדיקאַלער אינ־טעליגענט אוועק פון דער אידישער נאַס. דער קאַמף צאר פּראָגרעס קעמפט ער אויף אן אַנדער פעלד, וואָס ער האַלט פאר וויכטיגער, אידער דאָס אידישע, אדער פאר בעקוועמער צוליעב פערזענליכע אורזאכען. די בורזשואזיע, וואָס בלייבט אין דער היים, איז דאָס רוב רעאַקציאָנער און געהט האַנד אין האַנד מיט אַלע אָבנאַלעבטע כחות פון דעם אידישען פאַלק. די ארמעע פון פּראָגרעס מוז זיך דעריבער ביי אונז רעקרוטירען נאר פון די פאַלקס־מאסען, מיט דער פּראָגרעסיוועּ ארבייטערשאפט בראש און פון יענעם קליינעם הייפּעל געבילדעטע מענשען, וואָס זיינען געצוואונגען אדער וויליג צו בלייבען מיט די פאַלקס־מאסען אין דעם אידישען קוואַרטאַל.

און אויך דאָס קאָן לייכט קלאָר געמאכט ווערען, צאר וואָס דוקא די אַרדענס און ניט די אידישע געווערקשאפטען, און ניט די סאָציאַליסטישע פּארטיי האָבען נעמוזט ווערען דער באזיס פאר דעם אַלגעמיין פּראָגרעסיוון קאַמף אין דעם אידישען לעבען.

לאָמיר פריהער ניט פערגעסען דעם גרויסען חילוק צווישען אונ־

זער פּראָגרעסיוון קאמף און דעם קאמף פון די פרייגעזאָנענע צלע־
מענטן ביי די אומות העולם. די פרייגעזאָנענע עלעמענטן פון די
אומות האָבען געדארפט קעמפען, — ווי זיי דארפען דאָס נאָך איצ־
טער טהאָן, — דער עיקר פאר דער פ ע ר ש פ ר י ט ו נ ג פון
דעם פרייען ג ע ד א נ ק. אונזער ארבייטערשאפט האָט אין אָנ־
הויב געדארפט קעמפען,—און איז נאָך איצטער ניט גאנץ פרוי פון
דעם קאמף, — ניט נאָר פאר דעם פרייען געדאנק, נאָר אויך פאר
א פרייען ל ע ב ע ן.

ביי די אומות העולם שיידט זיך דאָס לעבען פון די פרייגעזא־
נענע ניט זעהר שטארק אָב פון די פרומע, און די אפטרופסות פון דער
רעליגיע איבער דאָס לעבען פון די מאסען איז שוין דאָרטען געבראָ־
כען פון לאנג אָן. וואָרפט מען אראָב די קירך, אין וועלכער קיינער
איז ניט געצוואונגען צו גיהן, — דערהויפט אין די ציוויליזירטע
לענדער, — בלייבען נאָר א פאָר רעליגיעזע צערעמאָניעס ביי דער
געבורט, דער חתונה און דעם טויט, וואָס אין זיי דריקט זיך אוים
דער חילוק צווישען דעם פריידענקער און דעם פרומען, און דער מא־
דערנער שטאאט גיט דעם פריידענקער די מעגליכקייט אין גאנצען
אויסצוקומען אהן דער הילף פון די רעליגיעזע אינסטיטוציעס.

גאנץ אנדערש איז דאָס געווען אויף דער אידישער גאס, ווען די
רעליגיעזע אפטרופסות האָט געהערשט ביד חזקה. דאָס אידישע לע־
בען פון די מאסען איז געווען ארומגענומען פון וויעגעלע ביז'ן קבר
מיט א געדיכטער נעץ פון מצוות, עבירות און מנהגים, און דער אי־
דישער פריידענקער האָט געדארפט ביטער זיך ראנגלען ניט נאָר פאר
דאָס רעכט צו האָבען זיין אייגענע מיינונג וועגען די אלע תרי"ג
קניפלאָך, מיט וועלכע מען האָט ארומגעשנורט זיין גאנצען לעבען,
נאָר אויך פאר דאָס רעכט אראָבצוואוארפען פון זיך די גאנצע נעץ,
און ניט נאָר דענקען פריי, נאָר אויך ל ע ב ע ן נאָך דעם אייג־
נעם שכל און יושר. דאָס האָט געפאדערט א שטענדיגע ארנאני־
זאציע פון אלע פריידענקער, וואָס זאלען פיהרען א געמיינזאמען ארט
פרייען לעבען, און ניט די געווערקשאפט, ניט די פארטיי האָט ניט
געטוינט פאר יענעם ציעל.

די געווערקשאפטען ניט, וויל איהר הויפט אויפגאבע איז דער
קאמף אנטקעגען דעם קאפיטאליסט פאר דער פערבעסערונג פון דעם

ארבייטער׳ס עקאנאמישער לאגע. זי קאן און טאר זיך ניט דערלויבן דעם לוקסוס ארויסצואווארפן פון דער עקאנאמישער ארמעע יענע ברידער־ארבייטער, וואס זענען נאך אין זייערע געדאנקען צוגעבונדען צו דעם אלטען אידישען גלויבען און ווילען פיהרען א לעבען, ווי זייערע טאטעס און זיידעס האבען געפיהרט. פון דער אנדער זייט קאן געהערען צו דער געווערקשאפט נאר אן ארבייטער, אין נאר פון דער בראנזשע, וואס איז ארגאניזירט, און נאר פון א יוניאן, וואס האט כחות צו לעבען. די פריידענקער־ארמעע נעהמט אבער אריין אין זיך מענשען, וואס קאנען סימפאטיזירען מיט דעם ארבייטער, וועז אפילו זיי אליין זענען ניט פער׳משפט צו בערקוויפען זייערע הענד אדער זייער מארך צו א פרעמדען באלעבאס, און זי נעהמט ארום ארבייטער פון אלערליי מינים, אויך פון די, וואס קאנען זיך לעת עתה נאך ניט ארגאניזירען אדער וואס האבען קיין כחות ניט אויסצוהאלטען די פאדערונגען פון א געווערקשאפט.

אבער אויך די סאציאליסטישע פארטיי האט ניט געקאנט נעהמען אויף זיך די ארגאניזאציע פון דעם אידישען ראדיקאלען פרייהדענקערטום, פשוט דערפאר, וואס ביי אונז איז ניטא קיין אייגענע אידישע סאציאליסטישע פארטיי, וואס זאל זיך בעשעפטיגען מיט די אינוועניגסטע אנגעלעגנהייטען פון דעם אידישען לעבען. די הערשענדע סאציאליסטישע פארטיי צווישען אידען איז ניט מעהר ווי א באטאליאן אין דער אלגעמיין־אמעריקאנישער ארמעע, וואס מוז אנוועכדען איהר גאנצע קראפט אויף דעם פאליטישען קאמף אנטקעגען דער רעגירונג. צ חוץ דעם האט די אידישע ארבייטערשאפט אין יענער צייט געפונען פאר זיך ניט איין פארטיי, נאר עטליכע סאציאליסטישע און אנארכיסטישע ריכטונגען, וועלכע האבען געפיהרט אן אינערליכען אידעען־קאמף צווישען זיך און פאנאנדערגעשפאלטען די אנהענגער אין פארשיידענע גרופען, לויט זייערע פערשיידענע פאליטישע אידעאלען.

די אויפגאבע צו פערא י נ י ג ען אלע פריידענקער פון אלע פאליטישע שאטירונגען אין א געמיינזאמען קאמף אנטקעגען דער אלטער אידישער וועלט האט געמוזט דערביבער בעשאפען פאר זיך א גאנץ נייע ארגאניזאציע. ניט דער עקאנאמישער קאמף פון דער ארבייטער־נויט אנטקעגען דעם באלעבאס און ניט דער פאליטי־

שער קאמף פון דעם סאָציאַליסטישען אידעאַל אנטקעגן דער רע־
גיערונג, נאָר די עקאָנאָמישע זעלבסט־הילף פאר די צייטען פון אַל־
געמיין־מענשלעכער לעבענס־נויט האָט געמוזט ווערען דער מאָטע־
ריעלער באזיס, אויף וועלכען עס האָט בעדארפט אויפגעבויט ווערען
דער טעמפּעל פון דעם פריייען גרעאנק און דעם פרייען לעבען.

דער „ארבייטער־רינג" איז אין אָנהויב געווען א ריין אסימילא־
טאָרישער, ראדיקאַלער אָרדען, וואָס האָט א לאנגע צייט אָבגעשטוי־
סען פון זיך די אָנגעוואקסענע, יונגע, נאציאָנאַל־ראדיקאַלע כוחות,
וועלכע זיינען דאָס רויב אריבערגעקומען אהער אין די לעצטע צעהן
יאָהר.

אָבער וועז די יונגע כוחות האָבען זיך אביסעל איינגעלעבט אין
לאנד, וועז פאר זיי איז קלאָר געווארען די נויטווענדיגקייט צו לאָזען
וואָרצלען אין דער אידישער ארבייטער־מאסע, האָבען זיי אויך קיין
אנדער וועג ניט געפונען פאר זיך, ווי אויסצופונדעווען זיך אויף דעם
יסוד פון דערזעלביגער עקאָנאָמישער זעלבסט־הילף.

די „סאָציאַליסטען־טעריטאָריאַליסטען" געהען אריין אין דעם
„ארבייטער־רינג" און בילדען דאָרטען זעלבסטשטענדיגע „ברענט־
טשעם". די „פּועלי־ציון" האָבען איינצעלנע אנהענגער אין דעמזעל־
ביגען ארבייטער־רינג", אָבער אין זייער מאסע בעשאפען זיי אן אויי־
גענעם ארבייטער אָרדען, דעם „נאציאָנאַלען ארבייטער־פערבאנד",
וואָס צוהלט שוין עטליכע טויזענד מיטגליעדער. די אידישיסטישע
„גלות־נאציאָנאַליסטען", וואָס האָבען זיך געגרופירט ארום „דאָס
נייע לעבען", געהען אריין א טייל אין דעם „ארבייטער רינג", א
טייל אין דעם „פערבאנד".

פאר זיי, פאר אלעמען איז די בעשטימטע עקאָנאָמישע זעלבסט־
הילף ניט מעהר ווי א פ ו נ ד א מ ע נ ט פאר א וויכטיגערען גע־
ביי, א נויטווענדיגער בעדינג פאר דער נאציאָנאַל־ראדיקאַלער טע־
טיגקייט צווישען די ארבייטער.

אָט פאר וואָס די אידישע ארבייטער־אָרדענס מוזען צוציהען צו
זיך די פולע אויפמערקזאמקייט פון יעדען אידישען טהוער, וואָס איז
פעראינטערעסירט אן דעם פּראָגרעס פון זיין פאלק.

אַפּריל 1915.

דער אַרבייטער רינג

אויף איינער פון די „קאָנווענשאָנס" פון דעם „ארבייטער־רינג" האָט הערר אב. קאהאן, דער רעדאקטאָר פון „בּאָווועגונג", אמאל אין א בעגריסונגס־רעדע אַרויסגעבראכט זעהר א ריכטיגען געדאנק וועגען דעם אויפטהו, וואָס דער „רינג" האָט אויפגעטהאָן פאר דער אידישער ארבייטערשאפט. דער „ארבייטער־רינג", האָט ער געזאָגט, האָט בעשאפען דאָ אין אמעריקא א ה י י ם פאר דעם פערוואָלגטען, פער'יתום'טען אידישען ארבייטער, און דערפאר איז ער אזא מיוחס.

דאָס איז א טיף אמת'ער געדאנק, און איך בין שטארק מסכים, צו די צוהערער און רעדנער אליין האָבען פערשטאנען די גאנצע וויכטיגקייט פון דעם פאקט, אויף וועלכען ער האָט אָנגעוויזען, און דעם נאנצען טיפען זין, וואָס ליגט אינגעוויקלט אין איהם.

דער אידישער ארבייטער איז געקומען פון דער היים אין א פרעמדען לאנד, און האָט זיך געפיהלט פערוואָנדלט און פער'יתום'ט. אבער, — ווי שטימט דאָס מיט יענעם פסוק פון תנ"ך, — פארדאָן! —פון דעם „קאָמוניסטישען מאניפעסט", — וואָס זאָגט בפירוש, אז דאָס פראָלעטאריאט האָט ניט קיין פאטערלאנד און אז ממילא איז, בנוגע צו איהם, ניט שייך אינצוטיילען די לענדער אין אייניגע און פרעמדע? מיט וואָס זיינען רוסלאנד, גאליציע און רומעניע געווען זיין „היים" און מיט וואָס איז אמעריקא פאר איהם אין דער פרעמד? וואו עס איז דאָ א מארק פאר דער ארבייטס־קראפט און א פלאץ פאר זיין קלאסען־קאמף, דארטען איז דעם ארבייטערס היים. ווי קומט דאָס, אז ער זאָל זיך ערגעץ־וואו פיהלען פערוואָנדלט און פער'יתום'ט?

און אז שוין פער'יתום'ט, און אז א קראנקען־קאסע קאָן שוין בעשאפען א היים: ווי קומט דאָס, וואָס דער אידישער ארבייטער האָט געזוכט און געפונען זיין היים צווישען אידישע ארבייטער און

ניט צווישען אמעריקאַנער? וועניג קראַנקען־קאַסען, „לאַזשעס", „סאַסייעטים" און „קלאַבס" זענען דאָ אין לאַנד, אין וועלכע דער אמעריקאַנער אַרבייטער איז אַרגאַניזירט, וואָס דער איד איז נע־צוואונגען געווען אויף זיינע „אויפגעקלעהרטע", „קאַסמאָפאָליטישע" יאָהרען גאָר אָנהויבען „מאַכען שבת פאַר זיך"? אָדער זענען די אָרעמס פון דעם אמעריקאַנישען ברודער־ אַרבייטער ניט געווען בריים געעפענט נענוג, ער זאָל מיט זיי קאָנען בריידערליך אַרומנעה־מען אויף דעם אידען? פאַרוואָס?

איך קען דעם תירוץ, וועלכען מען גיט אויף דעם פאַרוואָס: דאָ האָבען מיר, חלילה, ניט צו זוכען קיין נאַציאָנאַלע פערשיידענ־קייטען צווישען פאָלק און פאָלק און נאָך וועניגער דאַרפען מען דאָ טראַכטען וועגען אַנטיסעמיטיזם. הם מלהזכיר! ווי קומען נא־ציאָנאַלע פערשיידענקייטען צווישען אַרבייטער! וואו האָט איהר ווען געזעהן, אז א גויאישער אַרבייטער זאָל, לחבדיל ווי א בורזשוי, לייִדען אויף דער מחלה פון אַנטיסעמיטיזם!

דערקלעהרען דערקלעהרט עס זיך גאָר דורך דעם, וואָס דער אמעריקאַנער אַרבייטער האָט, צו קיין גנאי זאָל איהם ניט זיין, פיינר א „גרינע", נאָר וואָס אַריבערגעקומענעם, נאָך ניט „יענקיזיר־מען; רופט ער דערפאָר דעם אידען „שיני" און דעם איטאַליענער „גיני"און די אַנדערע מיט אַנדערע פאַסענדע נעמען. קוים אָבער זענט איהר אויסגעגרינט און יענקיזירט, האָט איהר שוין אַליין א רעכט צו לאַכען פון דעם שיני" און דעם „גיני", און איהר ווערט מיט דעם אמעריקאַנעם אַרבייטער א גאַנצער „שמעל'קע שבשמעל'קע".

הייסט עס, אז די אייגענע אידישע היים, וועלכע דער „אר־בייטער־רינג" האָט בעשאַפען, איז נויטיג נאָר אויף דערווייל, ביז דער אידישער אַרבייטער וועט „בעשמעל'קעט" ווערען מיט דעם אמעריקאַנער.

גוט, לאָז זיין אזוי. וואַקסט אָבער ארוים אַן אַנדער שאלה אָדער ריכטיגער: א גאַנצער פעקעל שאלות.

פון רוסלאַנד זענען געקומען אהער ניט נאָר „גרינע" אידען, נאָר אויך „גרינע" פוילען, ליטאַווצעס, פינלענדער, לאַטישען און מסתמא נאָך פון אַנדערע אומות, וואָס וואוינען אין יענעם לאַנד.

פון עסטרייך האָבען זיך אריבערגעפּאָקעלט אהער וויידער אמאָל ניט נאָר אידען, נאָר אויך פּויליען, טשעכען, רוטענער, סלאָוואָקען און אַנדערע. פון רומענין, נעהם איך אָן, זענען אויך דאָ אין לאַנד ניט נאָר אידישע „גרינע".

ווי קומט דאָס, וואָס די „גרינע" אידען פון רוסלאַנד האָבען זיך ניט „צונויפגעשמעלצט" מיט די „גרינע" פויליען פון יענעם לאַנד און מיט אַלע איבעריגע „גרינע" לאַנדסלייט, כ ד י א י ן י נ ע ם צו בויען א דערווייליגע היים, ביז זיי וועלען זיך דאָ „אויס־גרינען"? ווי קומט דאָס, וואָס די גאַליציאַנער אידען האָבען דאָס ניט געטהאָן אין איינעם מיט פּערטרעטער פון אַלע אַנדערע עכטריי־כישע פּעלקער און די רומענישע אידען האָבען זיך צו דעמזעלביגען ציעל ניט צונויפּגענאָסען מיט די רומענער?

פּאַרוואָס זענען די רוסישע אידען, די גאַליציאַנער אידען, די רומענישע אידען, קינדער פון פּערשיידענע לענדער אין מדינות, זיך צונויפּגעלאָפּען אין איינעם, כדי צו בויען אַן אייגענע היים אין גאָר ניט א טראַכט טהאָן וועגען די איבעריגע „גרינע" אַרבייטער־בריידער פון זייערע רעספּעקטיווע לענדער? אַדער איז דער פּאַקט פון „זיין־א־איד" סאָציאַלאָגיש א שטאַרקערער פאַקט, איידער דער „זיין־א־רוסלענדער", „אן עסטרייכישער", „א רומענישער"? איז די בע־העפּטונגס־קראַפט, וואָס ציהט־צו א אידען צו א אידען, — פון וועל־כען לאַנד ער זאָל ניט שטאַמען, — א סך אַן אינטעגריטעט מאַכט, איידער די בעהעפּטונגס־קראַפט, וואָס פערבינדט א גאַליציאַנער אידען מיט א גאַליציאַנער פּויל? רעכענט זיך דאָס לעבען מיט דעם נ א צ י א נ א ל י ע ן מ א נ ע נ ט י ז ם א סך מעהר, איידער מיט דעם מאַנעטיזם פון א בשותפות'שען לאַנד, פון א בשותפות'שער מדינה? פאַר וואָס לויפען דאָ די פעלקער, — ניט נאָר די אידען,— צו זייערע פ א ל ק ס־ל י י ט און ניט צו זייערע לאַנדס־לייט, ריכטיגער צו זייערע „שטאַטס־גענאָסען"? פאַר וואָס זיינען אין די פ ו י ל י ש ע קראַנקען־קאַסעס, וואָס זענען דאָ אין לאַנד נאָך א סך מעכטיגער איידער די אידישע, ניטאָ קיין אידען?

אויף די שאלות קאָן געגעבען ווערען נאָר איין תירוץ:

עס איז ניט אמת, וואָס מען וויל איינשמועסען די אַרבייטער פון א וועלכען עס איז פאַלק, אז זיי זענען נאָר א טייל פון דעם איין־

אייניגיגען אלוועלטליכען ארבייטער־קלאַס. זיי זענען ניט נאָר א טייל פון דעם ארבייטער־קלאַס, נאָר אויך א טייל פון א ב ע־ש ט י מ ט ע ן פ א ל ק.

דער אמת איז, אַז די איצטיגע מענשהייט, — וואָס עס זאָל ניט זיין איהר צוקונפטיגער צוישטאַנד אין תרפ"ט אלפים יאָהר ארום, — איז צוטיילט אין דער ב ר י י ט אין ק ל א ס ע ן. וואָס לייגען אייניגער אויף דעם אנדערען און אלע דריקען דעם ניעדע־רינסטען, דעם פראָלעטאַריאַט. זי איז אַבער אויך צוטיילט אין דער ל ע נ ג, אין פעלקער, וואָס שטעהען דאָס רוב אייניגער ל ע ב ע ן דעם אנדערען, פון וועלכע נאָר אייניגע זענען אויסגע־קריכט געוואָרען אזוי, אז אין פאַלק דריקט אויף דעם אנדערען.

די בריט־פאַסען פון דער מענשהייט,—איהר קלאַסען־אייניטיי־לונג, — וועלען אָנהאַלטען אזוי לאַנג, ביז דעם פראָלעטאַריער'ס רוקען וועט זיין וויליג זיי צו טראָגען. קוים וועט זיך יעניגר פיעל־גערוֹלדיגער רוקען דאָך אַמאָל אויסגלייכען, וועט ער זיי אלע אראָב־ווארפען פון זיך אין די קלאַסען־אייניטיילונג פון דער מענשהייט וועט פערשווינדען.

מיט דער אויסגלייכונג פון יענעם רוקען וועלען אויף פער־שווינדען די א ו י ס ג ע ק ר י מ ט ע ן לענג־פאַסען. עס וועט זיין א סיף צו דער ה ע ר ש א פ ט פון איין פאַלק איבער אן אנדערען. אלע לענג־פאַסען וועלען זיך אויסגלייכען, וועלען בלייבען שטעהן אייניגער ל ע ב ע ן דעם אנדערען און וועלען גלייך וואַקסען אין הימעל אריין.

פשוט'ער גערעדט: מיט דעם טריאומף פון דעם סאָציאַליזם, מיט דער דורכפיהרונג פון גלייכע בערינגונגען פאר עקזיסטענץ און ענטוויקלונג פאר אלע גרופען פון דער מענשהייט, וועט אויפהערען יעניגר א י ב ע ר ו א ג, וואָס איין פאַלק האָט איצטער איבער דעם אנדערען, יענע איינשלינגעניש און אסימילאציע, יענע פעלקער־פרעסעריי, וואָס קומט נאָך איצטער פאר. די ב ר י ד ע ר ש א פ ט פון פעלקער וועט געבען יעדען פאַלק די מעגליכקייט פריי אויסצו־לעבען דעם אלגעמיין־מענשליכען פראָגרעס אין י ע נ ע ם נא־ציאָנאלען פאסאָן. וואָס איז בעסער צונעפאסט צו דער נאטור פון יעדען פאַלק.

ביז צו יענער צייט אבער, כל זמן די מענשהייט איז איינגע־ טיילט אי אין דער בריט (אין קלאסען), אי אין דער לעגג(אין פעל־ קער), מוז יעדער קלאס זיין א טייל פון זיין קלאס, וואס איז פערבונדען מיט אלע אנדערע קלאסען־טיילען פון זיין לעגג־שניט. און אלע היסטארישע בעוועגונגען פון א וועלכען עס איז בעשטימטען קלאס מוזען אלע מאל זיין דיקטירט פון יענע צוויי שטרעמונגען, וואס ווערען בעשאפען פון זיין דאפעלטער לאגע: ווי א טייל פון זיין קלאס און ווי א טייל פון זיין פאלק.

די אידישע ארבייטער אין אמעריקא ווערען דעריבער אין אלע זייערע היסטארישע בעוועגונגען געטריבען, עהנליך צו אלע ארבייי־ טער אומעטום, דורך די „כל־פראלעטאריער"־טענדענץ פון זייער קלאס און דורך די „כל־ישראל"־טענדענץ פון זייער פאלק. און, — עהנליך צו אלע ארבייטער פון אלע פעלקער אויך דער וועלט, — זיינען זיי טויזענד מאל מהר אויסגעבונדען מיט אלע אנדערע קלא־ סען פון דער אידישער בעפעלקערונג, איידער מיט אלע אנדערע פעלקער פון דעם אלגעמיינעם ארבייטער־קלאס: קעמפען קעמפט מען אין איינעם מיט די ארבייטער פון די פרעמדע פעלקער, ל ע־ ב ע ן לעבט מען נאר מיט די ברידער פון דעם איינעם פאלק.

אט פאר וואס עס איז קיין חידוש ניט, נאר אדרבה, זעהר נאטירליך, וואס דער אידישער ארבייטער, פערלאזענדיג זיין א י־ ד י ש ע היים, האט אין דער פרעמד געפומען בויען א נייע א י י־ ג ע נ ע היים, אין איינעם מיט זיינע ברידער א י ד י ש ע אר־ בייטער, וואס האבען זיך, אקוראט אזוי ווי ער, געמיזט פיהלען פרעמד, פער'יתום'ט, פערוואגעלט צווישען די ברידער אדבייטער פון די פרעמדע פעלקער.

און דער „ארבייטער־רינג" איז א א י ד י ש ע היים. דאס נייע פראגרעסיוע לעבען, וואס ער האט שוין בעשאפען פאר זיינע מיטגליעדער, און וואס ער ענטוויקעלט אלע מהר מיט יעדען טאג, איז א א י ד י ש פראגרעסיוו לעבען, וואס שיידט זיך זעהר שארף אב פון יענעם פראגרעסיוון לעבען, וועלכע די ניט־אידישע ארבי־ טער פיהרען דא אין לאנד. דער נאציאנאלער אונטערשייד טרעט דא ארויס ניט נאר אין דער אידישער ש פ ר א ך, אין וועלכער עס שפיעלט זיך אב דאס נאנצע לעבען פון דעם אידישען ארבייטער,

נאָר אויף אין דעם בעשטימטען כאַראַקטער פון זיינע אינטערעסען און פערווייַלונגען.

מיר וועלען ווען עס איז רעדען אויף דער טהעמא באריכות, דערווייַל איז נענוג אָנצוואווייזען נאָר אויף דעם איין פאקט, אז די גייכטינע אינטערעסען און פערווייַלונגען שפּיעלען ביי דעם אי־דישען אַרבייטער א סך א נרעסערע ראָלע, איידער דער פּיזישער ספּאָרט, וואָס פערנעהמט אזא בכבוד'ען אָרט אין די פערווייַלונגען פון דעם ניט־אידישען אַרבייטער און אז שוין דורך דעם אַליין מוז די אידישע אַרבייטערשאפט זיין א סך מעהר אויסגעבונדען מיט דער קולטור־אטמאָספערע פון דעם אידישען פּאָלק, אַיידער מיט דער קולטור־אטמאָספערע פון זיינע „מיט־פעלקער" אין דעם אַרבייטער־קלאַס.